

ISSN 0034-690 X

2 0 2 1

2

letnik 72

Revija za kriminalistiko in kriminologijo

Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana

Letnik 72, št. 2, 101–188, april–junij

Izdajatelj: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija

Glavna urednika:

Vojko Urbas, direktor Uprave kriminalistične policije, Slovenija
dr. Gorazd Meško, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija

Odgovorna urednica: dr. Katja Eman, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija

Člani uredniškega odbora:

dr. Ljubo Bavcon, zaslužni profesor Pravne fakultete, Univerza v Ljubljani, Slovenija
dr. Charles B. Fields, Eastern Kentucky University, ZDA
dr. Katja Filipčič, Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija
dr. Matjaž Jager, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija
dr. Zoran Kanduč, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija
dr. Darko Maver, zaslužni profesor Univerze v Mariboru, Slovenija
dr. Hajrija Sijerčić Čolić, Pravna fakulteta v Sarajevu, Bosna in Hercegovina
dr. Gregor Urbas, Australian National University, Canberra, Avstralija
Boris Ostruh, Državno tožilstvo Republike Slovenije, Slovenija
dr. Yalyshev Stanislav Alimovich, Ruska državna univerza za pravosodje, St. Peterburg, Rusija

Povzetki člankov in članki so vključeni v baze:

SSCI Social Science Citation Index, Clarivate Analytics, Boston, ZDA
Scopus, Elsevier, Philadelphia, ZDA
CSA Worldwide Political Science Abstracts, Bethesda, Maryland, ZDA
Criminal Justice Abstracts, Thousand Oaks, California, ZDA
NCJRS Abstracts Database, Rockville, Maryland, ZDA
CSA Sociological Abstracts, San Diego, California, ZDA

Tehnično uredništvo revije:

mag. Evgen Česnik, Uprava kriminalistične policije GPU, Slovenija
Barbara Erjavec, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija
dr. Rok Hacin, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija
dr. Aleksander Koporec Oberčkal, Center za raziskovanje in socialne veščine, Policijska akademija, Slovenija

Tehnično oblikovanje: Branka Derenčin, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije

Lektoriranje: Nataša Podhraški, Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, in Irma Plajnshek Sagadin, Sektor za prevajanje, Generalni sekretariat Vlade RS

Tisk: Tisk Žnidarič, d. o. o.

Naklada: 510 izvodov

Naslov:

Revija za kriminalistiko in kriminologijo
Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Policija
Štefanova ulica 2, 1501 Ljubljana
Telefon: 01 428 40 00
E-pošta: rkk@policija.si

Revija izhaja štirikrat letno. Dostopna je tudi na spletni strani policije (www.policija.si).

Revija je recenzirana in upošteva etične standarde COPE za dobro prakso uredniške politike revije (http://publicationethics.org/files/u2/Best_Practice.pdf).

Trenutni Web of Science **faktor vpliva** znaša **0,565** in petletni **faktor vpliva** znaša **0,570**.

Revija za kriminalistiko in kriminologijo

LETO 72

LJUBLJANA 2021

ŠT. 2

UDK 343.98+343.9

ISSN 0034-690X

Uvodnik 103

Editorial 103

Članki

Lora Briški: Stereotipi o posilstvu na slovenskih sodiščih 105

Marko Fonović, Tamara Leskova, Iztok Štampelj: Določitev spola na podlagi spolno dimorfnih amelogeninskih peptidov v človeški zobni sklenini 117

Karmen Jereb: Pilotna študija sugestibilnosti preiskovalcev v preiskovalnem intervjuju: nova dognanja v forenzični psihologiji 129

Rok Hacin, Gorazd Meško: Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov: podobnosti in razlike 141

Zapisi

Špela Velikonja: Delo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani v letu 2020 153

Iza Kokoravec, Tinkara Bulovec: Delo Inštituta za varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru v letu 2020 169

Maja Loknar, Bojan Dobovšek: Webinar The Role of Transnational Organized Crime in Corruption. Is the Denouncement a Risk or an Opportunity? 186

Articles

Lora Briški: Stereotypes about Rape in the Slovenian Courts 105

Marko Fonović, Tamara Leskova, Iztok Štampelj: Determination of Sex Based on Sexually Dimorphic Amelogenin Peptides in Human Tooth Enamel 117

Karmen Jereb: A Pilot Study of Investigators' Suggestibility in the Investigative interview: New Findings in Forensic Psychology 129

Rok Hacin, Gorazd Meško: Self-legitimacy of Police Officers and Prison Officers: Similarities and Differences 141

Notes

Špela Velikonja: Work of the Institute of Criminology at the Faculty of Law at the University of Ljubljana in 2020 ... 153

Iza Kokoravec, Tinkara Bulovec: Work of the Institute of Criminal Justice and Security at the Faculty of Criminal Justice and Security at the University of Maribor in 2020 169

Maja Loknar, Bojan Dobovšek: Webinar The Role of Transnational Organized Crime in Corruption. Is the Denouncement a Risk or an Opportunity? 186

Uvodnik

Spoštovani bralci, pred vami je druga številka Revije za kriminalistiko in kriminologijo v letu 2021. Ta številka je vsebinsko zelo bogata in razgibana. Predstavlja aktualne kriminalistične, kriminološke in kazenskopravne prispevke. Lora Briški razkriva nevarnost obstoja stereotipov o posilstvu na slovenskih sodiščih. Marko Fonović, Tamara Leskovar in Iztok Štampfelj predstavijo metodo določanja spola na podlagi spolno dimorfnih amelogeninskih peptidov v človeški zobni sklenini. Karmen Jereb razpravlja o novih dognanjih v forenzični psihologiji na področju dovzetnosti za sugestijo preiskovalcev v preiskovalnem intervjuju. Rok Hacin in Gorazd Meško primerjata samozaznavo legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih. Poleg člankov sta v reviji objavljeni še poročili o delu Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (Špela Velikonja) in Inštituta za varstvoslovje pri Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru (Iza Kokoravec in Tinkara Bulovec) v letu 2020. Na koncu Maja Loknar in Bojan Dobovšek predstavita aktualno dogajanje na področju boja zoper transnacionalno organizirano kriminaliteto in korupcijo s poročilom o webinarju.

Vsem piscem prispevkov in recenzentom se zahvaljujemo za odlično delo in prispevek h kakovosti revije. Bralcem Revije za kriminalistiko in kriminologijo želimo veliko zadovoljstva pri branju, avtorje pa vabimo, da s svojimi prispevki obogatijo prihodnje številke naše revije.

*Urednika
Gorazd Meško in Vojko Urbas*

Stereotipi o posilstvu na slovenskih sodiščih¹

Lora Briški²

Pravno odločanje je navidezno nevtrarno in objektivno. Dejstvo, da odločevalce poleg pravniške izobrazbe zaznamuje tudi psihološka podstat, zaradi katerih je njihovo vedenje človeško, pa napeljuje na sklep, da tudi v sodni dvorani prihaja do napak pri presojanju, ki izhajajo iz psiholoških značilnosti odločevalcev. Namen prispevka je razpravljati o stereotipih o posilstvu, zaznanih v sodbah slovenskih sodišč. Tovrstne predstave lahko vplivajo na sodniško odločanje. Stereotipna prepričanja o storilcih, žrtvah in samem kaznivem dejanju posilstva lahko vplivajo na zaznavanje in vrednotenje dogodka, ki je predmet kazenskega postopka, ter na odmero kazenske sankcije. Stereotipi lahko ogrozijo temeljna pravna načela, kot sta denimo nepristranskost sodišča ali načelo enakosti pred zakonom. Ker je opiranje na stereotipe popolnoma nezavedno, je njihove škodljive učinke težko opaziti. Avtorica analizira sodbe slovenskih prvo- in drugostopenjskih sodišč iz obdobja med letoma 2016 in 2018, ki se nanašajo na kazniva dejanja posilstva, spolnega nasilja in spolne zlorabe slabotne osebe. V prvem delu predstavi vrste stereotipov, ki jih je zaznala v analiziranem gradivu. Pri tem ugotavlja, da so stereotipne razlage redko zapisala sodišča; pogostejše jih je navajala obramba, kar so nekatera sodišča prepoznala in zavrnila. V drugem delu prispevka preučuje procesne mehanizme, s katerimi je mogoče stereotipne razlage uspešno zamejiti.

Ključne besede: pravno odločanje, stereotipi, posilstvo, spolno nasilje

UDK: 343.1:343.541

1 Uvod

Carol Bohmer (1974: 304) je leta 1971 intervjuvala filadelfijske sodnike, ki so že odločali o obtožbah zaradi spolnih kaznivih dejanj. Izkušnje so pogosto pospremili s komentarjem: »Posilstvo je kaznivo dejanje, za katero je najlažje obtožiti in ki ga je najtežje dokazati.« Do dogodka, ki ga državni organi obravnavajo kot posilstvo, največkrat pride na samem, ob prisotnosti zgolj dveh oseb, fizičnih sledi dogodka, ki bi pomagale rekonstruirati, kaj se je v resnici dogajalo (denimo sledi poškodb), pa navadno ni. Ko preiskovalni organi, organi sojenja in pregona zbirajo informacije in si razlagajo vedenje domnevnega storilca, se včasih podzvestno oprejo na predstave o tem, kakšna sta tipičen posiljevalec in tipična žrtev ter kako resno kaznivo dejanje je posilstvo (Kanduč, 1998: 96–97).

Namen prispevka je spodbuditi razpravo o psiholoških mehanizmih stereotipizacije, ki (lahko) vplivajo na odločanje sodišč. Sodniki, tako navadno verjamemo, odločajo popol-

noma objektivno in nepristransko. Vse več piscev (Cardozo, 1921; Šugman, 2006; Cusack, 2014) pa opozarja, da kognitivni mehanizmi, kot so stereotipi, delujejo pri vseh ljudeh, torej tudi pri udeležencih v kazenskem postopku.

Za kriminologijo so nepravni dejavniki sodnega odločanja, kamor uvrščamo tudi kognitivne mehanizme, zanimivi predvsem zato, ker lahko z njimi pojasnimo določene nezaželene razlike v kaznovanju. Te je preučevalo več domačih in tujih raziskovalcev (Ashworth in Roberts, 2010; Exum, 2020; Petrovec in Plesničar, 2009; Plesničar, 2013a; Wacquant, 2008). Psihološki mehanizmi, med katere uvrščamo tudi stereotipe, lahko na posameznega sodnika vplivajo tako, da bo določene skupine ali posameznike obravnaval in kaznoval drugače kot druge. Ker imajo lahko napačne odločitve sodišč hude posledice za življenje posameznika, se zdi pomembno opozoriti na mehanizme za omilitve škodljivih učinkov stereotipizacije, ki jih kazensko procesno pravo že pozna, in tako elemente s tega pravnega področja umestiti v širši kriminološki kontekst etiketiranja določenega dogodka kot kaznivega dejanja in kaznovanja njegovega storilca. Področji sta povezani: sodnik, ki stereotipne razlage udeležencev kazenskega postopka zavrne, se na tovrstne »ljudske teorije« najverjetneje ne bo oprl pri odmeri kazenske sankcije. Tako sporočilo sodišča ima tudi »vzgojni učinek« za stranke in za javnost ter lahko vpliva na spremembe družbenega razumevanja odklonskega dejanja ter njegovih storilcev in žrtev. Podobne študije, ki so jih opravili v tujini (Smith in Skinner, 2012; Temkin, Gray in

¹ Prispevek je nastal v okviru projekta Psihološki mehanizmi v kazenskem pravosuđu: preizpraševanje objektivnosti (J5-1795), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Za dragocene nasvete in pregled besedila se zahvaljujem dr. Katji Šugman Stubbs, dr. Mojci Miheli Plesničar in dr. Mihi Hafnerju.

² Lora Briški, mlada raziskovalka, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Slovenija. E-pošta: lora.briski@pf.uni-lj.si

Barrett, 2018), so zato preučile tudi procesne mehanizme, s katerimi je mogoče vpliv stereotipov v sodni dvorani omiliti.

Prispevek obravnava le stereotipne razlage, dejansko zapisane v analiziranih sodbah glede osrednjih spolnih kaznivih dejanj, ne obravnava pa stereotipov, ki so bolj subtilni in težje dokazljivi, ker jih sodniki ne zapišejo. Po predstavitvi teoretičnih izhodišč in raziskovalne metode bomo najprej razpravljali o stereotipih o posilstvu,³ na katere se je oprlo sodišče v svoji obrazložitvi. V nadaljevanju pa bomo predstavili stereotipne obrambne taktike in preučili, ali pravo vsebuje mehanizme, s katerimi jih zameji.

2 Stereotipi

Stereotip je niz prepričanj ali pričakovanj, ki jih imamo glede posameznika, samo zato, ker pripada določeni skupini (McGarty, Yzbyt in Spears, 2002; Šugman, 2006). Stereotipi so lahko individualni, praviloma pa neko stereotipno prepričanje goji in podpira celotna skupina ali kultura. Prav zato, ker so stereotipi tudi kulturni pojav, so posebej zanimivi tudi za kriminologijo (Šugman, 2006: 19). Stereotipi statistično gledano niso nujno napačna pričakovanja,⁴ prav tako niso nujno negativni (Timmer, 2015: 240). Stereotipi imajo različne funkcije. Njihova prva funkcija je poenostavitev. Ko posameznik druge ocenjuje po lastnostih, ki jih družba in posledično on sam pripisuje skupini, ki ji ocenjevani subjekt pripada, si prihrani mentalno delo. Omogočajo mu tudi, da ohrani pozitivno samopodobo⁵ in da ohranja povezanost s skupino, ki ji pripada (Plesničar, 2015: 121; Šugman, 2006: 20; Timmer, 2015: 240). Stereotipi nimajo le individualnih funkcij, marveč tudi skupinske. Izmed teh kot posebej zanimivo za pravnike Šugman (2006: 20–21) izpostavlja naslednjo: stereotipi v družbi služijo kot izgovor za vzdrževanje obstoječega stanja (hierarhije) med družbenimi skupinami in podpirajo odnose neenakosti. Skupina, ki ima družbeno moč (dominantna

skupina), oblikuje negativne stereotipe o podrejeni skupini in tako opravičuje njihovo podrejenost. Tudi če člani podrejene skupine izpolnjujejo pričakovanja dominantne skupine, naletijo na odpor pri njenih članih. Ženske na pozicijah moči so zato pogosto označene za »pasje«, dobro izobraženi Afroameričani, ki zahtevajo spoštljivo obravnavo, pa za »arogantne«, in to celo od članov »lastne« skupine⁶ (Pratto, Henkel in Lee, 2013: 170). Fiske (1993: 621) poudarja, da po eni strani moč spodbuja stereotipizacijo (člani dominantne skupine se niti ne zanimajo za kompleksne raznolikosti članov podrejene skupine), hkrati pa stereotipiziranje moč dominantne skupine ohranja in utrjuje.⁷

Prav spolnost in kaznivo dejanje posilstva sta predmet številnih »mitov«, ki stereotipizirajo tako storilca kot žrtev in prispevajo k razbremenitvi odgovornosti oziroma opravičujejo (spolno) nasilje (Gray in Horvath, 2018: 16; Lees, 1996: xii–xiii). Čeprav v vseh primerih (ali celo večini) ne držijo, tovrstni miti v družbi ostajajo zakoreninjeni (Zydevelt, Zajac, Kaladelfos in Westera, 2016).

Feministične teorije so prve začele opozarjati, da (spolni) stereotipi vplivajo na družbene reakcije na spolno nasilje. Stereotipna prepričanja o posilstvih so povezale s tradicionalnimi predstavami o ženski družbeni vlogi. Kritizirale so vpliv spolnih stereotipov na odločitve o obtožbah spolnih kaznivih dejanj. Posilstvo so opredelile kot dejanje, katerega namen je vzdrževanje moči nad ženskami, njihovo obvladovanje in poniževanje (Field, 1978: 174; Kanduč, 1998: 102). Smart (1989: 26–49) je zapisala, da sojenje zaradi kaznivega dejanja posilstva povzame vse težave, ki jih po feminističnem prepričanju lahko očitamo pravu. Ne samo da se v pravu zrcalijo družbene vrednote o spolnosti žensk, ampak jih kazenski postopek tudi aktivno (so)ustvarja.

Eden izmed zakoreninjenih stereotipov o posilstvu pravi, da žrtve spolno nasilje spodbujajo ali si ga (lahko tudi nezavedno) celo želijo. Žrtev, ki je v nočnih urah hodila po mestu, ki se je izzivalno oblačila, ki je bila pretirano naličena, ki je uživala alkoholne pijače ali ki je kozarec s pijačo izpustila z oči, bo v očeh javnosti navadno izpadla negativno (Ubell, 2018: 16). Stereotipi, ki odgovornost za posilstvo pripisujejo vprašljivemu obnašanju žrtve in s tem zmanjšujejo odgovornost storilca, so povezani s predstavami o družbeno zaželenem ravnanju, ki ga pogosto določajo spolne norme. Ena

³ Poimenovanje stereotipi o posilstvu v prispevku zajema tudi stereotipe o ravnanju, ki ga v slovenskem kazenskem pravu zajamemo s kvalifikacijo spolnega nasilja ali spolne zlorabe slabotne osebe (171. in 172. člen Kazenskega zakonika [KZ-1], 2012).

⁴ Čeprav so stereotipi lahko statistično upravičena pričakovanja, pa tudi v takem primeru ne morejo opisati prav vseh pripadnikov neke skupine (Stangor, 2016: 4); edinstvenosti posameznikov zato nikdar ne morejo zajeti in se jim vselej izmika. Temkin, Gray in Barrett (2016) po tej značilnosti stereotipe ločujejo od mitov o posilstvu, ki jih opredeljujejo kot *napačna* pričakovanja o posilstvu in spolnem nasilju.

⁵ Kot razloži Šugman (2006: 20), se sami počutimo bolje, ko stereotipiziramo druge. Tako jih razumemo kot slabše (inferiorne), manj kompleksne, s tem pa sebe kot boljše in bolj individualizirane od njih.

⁶ Podrejena skupina, na katero se nanaša negativen stereotip, pogosto tudi sama prevzame to negativno prepričanje (Šugman, 2006).

⁷ Tisti, ki imajo moč, stereotipno ocenjujejo pripadnike druge (podrejene) skupine, da se jim s slednjimi ni treba podrobneje ukvarjati. Vzrok in posledica sta lahko tudi zamenjana: zaradi želje po (vzpostaviti oziroma ohranjanju) moči poenostavljamo lastnosti drugih oseb in jim posvečamo manj pozornosti (Fiske, 1993: 627).

izmed takih predstav posilstvo slika kot strastno dejanje, ki ga je spodbudila sama žrtev (ženska), ki je storilca zapeljala (Hecht Schafran, 1985: 50). Druga plat razumevanja posilstva kot dejanja iz strasti je stereotip o moškem kot ujetniku naravnih potreb, ki se, soočen s privlačnostjo določene osebe, spolnosti ne more upreti. Taka predstava zakriva resnično, nasilno, naravo posilstva.⁸ Ta resnična narava je, kot pravi Završnik (2012: 43–45), nadvlada storilca nad žrtvijo in ne potešitev spolne strasti. To kažejo primeri posilstev v zaporu. Raznospolno usmerjeni zaporniki spolno napadajo sozapravnike istega spola z namenom razkazovanja moči in potrjevanja stereotipne moške družbene vloge in ne izražanja »naravne« seksualne sle. Pisci (Javaid, 2016; Stemple in Meyer, 2014) opozarjajo tudi na mit, da so lahko žrtve posilstva le ženske, kar izhaja iz poenostavljenega pogleda na moško družbeno vlogo, ki uteleša moč in neprestano potrebo po spolnosti.

Stereotipna prepričanja in njihove učinke je preučevalo mnoštvo empiričnih raziskav. Lerner in Simmons (1966) sta preučevala, ali smo nagnjeni k temu, da za krutost in trpljenje okrivimo žrtev dogodka. V njunem eksperimentu so opazovalci ocenjevali značilnosti osebe (igralca), ki so ji zadajali elektrošoke. Ugotovila sta, da opazovalci žrtev, katere trpljenja ne morejo preprečiti, razvrednotijo in zavračajo. Negativen odnos opazovalca do žrtev (ne le spolnih) kaznivih dejanj sta pojasnjevala s hipotezo pravičnega sveta. Trdila sta, da želimo ljudje verjeti v pravičen svet, v katerem nas (vsaj na dolgi rok) doleti tisto, kar si zaslužimo. Le tako se počutimo varne in lahko načrtujemo prihodnost. Kadar smo soočeni z žrtvijo kaznivega dejanja, ki ni k dejanju prav ničesar prispevala, je to prepričanje o pravičnem svetu naenkrat ogroženo. Vero v tak svet lahko ohranimo, če krivico odpravimo, kar pa pogosto ni mogoče. V takih primerih za dogodek krivimo žrtev, jo zavračamo, se je izogibamo ali pa se zanašamo na prepričanje, da bo krivico, ki se ji je pripetila, popravila prihodnost (Montada in Lerner, 1988: 1). Kazanje s prstom na žrtev je eden od načinov, s katerim osmislimo dogajanje v svetu okoli sebe in ga pojasnimo kot predvidljivo (Stelzner in Minuth, 2018: 90). Tako se lahko potolažimo, da se sami ne bomo znašli v položaju žrtve kaznivega dejanja, če se bomo le primerno obnašali (Lonsway in Fitzgerald, 1994: 136–137). Zanimivo je, da lahko z njuno hipotezo pojasnimo tudi na videz nelogičen pojav, da neredko celo sama žrtev kaznivega dejanja graja samo sebe in si očita, da se ni vedla samozavarovalno. Tako lahko obnovi prepričanje, da ima nadzor nad dogajanjem okoli sebe in da

se bo lahko izognila potencialnim prihodnjim viktimizacijam (Kanduč, 2002: 164–165).

Raziskava, ki jo je izvedel Field (1978), je pokazala, da so stereotipne predstave eksperimentalnih oseb o spolnih vlogah povezane z njihovim (ne)sprejemanjem mitov o posilstvu oziroma zožujočimi ali vključujočimi definicijami posilstva. Osebe s tradicionalnimi pogledi na družbeno vlogo žensk so za posilstvo pogostejše okrivile žensko (žrtev) (Field, 1978: 174). Zlasti kadar se ta ni vedla »dostojno« in se je denimo v večernih urah odpravila na zabavo ali pa se storilcu ni aktivno upirala oziroma njegovega dejanja ni ob prvi priložnosti naznanila policiji (Bates, Klement, Kaye in Pennington, 2019: 10).

Predstavljene raziskave (Field, 1978; Lerner in Simmons, 1966) so v vzorec zajele osebe iz splošne populacije. V kontekstu pravosodnega sistema si lahko zastavimo vprašanje, ali procesi stereotipizacije vdirajo tudi v odločanje sodnikov, od katerih pričakujemo, da so objektivni in nepristranski.

3 Stereotipi v sodniški »rekonstrukciji realnosti«⁹

Sodno odločanje naj bi bilo popolnoma objektivno in nepristransko. Sodnik, nepristranska avtoriteta, naj bi, tako verjamemo, uravnotežil ciljno usmerjenost preostalih udeležencev kazenskega postopka, ki nastopajo na strani obtožbe oziroma obrambe (Bohmer, 1974: 303).¹⁰ Pretehtal naj bi ar-

⁸ Posilstvo kot dogodek iz strasti slika tudi popularna kultura. V letu 2020 je rekorde gledanosti podiral film 365 dni, »ljubezenska zgodba«, v kateri ugrabitelj svoji jetnici da eno leto, da ga vzljubi, v vmesnem času pa je do nje (spolno) nasilen. Najbolj škodljiv »nauk te zgodbe«, ki trivializira spolno nasilje, pa je, da se glavna junakinja v svojega posiljevalca na koncu dejansko zaljubi (Bialowas in Mandes, 2020).

⁹ Izraz, ki se nanaša na sodnikovo oceno dejanskega stanja oziroma okoliščin dejanja, ki je predmet postopka, si izposojam od sodnika mag. Jančarja (2019).

¹⁰ Ciljna usmerjenost udeležencev kazenskega postopka povečuje verjetnost pristranskih odločitev, zato kazenski postopek z vključitvijo tretjega kot razsodnika oziroma odločevalca pridobi novo kakovost. Kot razloži Burke (2006: 1603–1604), lahko tveganje za pristranske odločitve tožilcev pojasnimo z miselnimi procesi v najzgodnejših fazah obravnave dogodka, ki kaže znake kaznivega dejanja. Ko tožilec odloča, ali dokazni viri (ki ob izvedbi postanejo dokazi) zadoščajo za sprožitev kazenskega pregona, preizkuša hipotezo, ali je osumljeni utemeljeno sumljiv obravnavanega kaznivega dejanja. Ta hipoteza vpliva na tožilčevo (nadaljnjo) zaznavo in oceno informacij o dogodku. Ta učinek imenujemo bližnjica samopotrditve (ang. *confirmation bias*) in pomeni nagnjenost k potrjevanju izhodiščne hipoteze. Ko nas obdaja mnoštvo informacij, smo bolj pozorni na dejstva, ki so z izhodiščno hipotezo skladna, hitreje pa spregledamo tista, ki tezi nasprotujejo. V skladu z opisanim bo tožilec, ki preizkuša in pozneje zagovarja hipotezo o krivdi, nezavedno nagnjen k temu, da prej opazi dejstva, ki osumljenca (od faze preiskave obdolženca) obremenjujejo, kot pa tista, ki ga razbremenjujejo. Bližnjica samopotrditve zmanjšuje verjetnost, da bo tožilec aktivno iskal alternativne različice razlage dogodka, ki nasprotujejo njegovi izhodiščni hipotezi.

gumente in odkril pravilno rešitev spora. Tak pogled na sodno odločanje, ki vključuje le pravne dejavnike, v javnosti pogosto zagovarjajo tudi sodniki sami, opaža nekdanji predsednik slovenskega ustavnega sodišča Franc Testen (2019).

Izkaže pa se, da (tudi) na sodno odločanje vplivajo subjektivni dejavniki; odločevalce namreč poleg pravniške izobrazbe zaznamuje psihološka podstat, zaradi katerih je njihovo vedenje človeško. O tem je že leta 1921 pisal sodnik Vrhovnega sodišča ZDA Benjamin N. Cardozo. Za sodnikovo odločitvijo je prepoznal »podzavestne sile, naklonjenosti in nenaklonjenosti, preference in predsodke, splet občutkov in čustev in navad in prepričanj, ki tvorijo osebo, pa naj bo stranka v sodnem postopku ali sodnik« (Cardozo, 1921: 167). Vpliv naštetih dejavnikov ne vodi nujno v slabo (ali celo napačno) odločitev sodnika. Kot sta opozorili Šugman Stubbs in Plesničar (2020: 202), lahko vrednote, čustva in prepričanja posameznega sodnika naredijo celo boljšega, če so le skladne z vrednotami pravnega sistema.¹¹ Celo več. Včasih mora sodnik posploševati in zapolniti pravno normo s svojimi izkušnjami in pričakovanji, da lahko sprejme svojo odločitev. Primere tega lahko najdemo tudi v kazenskem pravu, ki ga obvladuje načelo zakonitosti. Poznamo na primer pravne standarde, s pomočjo katerih ocenjujemo, kaj lahko od posameznika pričakujemo; ti pa niso nujno zajeti s pravnimi viri ali strokovnimi pravili. V takih primerih se mora sodnik opreti na »življenjske izkušnje«, ker bo lahko le tako standard vsebinsko zapolnil. Tako bo ravnal denimo sodnik, ki bo ocenjeval, ali je obdolženi ravnal malomarno (torej premalo skrbno), ki bo presojal razloge upravičenosti ali opravičljivosti ravnanja, ali sodnik, ki se bo spraševal, ali je obdolženi lahko razumno pričakoval zasebnost v določenem prostoru. Posplošitvi, ki je tudi ključni element stereotipiziranja, se tako v sodniškem odločanju ne moremo izogniti.

Posplošitev bo problematična, kadar bo vodila v nezaželeno napake. To se bo zgodilo takrat, ko bi sodnik moral oceniti osebne značilnosti v dogodek vpletenih oseb in specifične okoliščine dogodka, namesto tega pa bo vedenje predstavnika skupine razložil s stereotipnimi značilnostmi skupine, ki ji posameznik pripada. Kanduč (1998: 97) nam opisano ponazoriti s primerom odločevalca, ki goji stereotip, da se dostojna ženska napadalcu upira na vso moč, in v ravnanju storilca ne prepozna zakonskih znakov posilstva samo zato, ker dogodek na telesu žrtve ni pustil znamenj napada in upiranja.

¹¹ Gre za vrednote, ki so izražene v pravnem sistemu, na primer pošteno sojenje ali pravna varnost. Izražajo jih predvsem temeljna načela, ki so zapisana v splošnih pravnih aktih (splošni pravni akt varuje družbene vrednote, ki jih je kot pomembne prepoznal zakonodajalec) ali pa jih je oblikovala pravna praksa (za načelom stojijo vrednote, ki so jih za pomembne ocenili nosilci pravnega varstva).

Tak sodnik je namesto individualne presoje uporabil vnaprej pripravljen odgovor na vprašanja o obravnavanem dogodku (Kanduč, 1998: 96–97) oziroma »shemo, ki opisuje vzorčne scenarije posilstva, na podlagi katerih se presoja posamezna obtožba posilstva« (Bohner, Eyssel, Pina, Siebler in Viki, 2009: 50). Zaradi take poenostavitve bo sodba o konkretnem posamezniku in njegovem ravnanju napačna (Šugman, 2006: 23). Izkrivi lahko sodnikovo razumevanje pravno relevantnih dejstev, vpliva na njegova stališča o verodostojnosti prič, na vprašanje pripisovanja krivde in odmere kazenske sankcije.¹² Končno lahko ogroža samo nepristranskost in integriteto sodnega sistema (Cusack, 2014: ii).

4 Stereotipna obramba

V kazenskih postopkih zaradi kaznivih dejanj zoper spolno avtonomijo je običajno najpomembnejše dokazno sredstvo priča (oškodovanec). Tako sta dve izmed ključnih vprašanj, ki se zastavita, ali je oseba sploh sposobna biti priča in ali je njena izpovedba verodostojna. Domneva o splošni sposobnosti biti priča bo izpodbita zlasti tedaj, ko bo imela oseba okrnjeno sposobnost zaznavanja, pomnjenja in reprodukcije svojih zaznav (Šugman Stubbs in Gorkič, 2011: 206–207). Ali priča izpoveduje po resnici, sodišča presojujejo na podlagi kriterijev, ki so se oblikovali v sodni praksi. Mednje je v eni izmed analiziranih sodb (I K 54562/2016) sodišče uvrstilo naslednje: konstantnost oziroma nespremenljivost izpovedi glede bistvenih okoliščin, skladnost (nenasprotovanje) izpovedbe drugim ugotovljenim dejstvom, realističnost opisa, notranja skladnost in doslednost, spontano popravljanje lastne izpovedi in izjavljanje nečesa, kar je za pričo neprijetno oziroma obremenilno.

Obramba lahko poskuša dvom o verodostojnosti priče zasejati tudi drugače, kot da opozori na notranjo skladnost in spremenljivost njene izpovedbe. Namesto tega lahko problematizira njen značaj ali ugled oziroma sodišče prepričuje, da oseba, ki je bila preden poklicana v vlogi priče, ni vredna zaupanja. Iz tuje literature (Lees, 1996; Walklate, 2004) so znane obrambne strategije, s katerimi obramba opozarja na življenjski slog priče, njene osebnostne lastnosti ali spolno zgodovino. Lees (1996: 134) je že leta 1989 opazovala sojenja zaradi kaznivega dejanja posilstva na slovitim angleškem sodišču Old Bailey in opozorila na zagovornike, ki so pričo pred

¹² V zvezi z odmero kazni je zelo poučna slovenska analiza kaznivih dejanj umorov, ki so jih storile ženske. Njena avtorja opažata, da so sodniki v posameznih obrazložitvah do storilke zavzeli »seksistično in mačistično držo«, ko so zapisali, da je bila storilka na dolgoletno trpinčenje s strani partnerja navajena, zato ni mogla imeti nikakršnega razloga, da je ob podobnem nasilju hipno izbruhnila in vzela pravico v svoje roke (Petrovec in Plesničar, 2009).

sodiščem spraševali, ali živi z očetom svojih otrok, komu so njeni otroci prepuščeni, kadar je v službi, kakšno spodnje perilo trenutno nosi, ali uporablja šminko in ali uživa alkoholne pijače (čeprav sporni dogodek ni bil povezan z uživanjem ali zlorabo alkohola). S tem so želeli sodišče prepričati, da lahko iz narave oškodovanke (razposajena, uživaška, nagnjena k pogosti menjavi spolnih partnerjev) sklepamo, da o spornem dogodku ne izpoveduje po resnici.

5 Raziskovalne metode

V vzorec raziskave, ki smo jo opravili v obdobju od septembra 2020 do januarja 2021, smo vključili sodne odločbe¹³ kazenskih oddelkov vseh slovenskih sodišč v zadevah, ki so bile obravnavane v letih 2016, 2017 in 2018. Analizirali smo 131 sodnih odločb, od tega jih je bilo 51 izdanih v zvezi s kaznivim dejanjem posilstva, 48 v zvezi s kaznivim dejanjem spolnega nasilja, 32 pa v zvezi s spolno zlorabo slabotne osebe. Zajeli smo tudi odločitve Vrhovnega sodišča in višjih sodišč, v katerih so odločala o pravnih sredstvih zoper omenjene prvostopenjske odločbe. Vse sodbe, zajete v vzorec, so septembra in oktobra 2019 posredovala zaprosena sodišča za potrebe empirične študije reprezentativnega vzorca pravosodne prakse v zvezi s kaznivim dejanjem posilstva, spolnega nasilja in spolne zlorabe slabotne osebe s pregledom možnih modelov novih zakonskih rešitev (Plesničar in Ambrož, 2019) ter na podlagi dovoljenja Vrhovnega državnega tožilstva in vseh enajstih okrožnih sodišč v Sloveniji.

Zbrane odločbe smo v nadaljevanju vsebinsko analizirali. Za tako analizo so bile primerne le tiste, ki so bile tudi obrazložene.¹⁴ V prvem koraku smo preučili, ali so v njih zapisani stereotipi o posilstvu. Opredelitev tega pojava, iz katere smo izhajali, je bila opisana v razdelku z naslovom Stereotipi. V drugem koraku pa smo se spraševali, ali se je na tak stereotip v obrazložitvi oprlo sodišče ali pa je povzelo oziroma se odzivalo na stereotipne navedbe drugih udeležencev kazenskega postopka. V poglavjih, v katerih obravnavamo rezultate študije, predstavljamo samo zadeve, v katerih smo zaznali zapisane stereotipe o posilstvu.

¹³ Pregledali smo samo sodbe, v drugo spisovno gradivo, npr. zapisnike, izvedenska mnenja itd., nismo imeli vpogleda.

¹⁴ Sodbe, ki so se nanašale na kaznivo dejanje posilstva, so bile obrazložene v 56,1 odstotka primerov. Tiste, ki so se nanašale na kaznivo dejanje spolnega nasilja, pa v 44,7 odstotka primerov. Najpogostejše je sodišče ravnalo po 368. členu Zakona o kazenskem postopku (ZKP-UPB8, 2012), v skladu s katerim ni potrebno, da bi pisno izdelana sodba vsebovala obrazložitev, če nihče od upravičencev do pritožbe pritožbe ne napove in če obtožencu ni izrečena zaporna kazen.

6 Rezultati

6.1 Stereotipna razlogovanja v slovenski sodni praksi

V odlomkih, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju, so sodišča utemeljevala svojo odločitev glede kazenske sankcije. Odločanje o kazenski sankciji je za mnoge sodnike najtežji in najzahtevnejši del kazenskega postopka. Sodišča morajo okoliščine, ki so v predpisih primeroma naštete in ki naj vplivajo na odločitev o sankciji, v konkretnem primeru opredeliti in ovrednotiti (Plesničar, 2015: 116). Pri tem morajo upoštevati razlike med konkretnimi primeri ter prilagoditi kazensko sankcijo teži kaznivega dejanja in osebnosti storilca (individualizacija sankcije). Prvo sredstvo za uresničevanje načela individualizacije, ki ga določa KZ-1 (2012), so obteževalne in olajševalne okoliščine. Te so v slovenskem zakoniku določene primeroma in ne taksativno. To pomeni, da njihov seznam sodišča ne omejuje in lahko poleg izrecno navedenih uporabi tudi druge, ki jih je ugotovilo. Vendar ga pri tem omejuje institut *analogia intra legem*; če sodišče upošteva okoliščino, ki v zakoniku ni navedena, mora biti ta okoliščina po naravi in po intenziteti podobna kateri izmed okoliščin s seznama (Bavcon, Šelih, Korošec, Ambrož in Filipčič, 2013: 416–418).

Vse razlike v kaznovanju niso napačne. Kot omenjeno, je razlikovanje, ki izhaja iz individualizacije, pričakovan in celo zaželen rezultat sodnikove presoje zadeve (Barberger, 2001; Plesničar, 2013b; Saleilles, 2009). Po drugi strani obstajajo tudi neupravičene neenakosti, ki so plod bolj ali manj zavestne odločitve sodišča, da določene skupine ali posameznike kaznuje drugače kot ostale (kadar gre za okoliščine na strani storilca), oziroma plod odločanja na podlagi ustaljenih vzorcev, katerega rezultat so diskriminatorne odločitve (kadar gre za okoliščine na strani žrtve) (Plesničar, 2013a; Šelih, 2009). Meje med prvim zaželenim razlikovanjem in drugim neupravičenim razlikovanjem v kaznovanju ni enostavno začrtati. V nadaljevanju predstavljam primere z mejnega polja, ki so v vzorcu izstopali in ki so po mojem mnenju lahko problematični.

V dveh zadevah so sodišča štela, da je žrtev prispevala k izvršitvi kaznivega dejanja zato, ker se po mnenju sodišča ni vedla samozaščitno oziroma ni bila dovolj previdna. Tako je sodišče v zadevi IV 4303/2015 kot olajševalno okoliščino upoštevalo »znaten oškodovankin prispevek, da se je storilec sploh znašel v situaciji, v kateri je dejanje lahko izvršil, saj je samodejno v zgodnjih jutranjih urah vinjena prišla s storilcem sama v njegovo stanovanje«. Podobno sta v zadevi I K 15519/2014 oziroma II Kp 15519/2014 prvostopenjsko in drugostopenjsko sodišče ocenili, da je h kaznivemu dejanju prispevala oškodovanka, »ki bi se kot odrasla oseba morala zavedati odgovornosti za lastno varnost, v nasprotju s tem pa se je spravila v

hudo vinjenost in se tudi zaradi lastnega ravnanja izpostavila nevarnostim, ki se ji v takšnem stanju lahko pripetijo».

Zastavlja se vprašanje, ali je nesamozavarovalno vedenje pravilno šteti za (bistveni) prispevek k izvršitvi kaznivega dejanja posilstva. Gotovo žrtev lahko ravna neprevidno (denimo dopusti, da se znajde na samem s potencialnim storilcem), vendar pritrjujem Kanduču (1998: 98), da to vsekakor ni razlog, ki bi upravičil posilstvo. Res je, da sodišča tega v predstavljanih primerih niso zapisala, so pa štela, da je kaznivo dejanje ta okoliščina napravila manj zavržno. Če argumentacijo sodišča, da je žrtev »samodejno prišla v stanovanje storilca«, nekoliko poudarim in prenesem na primer, v katerem bi do posilstva prišlo zunaj na ulici: je v taki zadevi potem bistveni prispevek žrtev, da ni ostala doma za zaprtimi vrati? Bi enako razumevanje, da k izvršitvi kaznivega dejanja prispevamo zgolj s tem, da zaužijemo alkoholno pijačo ali se znajdemo na samem s storilcem, uporabili tudi za razlago drugih posegov v kazenskopravno varovane dobrine? Predstavljajmo si primer, v katerem si je žrtev nadela dragocen nakit ali potovala v nočnih urah, in se vprašajmo, ali bi to šteli za bistveni prispevek h kaznivemu dejanju rop ali hude telesne poškodbe. Obrazložitev, ki žrtvi pripisujejo krivdo za poseg v njeno spolno avtonomijo zaradi njenega domnevno neprevidnega ravnanja, pravzaprav sporočajo, da je družbeno zaželeno le življenje v nenehnem strahu pred potencialnim storilcem posilstva, ki se lahko skriva v vsaki osebi, s katero pridemo v stik (Lakes Wood, 1973: 340).

Presojanje alkoholiziranosti žrtev kot olajševalne okoliščine pri kaznivem dejanju posilstva ocenjujem kot problematično še iz enega razloga. V slovenski kulturi so alkoholne pijače sestavni del praznovanj in pomembnih življenjskih dogodkov, njihovo uživanje, celo čezmerno, pa je splošno sprejeto (Hočevār, Založnik, Henigsmān in Roškar, 2020). S tem ko so sodišča v predstavljanih odlomkih žrtvino uživanje alkoholnih pijač ocenila kot neprimerno, so tako odstopila od splošnega družbenega vrednotenja tega početja, kar bi morda morala posebej obrazložiti.

V enem izmed omenjenih primerov (IV K 4303/2015) je sodišče manjšo težo kaznivega dejanja posilstva utemeljilo z naravnim nagonom storilca, ki ga ni mogel nadzorovati:

»Olajševalno je, da je dejanje storjeno v potešitev spolnega nagona, saj je storilec že dlje časa sam, v teh pogojih nima redne možnosti po realizaciji naravnih nagonov, pa je v prvi vrsti zato podlegel skušnjavi; sprostitev ni uspel zamejiti na zgolj prostovoljno zadovoljitev v sklopu predigre, temveč je proti volji partnerice nadaljeval v obsegu polne zadovoljitve. Olajševalno je tudi, da ni imel urejenih življenjskih razmer, ki bi mu omogočale družinsko ali kakršno koli skupno življenje,

ni imel rednih prihodkov, pa je živel priložnostno, od danes na jutri, kakor je tudi pristopal spolnosti.« Citirana odločitev gradi na mitu o neobvladljivem moškem spolnem nagonu, ki posilstva opredeljuje kot »zločin iz strasti« (Kanduč, 1998: 98), in vzrok za to, da je storilec izvršil kaznivo dejanje, najde v njegovem samskem zakonskem stanu. Obrazložitev je problematična, ker namiguje, da samski (moški) po določenem času svojega »naravnega« spolnega nagona sploh nimajo več v oblasti in ga morajo »sprostiti«.

V sodbi I K 22459/2015 je opazno, da je sodišče dejansko stanje primerjalo s svojo predstavo o tem, kakšno je »pravo« posilstvo; tako, ki pusti telesne sledi in mora trajati določen čas. Sodišče je obtoženega spoznalo za krivega kaznivega dejanja posilstva, skrajno nenavadno pa je obrazložilo odmero sankcije. Uporabilo je posebna omilitvena določila po drugi točki 50. člena KZ-1 (2012), iz razloga, »da je bilo posilstvo brez posledic na telesu oškodovanke« in tudi sicer »relativno kratko«. Drugostopenjsko sodišče je ugodilo pritožbi državne tožilke in spremenilo izpodbijano sodbo v odločbi o kazenski sankciji. Poudarilo je, da odsotnost poškodb na telesu oškodovanke in »relativno kratko« trajanje posilstva, nista posebni olajševalni okoliščini, ki bi dopuščali izrek kazni pod predpisano spodnjo mejo, temveč zgolj okoliščini, ki vplivata na sklepanje o teži kaznivega dejanja (II Kp 22459/2015).

Na tej točki se zastavi vprašanje, kaj nam predstavljene ugotovitve sploh povedo. Vsebinska analiza sodb nam (z izjemo zadnjega primera) ne more odgovoriti na vprašanje, ali so zapisani stereotipi vplivali na samo odločitev sodišča o krivdi in sankciji.¹⁵ Menimo pa, da lahko na podlagi povedanega izpeljemo naslednje sklepe. Prvič, potrdimo lahko večkrat omenjeno ugotovitev sodobne znanosti, da se na stereotipe zanašajo tudi (pravni) strokovnjaki. Nadalje je pomembno naslednje: tudi če stereotipi o posilstvu niso vplivali na odločitev sodišča, to še ne pomeni, da nimajo prav nobenih širših učinkov. Obrazložitev sodbe strankam in javnosti daje na voljo vpogled v sodnikovo »rekonstrukcijo realnosti« (Jančar, 2009). Drugi sklep je zato naslednji: s tem, ko se sodišče v obrazložitvi opre na stereotipe, jih v splošni in strokovni javnosti legitimira in utrjuje. In tretjič, stereotipne razlage sodišča so, ne glede na vpliv stereotipov na odločanje, problematične z vidika pravice do nepristranskega sojenja. Iz omenjene pravice ne izhaja le zahteva, da je sojenje dejansko nepristransko, ampak da se nepristranska drža sodišča odraža tudi navzven. Če sodišče vzbuja videz pristranskosti, s tem ogroža zaupanje javnosti v nepristranskost sojenja v konkretni zadevi, potencialno pa tudi v nepristranskost celotnega sodnega sistema.

¹⁵ Mogoče pa bi bilo o tem sklepati, saj so jih sodniki navedli v podkrepitev svoje odločitve.

6.2 Stereotipne obrambne taktike pred slovenskimi sodišči¹⁶

Stereotipe o posilstvu je v sodni diskurz včasih vnesla obramba. Kot bomo opisali v nadaljevanju, so nekatera sodišča stereotipne navedbe izrecno zavrnila. V primeru I K 54562/2016 je oškodovanko poskušal posiliti neznan moški. Obtoženi in pozneje obsojeni je neznan oškodovanec najprej ogovarjal na hotelskem hodniku in v dvigalu ter jo spraševal, ali jo lahko pospremi v njeno hotelsko sobo. Oškodovanka ga je zavrnila, delce njune interakcije pa je posnela videonadzorna kamera. Ko je oškodovanka odklenila vrata svoje sobe, ji je obtoženi sledil ter jo prijel za vrat, jo grabil za trebuh, noge in prsi. Oškodovanka se mu je upirala, mu večkrat dejala, naj jo pusti, končno pa ga je s ključem, ki ga je še vedno držala v levi roki, večkrat udarila po glavi, nato pa ji ga je uspelo odriniti s sebe in potisniti proti izhodu stanovanja. Obtožnica je obtožencu očitala poskus kaznivega dejanja posilstva. Na obravnavi je zagovornik oškodovanki zastavil več vprašanj. Nekatera od njih so se nanašala na njene siceršnje odnose z moškimi, kar kaže naslednji odlomek iz sodbe. »Na vprašanje zagovornika, je [oškodovanka, op. a.] med drugim povedala, da je pred tem dogodkom imela normalne stike z moškimi in da je imela fanta. V času dogodka fanta ni imela, prav tako tudi po dogodku ne več.« Zagovornik je oškodovankina pretekla partnerstva omenjal zato, da bi pokazal, da naj bi bila oškodovanka »izredno občutljiva mlada ženska in da ji lahko že majhen dogodek povzroči stres in da je bilo obtoženčevo »dvorjenje« za slovenski kulturni prostor verjetno neprimerno in zato za oškodovanko zelo stresno«. Tudi v pritožbi se je skliceval na oškodovankine »probleme do očeta«, na anoreksijo in bulimijo, za katerima naj bi oškodovanka trpela v preteklosti, ter na njene težave z moškimi (III Kp 54562/2016). Takemu pavšalnemu napadu na osebnost oškodovanke ni pritrldo nobeno izmed sodišč. Višje sodišče je, podobno kot prvostopenjsko, zapisalo, da izvajanja zagovornika »z obravnavanim kaznivim dejanjem niso v ničemer povezana« (III Kp 54562/2016).

V drugi zadevi je obramba navajala, da je priča neverodostojna, saj da prihaja iz tuje kulture, v kateri so ženske bolj »promiskuitetne narave«. Zagovornik je v pritožbi pojasnjeval, da je oškodovanka »spolnost dojemala bolj sproščeno kot slovenska dekleta ter da je kritičnega večera veseljačila v lokalu in se objemala tako z obtožencem kot z drugimi moškimi«. Njeno »razuzdano naravo« je dokazoval s fotografijami, posnetimi dvanajst let pred spornim dogodkom. Drugostopenjsko sodišče je, podobno kot že prvostopenjsko,¹⁷

poudarilo, da te okoliščine niso pravno upoštevne in ne morejo nakazovati konkludentnega sodelovanja oškodovanke pri spolni aktivnosti (II Kp 46668/2015).

V isti zadevi se je obramba oprla še na en stereotip o posilstvu, in sicer da nespornostne prodorne spolne aktivnosti oškodovanca (vidno) poškodujejo oziroma da odsotnost fizičnih poškodb pomeni, da si je žrtev spolnega odnosa želela. Omenjen mit gradi na pričakovanju, da se bo žrtev storilcu aktivno uprla in bo ta zato uporabil silo, ki bo pustila sledi na žrtvinem telesu. Nekatere žrtve se bodo storilcu nedvomno aktivno uprle. Hkrati pa si je moč predstavljati situacije, v katerih se žrtve storilcu (energično) ne uprejo, ker ocenijo, da bi to njihovo situacijo še poslabšalo (Randall, 2011: 419). V že omenjenem primeru je zagovornik zatrjeval, da pristanek oškodovanke k spolnim aktivnostim dokazuje odsotnost zaznavnih fizičnih poškodb na telesu in dejstvo, da »je bila njena nožnica pri spolnem odnosu navlažena«. Že prvostopenjsko sodišče je zavrnilo nujno povezavo med obstojem spolnega kaznivega dejanja in zaznavnimi fizičnimi poškodbami ali poškodbami notranjega tkiva,¹⁸ višje sodišče pa je zagovornikovo razlago glede domnevne vlažnosti nožnice označilo za laično in povsem nerelevantno (II Kp 46668/2015).

Stereotipne predstave so se oblikovale tudi glede »pravočasne« prijave dejanja. Temeljijo na posplošitvi, da bo žrtev spolnega kaznivega dejanja ravnanje storilca naznanila pristojnim organom ob prvi priložnosti, ki se ji bo ponudila (Ubell, 2018: 23). V zadevah, v katerih so odločala slovenska sodišča, so zagovorniki denimo navajali, »da je izpovedba oškodovanke že sama po sebi neprepričljiva zato, ker je kazensko prijavo zoper obtoženca podala šele po šestih mesecih po storitvi dejanja«, (II Kp 3308/2010) oziroma »da ni logične razlage, zakaj je oškodovanka s prijavo čakala skoraj šest mesecev«, (I K 3308/2010) ali »da oškodovanki ni verjeti zaradi časovnega odmika prijave kaznivega dejanja« (I K

lo. »Kot v celoti neprimerna in nesprijemljiva pa je oceniti tudi vsakršna namigovanja o promiskuitetni naravi oškodovanke in nasploh pripadnikov njene kulture oz. narodnosti, kar obramba izkazuje na podlagi že navedenih fotografij, ki so tudi sicer bile posnete izpred dvanajst let (glej izpovedbo oškodovanke in njene moža) in iz katerih s strani oškodovanke tudi niso razvidne kakšne spolne manifestacije ali dejanja. Tudi sicer pa te ne bi mogle predstavljati opravičila za obravnavano dejanje.« (II K 46668/2015)

¹⁸ »Odsotnost zaznavnih fizičnih poškodb na telesu ali notranjih tkivih, morebitna pasivnost ženske, ki je posledica predhodne uporabe sile oz. neučinkovitosti/nezmožnosti odvrnitve napadalca, ter s tem v zvezi njeno sodelovanje pri kasnejšem spolnem občevanju, namreč a priori še ne izkazujejo pristanka oškodovanke k spolnim aktivnostim in posledično tudi ne morejo vplivati na obstoj tega kaznivega dejanja. Enako velja tudi v obratni smeri.« (II K 46668/2015)

¹⁶ Gre za izvajanja zagovornikov, kot jih sodišče povzema v svoji odločitvi.

¹⁷ Prvostopenjsko sodišče je navajanja zagovornika odločno zavrnilo.

34436/2015). Predstava o tem, da bodo »prave« žrtve kaznivega dejanja posilstva ovadbo podale ob prvi možni priložnosti, redko drži. Pogosto občutijo prevelik strah, bolečino, sram in dvom o sebi, da bi se tako izpostavile, ali pa za dogodek krivijo sebe oziroma ga potisnejo v podzavest; nekatere šele poznejši dogodki v življenju spodbudijo, da o dogodku spregovorijo (Engel, 2017; Schwartz, 2018: 1).¹⁹

Eden izmed stereotipov se nanaša na vedenje žrtve po očitnem kaznivem dejanju in pravi, da bodo »resnične« žrtve nemudoma prekinile stike z domnevnim storilcem, potencialno dokazno gradivo bodo skrbno varovale in izražale ustrezna čustva (Temkin et al., 2018: 216). Omenjena predstava je opazna v navedbah obrambe, da je oškodovanka takoj po spornem dogodku in tudi naslednjega dne po telefonu kontaktirala obtoženca, česar »zagotovo ne bi storila, če bi jo bilo dejansko strah, kot je navajala« (II K 34895/2015). Da gre za krivo ovadbo, naj bi kazalo tudi dejstvo, da je oškodovanka kriminalistom, ki so z njo opravljali razgovor, ponudila pecivo; kdor utrpi tako hudo kaznivo dejanje, pač ne ponuja peciva. Ilustracija stereotipa »prave žrtve«, kot jo je ponujal omenjeni zagovornik, pokaže absurdnost tovrstnih pričakovanj. Čeprav so določena vedenja žrtev posilstev pogostejša kot druga, je njihova paleta izredno raznolika (Randall, 2010: 429).²⁰

V zaključnem delu tega razdelka naj poudarim že omenjeno: nekatera sodišča so, kot sem pokazala, irelevantne navedbe obrambe odločno zavrnila (celo označila za »nesprejemljive«) in svoje ravnanje tudi prepričljivo obrazložila. Taka kritika obrambe ne prispeva le k ugotavljanju »resnice« v zadevi, ampak ima tudi »vzgojni« učinek za stranke in javnost.

7 Razprava

Ravnanje sodišča, ki se v sodbi opre na vnaprej pripravljen odgovor v obliki stereotipa, namesto da bi odločitev pojasnilo z okoliščinami konkretnega primera, je problematično. Pri obrambi je drugače, obramba ni nepristranska, je procesna dejavnost, ki je usmerjena v *izboljšanje položaja* domnevnega storilca (Šugman Stubbs, Gorkič in Fišer, 2020: 158).

Obramba bo položaj obdolženca izboljšala, če bo dosegla ugodnejšo odločitev o obtožbi. Eden izmed načinov za to je, da zaseje dvom o resnicoljubnosti ali verodostojnosti obremenilne priče. Tudi tako, da delce njene izpovedbe označi za neresnične, ker se ne skladajo s splošno predstavo o vedenju določene skupine ljudi. Posploševanje s strani obrambe gre lahko, kot smo videli v predstavljenih primerih, tako daleč, da obramba predlaga izvedbo dokaza, s katerim bi ugotavljali dejstva iz žrtvine oddaljene spolne zgodovine, da bi iz tega nadalje sklepali na njeno soglasje k spolni aktivnosti. Tak način sklepanja lahko temelji na stereotipu, da je oseba z razgibano spolno zgodovino ob vsaki priložnosti zainteresirana za spolno aktivnost s komer koli. Mora pravo take dokazne predloge zavrniti ali jih sprejeti kot neločljiv del pravice obdolženega, da izvaja dokaze v svojo korist?

S tem vprašanjem so se intenzivneje ukvarjale države s pravno tradicijo *common law*, ki poznajo poroto in v katerih dokaze izvajata stranki postopka,²¹ zato so razvile natančna dokazna pravila. Prvi pogoj za to, da bo dokazni predlog uspešen, je njegova pravna relevantnost. Ta pa za izvedbo dokaza še ne zadošča. Med drugim nekatere države angloameriškega pravnega sistema izključujejo tudi pravno relevantne dokaze, če obstaja nevarnost, da bi krepili predsodke, ki jih goji porota.²² Kljub omenjenim splošnim pravilom so Smith in Skinner (2012) ter McGlynn (2017) ugotavljali, da so v postopkih zaradi kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost učinki stereotipizacije še vedno intenzivni. Menili so, da previdnost zahteva zlasti odločanje o dokaznih predlogih za dokazovanje dejstev iz spolne zgodovine oškodovanca (ang. *sexual history evidence*). Čeprav so lahko ta lahko pomembna za odločitev v zadevi (recimo za vprašanje soglasja za spolne odnose v dlje časa trajajočem partnerstvu), sprožajo stereotipne odzive odločevalca, na kar praviloma obramba tudi računa. Posebej to velja za dejstva glede preteklih konsenzualnih spolnih aktivnosti oškodovanca s tretjimi osebami.²³ Dejstva iz spolne zgodovine sprožajo stereotipne predstave na dva načina. Po eni strani aktivirajo stereotip, da oseba z bogato spolno zgodovino nikomur ne odreče soglasja, po drugi strani pa tudi stereotip ali celo predsodek, da taka »moralno oporečna« oseba obdolžencu njegovega dejanja ne more očitati, zato je to manj zavržno (McColgan, 1996; McGlynn, 2017: 371). Opozorila o učinkih stereotipov na sodno odločanje so v nekaterih državah angloameriškega pravnega sistema sprožila zakonodajne reforme, s katerimi so dokazovanje dejstev žrtvine spolne zgodovine izrecno omejili.

¹⁹ Ravno ugotovitev, da žrtve (hudih, posebej spolnih kaznivih dejanj) za prijavo pogosto potrebujejo veliko časa, je sprožila reforme ureditev zastaranja tako v tujini kot doma. V Sloveniji so bili zastaralni roki za katalog spolnih kaznivih dejanj občutno podaljšani nedavno z novelo Kazenskega zakonika (Ambrož, 2020; Zakon o dopolnitvi Kazenskega zakonika [KZ-1F], 2020).

²⁰ O tem beremo tudi v leposlovju. V delu *Mi smo medvedi* pisatelj bralcu prepričljivo opiše, kako poskuša mladoletna žrtev posilstva po dogodku izbrisati njegove sledi, da bi nanj še sama pozabila in ne bi vznemirjala domačih (Backman, 2018).

²¹ Nobena od teh dveh značilnosti ni nepomembna, ko preučujemo učinke stereotipov.

²² Zvezna dokazna pravila ZDA (ang. *Federal Rule of Evidence*), ki so stopila v veljavo leta 1975 (Imwinkelried, 1988: 880).

²³ Osebam, ki v zadevi niso obdolženci.

V slovenskem ZKP-UPB8 (2012) bomo geslo »stereotip« iskali zaman.²⁴ Pozna pa tudi naša ureditev prej omenjeno merilo pravne relevantnosti, s katerim sodišče presoja, ali bo dokaznemu predlogu ugodilo (Up-34/93). Sodišče zavrne dokazne predloge, ki ne morejo prispevati k materialni resnici o obravnavanem dogodku in katerih namen je ugotavljanje s predmetnim postopkom nepovezanega dejstva iz oškodovančevega siceršnjega življenja. Odločanje o (ne)relevantnosti dokaznih predlogov za sodnika ni nujno preprosto, saj na tehtnico postavlja ustavno pravico do izvajanja dokazov v korist obrambe (29. člen Ustave Republike Slovenije, 1991). Podobno velja tudi za sodelovanje pri izvajanju dokazov. Tudi vprašanje priči ali odgovor nanj, ki ni v zvezi zadevo, mora preiskovalni sodnik (v okviru preiskovalnih dejanj, sedmi odstavek 178. člena ZKP-UPB8, 2012) oziroma predsednik senata (na glavni obravnavi, drugi odstavek 334. člena ZKP-UPB8, 2012) prepovedati. Čeprav se pravilo na prvi pogled zdi popolnoma jasno, kot je običajno, nekatera vprašanja zlahka označimo za nerelevantna, medtem ko bomo imeli pri drugih nemalo težav. Gless (2015) nam primer vprašanja, ki je za zadevo povsem nepomembno, prikaže na naslednjem primeru. V kazenskem postopku, v katerem se je odločalo o obtožbi posilstva, je obramba na glavni obravnavi oškodovanki postavila vprašanje, ali je že pred zaključkom šolanja rodila in otroka dala v posvojitev. Noben odgovor na to vprašanje ne bi mogel prispevati k ugotavljanju materialne resnice o spornem dogodku. Cilj (ali učinek) takega vprašanja je lahko le okrniti oškodovankin ugled (nakazuje na stereotip »slaba« mama je »slaba« priča), zato (nemško) sodišče vprašanja tudi ni dopustilo. Raziskava na vprašanji, koliko je v slovenskih primerih takih poskusov diskreditacije priči s strani obrambe in v kolikšni meri sodišča v okviru procesnega vodstva prepovedujejo ta vprašanja (kot npr. v omenjenem nemškem primeru), žal ne more odgovoriti. To praviloma ni razvidno iz sodb, temveč bi bilo treba preučiti zvočne prepise glavnih obravnav ali jih spremljati v živo.

Procesno vodstvo stereotipnih učinkov ne more odpraviti v celoti. Opravlja ga sodišče, na katero, kot smo že ugotovili, prav tako vplivajo stereotipna prepričanja. Procesni mehanizmi lahko blažijo učinke stereotipnih prepričanj in zmanjšujejo možnost napačne presoje. Ne smemo pa se slepiti, da bodo zgolj (procesno) pravo in njegove reforme magično odpravile pristranskosti. Pravna pravila razlagajo ljudje, ki gojijo taka in drugačna stereotipna prepričanja, ki pogosto delujejo nezavedno. Ko se stereotipa zavemo, ga navadno že opuščamo (Šugman, 2006: 26). O tem priča uspeh omejitev glede dokazovanja dejstev spolne zgodovine iz tujih pravnih

sistemov. Sodeč po raziskavah,²⁵ naj tovrstne reforme ne bi imele pričakovanega učinka preloma s starimi tradicijami. Kot je opozoril Ashworth (2010: 222), se znotraj kazenskega postopka zrcalijo neenakosti družbe. Dokler je diskriminacija močno razširjena v družbi, je iluzorno pričakovati, da bo kaznovalni sistem osvobojen učinkov stereotipov in pred-sodkov.²⁶

8 Sklepno

V prispevku smo opozorili na stereotipe o posilstvu, ki so bili v posameznih primerih zapisani v obrazložitvah slovenskih sodišč. Raziskava pritrjuje ugotovitvam, da tudi pravni diskurz ni odporen na stereotipna prepričanja, ki jih gojimo sleherniki. Vanj ga vnašajo tako udeleženci kot odločevalci kazenskega postopka.

Izsledki raziskave ne morejo dokazati vpliva stereotipov o posilstvu na odločanje sodišč. Obrazložitev sodb ni (nujno) natančna preslikava sodnikove odločitve, zato lahko le ugibamo, ali in v kakšni meri so predstavljeni odlomki vplivali na odločitev o krivdi in sankciji. Omenjen vpliv bi bilo mogoče izmeriti z uporabo eksperimentalne metode. Opozarjamo tudi, da smo se v prispevku omejili le na izrecno zapisane stereotipe, medtem ko nezapisani ostajajo skriti.²⁷ Ker tovrstni

²⁵ Spohn in Horney (1992: 157–175) sta ugotovili, da so sodišča občasno dopustila dokazovanja dejstev oškodovančeve spolne zgodovine s tretjimi osebami celo v zveznih državah ZDA, ki so uvedle absolutno prepoved dokazovanja tovrstnih dejstev. Tudi škotski raziskovalci Burman, Jamieson, Nicholson in Brooks (2007) opozarjajo, da je uspeh reform omejen: ugotavljanje dejstev iz oškodovančeve spolne zgodovine kljub omejitvam ostaja praktično rutinski del kazenskih postopkov zaradi kaznivega dejanja posilstva.

²⁶ Prav zato so izrednega pomena akcije, ki ozaveščajo o spolnem nasilju in razkrivajo mite, ki so se zakoreninili v naši zavesti. Ena izmed slovenskih publikacij, ki jih naslavlja, je denimo Informativna brošura o nasilju nad ženskami (Zveza za nenasilje: Društvo SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja, Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi, Društvo za nenasilno komunikacijo, Društvo Ženska svetovalnica in Policija (Ministrstvo za notranje zadeve), 2009).

²⁷ V razmislek: raziskava spolnih kaznivih dejanj, poimenovana »Sila, objektivno sposobna streti odpor«, iz leta 2019 (Plesničar in Ambrož, 2019) je zaznala nenavaden trend v kaznovanju posilstev, in sicer odsotnost niansiranja kazni. Izkazalo se je, da sodišča izrekajo zelo podobne sankcije, ne glede na to, ali je bil storilec obsojen enkratnega ali ponavljajočega se izvrševanja kaznivega dejanja posilstva nad isto žrtvijo. Do teh primerov je prihajalo zlasti znotraj partnerskih skupnosti, zato lahko ugibamo, da so bile enake sankcije za več kaznivih dejanj izrečene na račun prepričanja, da je posilstvo znotraj partnerskih skupnosti manj zavržno.

²⁴ Res pa je, da lahko v njem najdemo izraz »predsodki«, o katerih pa zakon govori v povezavi z individualno oceno oškodovančevih potreb (143.č člen ZKP-UPB8, 2012) in ne pri izvajanju dokazov.

psihološki mehanizmi delujejo popolnoma nezavedno, je mogoče, da je takih, izrecno ubesedenih le peščica.²⁸

K neracionalnemu diskurzu znotraj kazenskega postopka, sodeč po pregledanih odločitvah, prispeva obramba s stereotipnimi obrambnimi taktikami. S tem ko obramba izpodbija določeno dejstvo ali določen dokaz, sklicevaje se na običajni potek dogajanja, poskuša doseči ugodnejšo odločitev o obtožbi. Meje take obrambe določa procesno vodstvo, v okviru katerega lahko sodišče zavrne dokazne predloge, ki merijo na dokazovanje nerelevantnih dejstev, denimo iz oškodovančeve spolne zgodovine s tretjimi osebami, in prepove vprašanje priči, ki pavšalno napada njen značaj, zaradi katerega ji menda ne gre zaupati (uporaba izrazov, kot so denimo »razuzdana«, »promiskuitetna«). Kot pozitivno lahko ocenimo, da je tako navajanje v predstavljenih zadevah praviloma naletelo na ustrezen odziv sodišča. To pa ne pomeni nujno, da ni imelo prav nobenega vpliva na sodnikovo presojo in izrečeno sankcijo.

V veliki večini primerov se sodišča v obrazložitvi niso oprla na stereotipe. V posamičnih primerih (ki glede na velikost vzorca predstavljajo izjeme) pa se je to zgodilo. Zanašanje na »ljudske teorije« o posilstvu (Kanduč, 1998: 96–97) namesto na okoliščine samega dogodka lahko pomeni kršitev kazenskega zakona, predvsem pa sproža dvome o sodnikovi nepristranskosti. Čeprav zapisani stereotipi o posilstvu morda niso popolna ubeseditve sodnikovega razmišljanja in razumevanja, so njun edini otipljivi izrazi, ki se ga stranke in javnost lahko oklenejo. V tem pogledu nikakor ne gre podcenjevati njihovega pomena. Zapisane stereotipne razlage utrjujejo stereotipe pri tistih, ki gojijo podobna prepričanja. Tistim, ki napako v razlagi zaznajo, sprožajo dvome glede nepristranskosti sodišča in celo celotnega sodnega sistema. Predstavljene stereotipe o posilstvu lahko vzamemo kot podlago za razmislek o lastnih pristranskostih in v nadaljevanju – ob upoštevanju, da stereotipna prepričanja navadno goji večja skupina ljudi – za razpravo o teh psiholoških mehanizmi. Prav odprto in neobremenjeno razpravljanje o tem pojavu je nujni korak, če želimo njihove učinke v sodni dvorani (in zunaj nje) omiliti. Naslednji korak v tej smeri je iskanje možnih rešitev za nevtralizacijo psiholoških mehanizmov, kot so na primer skupinsko odločanje ali posebna izobraževanja. Osrednji izvir področja, ki ga v prispevku obravnavam, bo ovrednotiti poznane strategije za odpravljanje pomanjkljivosti (pravnega) odločanja ali poiskati nove.

Končno želimo še izpostaviti, da je pregled sodne prakse pokazal blagodejen vpliv sodnikov, ki stereotipov o posilstvu

ne gojijo. Posebej za stranke, pa tudi za javnost je pomembno, da se sodišče na stereotipna navajanja udeležencev v kazenskem postopku (odločno) odzove. Zavrnitev takih navajanj jasno zariše mejo med dejstvi, ki so za odločanje relevantna, in tistimi, ki niso. Ko sodišče opozori, da so navajanja določene vrste »nesprejemljiva«, s tem stranke, druge udeležence postopka in javnost spodbudi, da se zavedo stereotipa, ki ga gojijo, kar je (lahko) korak k njegovemu opuščanju.

Literatura

1. Ambrož, M. (2020). Uvodna pojasnila k novelam KZ-1E, KZ-1F in KZ-1G. V *Kazenski zakonik (KZ-1): (neuradno prečiščeno besedilo)* (str. 25–66). Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
2. Ashworth, A. (2010). *Sentencing and criminal justice*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Ashworth, A. in Roberts, J. (2012). Sentencing. V M. Maguire, R. Morgan in R. Reiner (ur.), *The Oxford handbook of criminology* (5th ed.) (str. 866–894). Oxford: Oxford University Press.
4. Backman, F. (2018). *Mi smo medvedi* (origin. Björnstad, prevedla Katarina Jerin). Ljubljana: Mladinska knjiga.
5. Barberger, C. (2001). Égalité et l'individualisation de la peine. V R. Ottenhof (ur.), *L'individualisation de la peine: De Saleilles à aujourd'hui* (str. 207–214). Ramonville Saint-Agne: Erès.
6. Bates, E., Klement, K. R., Kaye, L. K. in Pennington, C. R. (2019). The impact of gendered stereotypes on perceptions of violence: A commentary. *Sex Roles*, 81, 34–43.
7. Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož, M. in Filipčič, K. (2013). *Kazensko pravo – splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
8. Bialowas, B. in Mandes, T. (2020). *365 dni* [film]. Ekipa Sp. z o.o., Future Space, Next Film, TVN.
9. Bohmer, C. (1974). Judicial attitudes toward rape victims. *Judicature*, 57, 303–307.
10. Bohner, G., Eyssel, F., Pina, A., Siebler, F. in Viki, T. (2009). Rape myth acceptance: Cognitive, affective and behavioural effects of beliefs that blame the victim and exonerate the perpetrator. V M. A. H. Horvath in J. M. Brown (ur.), *Rape: Challenging contemporary thinking* (str. 17–45). Cullompton: Willan Publishing.
11. Burke, A. S. (2006). Improving prosecutorial decision making: some lessons of cognitive science. *William & Mary Law Review*, 47(5), 1587–1633.
12. Burman, M., Jamieson, L., Nicholson, J. in Brooks, O. (2007). *Impact of aspects of the law of evidence in sexual offence trials: An evaluation study*. Edinburgh: Crown Copyright.
13. Cardozo, B. N. (1921). *The nature of the judicial process*. New Haven, London: Yale University Press, Geoffrey Cumberlege, Oxford University Press.
14. Cusack, S. (2014). *Eliminating judicial stereotyping: Equal access to justice for women in gender-based violence cases*. Pridobljeno na <https://rm.coe.int/1680597b20>.
15. Engel, B. (2017). Why don't victims of sexual harassment come forward sooner? These are eight reasons why victims of sexual harassment don't come forward. *Psychology Today*. Pridobljeno na <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-compassion-chronicles/201711/why-dont-victims-sexual-harassment-come-forward-sooner>.

²⁸ Ovira pri raziskovanju stereotipov je tudi velik delež neobrazloženih prvostopenjskih sodb, na katerega sem opozorila v razdelku Metodologija.

16. Exum, J. J. (2020). Sentencing disparities and the dangerous perpetuation of racial bias. *Washington and Lee Journal of Civil Rights and Social Justice*, 26(2), 492–519.
17. Field, H. S. (1978). Attitudes toward rape: A comparative analysis of police, rapists, crisis counselors, and citizens. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 156–179.
18. Fiske, T. S. (1993). Controlling other people: The impact of power on stereotyping. *American Psychologist*, 48(6), 621–628.
19. Gless, S. (2015). Die Würde des Zeugen ist antastbar?: Allgemeines Persönlichkeitsrecht im Strafprozess. V C.-F. Stuckenberg in K. F. Gärditz (ur.), *Strafe und Prozess im freiheitlichen Rechtsstaat: Festschrift für Hans-Ullrich Paefgen zum 70. Geburtstag am 2. Juli 2015* (str. 703–717). Berlin: Duncker & Humblot.
20. Gray, J. M. in Horvath, M. A. H. (2018). Rape myths in the criminal justice system. V E. Milne, K. Brennan, N. South in J. Turton (ur.), *Women and the criminal justice system failing victims and offenders?* (str. 15–41). London: Springer.
21. Hecht Schafraan, L. (1985). Eve, Mary, Superwoman: How Stereotypes about women influence judges. *Judges' Journal*, 24(1), 12–17.
22. Hočevar, T., Založnik, P., Henigsmann, K. in Roškar, M. (2020). *Poročanje o alkoholu v medijih*. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje.
23. I K 13831/2016, Okrožno sodišče v Kranju (2018).
24. I K 15519/2014, Okrožno sodišče v Mariboru (2015).
25. I K 22459/2015, Okrožno sodišče v Kopru (2019).
26. I K 3308/2010, Okrožno sodišče v Kranju (2016).
27. I K 34436/2015, Okrožno sodišče v Slovenj Gradcu (2016).
28. I K 54562/2016, Okrožno sodišče v Ljubljani (2017).
29. II K 34895/2015, Okrožno sodišče v Murski Soboti (2017).
30. II K 46668/2015, Okrožno sodišče v Novi Gorici (2017).
31. II Kp 15519/2014, Višje sodišče v Mariboru (2016).
32. II Kp 22459/2015, Višje sodišče v Kopru (2019). Dostopno na <http://www.sodisce.si/viskp/odlocitve/2015081111434223/>
33. II Kp 3308/2010, Višje sodišče v Ljubljani (2018).
34. II Kp 46668/2015, Višje sodišče v Kopru (2017). Dostopno na <http://www.sodisce.si/viskp/odlocitve/2015081111416683/>
35. III Kp 54562/2016, Višje sodišče v Ljubljani (2017).
36. Imwinkelried, E. J. (1988). The Meaning of probative value and prejudice in federal rule of evidence 403: Can rule 403 be used to resurrect the common law of evidence? *Vanderbilt Law Review*, 41, 879–907.
37. IV 4303/2015, Okrožno sodišče v Ljubljani (2015).
38. Jančar, M. (2009). Prepričljivost in posledice. *IUS-INFO*. Pridobljeno na <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/246084>.
39. Javid, A. (2016). Male rape, stereotypes, and unmet needs: Hindering recovery. Perpetuating silence. *Violence and Gender*, 3(1), 7–13.
40. Kanduč, Z. (1998). Pravo, spolnost in nasilje: kriminološke in viktimološke perspektive. V Z. Kanduč, D. Korošec in M. Bošnjak (ur.), *Spolnost, nasilje in pravo* (str. 11–138), Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.
41. Kanduč, Z. (2002). Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive v optiki tranzicije iz moderne v po(zno)moderno družbo. V Z. Kanduč (ur.), *Žrtve, viktimizacije in viktimološke perspektive* (str. 125–245). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
42. Kazenski zakonik (KZ-1). (2012). *Uradni list RS*, (50/12).
43. Lakes Wood, P. (1973). The victim in a forcible rape case: A feminist view. *American Criminal Law Review*, 11, 225–354.
44. Lees, S. (1996). *Carneval knowledge: Rape on trial*. London: Hamish Hamilton.
45. Lerner, M. J. in Simmons, C. H. (1966). The observer's reaction to the »innocent victim«: Compassion or rejection? *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 203–210.
46. Lonsway, K. A. in Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly*, 18(2), 133–164.
47. McColgan, A. (1996). Common law and the relevance of sexual history evidence. *Oxford Journal of Legal Studies*, 16(2), 275–307.
48. McGarty, S., Yzerbyt, V. Y. in Spears, R. (2002). Social, Cultural and cognitive factors in stereotype formation. V C. McGarty, V. Y. Yzerbyt in R. Spears (ur.), *Stereotypes as explanations* (str. 1–15). Cambridge: Cambridge University Press.
49. McGlynn, C. (2017). Rape trials and sexual history evidence: Reforming the law on third-party evidence. *The Journal of Criminal Law*, 85(1), 367–392.
50. Montada, L. in Lerner, M. J. (1988). An overview, advances in belief in a just world, theory and methods. V L. Montada in M. J. Lerner (ur.), *Responses to victimizations and belief in a just world* (str. 1–7). New York: Plenum Press.
51. Petrovec, D. in Plesničar, M. M. (2009). Percepcija ženske kriminalitete z vidika odmere kazni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(2), 91–105.
52. Plesničar, M. M. (2013a). *Odločanje o sankciji – primerjalnopravni in kriminološki vidiki* (Doktorska disertacija). Ljubljana: Pravna fakulteta.
53. Plesničar, M. M. (2013b). The individualization of punishment: Sentencing in Slovenia. *European Journal of Criminology*, 10(4), 462–478.
54. Plesničar, M. M. (2015). Dobri in manj dobri razlogi za razlike v kaznovanju. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 66(2), 116–127.
55. Plesničar, M. M. in Ambrož A. (2019). »Sila, objektivno sposobna streti odpor«: Empirična študija reprezentativnega vzorca pravosodne prakse v zvezi s kaznivim dejanjem posilstva, spolnega nasilja in spolne zlorabe slabotne osebe s pregledom možnih modelov novih zakonskih rešitev. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.
56. Pratto, F., Henkel, K. E. in Lee, I.-C. (2013). Stereotypes and prejudice from an intergroup relations perspective. V C. Stangor in C. S. Crandall (ur.), *Stereotyping and prejudice* (str. 151–180). New York: East Sussex Psychology Press.
57. Randall, M. (2011). Sexual assault law, credibility, and »ideal victims«: Consent, resistance, and victim blaming. *Canadian Journal of Women and the Law*, 22(2), 665–700.
58. Saleilles, R. (2009). *The individualization of punishment*. Charleston: BiblioLife.
59. Schwartz, D. (2018). *Delayed reporting of sexual assault is no reason to discredit the accuser*. Pridobljeno na <https://phys.org/news/2018-09-sexual-assault-discredit-accuser.html>.
60. Smart, C. (1989). *Feminism and the power of law*. London: Routledge.
61. Smith, O. in Skinner, T. (2012). Observing court responses to victims of rape and sexual assault. *Feminist Criminology*, 7(4), 298–326.
62. Spohn, C. in Horney, J. (1992). *Rape law reform: A grassroots revolution and its impact*. New York: Plenum Press.
63. Stangor, C. (2016). *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*. New York, London: Psychology Press.
64. Stelzner, L. in Minuth, A.-S. (2018). Genderstereotype in sexual-strafverfahren. *Forum Recht*, 3, 89–93.

65. Stemple, L. in Meyer, I. H. (2014). The sexual victimization of men in America: New data challenge old assumptions. *American Journal of Public Health*, 104(6), 19–26.
66. Šelih, A. (2009). Načelo sorazmernosti in kazenske sankcije. *Podjetje in delo (Dnevi slovenskih pravnikov)*, 35(6/7), 1357–1368.
67. Šugman Stubbs, K. in Gorkič, P. (2011). *Dokazovanje v kazenskem postopku*. Ljubljana: GV založba.
68. Šugman Stubbs, K. in Plesničar, M. M. (2020). Psihološki vidiki sodniškega odločanja: od objektivnosti k subjektivnosti in spet nazaj. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 71(3), 194–207.
69. Šugman Stubbs, K., Gorkič, P. in Fišer, Z. (2020). *Temelji kazenskega procesnega prava*. Ljubljana: GV založba.
70. Šugman, K. (2006). Kategorizacija in stereotipiziranje ter njun pomen za kriminologijo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 57(1), 15–27.
71. Temkin, J., Gray, J. M. in Barrett, J. (2016). Different Functions of rape myth use in court: Findings from a trial observation study. *Feminist Criminology*, 13(2), 205–226.
72. Testen, F. (2019). K nekemu ločenemu mnenju (2. del). *Pravna praksa*, 47, 11–12.
73. Timmer, A. (2015). Judging stereotypes: What the European Court of Human Rights can borrow from American and Canadian Equal Protection Law. *American Journal of Comparative Law*, 63(1), 239–284.
74. Ubell, R. M. L. (2018). Myths and misogyny: The legal response to sexual assault. *Master of Studies in Law Research Papers Repository*. Pridobljeno na <https://ir.lib.uwo.ca/mslp/4/>
75. Up-34/93, Ustavno sodišče Republike Slovenije (1995). Pridobljeno na <http://www.us-rs.si/documents/cd/8a/up-34-932.pdf>.
76. Ustava Republike Slovenije. (1991). *Uradni list RS*, (33/91-I)
77. Wacquant, L. (2008). *Zapori revščine* (prevedla Katarina Rotar). Ljubljana: Založba /^acf.
78. Walklate, S. (2004). *Gender, crime and criminal justice*. Cullompton, Devon: Willan Publishing.
79. Zakon o dopolnitvi Kazenskega zakonika (KZ-1F). (2020). *Uradni list RS*, (23/20).
80. Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB8). (2012). *Uradni list RS* (32/12).
81. Završnik, A. (2012). Feministična kritika prava in kazensko-pravnega sistema. V M. M. Plesničar (ur.), *Nežnejši spol? Ženske, nasilje in kazenskopравни sistem* (str. 19–50). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
82. Zveza za nenasilje: Društvo SOS telefon za ženske in otroke, žrtve nasilja, Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi, Društvo za nenasilno komunikacijo, Društvo Ženska svetovalnica in Policija (Ministrstvo za notranje zadeve). (2009). *Informativna brošura o nasilju nad ženskami, izdana v okviru mednarodnih dni akcij proti nasilju nad ženskami – Slišite?* Pridobljeno na <https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2009-slisite-brosura.pdf>.
83. Zydervelt, S., Zajac, R., Kaladelfos, A. in Westera, N. J. (2016). Lawyers' strategies for cross-examining rape complainants: Have we moved beyond the 1950s? *British Journal of Criminology*, 57(3), 551–569.

Stereotypes about Rape in the Slovenian Courts

Lora Briški, Junior Researcher, Institute of Criminology at the Faculty of Law Ljubljana, Slovenia.
E-mail: lora.briski@pf.uni-lj

Legal decision-making operates under an illusion of neutrality and objectivity. However, the fact that legal professionals are influenced, not only by legal education, but also by a psychological framework that determines them as humans, suggests that courtrooms are not immune to mistakes in judgment that arise from the psychological characteristics of the decision-makers. The purpose of the paper is to discuss the stereotypes about rape found in legal judgments in Slovenian courts. Such ideas can greatly influence judicial decision-making: stereotypical beliefs about perpetrators, victims, and rape itself may affect the identification and labelling of the historical event as a criminal offense and may impact the sentencing stage as well. Stereotypes pose a great threat to fundamental legal principles, such as impartiality of the court and equality before the law. Furthermore, stereotypes are generally held at the subconscious level, and, therefore, their negative effects often remain unnoticed. The author analyses Slovenian criminal case files from 2016 to 2018 for two selected criminal offences: rape, sexual violence, and sexual abuse of defenceless person. The first part offers an overview of the types of stereotypes found in the dataset. Rarely, the stereotypes were invoked by the court; more often, such stereotyping was set forth by the defence, which at times courts recognized and denounced. The second part of the paper is concentrated on legal mechanisms capable of fostering a (successful) challenging of stereotypical narratives.

Keywords: legal decision-making, stereotypes, rape, sexual violence

UDC: 343.1:343.541

Določitev spola na podlagi spolno dimorfnih amelogeninskih peptidov v človeški zobni sklenini

Marko Fonović¹, Tamara Leskovar², Iztok Štampfelj³

V forenzičnih in antropoloških analizah človeških skeletnih ostankov se za določitev spola uporabljata predvsem vrednotenje spolno dimorfnih osteoloških znakov in analiza molekularnih označevalcev na spolnih kromosomih. Napredek pri proteomski analizi sklenine z masno spektrometrijo je v zadnjih letih omogočil določitev spola na podlagi identifikacije spolno dimorfnih amelogeninskih peptidov. Amelogenine kodirata gena AMELX na kromosomu X in AMELY na kromosomu Y, zato so pri ženski v zobni sklenini amelogeninski peptidi, specifični za kromosom X, (APX), pri moškem pa poleg njih še amelogeninski peptidi, specifični za kromosom Y, (APY). V raziskavi smo uporabili zobe, ki so bili pri stomatološkem zdravljenju odstranjeni trem pacientkam in trem pacientom. Peptide smo ekstrahirali z dvominutnim jedkanjem površine sklenine s klorovodikovo kislino, kar ni opazno spremenilo velikosti in oblike zobnih kron. Produkta jedkanja smo analizirali s tekočinsko kromatografijo in tandemsko masno spektrometrijo (LC-MS/MS). Za identifikacijo peptidov smo uporabili programski paket PEAKS in bazo človeških proteinov nrNCBI. Na podlagi identifikacije para peptidov AMELX-(44-50) (SIRPPYP) in AMELY-(58-65) (SMIRPPYS) smo v vseh primerih pravilno določili spol posameznika. Pri moških smo v vzorcih identificirali manj kot 5 APY, ključnih za določitev moškega spola, zato priporočamo uporabo ekstrakcijskih protokolov z daljšim jedkanjem sklenine ali s predhodnim odvzemom kosa sklenine. Dosedanje raziskave, narejene pretežno na zobeh iz arheoloških zbirk, so pokazale, da je proteomska metoda najbolj senzitivna in omogoča določitev spola tudi v primerih, ko ga ni mogoče določiti na podlagi analize osteoloških znakov ali DNK. Nova metoda predstavlja proteomsko različico amelogeninskega testa, s katerim si deli skupno pomanjkljivost – napačno določitev spola pri moških z delecijo AMELY, ker imajo v sklenini izključno APX. Čeprav je delez AMELY-negativnih moških večji od 1 % le pri populacijah na indijski podcelini, težava ni zanemarljiva, saj ima napačna določitev spola lahko resne posledice za potek kriminalistične preiskave. Z validacijo na večjem številu različno ohranjenih recentnih zob in določitvijo najoptimalnejšega laboratorijskega protokola bi se proteomska metoda lahko uveljavila kot dopolnilna metoda za določitev spola v kombinaciji z uveljavljenimi forenzičnimi analizami DNK.

Ključne besede: določitev spola, zobna sklenina, peptidi, amelogenin, LC-MS/MS

UDK: 343.983.2

1 Uvod

V preiskavah kaznivih dejanj in množičnih nesreč preiskovalci neredko obravnavajo človeška trupla in morajo opraviti identifikacijske postopke ter ugotoviti identiteto žrtev (Trapečar, 2017). Če je truplo razpadlo, skeletirano ali zoglenelo, je pogrešano osebo mogoče identificirati z uporabo forenzičnih genetskih preiskav, če je dezoksiribonukleinska kislina (DNK) zadovoljivo ohranjena in so na voljo primerjalni vzorci

(Kastelic in Drobnič, 2012). V primerih, ko eden od pogojev ni izpolnjen, lahko z določitvijo biološkega profila, ki vključuje spol, starost, višino, etnično poreklo, bolezenske spremembe in telesne posebnosti, kriminalistične preiskave usmerimo v zmanjšan krog posameznikov in potencialno identificiramo žrtev (Cattaneo in Baccino, 2002). Število takih forenzičnih primerov bi se pri nas lahko povečalo po eni strani zaradi današnje odprtosti državnih meja in migracijskih pritiskov iz oddaljenih predelov sveta (Kastelic in Drobnič, 2012), po drugi strani zaradi bolj sistematičnega preiskovanja množičnih pobojev po drugi svetovni vojni (Pahor in Jamnik, 2012).

V forenzični preiskavi je spol ključna sestavina biološkega profila storilca kaznivega dejanja ali pogrešane osebe, pri antropoloških analizah pa omogoča raziskovanje demografskih, socialnih, bolezenskih in drugih razlik med spoloma pri preteklih populacijah (White, Black in Folkens, 2012). V današnjem času se za določitev spola uporabljata predvsem dve metodi: vrednotenje spolno dimorfnih osteoloških znakov,

¹ Dr. Marko Fonović, izredni profesor za biokemijo, Odsek za biokemijo, molekularno in strukturno biologijo, Inštitut Jožef Štefan, Slovenija. E-pošta: marko.fonovic@ijs.si

² Dr. Tamara Leskovar, docentka za arheološko naravoslovje in arheometrijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija. E-pošta: tamara.leskovar@ff.uni-lj.si

³ Dr. Iztok Štampfelj, docent za zobne bolezni in normalno morfološko zobnega organa, Medicinska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija. E-pošta: iztok.stampfelj@mf.uni-lj.si

med katerimi so najzanesljivejši znaki medenice (Buikstra in Ubelaker, 1994; Gonzalez, Bernal in Perez, 2009; Krishan, Chatterjee, Kanchan, Kaur, Baryah in Singh, 2016), ter analiza označevalcev DNK na spolnih kromosomih (Loreille et al., 2018; Stone, Milner, Pääbo in Stoneking, 1996). Prva metoda je hitra, poceni in nedestruktivna, vendar ni uporabna pri skeletnih ostankih otrok in mladostnikov, ker se spolno dimorfni znaki na skeletu začnejo razvijati šele s puberteto (Iskan in Steyn, 2013; Mittler in Sheridan, 1992; Schutkowski, 1993), poleg tega njeno uporabo v praksi pogosto otežuje nepopolna ohranjenost skeleta. Njena zanesljivost je v najboljšem primeru od 80- do 95-odstotna (Cox, 2000; Gaya-Sancho, Alemán Aguilera, Navarro-Muñoz in Botella López, 2018; Gonzalez et al., 2009). Analiza DNK je zanesljivejša ter omogoča določitev spola tudi pri skeletnih ostankih otrok in mladostnikov, vendar je zamudnejša in dražja. Poleg tega je destruktivna ter odvisna od količine in kakovosti ohranjene DNK, kar močno omejuje njeno uporabo zlasti v antropologiji.

Metode DNK za določitev spola temeljijo na pomnoževanju specifičnih tarčnih zaporedij na spolnih kromosomih z verižno polimerazno reakcijo (PCR). V forenzičnih primerih največkrat uporabijo amelogeninski test, pri katerem so molekularni označevalci specifična nukleotidna zaporedja obeh genov za proteine amelogenine (Dash, Rawat in Das, 2020; Kastelic in Drobnič, 2012). Gena se izražata v celicah zobne sklenine (ameloblastih). Ker se njuni nukleotidni zaporedji razlikujeta, so tudi amelogenini spolno dimorfni; ameloblasti najprej izdelajo organski matriks sklenine, v katerem so pri ženski izključno amelogenini, specifični za kromosom X, (APX), pri moškem pa poleg teh še amelogenini, specifični za kromosom Y, (APY) (Gil-Bona in Bidlack, 2020). Dozorevanje sklenine vključuje encimsko cepitev proteinov, zato so v dokončno mineralizirani sklenini prisotni le amelogeninski peptidi. Stewart, Gerlach, Gowland, Gron in Montgomery (2017) so razvili proteomsko metodo za določitev spola, pri kateri jedkamo površino zobne sklenine, iz vzorca s kolonsko kromatografijo ekstrahiramo peptide, nato pa z masno spektrometrijo identificiramo APX oziroma APX in APY.

Čeprav je v večini forenzičnih primerov DNK v posmrtnih ostankih razmeroma dobro ohranjena, ni vedno tako, zlasti v primerih skeletnih najdb (Cunha in Cattaneo, 2006). Izpostavljenost agresivnim tafonomskim okoliščinam, kakršna so temperaturna nihanja, visoka temperatura, delovanje vode in mikroorganizmov, vodi v pospešeno razgradnjo molekul DNK (Lindahl, 1993; Schwark, Heinrich, Preusse-Prange in von Wurmb-Schwark, 2011). Obstaja tudi možnost kontaminacije z eksogeno DNK, še zlasti v primeru slabo ohranjenih posmrtnih ostankov, kar lahko vodi do napačnih zaključkov (Edson in Christensen, 2013; Schwark et al., 2011). Skleninski peptidi so uporabna tarča za analize, ker so

zaradi svoje hidrofobne narave in vezave na apatitne kristale v sklenini obstojnejši od molekul DNK (Demarchi et al., 2016; Wasinger et al., 2019). Poleg tega so sestavina sklenine, ki je najbolj mineralizirano in zato tafonomsko najodpornейše tkivo v človeškem telesu. Analize fosilnih najdb kažejo, da imajo v primerljivem okolju peptidi vsaj trikrat daljše preživetje kakor molekule DNK (Demarchi et al., 2016).

Proteomska metoda določanja spola se hitro uveljavlja na področju antropologije in arheologije, kjer so jo uporabili pri analizi odmevnejših arheoloških skeletnih najdb iz antičnega obdobja (Lugli et al., 2019) in bronaste dobe (Rebay-Salisbury et al., 2020). Avtorji čedalje bolj omenjajo možnost uporabe nove metode v forenziki, kar je bila neposredna spodbuda za nastanek tega prispevka. V eksperimentalnem delu smo metodo preizkusili na zobeh, ki so jih odstranili pacientom znane spola, v teoretičnem delu pa smo na podlagi rezultatov in pregleda literature ovrednotili njeno potencialno uporabnost za forenzične preiskave.

2 Materiali in metode

2.1 Zobje

Iz zbirke zob na Katedri za zobne bolezni in normalno morfologijo zobnega organa Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani smo vzeli šest stalnih zob, ki so pripadali trem ženskam in trem moškim. Ženskam so pripadali levi spodnji podočnik (zob 33), desni spodnji drugi ličnik (zob 45) in desni spodnji prvi kočnik (zob 46), moškim pa levi spodnji drugi ličnik (zob 35), desni zgornji drugi kočnik (zob 17) in desni spodnji tretji kočnik (zob 48). V oklepajih so zobje zapisani po zapisu FDI (Fédération Dentaire Internationale). Zobe so pacientom odstranili pred približno 15 leti, spol pa so po posegu zabeležili lečeči zobozdravniki. Po odstranitvi smo jih en teden namakali v 5-odstotni raztopini natrijevega hipoklorita, nato smo jih očistili z ročnimi instrumenti, sprali pod tekočo vodo, osušili in uvrstili v zobno zbirko, kjer so bili hranjeni na suhem, pri sobni temperaturi.

2.2 Jedkanje sklenine in ekstrakcija peptidov

Vzorci za analizo smo pripravili v skladu z objavljeno metodo (Stewart et al., 2017). Zobe smo očistili s 3-odstotno raztopino vodikovega peroksida, nato pa sprali z ultra čisto vodo (Honeywell Chromasolv, ZDA). Del zobne sklenine smo dve minuti jedkali v 100 µl 5-odstotne klorovodikove kisline. Raztopino smo zavrgli, nato pa isti del sklenine ponovno dve minuti jedkali s 100 µl sveže 5-odstotne klorovodikove kisline. Raztopino smo nanesti na kolono z nosilcem

C18 (Empore Supelco, ZDA), na katerega so se vezali peptidi, ki so se sprostil iz sklenine. Nosilec C18 smo dvakrat sprali s 50 µl 0,1-odstotne mravljinčne kisline, potem pa smo peptide iz nosilca eluirali z dodatkom dvakrat po 50 µl elucijske raztopine (60-odstotni acetonitril in 0,1-odstotna mravljinčna kislina). Eluat smo z vakuumskim odparevanjem zgostili na 15 µl ter uporabili za analizo s tekočinsko kromatografijo in tandemsko masno spektrometrijo (LC-MS/MS).

2.3 Analiza z LC-MS/MS

Analizo smo izvedli z enoto EASY-nanoLCII HPLC (Proxeon, ZDA), ki je bila sklopljena z masnim spektrometrom LTQ Orbitrap Velos (Thermo Scientific, ZDA). Vzorec smo nanegli na predkolono C18 (Proxeon EASY-Column, 2 cm, ID 100 µm, 5 µm, 120 Å, C18-A1), vezane peptide pa smo med seboj ločili na analitski koloni C18 PicoFrit AQUASIL (New Objective, ZDA). Za elucijo peptidov smo uporabili 90-minutni linearni gradient s 5–50 % faze B (100-odstotni acetonitril in 0,1-odstotna mravljinčna kislina) pri stalnem pretoku 300 nl/min. Spektre MS/MS smo dobili s fragmentacijo HCD devetih najintenzivnejših prekurzorskih ionov v posameznem masnospektrometričnem ciklu.

2.4 Identifikacija peptidov in določitev spola

Identifikacijo peptidov smo izvedli s programskim paketom PEAKS (Bioinformatics Solutions, ZDA) in bazo človeških proteinov nrNCBI. Za statistično oceno deleža nepravilnih identifikacij peptidov smo opravili tudi iskanje po bazi proteinov nrNCBI z randomiziranimi aminokislinskimi zaporedji. Kot iskalni parameter smo uporabili nespecifično proteolizo peptidov, oksidacija metioninov in acetilacija N-terminalnih aminokislin pa sta bili nastavljeni kot variabilni modifikaciji peptidov. Statistično verjetnost pravilne identifikacije peptida smo izrazili z negativnim desetiškim algoritmom vrednosti P (–10 lgP). Na podlagi rezultatov iskanj po običajni in randomizirani bazi podatkov je bila vrednost izraza –10 lgP, pri kateri je verjetnost napačne identifikacije (FDR) manjša od 1 %, določena za vsako analizo posebej. V večini primerov je vrednost izraza –10 lgP več kot 30 zagotavljala primerno zanesljivost identifikacije.

Za določitev spola smo tako kot Stewart et al. (2017) uporabili spolno dvoličen amelogeninski peptid, pri katerem se izooblika S-IRPPYPSYG, specifična za kromosom X, razlikuje od izooblike SMIRPPYSSYG, specifične za kromosom Y, po odsotnosti metionina (M) na 45. mestu in zamenjavi prolina (P) s serinom (S) na 50. mestu (slika 1).

SP Q99217 AMELX_HUMAN	MGTWILFACLLGAAFAMLPHPGHPGYINFSYE-----VLTPLKWWQ	43
SP Q99218 AMELY_HUMAN	MGTWILFACLVGAAFAMLPHPGHPGYINFSYENSHSQAINVDRIALVLTPLKWWQ	57
SP Q99217 AMELX_HUMAN	S-IRPPYPSYGYEPMGGWLHHQIIPVLSQQHPPTHTLQPHHHIPVVPAAQPPVIPPQPMMP	102
SP Q99218 AMELY_HUMAN	SMIRPPYSSYGYEPMGGWLHHQIIPVVSQQHPLTHTLQSHHHIPVVPAAQPPVPRVQQALMP	117
SP Q99217 AMELX_HUMAN	VPGQHSMTPIQHQPPLPPAQQPYQPQVQPHQPMQPPVHPMQPLPPQPLPPMF	162
SP Q99218 AMELY_HUMAN	VPGQQSMTPTQHHQPPLPLPAQQPFQPQVQPHQPMQPPVQPMQPLLPQPLPPMF	177
SP Q99217 AMELX_HUMAN	PMQPLPPMLPDLTLEAWPSTDKTKREEVD	191
SP Q99218 AMELY_HUMAN	PLRPLPPILPDLHLEAWPATDKTKQEEVD	206

Slika 1: Primerjava aminokislinskih zaporedij izooblike amelogenina X in Y (oznaki UniProtKB Q99217-1 in Q99218-2). Neidentične aminokislinske so označene s krepko pisavo, aminokislinsko zaporedje para peptidov, ki smo ga uporabili pri določanju spola, pa je obarvano sivo.

3 Rezultati

Masnospektrometrična analiza je v sklenini izbranih zob identificirala predvsem peptide amelogenina, ameloblastina in enamelina, ki so predstavljali od 55,6 % do 93,4 % vseh peptidov, identificiranih v posameznih vzorcih (tabela 1).

spektra peptidov SIRPPYPSYGYEPM (APX, 828,8903 m/z) in SMIRPPYSSYG (APY, 629,3005 m/z), ki sta bila identificirana v sklenini zoba 35 (slika 2). Pri moških je število identificiranih APX od 3,3- do 6,5-krat presegalo število APY (tabela 2). Na podlagi teh rezultatov lahko sklepamo, da so zobje 45, 46 in 33 pripadali ženskam, zobje 48, 35 in 17 pa moškim,

Tabela 1: Število (n) in odstotek (%) peptidov, identificiranih v sklenini izbranih stalnih zob

Peptidi	Zobje žensk						Zobje moških					
	33		46		45		35		48		17	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Amelogeninski	83	45,6	87	42,4	80	41,2	88	41,1	58	29,6	47	30,1
Ameloblastinski	29	15,9	32	15,6	31	16,0	40	18,7	19	9,7	31	19,9
Enamelinski	58	31,9	59	28,8	48	24,7	70	32,7	32	16,3	16	10,3
Drugi	12	6,6	27	13,2	35	18,0	16	7,5	87	44,4	62	39,7
Skupaj	182	100,0	205	100,0	194	100,0	214	100,0	196	100,0	156	100,0

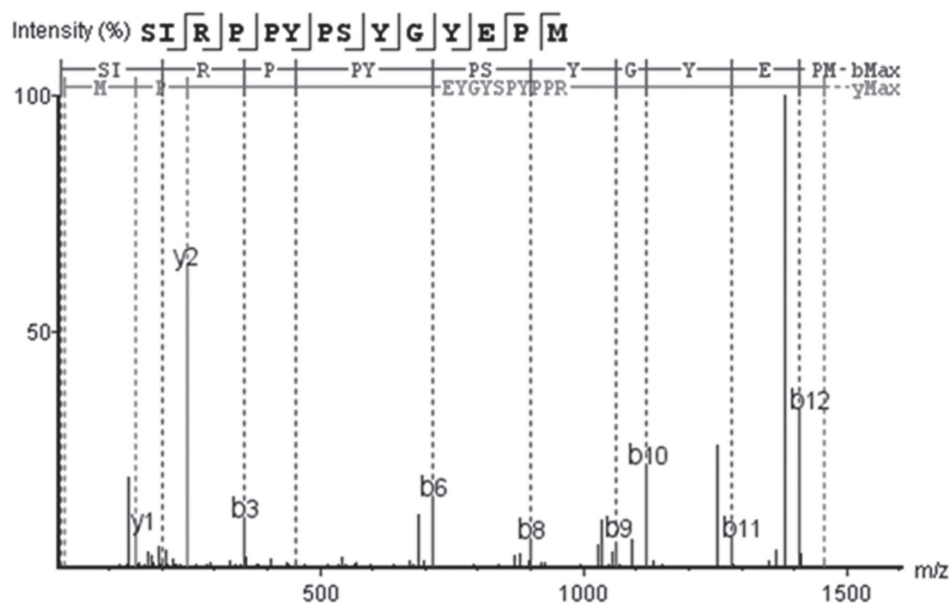
V vzorcih sklenine zob 45, 46 in 33 smo identificirali izključno APX, v vzorcih sklenine zob 48, 35 in 17 pa tako APX kot APY (tabela 2). Kot primer prikazujemo fragmentacijska

kar se ujema s podatki o spolu, ki so jih ob ekstrakcijah zob zabeležili zobozdravniki.

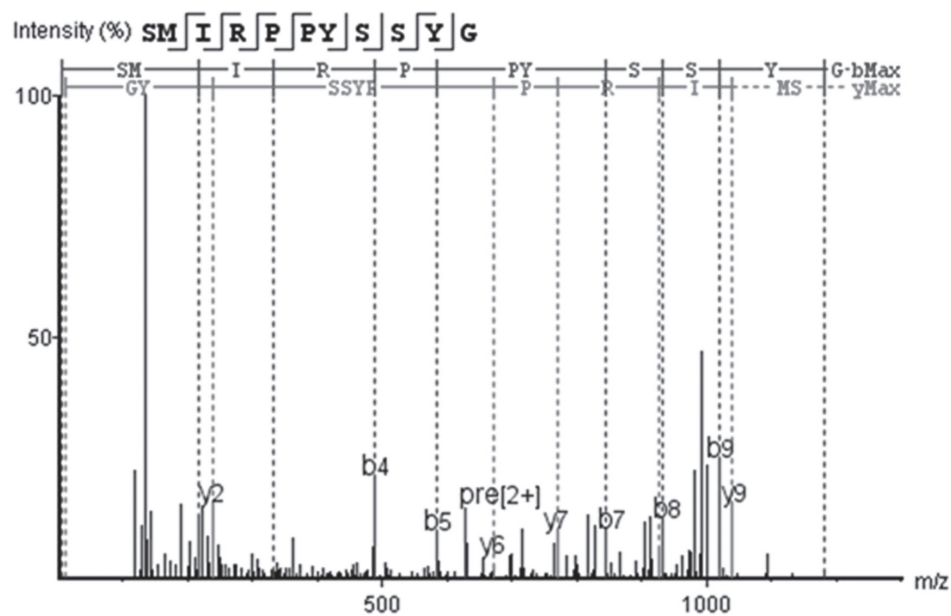
Tabela 2: Število amelogeninskih peptidov, specifičnih za kromosoma X in Y, ter spolno nespecifičnih amelogeninskih peptidov, identificiranih v vzorcih sklenine stalnih zob

Amelogeninski peptidi	Zobje žensk			Zobje moških			Skupaj
	33	46	45	35	48	17	
Specifični za kromosom X	12	15	15	10	13	14	79
Specifični za kromosom Y	0	0	0	3	2	4	9
Spolno nespecifični	71	72	65	75	43	29	355
Skupaj	83	87	80	88	58	47	443

Marko Fonović, Tamara Leskovic, Iztok Štampelj: Določitev spola na podlagi spolno dimorfnih amelogeninskih peptidov v človeški zobni sklenini

A

B

Slika 2: Fragmentacijski spekter MS/MS amelogeninskega peptida SIRPPYPSYGYEPM, specifičnega za kromosom X, (A) ter amelogeninskega peptida SMIRPPYSSYG, specifičnega za kromosom Y, (B) iz sklenine levega spodnjega drugega ličnika (zob 35), ki so ga odstranili pacientu moškega spola.

Spolno dimorfni amelogeninski peptidi so bili glede na vrednost izraza $-10 \lg P$ identificirani z vsaj 99-odstotno verjetnostjo; izjema je bil peptid SMIRPPY, ekstrahiran iz sklenine desnega zgornjega drugega kočnika (zob 17), ki je bil zaradi krajšega aminokislinskega zaporedja identificiran s 95-odstotno verjetnostjo (tabela 3). Edina ugotovljena kemična modifikacija aminokislin je bila oksidacija metionina v peptidu SM_{ox}IRPPYSSYG, ki je bil ekstrahiran iz sklenine levega spodnjega drugega ličnika (zob 35).

ciranih skleninskih peptidov pripadala amelogeninom ter neamelogeninoma ameloblastinu in enamelinu, ki spadajo med proteine, najbolj zastopane v organskem matriksu sklenine (Castiblanco, Rutishauser, Ilag, Martignon, Castellanos in Mejia, 2015). Organski matriks sklenine vsebuje kar 25–30 % proteinov; 90–95 % je amelogeninov in 10–15 % neamelogeninov (Berkovitz, Holland in Moxham, 2017). Amelogenini imajo razmeroma majhno molekulsko maso (< 31 kDa), poleg tega vsebujejo veliko prolina (25–30 %), pa tudi histidi-

Tabela 3: Identifikacija spolno dimorfnih amelogeninskih peptidov v skleninskih vzorcih izbranih stalnih zob

Zob (FDI-zapis)	Aminokislinsko zaporedje peptida	Izo-oblika	$-10 \lg P$	Masa peptida (Da)	m/z	Napaka mase (ppm)
45	SIRPPYPSYGYEPMGGW	X	60,65	1955,8876	978,9522	3,7
46	SIRPPYPSYGYEPMGGWLH	X	70,32	2206,0305	736,3494	1,0
33	SIRPPYPSYGYEPMGGWLHH	X	64,37	2343,0894	782,0355	1,1
48	SIRPPYPSYGYEPMGGW	X	55,05	1955,8876	978,9508	2,3
	SM _{ox} IRPPYSSY	Y	39,51	1215,5593	608,7860	1,1
35	SIRPPYPSYGYEPM	X	55,19	1655,7654	828,8903	2,9
	SMIRPPYSSYG	Y	48,17	1256,5859	629,3005	3,0
17	SIRPPYPSYGYEPMGGW	X	51,71	1955,8876	978,9474	-1,0
	SMIRPPY	Y	27,94	862,4371	432,2252	1,3

Legenda: $-10 \lg P$ – statistična zanesljivost identifikacije peptida; m/z – razmerje molekulske mase in naboja.

4 Razprava

V raziskavi smo uporabili zobe, ki so jih pri stomatološkem zdravljenju odstranili trem pacientkam in trem pacientom. Na podlagi masnospektrometrične analize amelogeninskih peptidov iz zobne sklenine smo spol pravilno določili v vseh šestih primerih. Površino sklenine smo jednaki dvakrat po dve minuti s klorovodikovo kislino, v analizi pa smo uporabili produkte drugega jedkanja. Pri tem postopku se oblika in velikost zobnih kron nista opazno spremenili, kar je velika prednost te metode pred določanjem spola na podlagi DNK, ki je zaradi destruktivne narave manj primerno predvsem za analize dragocenih arheoloških skeletnih najdb. Poleg tega nova metoda ni zamudna, saj smo lahko analizo vseh vzorcev izvedli v enem dnevu.

Tako kot v prejšnjih raziskavah (Lugli et al., 2019; Rebay-Salisbury et al., 2020; Stewart et al., 2017; Ziganshin, Berezhina, Alexandrov, Ryabinin in Buzhilova, 2020) je glavnina identifi-

na, glutamina in levcina, ter so zato hidrofobni; nasprotju s tem so neamelogenini kisli, glikozilirani fosfoproteini z večjo molekulsko maso (> 71 kDa) (Črešnar, Plemenitaš in Žakelj-Mavrič, 2002). Med razvojem sklenine izdelavi organskega matriksa takoj sledi mineralizacija. Razmere zanjo ustvarijo ameloblasti, ki iz matriksa odstranijo večino vode, dovajajo pa mineralizacijske ione in encime proteaze. Proteaze še pred končanjem mineralizacije razgradijo večino matriksnih proteinov, zato so v zreli sklenini le njihovi peptidni fragmenti (Castiblanco et al., 2015).

Metoda, ki smo jo preizkusili, je pravzaprav proteomska različica v uvodu omenjenega amelogeninskega testa, ki se za določanje spola že desetletja uporablja v forenzičnih preiskavah, pri presejanju genskih bank in v prenatalni diagnostiki. Človek ima tako kot nekateri drugi sesalci dva amelogeninska gena; oba sta locirana na spolnih kromosomih, eden na distalnem delu kratke ročice kromosoma X (AMELX, Xp22,1-p22,3), drugi pa v pericentromeričnem predelu kro-

mosoma Y (AMELY, Yq11) (Lau, Mohandas, Shapiro, Slavkin in Snead, 1989). Z alternativnim izrezovanjem primarnih prepisov obeh amelogeninskih genov nastanejo tri izooblike amelogenina X (oznake UniProtKB Q99217-1, Q99217-2 in Q99217-3) in dve izooblike amelogenina Y (oznaki UniProtKB Q99218-1 in Q99218-2). Primerjava aminokislinskih zaporedij amelogenina X (Q99217-3) in amelogenina Y (Q99218-2) pokaže 20 razlik, ki so precej enakomerno razporejene vzdolž zapisa (slika 1).

Za določitev spola smo uporabili isti par peptidov kakor Stewart et al. (2017) in za njim Lugli et al. (2019) ter Rebay-Salisbury et al. (2020), in sicer AMELY-(58-65) (SMIRPPYS), ki se od AMELX-(44-50) (SIRPPYP) razlikuje po dodatnem metioninu in zamenjavi enega prolina s serinom (slika 1). Izbrani APX je sestavina vseh treh izooblik amelogenina X, njegov kromosomski analog pa sestavina obeh izooblik amelogenina Y. Poleg tega je bil peptid z oksidiranim metioninom SM_{ox}IRPPYS edini APY, ki so ga identificirali v sklenini prav vseh moških skeletov iz arheoloških zbirk (Ziganshin et al., 2020). Ne nazadnje se izbrani peptidni par zaradi specifične porazdelitve naboja zelo dobro identificira z masno spektrometrijo. Nekateri avtorji so ubrali bolj destruktiven pristop, pri katerem so vzorce sklenine izrezali z diamantnim zobozdravniškim svedrom in jih med demineralizacijo zdrobili, spol pa so določili na podlagi vseh masnospektrometrično identificiranih spolno dimorfnih zaporedij amelogeninskih peptidov (Buonasera et al., 2020; Parker et al., 2019).

Stewart et al. (2017) so menili, da je pri analizi produktov kislinskega jedkanja sklenine identifikacija APX in APY zanesljiv pokazatelj moškega spola, identifikacija izključno APX pa zanesljiv pokazatelj ženskega spola. Parker et al. (2019) so pozneje ugotovili, da drži le prva trditev, druga pa ne, ker bi bila pri nekaterih moških koncentracija APY v vzorcu lahko pod mejo detekcije. To je posledica kombinacije endogenih (bioloških) in eksogenih (okoljskih) dejavnikov. Na prvem mestu je večja transkripcijska aktivnost AMELX v primerjavi z AMELY, ki zagotavlja pri moškem le 10 % vseh amelogeninskih prepisov (Sasaki in Shimokawa, 1995). Skladno s tem smo pri moških v vzorcih sklenine identificirali nekajkrat več APX kakor APY (tabela 2). Poleg tega k zmanjšanju količine APY v sklenini arheoloških in nekaterih forenzičnih skeletnih najdb lahko prispevajo neugodne tafonomske okoliščine (Parker et al., 2019).

Parker et al. (2019) so z logistično regresijo izdelali verjetnostno krivuljo, temelječo na predpostavki, da se z večanjem signala APX povečuje verjetnost ženskega spola, in za vsako določitev ženskega spola izračunali statistično verjetnost ocene. Z analizo so zajeli 8 recentnih posameznikov in 17 skeletov iz arheoloških zbirk, pri katerih je bil spol predhodno

določen na podlagi analize osteoloških znakov ali DNK. S proteomsko metodo določene ocene ženskega spola so imele verjetnost med 72 in 97 %. Drugače so k reševanju omenjene težave pristopili Ziganshin et al. (2020), ki so od dva- do trikratno povečanje števila identificiranih amelogeninskih peptidov dosegli s podaljšanjem jedkanja sklenine na 10 minut. V raziskavi zob iz arheoloških zbirk so empirično dokazali, da lahko spol zanesljivo določimo na podlagi prisotnosti ali odsotnosti APY, če v vzorcu ne identificiramo manj kot 30 APX. Pri dveh srednjeveških skeletih otrok so po 4 minutah jedkanja sklenine v vzorcu identificirali le APX, po 10 minutah jedkanja sklenine pa tudi APY, pri tem pa se je število identificiranih APX z 9 oziroma 17 povečalo na 49 oziroma 45. Tudi rezultati naše raziskave so v prid daljšega jedkanja sklenine; po drugem dvominutnem jedkanju smo v vzorcih identificirali 10-15 APX, kar je približno polovica priporočene vrednosti, pri moških pa še 2-4 APY. Tako majhno število identificiranih APY verjetno ne zagotavlja zanesljivosti pri identifikaciji moškega spola v forenziki in antropologiji, kjer ne moremo zanemariti učinkov proteolitične razgradnje zaradi procesov diageneze (Froment et al., 2020). Ključ do rešitve težave je v izboljšanju ekstrakcije peptidov, ki ga lahko dosežemo z daljšim jedkanjem površine sklenine (Ziganshin et al., 2020) ali koščka odstranjene sklenine s klorovodikovo kislino (Lugli et al., 2019; Parker et al., 2019) ali z uprašitvijo zoba in njegovo demineralizacijo z etilendiamintetraacetno kislino (EDTA) (Froment et al., 2020).

Poleg tega obstaja še vprašanje napačne določitve spola pri moških, ki imajo zaradi delecije gena AMELY v sklenini izključno APX. Gre za genetski polimorfizem brez znanih škodljivih posledic za fenotip in reprodukcijsko sposobnost posameznika (Lattanzi et al., 2005; Mitchell, Kreskas, Baxter, Buffalino in Van Oorschot, 2006). Delež moških z delecijo AMELY je v večini populacij manjši od 1 %, v nekaterih populacijah na indijski podcelini pa se celo približa 10 % (tabela 4). Čeprav je delež AMELY-negativnih moških v večini populacij zelo majhen, težava ni zanemarljiva, saj lahko napačna določitev spola spremeni potek kriminalistične preiskave in njene pravne posledice. O tem vprašanju se je v forenzični literaturi precej pisalo v zvezi z amelogeninskim testom, ki je sestavina skoraj vseh na tržišču prisotnih setov za tipizacijo DNK (Westen, Kraaijenbrink, Robles de Medina, Harteveld, Willemse, Zuniga et al., 2014). Opisan je bil tudi primer napačne določitve spola z amelogeninskim testom pri AMELY-negativnem moškem iz Slovenije (Drobnič, 2006). Avtorji priporočajo uporabo amelogeninskega testa le skupaj z genetskimi označevalci kromosoma Y, lociranimi zunaj regije AMELY (npr. STS, SRY, TSPY, DXYS156, DYZ1, SNP) (Dash et al., 2020). S tem namenom je Drobnič (2006) razvila označevalec lokusa SRY, ki se lahko uporablja skupaj z multipleks PCR označevalci ter ima visoko senzitivnost in zanesljivost

pri določanju spola (Kastelic, Budowle in Drobnič, 2009). Pri proteomski različici amelogeninskega testa take varovalke nimamo na razpolago, ker so vsi neamelogenini kodirani na avtosomih. Z možnostjo napačne določitve spola zaradi delecije AMELY je treba računati tudi pri analizah skeletov iz arheoloških najdišč, saj so na podlagi mikrosatelitne variabilnosti kromosomov starost delecije ocenili na več tisoč let (Cadenas et al., 2007; Yong, Gan, Chang in Yap, 2007).

Proteomska metoda določitve spola je bila ob upoštevanju naše raziskave preizkušena na 40 recentnih posameznikih

znanega spola in na skeletnih ostankih 114 posameznikov iz arheoloških zbirk, pri katerih je bil spol predhodno določen na podlagi nagrobnega zapisa, genomske analize, osteološke analize ali arheoloških pokazateljev (tabela 5). Določitev spola na podlagi analize amelogeninskih peptidov v sklenini je bila pravilna pri vseh recentnih posameznikih, pri arheološkem gradivu so ugotovili dve razhajnji (tabela 5). Pri skeletu iz antičnega obdobja (CM-12.2), ki je bil osteološko opredeljen kot ženski, so v sklenini identificirali APY (Lugli et al., 2019), pri skeletu iz predzgodovinskega obdobja (SMP-12), ki je bil na podlagi znakov na lobanji opredeljen kot moški, pa so v

Tabela 4: Populacije, razvrščene po padajoči pogostnosti moških z delecijo gena AMELY

Populacija	Velikost vzorca	Št. moških z delecijo AMELY	% moških z delecijo AMELY	Reference
šrilanška	24	2	8,333	Santos, Pandya in Tyler-Smith (1998)
nepalska	77	5	6,494	Cadenas et al. (2007)
malezijskoindijska	315	10	3,175	Chang, Perumal, Keat, Yong, Kuehn in Burgoyne (2007)
indijska	270	5	1,852	Thangaraj, Reddy in Singh (2002)
singapurskoindijska	175	3	1,714	Yong et al. (2007)
izraelska	96	1	1,042	Michael in Brauner (2004)
malezijskomalajska	334	2	0,599	Chang et al. (2007)
singapurskomalajska	182	1	0,549	Yong et al. (2007)
indijska	4.257	10	0,235	Kashyap, Sahoo, Sitalaximi in Trivedi (2006)
japonska	500	1	0,200	Takayama et al. (2009)
španska	768	1	0,130	Bosch et al. (2002)
južnokitajska	8.087	3	0,037	Ou et al. (2012)
južnokitajska	12.891	3	0,023	Chen, Wu, Cheng, Zhang, Chen in Sun (2014)
avstralska (mešana)	109.000	22	0,020	Mitchell et al. (2006)
kitajska	10.526	2	0,019	Xie et al. (2014)
severnokitajska	79.304	15	0,019	Ma et al. (2012)
avstrijska (kavkazijska)	28.182	5	0,018	Steinlechner, Berger, Niederstatter in Parson (2002)
italijanska	13.000	1	0,008	Lattanzi et al. (2005)
malezijskokitajska	331	0	0,000	Chang et al. (2007)
singapurskokitajska	210	0	0,000	Yong et al. (2007)
slovenska	8.300	1	0,000	Kastelic et al. (2009)

sklenini identificirali samo APX in s 96-odstotno verjetnostjo določili, da je spol ženski (Parker et al., 2019). Razhajanja bi lahko bili posledica napačne določitve spola na podlagi osteoloških meril, v drugem primeru pa morda delecije AMELY, kar bi lahko potrdili ali ovrgli z analizo DNK. V nedavni raziskavi so Buonasera et al. (2020) primerjali rezultate osteološke (vrednotenje 20 spolno dimorfnih znakov na skeletu), proteomske in dveh genomskih metod (R_x in R_y) določanja spola na arheoloških skeletnih ostankih 55 odraslih posameznikov. Proteomska metoda je bila najbolj senzitivna, saj je bila edina, s katero so lahko spol določili pri vseh 55 posameznikih. Pri vzorcih, pri katerih je skupno število odčitkov DNK presegalo 100.000, niso ugotovili razhajanj med proteomsko in genomskima metodama, vendar pa je bila DNK tako dobro ohranjena v manj kot polovici primerov (tabela 5). Rezultati

proteomske in osteološke metode so se ujemale tudi pri vseh posameznikih z dobro izraženimi in ohranjenimi spolno dimorfnimi znaki na skeletu, vendar je bilo takih manj kot tretjina. Pri skeletnih ostankih s slabše ohranjeno DNA ali slabše izraženimi ali ohranjenimi spolno dimorfnimi morfološki znaki se je proteomska ocena spola v posameznih primerih razlikovala od genomske oziroma osteološke. Vendar pa v raziskavi niso ugotovili korelacije med amelogeninskim in DNK signalom, kar pomeni, da je lahko v vzorcu z dobro ohranjenimi amelogeninskimi peptidi DNK slabo ohranjena ali obratno. Zato bi se na področju forenzičnih preiskav proteomska metoda določanja spola lahko uveljavila predvsem kot dopolnilna metoda v kombinaciji z uveljavljenimi analizami DNK.

Tabela 5: Primerjava določitve spola na podlagi amelogeninskih peptidov v sklenini (proteomska metoda) z drugimi metodami

Reference	Št. recentnih posameznikov		Št. preteklih posameznikov, predhodna določitev spola na osnovi						Skupaj
			nagrobnege napisa in osteološke analize		DNK		osteološke analize in/ali arheoloških pokazateljev		
	U	N	U	N	U	N	U	N	
Stewart et al. (2017)	0	0	7	0	0	0	6	0	13
Parker et al. (2019)	8	0	0	0	2	0	10	1 ^a	21
Lugli et al. (2019)	2	0	0	0	0	0	11	1 ^b	14
Wasinger et al. (2019)	4	0	0	0	0	0	0	0	4
Ziganshin et al. (2020)	1	0	0	0	1	0	8	0	10
Froment et al. (2020)	2	0	0	0	11	0	0	0	13
Buonasera et al. (2020)	0	0	0	0	21 ^c	0	15 ^c	0	55
Rebay-Salisbury et al. (2020)	17	0	0	0	0	0	1	0	18
Fonović et al. (2021)	6	0	0	0	0	0	0	0	6
Skupaj	40	0	7	0	35	0	43	2	154

Legenda: U/N – ujemanje/neujemanje s proteomsko metodo določitve spola; ^a – moški spol, določen na podlagi znakov na lobanji, ženski spol, določen na podlagi analize amelogeninskih peptidov; ^b – ženski spol, določen na podlagi znakov na medenici in lobanji, moški spol, določen na podlagi analize amelogeninskih peptidov; ^c – izključno posamezniki z zanesljivo določenim spolom na podlagi analize osteoloških znakov ali dveh genomskih metod (skupno število odčitkov DNK > 100.000).

5 Zaključki

V eksperimentalnem delu smo preizkusili novo metodo določitve spola, ki temelji na proteomski analizi peptidov v zobni sklenini. Metoda vključuje ekstrakcijo skleninskih peptidov s površinskim jedkanjem sklenine, analizo nastalih produktov s tekočinsko kromatografijo in tandemsko masno spektrometrijo (LC-MS/MS) ter bioinformacijsko obdelavo fragmentacijskih spektrov. Na podlagi identifikacije para peptidov AMELX-(44-50) (SIRPPYP) in AMELY-(58-65) (SMIRPPYS) smo v vseh šestih primerih pravilno določili spol posameznika. Naše izkušnje kažejo, da je metoda nedestruktivna in hitra. Peptide smo ekstrahirali s kratkotrajnim jedkanjem površine sklenine, njihova analiza pa je bila narejena v istem dnevu. Pregled literature pokaže, da so metodo preizkušali predvsem na zobeh iz arheoloških zbirk, pri katerih je bil spol predhodno določen na podlagi analize spolno dimorfnih osteoloških znakov ali DNK, uporabljena metodika pa je bila zelo raznolika. To kaže na nujnost vključitve večjega števila zob recentnih posameznikov znanega spola in določitve najoptimalnejšega laboratorijskega protokola. S forenzičnega vidika bi bilo smiselno določiti uporabnost metode pri zobeh, izpostavljenih ekstremnim zunanjim vplivom, na primer visoki temperaturi. Dosedanje raziskave na arheološkem materialu kažejo, da je nova metoda zelo senzitivna in omogoča določitev spola tudi kadar je DNK slabo ohranjena, ima pa isto pomanjkljivost kakor dobro znani amelogeninski PCR test. Oba napačno določita spol pri moških z delecijo gena AMELY, zato bodo pri analizi skeletnih najdb vsaj na področju medicinske forenzike obdržali primat novejši testi DNK, ki vsebujejo različne označevalce za določitev spola zunaj amelogeninske regije. Proteomski pristop bi se na področju forenzičnih preiskav lahko uveljavil predvsem kot dopolnilna metoda za določitev spola v kombinaciji z uveljavljenimi analizami DNK.

Literatura

- Berkovitz, B. K., Holland, G. R. in Moxham, B. J. (2017). *Oral anatomy, histology and embryology* (5th ed.). Edinburgh: Elsevier.
- Bosch, E., Lee, A. C., Calafell, F., Arroyo, E., Henneman, P., de Knijff, P. et al. (2002). High resolution Y chromosome typing: 19 STRs amplified in three multiplex reactions. *Forensic Science International*, 125(1), 42–51.
- Buikstra, J. E. in Ubelaker, D. H. (1994). Standards for data collection from human skeletal remains. Arkansas Archeological Survey Research Series. Fayetteville: Arkansas Archaeological Survey.
- Buonasera, T., Eerkens, J., de Flamingh, A., Engbring, L., Yip, J., Li, H. et al. (2020). A comparison of proteomic, genomic, and osteological methods of archaeological sex estimation. *Scientific Reports*, 10(1), 11897.
- Cadenas, A. M., Regueiro, M., Gayden, T., Singh, N., Zhivotovsky, L. A., Underhill, P. A. et al. (2007). Male amelogenin dropouts: Phylogenetic context, origins and implications. *Forensic Science International*, 166(2-3), 155–163.
- Castiblanco, G. A., Rutishauser, D., Ilag, L. L., Martignon, S., Castellanos, J. E. in Mejia, W. (2015). Identification of proteins from human permanent erupted enamel. *European Journal of Oral Science*, 123(6), 390–395.
- Cattaneo, C. in Baccino, E. (2002). A call for forensic anthropology in Europe. *International Journal of Legal Medicine*, 116(6), N1–N2.
- Chang, Y. M., Perumal, R., Keat, P. Y., Yong, R. Y., Kuehn, D. L. in Burgoyne, L. (2007). A distinct Y-STR haplotype for Amelogenin negative males characterized by a large Y(p)11.2 (DYS458-MSY1-AMEL-Y) deletion. *Forensic Science International*, 166(2-3), 115–120.
- Chen, W., Wu, W., Cheng, J., Zhang, Y., Chen, Y. in Sun, H. (2014). Detection of the deletion on Yp11.2 in a Chinese population. *Forensic Science International*. Genetics, 8(1), 73–79.
- Cox, M. (2000). Ageing adults from the skeleton. V M. Cox in S. Mays (ur.), *Human osteology in archaeology and forensic science* (str. 61–82). London: Greenwich Medical Media.
- Cunha, E. in Cattaneo, C. (2006). Forensic anthropology and forensic pathology. V A. Schmitt, E. Cunha in J. Pinheiro (ur.), *Forensic anthropology and medicine* (str. 39–53). New Jersey: Humana Press.
- Črešnar, B., Plemenitaš, A. in Žakelj-Mavrič, M. (2002). *Biokemija ustne votline: dopolnilni učbenik biokemije za študente stomatologije*. Ljubljana: Študentska založba.
- Dash, H. R., Rawat, N. in Das, S. (2020). Alternatives to amelogenin markers for sex determination in humans and their forensic relevance. *Molecular Biology Reports*, 47(3), 2347–2360.
- Demarchi, B., Hall, S., Roncal-Herrero, T., Freeman, C. L., Woolley, J., Crisp, M. K. et al. (2016). Protein sequences bound to mineral surfaces persist into deep time. *Elife*, 5. Pridobljeno na <https://elifesciences.org/articles/17092>
- Drobnič, K. (2006). A new primer set in a SRY gene for sex identification. *International Congress Series*, 1288, 268–270.
- Edson, S. M. in Christensen, A. F. (2013). Field contamination of skeletonized human remains with exogenous DNA. *Journal of Forensic Science*, 58(1), 206–209.
- Froment, C., Hourset, M., Saenz-Oyherguy, N., Mouton-Barbosa, E., Willmann, C., Zanolli, C. et al. (2020). Analysis of 5000 year-old human teeth using optimized large-scale and targeted proteomics approaches for detection of sex-specific peptides. *Journal of Proteomics*, 211, 103548.
- Gaya-Sancho, B., Alemán Aguilera, I., Navarro-Muñoz, J. J. in Botella López, M. (2018). Sex determination in a Spanish population based on sacrum. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, 60, 45–49.
- Gil-Bona, A. in Bidlack, F. B. (2020). Tooth Enamel and its Dynamic Protein Matrix. *International Journal of Molecular Sciences*, 21(12).
- Gonzalez, P. N., Bernal, V. in Perez, S. I. (2009). Geometric morphometric approach to sex estimation of human pelvis. *Forensic Science International*, 189(1-3), 68–74.
- Iscan, M. Y. in Steyn, M. (2013). *The human skeleton in forensic medicine* (3rd ed). Springfield: Charles C. Thomas Publisher.
- Kashyap, V. K., Sahoo, S., Sitalaximi, T. in Trivedi, R. (2006). Deletions in the Y-derived amelogenin gene fragment in the Indian population. *BMC Medical Genetics*, 7. Pridobljeno na <https://bmcmcdgenet.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2350-7-37>

23. Kastelic, V., Budowle, B. in Drobnič, K. (2009). Validation of SRY marker for forensic casework analysis. *Journal of Forensic Science*, 54(3), 551–555.
24. Kastelic, V. in Drobnič, K. (2012). Določitev zunanjega videza ljudi s preiskavami DNK. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 225–228.
25. Krishan, K., Chatterjee, P. M., Kanchan, T., Kaur, S., Baryah, N. in Singh, R. K. (2016). A review of sex estimation techniques during examination of skeletal remains in forensic anthropology case-work. *Forensic Science International*, 261. Pridobljeno na <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26926105/>
26. Lattanzi, W., Di Giacomo, M. C., Lenato, G. M., Chimienti, G., Voglino, G., Resta, N. et al. (2005). A large interstitial deletion encompassing the amelogenin gene on the short arm of the Y chromosome. *Human Genetics*, 116(5), 395–401.
27. Lau, E. C., Mohandas, T. K., Shapiro, L. J., Slavkin, H. C. in Snead, M. L. (1989). Human and mouse amelogenin gene loci are on the sex chromosomes. *Genomics*, 4(2), 162–168.
28. Lindahl, T. (1993). Instability and decay of the primary structure of DNA. *Nature*, 362(6422), 709–715.
29. Loreille, O., Ratnayake, S., Bazinet, A. L., Stockwell, T. B., Sommer, D. D., Rohland, N. et al. (2018). Biological sexing of a 4000-year-old egyptian mummy head to assess the potential of nuclear DNA recovery from the most damaged and limited forensic specimens. *Genes (Basel)*, 9(3). Pridobljeno na <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5867856/>
30. Lugli, F., Di Rocco, G., Vazzana, A., Genovese, F., Pinetti, D., Cilli, E. et al. (2019). Enamel peptides reveal the sex of the Late Antique 'Lovers of Modena'. *Scientific Reports*, 9(1). Pridobljeno na <https://www.nature.com/articles/s41598-019-49562-7>
31. Ma, Y., Kuang, J. Z., Zhang, J., Wang, G. M., Wang, Y. J., Jin, W. M. et al. (2012). Y chromosome interstitial deletion induced Y-STR allele dropout in AMELY-negative individuals. *International Journal of Legal Medicine*, 126(5), 713–724.
32. Michael, A. in Brauner, P. (2004). Erroneous gender identification by the amelogenin sex test. *Journal of Forensic Science*, 49(2), 258–259.
33. Mitchell, R. J., Kreskas, M., Baxter, E., Buffalino, L. in Van Oorschot, R. A. (2006). An investigation of sequence deletions of amelogenin (AMELY), a Y-chromosome locus commonly used for gender determination. *Annals of Human Biology*, 33(2), 227–240.
34. Mittler, D. M. in Sheridan, S. G. (1992). Sex determination in subadults using auricular surface morphology: A forensic science perspective. *Journal of Forensic Science*, 37(4), 1068–1075.
35. Ou, X., Chen, W., Chen, H., Zhao, F., Zheng, J., Tong, D. et al. (2012). Null alleles of the X and Y chromosomal amelogenin gene in a Chinese population. *International Journal of Legal Medicine*, 126(4), 513–518.
36. Pahor, D. in Jamnik, P. (2012). Preiskovanje povojnih pobojev v Sloveniji in iskanje podatkov o žrtvah v Centralni abecedni evidenci (CAE). *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 63(3), 214–224.
37. Parker, G. J., Yip, J. M., Eerkens, J. W., Salemi, M., Durbin-Johnson, B., Kiesow, C. et al. (2019). Sex estimation using sexually dimorphic amelogenin protein fragments in human enamel. *Journal of Archaeological Science*, 101, 169–180.
38. Rebay-Salisbury, K., Janker, L., Pany-Kucera, D., Schuster, D., Spannagl-Steiner, M., Waltenberger, L. et al. (2020). Child murder in the Early Bronze Age: proteomic sex identification of a cold case from Schleinbach, Austria. *Archaeological and Anthropological Sciences*, 12(11), 265.
39. Santos, F. R., Pandya, A. in Tyler-Smith, C. (1998). Reliability of DNA-based sex tests. *Nature Genetics*, 18(2), 103.
40. Sasaki, S. in Shimokawa, H. (1995). The amelogenin gene. *International Journal of Developmental Biology*, 39(1), 127–133.
41. Schutkowski, H. (1993). Sex determination of infant and juvenile skeletons: I. Morphognostic features. *American Journal of Physical Anthropology*, 90(2), 199–205.
42. Schwark, T., Heinrich, A., Preusse-Prange, A. in von Wurmb-Schwark, N. (2011). Reliable genetic identification of burnt human remains. *Forensic Science International. Genetics*, 5(5), 393–399.
43. Steinlechner, M., Berger, B., Niederstatter, H. in Parson, W. (2002). Rare failures in the amelogenin sex test. *International Journal of Legal Medicine*, 116(2), 117–120.
44. Stewart, N. A., Gerlach, R. F., Gowland, R. L., Gron, K. J. in Montgomery, J. (2017). Sex determination of human remains from peptides in tooth enamel. *Proceedings of the National Academy of Science of the United States of America*, 114(52), 13649–13654.
45. Stone, A. C., Milner, G. R., Pääbo, S. in Stoneking, M. (1996). Sex determination of ancient human skeletons using DNA. *American Journal of Physical Anthropology*, 99(2), 231–238.
46. Takayama, T., Takada, N., Suzuki, R., Nagaoka, S., Watanabe, Y., Kumagai, R. et al. (2009). Determination of deleted regions from Yp11.2 of an amelogenin negative male. *Legal Medicine*, 11(1), 578–580.
47. Thangaraj, K., Reddy, A. G. in Singh, L. (2002). Is the amelogenin gene reliable for gender identification in forensic casework and prenatal diagnosis? *International Journal of Legal Medicine*, 116(2), 121–123.
48. Trapečar, M. (2017). Delovna skupina za identifikacijo žrtv množičnih nesreč. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(1), 53–61.
49. Wasinger, V. C., Curnoe, D., Bustamante, S., Mendoza, R., Shoocongdej, R., Adler, L. et al. (2019). Analysis of the Preserved Amino Acid Bias in Peptide Profiles of Iron Age Teeth from a Tropical Environment Enable Sexing of Individuals Using Amelogenin MRM. *Proteomics*, 19(5), e1800341. Pridobljeno na <https://doi.org/10.1002/pmic.201800341>
50. Westen, A. A., Kraaijenbrink, T., Robles de Medina, E. A., Harteveld, J., Willemse, P., Zuniga, S. B. et al. (2014). Comparing six commercial autosomal STR kits in a large Dutch population sample. *Forensic Science International. Genetics*, 10, 55–63.
51. White, T. D., Black, M. T. in Folkens, P. A. (2011). *Human Osteology* (3rd ed.). San Diego: Elsevier.
52. Xie, J., Shao, C., Xu, H., Zhu, W., Liu, Z., Tang, Q. et al. (2014). Deletion mapping of the regions with AMELY from two Chinese males. *Legal Medicine*, 16(5), 290–292.
53. Yong, R. Y., Gan, L. S., Chang, Y. M. in Yap, E. P. (2007). Molecular characterization of a polymorphic 3-Mb deletion at chromosome Yp11.2 containing the AMELY locus in Singapore and Malaysia populations. *Human Genetics*, 122(3-4), 237–249.
54. Ziganshin, R. H., Berezina, N. Y., Alexandrov, P. L., Ryabinin, V. V. in Buzhilova, A. P. (2020). Optimization of method for human sex determination using peptidome analysis of teeth enamel from teeth of different biological generation, archeological age, and degrees of taphonomic preservation. *Biochemistry (Moscow)*, 85(5), 614–622.

Determination of Sex Based on Sexually Dimorphic Amelogenin Peptides in Human Tooth Enamel

Marko Fonović, Ph.D., Associate Professor of Biochemistry, Department of Biochemistry, Molecular and Structural Biology, Jožef Stefan Institute, Slovenia. E-mail: marko.fonovic@ijs.si

Tamara Leskovar, Ph.D., Assistant Professor of Archaeological Science and Archaeometry, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia. E-mail: tamara.leskovar@ff.uni-lj.si

Iztok Štampelj, Ph.D., Assistant Professor of Dental Diseases and Normal Morphology of the Dental Organ, Faculty of Medicine, University of Ljubljana, Slovenia. E-mail: iztok.stampelj@mf.uni-lj.si

The determination of sex in forensic and anthropological analyses of human skeletal remains depends mainly on the sexually dimorphic morphological characteristics of the skeleton and on the analysis of molecular markers on the sex chromosomes. Recent advances in proteome analysis of the enamel using mass spectrometry have made it possible to determine the sex based on the identification of sexually dimorphic peptides of amelogenin. Amelogenin proteins are encoded by the AMELX gene on the X chromosome and AMELY on the Y chromosome. In female enamel, there are amelogenin peptides specific for the X chromosome (APX), and in male enamel, there are also amelogenin peptides specific for the Y chromosome (APY). For this research, we used teeth extracted during dental treatment in three female and three male patients. The peptides were extracted by etching the enamel surface with hydrochloric acid for 2 minutes, which did not observably change the size and shape of the tooth crowns. The etched products were analysed using liquid chromatography and tandem mass spectrometry (LC-MS/MS). The PEAKS software package and the nrNCBI human protein database were used to identify the peptides. Based on the identification of the peptide pairs AMELX-(44-50) (SIRPPYP) and AMELY-(58-65) (SMIRPPYS), we were able to determine the sex of all individuals correctly. In males, fewer than 5 APY, which are crucial for the determination of male sex, were identified in the samples. Therefore, we recommend the use of extraction protocols with prolonged enamel etching or protocols with the removal of a piece of enamel. Previous research, conducted mostly on teeth from archaeological collections, has shown that the proteomic method is the most sensitive and allows sex determination, even in cases where osteological and DNA analysis fail. This new method represents a proteomic version of the amelogenin test, with which it shares a common disadvantage – incorrect sex determination in males with AMELY deletion because they have only APX in their enamel. Although the percentage of AMELY negative men is greater than 1% only in the populations of the Indian subcontinent, the problem cannot be neglected, as incorrect sex determination can have serious consequences for the course of a criminal investigation. By validating the method on a large number of differently preserved recent teeth and determining the most optimal laboratory protocol, the proteomic method could be established as a complementary method for sex determination in combination with established forensic DNA analyses.

Keywords: sex determination, tooth enamel, peptides, amelogenin, LC-MS/MS

UDC: 343.983.2

Pilotna študija sugestibilnosti preiskovalcev v preiskovalnem intervjuju: nova dognanja v forenzični psihologiji¹

Karmen Jereb²

Razvoj učinkovitih protokolov za pridobivanje natančnih in zanesljivih informacij v policijskih razgovorih je ključnega pomena za uspešno kriminalistično preiskovalno delo. V okviru teh protokolov je treba posebej izpostaviti način in verodostojnost pridobivanja izjav od prič, žrtev in/ali osumljencev kaznivih dejanj. Ključno pri tem je, da izpraševalci ne vključujejo lastnih domnev in sugestij, saj lahko to popači preiskovalne zaključke. Namen kvazieksperimentalne terenske raziskave, izvedene na vzorcu 37 policistov iz različnih ameriških varnostnih agencij, je bil preveriti, kako je uporaba sugestivnih vprašanj povezana s sugestibilnostjo v preiskovalnih postopkih. Empirični del raziskave je bil opravljen v letih 2017 in 2018 v okviru usposabljanja preiskovalcev za izvajanje preiskovalnih intervjujev na Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers (DHS FLETC), Glyncro, Georgia, ZDA. Za oceno stopnje sugestibilnosti preiskovalcev je bila uporabljena Gudjonssonova lestvica sugestibilnosti (GSS-1). V okviru analize smo preverjali, ali so preiskovalci občutljivi na morebitno sugestivno izpraševanje preiskovalcev in ali negativne povratne informacije spremenijo njihovo prvotno izpoved. Rezultati so pokazali boljši spominski priklic med policisti glede na splošno populacijo v ZDA in Veliki Britaniji (za katere smo imeli primerjalne podatke), toda tudi višjo celotno stopnjo sugestibilnosti.

Ključne besede: sugestibilnost, sugestibilnost policistov, Gudjonssonova lestvica sugestibilnosti

UDK: 159.9:340.6

1 Uvod – pomen sugestibilnosti za kakovost izvedbe preiskovalnega intervjuja

Policisti pridobivajo informacije s pomočjo protokolov, ki se med seboj razlikujejo v teoretičnih temeljih, ciljih, izvedbi in etični sprejemljivosti (Areh, 2016). Razvoj preiskovalnih intervjujev v preteklih dveh desetletjih od psevdoznanstvenih prisilnih zasliševalskih tehnik, katerih cilj je pridobiti priznanje, prehaja v iskanje operativno zanimivih informacij s pomočjo protokolov, ki so sodobnejši, učinkovitejši in etično primernejši ter temeljijo na empiričnih, znanstvenih podlagah (Areh, 2015). V uporabi sta zlasti dva prevladujoča pristopa zasliševanja osumljencev: starejši je obtožilni ali prisilni (osumljenca sili k priznanju), novejši, imenovan tudi prei-

skovalni intervju, pa se osredotoča predvsem na pridobivanje informacij, s katerimi preiskovalci iščejo dokaze za izločitev ali obdolžitev osumljenca³. Intervjuvanci so tako manj izpostavljeni psihološkim manipulacijam in pritiskom, pristop pa je podobno učinkovit kot poprejšnji prisilni zasliševalski model (Areh, 2016). Raziskave (Gudjonsson, 1990, 2003, 2018; Kassin, 2015; McGroarty in Baxter, 2007) potrjujejo, da so nekatere osebe zaradi osebnih lastnosti in individualnih razlik (npr. spol, starost, narodnost, duševne bolezni, viktimiziranost, prejšnje obsodbe, pomanjkanje spanja) lahko še posebno ranljive in dovzetne za pritiske preiskovalcev ter lažje podležejo njihovim sugestijam, zato so take prakse vodenja pogovorov nedopustne.

V preiskovalni psihologiji je sugestibilnost opredeljena kot »stopnja, do katere so osebe v zaprti socialni interakciji pripravljene sprejemati sugestije preiskovalca med formalnim

¹ Prispevek je nastal v okviru desetmesečnega raziskovalnega gostovanja na instituciji Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers, ki ga je financiral Fulbrightov program izmenjav. Avtorica prispevka je kot štipendistka tega sklada (št. pogodbe PS00243754) v ZDA med drugim raziskovala problematiko sugestibilnosti v preiskovalnem intervjuju.

² Karmen Jereb, asistentka, doktorica znanosti s področja aplikativne psihologije, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, in raziskovalka, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, Slovenija. E-pošta: karmen.jereb@fvv.uni-mb.si

³ Slovenska zakonodaja razlikuje med strokovnima izrazoma zaslišanje in informativni pogovor. Čeprav pojmov ne enačimo, saj se med seboj bistveno razlikujeta po namenu in načinu izpraševanja, v prispevku uporabljamo v širšem smislu tudi izraz »preiskovalni intervju«. V slovenski prostor ga je med prvimi uvedel Areh (2012: 11), ki je želel s tem opozoriti na sodobne smernice v načinih pridobivanja informacij, pomembnih za predkazenski postopek.

policijskim zaslišanjem, kar posledično vpliva na njihov vedenjski odziv« (Gudjonsson in Clark, 1986: 84). Tako opredeljena sugestibilnost pa ni enodimenzionalni konstrukt, temveč jo je mogoče razdeliti na težnjo do popuščanja preiskovalcu na eni strani in težnjo po spreminjanju prejšnjih odgovorov zaradi negativnih povratnih informacij na drugi strani (Gubi in Schmidt, 2018). Pomen sugestibilnosti v kriminalističnem preiskovanju so prepoznali že zgodnji proučevalci tega področja (Binet, 1900; Stern, 1910), Gudjonsson (1984, 1987, 1997) pa je na podlagi teh ugotovitev podrobno teoretično opredelil koncept in konstrukt sugestibilnosti pri zaslišanju. Pri tem se je navezoval na zgodnja dela Eysencka in Furneauxa (1945) ter Eysencka (1947), ki sta pri delu v vojaški bolnišnici s pacienti z nevrotično osebnostno motnjo z različnimi testi sugestibilnosti določila dva glavna tipa sugestibilnosti: »primarnega« in »sekundarnega«. Primarna sugestibilnost, ki je bila lažje določljiva, se tesno povezuje z dovzetnostjo za hipnozo. Sekundarno sugestibilnost, ki se je izkazala kot težje določljiva, pa je Eysenck povezoval z zaupljivostjo oziroma lahkovernostjo. Slednje je pomembno tudi za področje policijskih izpraševanj (Ridley, Gabbert in La Rooy, 2013).

Izpraševanje v okviru policijske preiskave je navadno povezano z veliko mero stresa ter prinaša pomembne posledice za pričo, žrtev in osumljenca. Priznanja so na primer želeni rezultat policijskih razgovorov, niso pa nujno v najboljšem interesu osumljencev; zlasti če postane obseg njihove vpletenosti v kaznivo dejanje zanje obremenilen. Ridley et al. (2013) navajajo, da se izidi preiskovalnega intervjuja lahko spremenijo, če je osumljenec sugestibilen oziroma kakor koli ranljiv zaradi svojih osebnostnih lastnosti. Sugestibilnost pogosto vodi k lažnim oziroma izsiljenim priznanjem, zato prisilne oziroma konfrontacijske tehnike zasliševanja, ki težijo predvsem k pridobivanju priznanj in so jih še do pred kratkim zagovarjale države, kot so ZDA in Kanada, z vidika verodostojnosti vzbujajo še posebno skrb (Snook, Luther in Barron, 2015). Davis in Leo (2013) ugotavljata, da konfrontacijske tehnike zasliševanja pripeljejo celo do akutne stopnje sugestibilnosti policijskih zaslišanj. Čeprav obstaja več dejavnikov, povezanih s povečano stopnjo sugestibilnosti, velja tudi obratno: veliko ljudi je na sugestije tudi zelo odpornih (Ridley et al., 2013). Nasprotno od konfrontacijskih tehnik zasliševanja pa pristop zbiranja informacij, ki je pogostejši v veljavi v skandinavskih državah in predvsem v Veliki Britaniji, temelji na empirično preverjenih rezultatih psiholoških raziskav. To omogoča tudi bolj sistematično, verodostojno in etično sprejemljivejše zbiranje informacij (Sivasubramaniam in Goodman-Delahunty, 2019; Snook et al., 2015).

Preiskovalci pogosto izvajajo razgovore na podlagi domneve, ki jih skušajo potrditi, pri tem pa velikokrat zastavljajo tudi neprimerna vprašanja (npr. usmerjevalna vprašanja in/

ali negativne povratne informacije, ponavljajoča se vprašanja) (Gudjonsson, 2010a; McGroarty in Baxter, 2007; Otgaar, Howe, Merckelbach in Mursi, 2018). Sugestibilnost pri policijskem izpraševanju vključuje določeno mero negotovosti, ki je povezana z zmožnostjo osebe za kognitivno obdelavo informacij. Na primer očividec, ki se dogodka ne spomni z gotovostjo oziroma ga je slabo zaznal, je lahko v večji meri podvržen morebitnim psihičnim pritiskom izpraševalca, jim tudi lažje podleže in je posledično neverodostojen (Areh, 2004; Gudjonsson, 2003). Raziskave kažejo (Gudjonsson, 1990; McGroarty in Baxter, 2009), da že majhne razlike v postavljanju vprašanj vplivajo na odgovore; vsako vprašanje prenaša določeno količino informacij na izpraševanca, zato jih lahko definiramo kot sugestivna takrat, ko vsebujejo informacije, iz katerih je že razviden želeni odgovor. Nizko sugestivnost imajo odprta, identifikacijska in izbirna ter da/ne vprašanja (Otgaar et al., 2018). Visoko sugestivna so na primer vprašanja s predpostavko, ocenjevalna vprašanja, nakazana pričakovanja, vprašanja z negativno povratno informacijo (ang. *negative feedback*), izključujoča vprašanja, pritisk k soglasni izjavi, ponovljena vprašanja ter grožnje in obljube (Otgaar et al., 2018).

Za verodostojnost kazenskega postopka je izjemno pomembno, da so informacije pridobljene profesionalno, zato si v nadaljevanju podrobneje pogledimo dinamiko sugestibilnosti pri policijskem zaslišanju.

1.1 Gudjonssonov in Clarkov model sugestibilnosti pri zaslišanju

Gudjonsson in Clark (1986) sta oblikovala teoretični model sugestibilnosti z dvema glavnima tipoma sugestibilnosti, relevantnima za policijska zaslišanja, ki ju imenujeta »uklonitev« (ang. *yield*) in »odmik« (ang. *shift*). Prvi tip sugestibilnosti – uklonitev – označuje pripravljenost oseb, da sprejmejo sugestijo usmerjevalnih vprašanj, drugi – odmik – pa obravnava njihovo zmožnost obvladovanja pritiska ob zaslišanju. Večja je ta pripravljenost, večja je tudi sugestibilnost, zanašanje na lasten spomin pa manjše. Dovzetnost torej odraža posameznikovo privolitev v sugestivna vprašanja. Spreminjanje izjav zaradi sugestivnih vplivov odraža posameznikovo težnjo k spreminjanju odgovorov glede na izzive, ki so jim izpostavljeni – ponavljajoča se vprašanja in/ali negativne povratne informacije. Odmik je odvisen predvsem od posameznikove ustrežljivosti oziroma podredljivosti avtoriteti (Gudjonsson, 1997). Objektivno merjenje teh dveh vidikov sugestibilnosti v preiskovalnem intervjuju omogočata Gudjonssonovi lestvici sugestibilnosti, GSS 1 in GSS 2⁴ (Gudjonsson, 1984, 1997).

⁴ GSS 1 in GSS 2 sta enaki v smislu formata lestvic, urejanja in točkovnih kriterijev. Edina razlika med lestvicama se nanaša na

V skladu z Gudjonssonovim in Clarkovim modelom sugestibilnosti pri policijskem zaslišanju ta izhaja iz razmerja med osebo, okoljem in pomembnimi drugimi znotraj tega okolja (Gudjonsson, 1997; Gudjonsson in Clark, 1986). Model najprej opredeli socialno situacijo in udeležence ter pojasni splošni kognitivni okvir (torej razpoloženje, mišljenje in pričakovanja) intervjuvanca. Intervjuvanec v procesu zaslišanja prevzame »splošno kognitivno strategijo« do situacije, ki se kaže kot *suggestible* (ang. *suggestible*) ali odporen (ang. *resistive*) nabor odgovorov. Intervjuvanec, ki lahko uporablja eno ali več strategij splošnega obvladovanja, kognitivno obdeluje vprašanja, ki mu jih zastavlja izpraševalec. Ta mentalna obdelava po eni strani vključuje »negotovost« in »medosebno zaupanje«, po drugi pa »pričakovanja« (Gudjonsson, 1997; Gudjonsson in Clark, 1986), ki jih razumemo kot bistvene predpogoje za proces in mehanizem sugestibilnosti pri intervjuvanju (Gudjonsson, 1997, 2003). Negotovost pomeni, da intervjuvanec ni popolnoma prepričan, kakšen je pravilen odgovor na vprašanje. Ko intervjuvanci odgovarjajo na usmerjevalna vprašanja, lahko sami pri sebi nekritično sprejmejo pričakovanja, stališča in domneve preiskovalca, vključene v vprašanja, čeprav ne poznajo odgovora. Takšno sprejemanje sugestij je *bistvo* sugestibilnosti.

Gudjonsson in Clark (1986) sta v opredelitvi tega modela ugotovila, da se sugestibilnost in ustrežljivost do preiskovalca na konceptualni ravni prekrivata. To vključuje izogibanje konfliktu in konfrontaciji ter željo ugoditi, kar se veže na to, kako se bo oseba verjetno spoprijela z usmerjevalnimi vprašanji in pritiski preiskovalca. Medosebno zaupanje pomeni, da intervjuvanec zaupa v konstruktivnost in pristnost namenov preiskovalca ter verjame, da ga ta ne želi ukaniti (Gudjonsson, 1997, 2003). Sumničavost intervjuvanca načeloma zmanjšuje njegovo dovzetnost za sugestije. Pričakovanje je pomemben pogoj za podrejanje sugestijam in nastanku zmotnih spominov. Intervjuvanec ne želi priznati negotovosti ali tega, da ne česa ne ve, ker meni, da bi moral odgovor poznati oziroma da se to od njega pričakuje (Gudjonsson, 1997, 2003). Model predpostavlja, da je večina ljudi dovzetna za sugestije, kadar so izpolnjeni vsi trije pogoji: negotovost, medosebno zaupanje in povečana pričakovanja.

Pomemben vidik modela, ki je bil do zdaj najmanj raziskan, so negativne povratne informacije (ang. *negative feedback*), ki jih lahko med izpraševanjem podajajo izpraševalci. Negativne povratne informacije je Gudjonsson (1984, 1997, 2003) opredelil kot vrsto kritike, ki lahko pomembno popači posamezne odgovore. Preiskovalec, ki osumljencu, priči ali

žrtvi daje negativne povratne informacije, lahko zaradi pritiska ob zaslišanju doseže, da se intervjuvanec odmakne od prvotnih odgovorov, čeprav so bili ti morda resnični, in poda neresnične oziroma popačene odgovore. Intervjuvanec se lahko zaradi večkratnega ponavljanja istih vprašanj, če preiskovalec odgovorov ne sprejema, prilagodi pričakovanjem, ki jih odražata izpraševalčeva način in slog izpraševanja (Gudjonsson, 2003). Zaradi pomena negativnih povratnih informacij v okviru razumevanja sugestibilnosti pri preiskovalnih intervjujih jih bomo v nadaljevanju podrobneje opisali.

Pritisk izpraševalcev je kakršen koli vpliv na intervjuvanca med zaslišanjem, ki lahko zmoti intervjuvanca do te mere, da bi se avtentično (nepotvorjeno) spomnil dogodka (Gudjonsson, 1987; McGroarty in Baxter, 2007). Eden od takih vplivov je negativna povratna informacija, zaradi katere dobijo intervjuvanci vtis, da so njihovi odgovori ali pa oni sami »neustrezni«, da ne zadovoljujejo pričakovanj (Gudjonsson, 1987; McGroarty in Baxter, 2007). Zaradi pritiska izpraševalcev se intervjuvancem zdi, da morajo postreči z več in različnimi informacijami. Neposredne negativne povratne informacije so morda manj razširjene pri intervjuvanju priči, vendar pa so lahko implicitne pri ponavljanju vprašanj (Linton in Sheehan, 1994; Register in Kihlstrom, 1988) ali pri intervjuju, kjer izpraševalec ne kaže empatije ali razumevanja do intervjuvanca in ga vodi na neprimeren način (Bain in Baxter, 2000; Baxter in Boon, 2000; McGroarty in Baxter, 2007).

Negativne povratne informacije praviloma povzročijo neke vrste »psihološko razdaljo« med intervjuvancem in izpraševalcem (Bain in Baxter, 2000; Baxter in Boon, 2000; Gudjonsson in Lister, 1984). Intervjuvancem, ki se počutijo socialno izolirani, je nelagodno in se trudijo, da bi zasliševalcem ustregli tako, da bi se vsega natančno spomnili. Negativna povratna informacija lahko intervjuvance spodbudi, da začnejo uporabljati t. i. sugestibilno tehniko preživetja (Gudjonsson in Clark, 1986), za katero je značilna dovzetnost za nadaljnje zasliševalne pritiske in težnja po spremembi začasnih odgovorov (McGroarty in Baxter, 2007).

Nasprotno od uporabe zavajajočih in usmerjevalnih vprašanj se uporaba negativnih povratnih informacij v nekaterih forenzičnih intervjujih še vedno uporablja (prim. Gudjonsson, 2010b; McGroarty in Baxter, 2007; Ofshe in Leo, 1997), morda zato, ker preiskovalci ne prepoznajo možnih tveganj za pridobitev verodostojnih izjav. Spremembe izjav ali podrobnosti pričevanja pri preiskovancih povzročajo predvsem že v uvodu omenjene prisilne in konfrontacijske tehnike, kot je na primer Reidova tehnika (Inbau, Reid, Buckley in Jayne, 2013). Davis in Leo (2013) menita, da so ključne težave pri zaslišanju vpliv pričakovanj, usmerjevalna vprašanja, vedenje izpraševalca do intervjuvanca, psihološki pritiski, ki so

vsebinsko pripovednih odstavkov in preiskovalna vprašanja. Prva odraža forenzične cilje instrumenta oziroma vsebinsko kriminalne narave, druga pa ima nekriminalno vsebino.

jih intervjuvanci deležni med razgovorom in njihova ranljivost. Za zmanjšanje sugestibilnosti predlagata, da se čim dlje 1) spodbuja prosti priklic informacij, 2) izogiba zavajajočim in usmerjevalnim vprašanjem ter 3) ponudi razlago intervjuvancu, zakaj so ponovljena vprašanja potrebna. Ena od takih tehnik izpraševanja je na primer kognitivni intervju⁵ (Fisher in Geiselman, 1992), razvit deloma tudi zato, da bi zmanjšali sugestivne vplive znotraj interakcije med preiskovalcem in izpraševancem v preiskovalnem intervjuju.

1.2 Sugestibilnost v preiskovalnem intervjuju

Za preiskovalce je pomembno, da razumejo procese in načine, kako se lahko izogone sugestiji in njenim učinkom (La Rooy, Brown in Lamb, 2013). La Rooy et al. (2013) poročajo o tem, da obstaja več vrst sugestibilnosti, katerih učinke in posledice bi morali preiskovalci jemati zelo resno. Človeški spomini so lahko popačeni in izkrivljeni na več načinov, poleg tega obstajajo tudi posamezne razlike v dovednosti za sugestibilnost (npr. kognitivni, osebni, socialni in motivacijski dejavniki), ki otežujejo natančno določitev, kje in kdaj se bodo bolj verjetno kazali učinki sugestibilnosti (Gudjonsson, 2003, 2010a). Rezultati več raziskav kažejo, da sugestibilno vodenje pogovora lahko vodi do izsiljenih priznanj, napačne prepoznavne in celo obsodbe nedolžnih osumlencev (Gudjonsson, 2010a, 2010b; Kassin, 2015; Kassin, Appleby in Perillo, 2010), zato si raziskovalci že dolgo prizadevajo za zmanjševanje tovrstnih učinkov z opozarjanjem na sporne prakse zaslišanj (Gudjonsson, 1990, 2018; Kassin in Gudjonsson, 2004; Ofshe in Leo, 1997; Stewart, Woody in Pulos, 2018).

V uvodu smo na kratko pregledali za namen prispevka pomembna vozlišča med sugestibilnostjo in policijskim izpraševanjem. V študiji, ki jo predstavljamo, smo želeli preveriti, kako je uporaba sugestivnih vprašanj povezana s sugestibilnostjo v preiskovalnih postopkih, in preučiti učinke negativnih povratnih informacij na spreminjanje izjav preiskovancev.

2 Metoda

Sugestibilnost preizkušancev smo preverjali z uporabo Gudjonssonove lestvice sugestibilnosti (GSS 1), ki velja za enega najpogostejše uporabljenih tovrstnih pripomočkov v svetu.⁶ V okviru analize smo preverjali, ali so preiskovanci

občutljivi za morebitno sugestivno izpraševanje preiskovalcev ter ali negativne povratne informacije spremenijo njihovo prvotno izpoved. Pridobljene rezultate smo primerjali z rezultati sugestibilnosti splošne populacije.

2.1 Postopek

Empirični del raziskave smo opravili v letih 2017 in 2018 v okviru usposabljanja s področja izvajanja preiskovalnih intervjujev na Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers (FLETC), Glyncro, Georgia, ZDA. Pred začetkom raziskave je bilo pridobljeno dovoljenje komisije za etiko. Udeležencem je bil najprej predstavljen domnevni cilj študije (tj. preizkus spomina,⁷ kot veleva protokol), nato so podpisali soglasja za sodelovanje in dovoljenje za zvočno in video snemanje. Njihovo sodelovanje je bilo prostovoljno, soglasja pa je bilo mogoče kadar koli umakniti. Vsi udeleženci so bili pozneje s pravim namenom raziskave v celoti seznanjeni. Takoj po končanem zbiranju podatkov jim je bilo tudi pojasnjeno, da prejele negativne povratne informacije nikakor ne vplivajo na njihovo spominsko zmogljivost in je šlo v tem primeru le za standardno značilnost kvaziekperimenta.

Osem⁸ psihologov, ki so sodelovali v raziskavi v vlogi izpraševalcev, je bilo na dveh predhodnih sestankih usposobljenih za delo z GSS 1 in posebej opozorjenih, da se intervjuvancem ne sme izdati pravi namen preizkusa.

Udeleženci so bili preizkušeni posamično. Vsak intervju je bil zvočno in video posnet. Za oceno sugestibilnosti pri zaslišanju so izpraševalci v skladu s protokolom beležili štiri dimenzije/vrednosti sugestibilnosti v GSS 1 (takojšnji prosti priklic, uklonitev, odmik, celostna stopnja sugestibilnosti), v analizi pa smo uporabili skupno oceno sugestibilnosti, torej vrednost, ki opisuje stopnjo sugestibilnosti, nedeljeno po posameznih podpodročjih.

tervjuvanca za sugestije. GSS 1 naj bi bila še zlasti uporabna za pravna vprašanja, na primer za policijsko izpraševanje prič in osumlencev kaznivih dejanj (Gudjonsson, 1997). Izvorno je bila razvita v angleškem jeziku. Po dostopnih podatkih v slovenskem prostoru še ni bila uporabljena.

⁷ Pravi namen lestvice je ugotoviti, do katere stopnje so preiskovanci dovedni za sugestije, zato je po navadi predstavljena kot test pomnjenja. Če bi preiskovance opozorili na to, da bodo vprašanja zavajajoča, se lahko vpliv tovrstnih vprašanj zmanjša (Warren, Hulse-Trotter in Tubbs, 1991).

⁸ Navadno GSS izvede samo eden ali maksimalno dva eksperimentatorja, zato smo za mnenje o večjem številu eksperimentatorjev zaprosili avtorja pripomočka Gudjonssona (osebna komunikacija, 6. 2. 2018), ki v tem ni videl težav, če so ti za uporabo lestvice primerno usposobljeni, preizkušanci pa testirani posamično.

⁵ Kognitivni intervju je znanstveno utemeljena, empirično preverjena, veljavna in zanesljiva metoda za pridobivanje informacij prič in žrtev kaznivih dejanj. V prilagojeni obliki se lahko uporablja tudi za osumljence.

⁶ Lestvica GSS je bila prvi instrument za merjenje sugestibilnosti pri intervjuvanju, s katero se lahko oceni stopnja dovednosti in

Izpraševalec je intervjuvanca pozval, naj pozorno posluša, in mu prebral pripoved. Intervjuvanec je takoj nato na list papirja napisal vse, česar se je spomnil. Nato mu je izpraševalec postavil 20 vprašanj, od katerih jih je bilo 15 subtilno zavajajočih. Potem ko je intervjuvanec odgovoril na ta vprašanja, mu je izpraševalec suvereno in odločno povedal, da je storil več napak (tudi če ni bilo nobenih napak) in da je treba vsa vprašanja ponoviti. Izprašancu je z enakim tonom naročil, da mora biti bolj natančen. Ta del je predstavljal fazo negativnih povratnih informacij. Vsaka sprememba odgovorov intervjuvanca iz prejšnjega preskusa se je označila kot »odmik«. V kolikšni meri se je intervjuvanec uklonil zavajajočim vprašanjem, je bilo opredeljeno kot »uklonitev 1«. Uklonitev 1 in odmik sta skupaj tvorila »celostno stopnjo sugestibilnosti«.

Intervjuji so se izvajali v posebnem kompleksu⁹, kjer je 16 avtentično opremljenih preiskovalnih sob namenjenih usposabljanju policistov za izvajanje zaslišanj/intervjujev. Vse sobe imajo 24-urni videonadzorni sistem, ki omogoča snemanje in opazovanje na ločenih lokacijah. Intervjuje so nato naknadno preverili vodje raziskave in hkrati tudi avtorica tega prispevka, da bi se prepričali, ali so izpraševalci dejansko sledili predpisnemu protokolu.

2.2 Uporabljeni pripomočki

Z Gudjonssonovo lestvico sugestibilnosti (Gudjonsson, 1984, 1997) se ugotavlja sugestibilnost oseb, vključenih v preiskovalni intervju/zaslišanje. Obstajata dve različici lestvice, GSS 1 in GSS 2, obe sta namenjeni oceni nagnjenosti oseb k temu, da spreminjajo svoje izjave med intervjuvanjem. Lestvici torej omogočata oceno dveh vidikov sugestibilnosti:

- dovzetnost osebe za sugestivne vplive (t. i. uklonitev – ang. *yield*) in
- pripravljenost spreminjanja prvotnih izjav (t. i. odmik – ang. *shift*) zaradi sugestivnih vplivov preiskovalca, na primer ponavljajočih vprašanj in/ali negativnih povratnih informacij.

Pri uklonitvi gre za problem ustrežljivosti do preiskovalca, pri odmiku pa za zmožnost soočanja intervjuvanca s pritiski preiskovalca. S seštevkem doseženih točk na obeh dimenzijah je bila ocenjena skupna sugestibilnost, ki odraža celostno stopnjo sugestibilnosti, značilne za posameznika.

GSS omogoča preprosto in hitro vpeljavo v različnih testnih situacijah. Za klinične, forenzične in raziskovalne namene se lahko med drugim pridobijo naslednje informacije (Gudjonsson, 1997):

— Takojšni priklic (ang. *immediate recall*) je merilo takojšnjega priklica besed iz zgodbe GSS 1, ki kaže preiskovančevo pozornost, osredotočenost in zmožnost pomnjenja. Največje število »idej«, ki jih lahko preiskovanci prikličejo, je 40.

— Uklonitev 1 (ang. *yield 1*) označuje število usmerjevalnih vprašanj, katerih sugestije preiskovanec sprejme pri GSS 1 pred negativno povratno informacijo. Najvišja ocena, ki jo lahko dobi preiskovanec, je 15 točk.

— Odmik (ang. *shift*) označuje, kolikokrat se je preiskovanec po negativni povratni informaciji bistveno odmaknil od prvotnega odgovora. Negativna povratna informacija se posreduje takoj, ko je zastavljen celoten set vprašanj, in je, kot sledi: »Storili ste več napak. Vprašanja moramo zato predelati še enkrat. Tokrat se potrudite, da bodo odgovori točnejši.« Ker je vseh vprašanj skupaj 20 (od teh 15 usmerjevalnih ali zavajajočih), se lahko preiskovanec od svojega prvotnega odgovora »odmakne« 20-krat. Zato je maksimalno število točk 20.

— Uklonitev 2 (ang. *yield 2*) označuje število usmerjevalnih vprašanj, katerih sugestije preiskovanec sprejme po tem, ko dobi negativno povratno informacijo. Predstavlja torej število sprejetih sugestij usmerjevalnih vprašanj po pritisku ob zaslišanju. Uklonitev 2 predstavlja tudi vrsto spremembe, ki je sledila negativni povratni informaciji. Sprememba je običajno v korist povečane sugestibilnosti. Intervjuvanci so po prejemu negativne povratne informacije in ponovljenem izpraševanju načeloma pripravljeni sprejeti več sugestij usmerjevalnih vprašanj kot pred tem. Enako kot uklonitev 1 se točkuje v razponu od 0 do 15.

— Skupna sugestibilnost oziroma celostna stopnja sugestibilnosti (ang. *total suggestibility*) je vsota uklonitve 1 in odmika ter predstavlja splošno raven sugestibilnosti preiskovanca. Ker je možnih 15 »uklonitev 1« in 20 »odmikov«, se točkuje v razponu od 0 do 35.

2.3 Opis vzorca

Za sodelovanje v raziskavi so bili zaproseni policisti iz različnih ameriških varnostnih agencij, ki so bili od pomladi do poletja 2018 na usposabljanju v Zveznem centru za usposabljanje organov na področju kazenskega pregona (FLETC) v Glyncu, Georgia. Pogoji za udeležbo na usposabljanjih FLETC je zaposlitev v policiji ali v podobnih varnostnoobveščevalnih strukturah, zato so bili intervjuvanci tako začetniki kot tudi izkušeni preiskovalci na lokalni, državni ali zvezni ravni. Prek predstavnikov tamkajšnjih agencij Urada za posebne preiskave znotraj ameriških zračnih sil (Air Force Office of Special Investigations), uniformiranega dela Nacionalne varnostne agencije (National Security Agency) in policije, ki varuje ameriški Kongres (United States Capitol Police), se jih je na poziv odzvalo 37. V kvaziekperimentu so sodelovali kot intervjuvanci, odločitev za sodelovanje je bila prostovoljna. Starost

⁹ Gre za največji in najsodobnejši center za tovrstno usposabljanje v ZDA (P. Donovan, osebna komunikacija, marec 2018).

intervjuvancev je bila v času raziskave med 22 in 49 let, povprečno 29,7 (S.O. = 7,86) leta. Povprečna delovna doba v policiji je bila 3,11 (S.O. = 6,07) leta. V vzorcu je bilo 28 moških. V vlogi izpraševalcev je poleg avtorice prispevka sodelovalo še sedem psihologov, zaposlenih v Sektorju za raziskave, usposabljanje in razvoj FLETC (Training, Research and Innovation Division), ki so lestvico GSS 1 administrirali.

2.4 Analiza podatkov

Ocenjevanje odgovorov na lestvici GSS 1 sta opravila dva neodvisna ocenjevalca, ki sta morebitna odstopanja v vrednotenju teh odgovorov odpravila z medsebojnim dogovorom, v skladu s protokolom. Pri opisni statistiki so bile uporabljene absolutne frekvence, relativne frekvence, aritmetična sredina, standardni odklon, mediana, minimalna vrednost in maksimalna vrednost. Normalnost porazdelitve smo preverili s Kolmogorov-Smirnovim in Shapiro-Wilkovim testom. Ker pogoji za uporabo hi-kvadrat preizkusa niso bili izpolnjeni (posameznih frekvenc, manjših od 5, ne sme biti več kot 20 odstotkov), smo za preverjanje statistično značilnih razlik glede na spol, starost in delovne izkušnje uporabili Kullbachov 2¹ test. Za ugotavljanje statistično značilnih razlik med raziskavami smo uporabili t-test za neodvisna vzorca. Za preizkus velikosti učinka (ang. *effect size*) smo uporabili Cohenov *d*, ki proučuje razlike med aritmetičnimi sredinami (Cankar in Bajec, 2003), ob upoštevanju velikosti vzorca.

3 Predstavitev in interpretacija rezultatov

V tabeli 1 so prikazani podatki o ugotovljeni sugestibilnosti preizkušancev.

Tabela 1: Rezultati točkovanja prostega priklica, posameznih komponent sugestibilnosti in skupne, celostne stopnje sugestibilnosti na lestvici GSS 1 (lestvica točkovanja za prosti priklic, 0–40, uklonitev 1, 0–15, uklonitev 2, 0–15, odmik, 0–20 in skupna sugestibilnost, 0–35; višje vrednosti predstavljajo večjo sugestibilnost)

Komponente ^a Sugestibilnosti GSS 1 (Gudjonsson, 1997)	N	Minimum	Maksimum	Mediana (M)	Aritmetična sredina ($\bar{x}$)	Standardni odklon (S.O.)
Prosti priklic	37	9,0	34,5	19,5	20,0	5,3
Uklonitev 1	37	0,0	9,0	3,0	3,6	2,5
Uklonitev 2	37	0,0	15,0	5,0	6,4	4,2
Odmik	37	0,0	13,0	5,0	5,1	3,3
Skupna sugestibilnost	37	0,0	19,0	8,0	8,6	5,1

^a Posamezne komponente so opisane v opisu uporabljene metode v prejšnjem poglavju.

Policisti so v povprečju navedli 20 točnih (minimalno 9 in maksimalno 34,5 od možnih 40) podrobnosti (prosti priklic). Drugi del tabele zajema predstavitev rezultatov posameznih elementov sugestibilnosti (uklonitev 1, uklonitev 2 in odmik) in celotno stopnjo sugestibilnosti. Višje vrednosti predstavljajo tudi višji rezultat na lestvici sugestibilnosti. Pri uklonitvi 1, ki se nanaša na usmerjevalna vprašanja, katerih sugestije preiskovanec sprejme pred negativno povratno informacijo, lahko vidimo, da je povprečni rezultat pri preiskovancih kar 48 odstotkov nižji od 7,5 – sredinska vrednost lestvice. Pri uklonitvi 2, ki je identična mera uklonitvi 1, le da predstavlja število sprejetih sugestij usmerjevalnih vprašanj po negativni povratni informaciji, pa lahko ugotovimo precejšnje povečanje sugestibilnosti. Rezultat pri preiskovancih je le za 14,6 odstotka nižji od sredinske vrednosti lestvice. Intervjuvanci so bili torej po prejemu negativne povratne informacije in ponovljenem izpraševanju, oboje pomeni pritisk ob zaslišanju, pripravljeni sprejeti več sugestij usmerjevalnih vprašanj kot pred tem ($\bar{x}$ = 6,4; S.O. = 4,2).

Odmik označuje, kolikokrat se je preiskovanec po negativni povratni informaciji bistveno odmaknil od prvotnega odgovora. Na našem vzorcu policistov vidimo, da je bilo to v povprečju približno petkrat ($\bar{x}$ = 5,1), kar je relativno nizko; pri tem pa je treba opozoriti na dokaj visoko vrednost standardnega odklona (S.O. = 3,3), kar pomeni, da je razpršitev rezultatov sugestibilnosti razmeroma velika (koeficient variacije znaša 64,7 %).

Maksimalna možna vrednost sumarne spremenljivke sugestibilnosti je bila 35, tako da je povprečna vrednost ($\bar{x}$ = 8,6) razmeroma nizka; pri tem pa je treba opozoriti na dokaj veliko vrednost standardnega odklona (S.O. = 5,1), kar pomeni, da je razpršitev rezultatov sugestibilnosti razmeroma velika, saj koeficient variacije znaša kar 59 odstotkov. Dve tretjini

preiskovancev lahko tako glede stopnje sugestibilnosti razvrstimo na območju od vrednosti 3,5 do 13,7.

Zanimalo nas je, ali obstajajo statistično pomembne razlike med preiskovanci, ki so bolj ali manj sugestibilni. Glede na mediano skupne sugestibilnosti smo policiste razdelili v dve skupini. Prvo skupino so predstavljali policisti z do 8 točkami skupne sugestibilnosti, drugo skupino pa policisti nad 9 točkami skupne sugestibilnosti. S Kullbachovim $2\hat{I}$ testom smo ugotovili, da statistično značilnih razlik med skupinama z različno stopnjo sugestibilnosti ni, ne glede na spol ($2\hat{I} = 0,084$; $p = 0,772$), starost ($2\hat{I} = 0,013$; $p = 0,994$) ali delovne izkušnje ($2\hat{I} = 0,116$; $p = 0,944$).

V tabeli 2 so rezultati, ki smo jih predstavili v prejšnji tabeli, prikazani tudi v odnosu do rezultatov raziskav z istimi merskimi instrumenti na splošni populaciji v Združenih državah Amerike (Pollard et al., 2004) in v Veliki Britaniji (Gudjonsson, 1997).

takojšnjem priklicu ($t = 7,35$; $p = 0,000$). Ko pa rezultate naše raziskave primerjamo z rezultati raziskave, izvedene v VB, obstajajo statistično pomembne razlike pri uklonitvi 1 ($t = -2,278$; $p = 0,029$) in odmiku ($t = 3,823$; $p = 0,001$). Glede na primerjana povprečja ugotovimo, da so rezultati sugestibilnosti na vzorcu preiskovalcev, vključenih v našo študijo, višji, kot so primerljivi rezultati iz študij v ZDA in VB. Ker so vzorci v vseh primerjanih skupinah majhni, smo v nadaljevanju, da bi ugotovili vpliv različno velikih vzorcev na rezultate primerjave povprečij, izračunali še test velikosti učinka – Cohenov d , ki proučuje razlike med aritmetičnimi sredinami, pri čemer upošteva tudi pomen velikosti vzorca ter ne le razmerja med aritmetično sredino in standardnim odklonom (Cankar in Bajec, 2003)¹⁰. Pri primerjavi rezultatov skupne sugestibilnosti policistov na usposabljanju z rezultati splošne populacije znaša Cohenov d test 0,21 (za vzorec iz VB) in 0,23 (za vzorec iz ZDA). Z vidika velikosti učinka je pri osnovni primerjavi vsebini v našem prispevku, tj. sugestibilnosti, pri obeh primerjavah – policistov s splošno populacijo v ZDA in

Tabela 2: Primerjava rezultatov naše raziskave na vzorcu policistov z rezultati raziskav na vzorcih splošne populacije v ZDA in Veliki Britaniji

Spremenljivka	Policisti na usposabljanju		Splošna populacija ZDA ^a		Splošna populacija VB ^b		Policisti vs. populacija v VB	Policisti vs. populacija v ZDA
N	37		72		83			
	($\bar{x}$)	S.O.	($\bar{x}$)	S.O.	($\bar{x}$)	S.O.	t-test/p Cohen d	t-test/p Cohen d
Starost	29.8	7.7	26.54	5.3	30.00	8.8		
Takojšnji priklic	20,0	5,3	18.9	5.2	19.7	6.1	0,346/0,732 $d = 0,052$	7,35/0,000 $d = 0,209$
Uklonitev 1	3,6	2,5	3.4	2.5	4.5	3.6	-2,278/0,029 $d = 0,290$	0,409/0,685 $d = 0,08$
Uklonitev 2	6.4	4.2	5.2	3.8	5.5	4.0	1,226/0,228 $d = 0,219$	1,65/0,106 $d = 0,299$
Odmik	5.1	3.3	4.0	3.2	3.0	3.0	3,823/0,001 $d = 0,338$	1,986/0,055 $d = 0,0665$
Skupna sugestibilnost (uklonitev 1 + odmik)	8.6	5.1	7.4	5.1	7.5	5.3	1,367/0,180 $d = 0,215$	1.486/0,146 $d = 0,235$

^a Povzeto po tabeli 5.6 The Gudjonsson Suggestibility Scales Manual (Gudjonsson, 1997).

^b Povzeto po tabeli 1 Interrogative suggestibility in a US context: Some preliminary data on normal subject (Pollard, Trowbridge, Slade, Streissguth, Laktonen in Townes, 2004).

S t-testom za neodvisna vzorca smo primerjali povprečne vrednosti takojšnjega priklica, uklonitve 1 in uklonitve 2 ter odmika, dobljene v treh raziskavah. Če rezultate naše raziskave primerjamo z rezultati raziskave, izvedene na splošni populaciji v Združenih državah Amerike, ugotovimo (tabela 2), da obstajajo statistično pomembne razlike povprečij pri

¹⁰ Z vidika interpretacije velikosti učinka govorimo o praktični pomembnosti velikosti učinka; učinek, ki pripelje do majhnega prekrivanja porazdelitev oziroma do velikega odstopanja ene od druge aritmetične sredine, je praktično pomemben – ne glede na velikost vzorca. Pri nizkih vrednostih Cohenovega d ($< 0,2$) je prekrivanje veliko, pri visokih vrednostih d ($> 0,8$) pa je to prekrivanje manjše; višje vrednosti velikosti učinka kažejo pomembnost razlik (Cankar in Bajec, 2003: 104).

policistov s splošno populacijo v VB – prekrivanje veliko, tako da lahko ugotovimo, da gre za pomembne razlike med posameznimi vzorci ter da je stopnja izmerjene sugestibilnosti pri policistih v našem eksperimentu statistično značilna in večja. O pomenu teh razlik bomo razpravljali v nadaljevanju.

4 Razprava

V študiji sta bili preverjeni sugestibilnost in dovezetnost za negativne povratne informacije pri policistih. V okviru analize smo preverjali, ali so preiskovanci občutljivi za morebitno sugestivno izpraševanje preiskovalcev ter ali negativne povratne informacije spremenijo njihovo prvotno izpoved. Policisti so imeli glede na splošno populacijo v ZDA in Veliki Britaniji višjo celostno stopnjo sugestibilnosti; še zlasti pa so bili dovezetni za sugestije po prejetih negativnih povratnih informacijah. Med bolj presenetljivimi ugotovitvami študije je, da so bili policisti v vzorcu bolj sugestibilni kot splošna populacija v ZDA in Veliki Britaniji (tabela 2). Čeprav so imeli spominski priklic boljši kot v splošni populaciji ZDA, še zlasti izstopata podatka o odmiku in uklonitvi 1, ki kažeta dovezetnost za sugestije pred in po negativnih povratnih informacijah. To pomeni, da so se policisti odzivali na oboje – tako na zavajajoča usmerjevalna vprašanja (uklonitev 1), dovezetni pa so bili tudi za spremembo prvotnih odgovorov po prejetih negativnih povratnih informacijah (odmik).

Policisti so ob zaposlitvi izbrani v selekcijskem postopku in so osebnostno trdnjše osebe od splošne populacije, zato preseneča, da so se pri ocenjevanju sugestibilnosti z lestvico GSS 1 odzvali s precejšnjo mero dovezetnosti na sugestivne vplive ocenjevalcev (tabela 2). Pričakovano je bilo, da bodo policisti bolj odporni na (stresne) obremenitve; da bodo bolj zaupali v lasten spomin in manj popuščali subtilnim vplivom ocenjevalcev. Verjetno so negativne povratne informacije ocenjevalcev povečale negotovost pri izpraševancih glede njihovih prejšnjih odgovorov ter vplivale na njihovo zmožnost obvladovanja pritiska, tako da so se manj spominjali zgodbe in se bolj posvečali obvladovanju interpersonalne situacije. Večja je pripravljenost sprejeti zaznane zahteve izpraševalca, večja je tudi sugestibilnost, zanašanje na lasten spomin pa manjše. Ugotovitve te študije so tako v skladu z modelom Gudjonssona in Clarka (1986) ter drugimi do zdaj opravljenimi raziskavami (npr. Bain in Baxter, 2000; Baxter in Boon, 2000; McGroarty in Baxter, 2007). Druga možna razlaga te povezave je, da so policisti preprosto navajeni slediti ukazom in navodilom avtoritet ter zaradi težnje k čim manj konfliktom opravijo delo v skladu z navodili svojih predstojnikov. Njihovo povečano dovezetnost za sugestije je mogoče pripisati tudi temu, da so bili bolj podvrženi sugestivnim vplivom, ker so bili na usposabljanju, kjer so se spopadali s specifično situacijo in bili izpostavljeni ocenje-

vanju. Če bi bili na usposabljanju neuspešni (npr. v trimesečnem programu CITP za usposabljanje vodij preiskav zadoščata dve negativni oceni), bi lahko posledično izgubili zaposlitev. Če bi ti policisti delovali samostojno in v svojem vsakdanjem okolju, ni nujno, da bi bili rezultati enaki. Obstaja tudi manj verjetna razlaga, da so dobljeni rezultati konservativna ocena povprečne spremembe odziva intervjuvanca po prejemu negativnih povratnih informacij, kar se ujema s predhodno študijo McGroartyja in Baxterja (2007). To pomeni, da gre lahko tudi za pričakovan, povprečen odziv ljudi v podobni situaciji (kadar nam nekdo, ki ga dojemamo kot avtoriteto, sugerira, da nekaj delamo narobe, se temu podredimo in začnemo dvomiti o pravilnosti svojih prvotnih odločitev oziroma odgovorov). Kljub vsemu niti tak pogled na dobljene rezultate ne pojasni raziskovalnih rezultatov v celoti in bi bilo smiselno domneve preveriti v nadaljnjih raziskavah.

Ridley et al. (2013) so ugotovili, da je sugestibilnost, ki izhaja iz negativnih povratnih informacij, brez dvoma povezana s sugestibilnostjo pri zaslišanju. Dokazali so, da je uklonitev bolj povezana s spominom, odmik pa se zanesljiveje povezuje s psihosocialnimi dejavniki, kot je na primer psihološki pritisk ali vedenje preiskovalca. Glede na višje ocene na lestvici GSS 1, ki so jih v povprečju pri uklonitvi 1 in odmiku dosegli izpraševanci v tej raziskavi (tabela 2) v primerjavi z izpraševanci v Veliki Britaniji, je mogoče sklepati, da je bila zanje morda bolj stresna situacija zato, ker so bili na usposabljanju in so jih namesto njihovih inštruktorjev ocenjevali psihologi. V psihologiji se za ta učinek uporablja izraz »iluzija prosojnosti«, pomeni pa, da neka oseba misli, da druga oseba (po navadi psiholog) vidi njihovo notranje stanje, na primer zazna njihovo negotovost, kar lahko še poveča anksioznost. Poleg tega lahko ponavljanje vprašanj samo po sebi deluje kot implicitna oblika negativnih povratnih informacij (Gudjonsson, 2003; Gudjonsson in Clark, 1986; McGroarty in Baxter, 2007). Preiskovalci morajo paziti, da s svojim besednim in nebesednim vedenjem ne vplivajo na odgovore, kar je bilo v slovenskem prostoru nekoliko že predstavljeno (Areh, 2004; Areh in Štefelin, 2003; Jurković, 2015; Pavšič Mrevlje, 2013; Selič, 1999; Umek, 2009), podobno, kot je opozoril Gudjonsson (2003), da je povečanje psihološke razdalje med izpraševalcem in izpraševancem lahko pozitivno povezano z zvišanjem sugestibilnosti pri slednjem. Zato ni presenetljiva ugotovitev študij o kakovosti intervjujev, da izpraševalci brez rednega nadzora in usposabljanja v praksi težko zagotavljajo zadostne standarde (La Rooy et al., 2013).

Čeprav lahko usmerjevalna vprašanja in negativne povratne informacije povzročijo spremembe odziva, raziskovalci trdijo, da so te spremembe posledica procesov, ki delujejo relativno neodvisno (Gudjonsson, 1984, 2003). Zdi se, da je sprejetje ali zavrnitev zavajajoče informacije, ki jo vsebujejo

usmerjevalna vprašanja, pod vplivom kognitivnih mehanizmov (Tousignant, Hall in Loftus, 1986); verjetnost, da bodo udeleženci sprejeli napačne domneve, ki jih vsebujejo usmerjevalna vprašanja, je večja ob uporabi izogibanja oziroma ko se izpraševanci bolj opirajo na zunanje napotke kot na lasten spominski priklic (Gudjonsson, 1991; McMurtrie, Baxter, Obonsawin in Hunter, 2012). Ta težnja vpliva na negotovost (glede pravilnega odgovora), zaupanje v poštene namere izpraševalca in prepričanja udeležencev, da bi morali odgovoriti, ker se to od njih »pričakuje« (Gudjonsson in Clark, 1986; Gudjonsson in Lister, 1984).

Nasprotno je odmik predvsem merilo vpliva negativnih povratnih informacij (Gudjonsson, 1997), odvisno predvsem od socialnih dejavnikov. Gudjonsson (1987) je opozoril, da izpraševanci pogosteje spreminjajo svoje odzive po negativnih povratnih informacijah, da so bolj zaskrbljeni zaradi povratnih informacij kot zaradi usmerjevalnih vprašanj; odzive spreminjajo, ker se povečuje njihova negotovost, zaradi negativnih informacij se več njihova tesnoba (npr. McGroarty in Baxter, 2007). Poleg tega lahko izpraševanci skušajo zmanjšati psihološko razdaljo med njimi in preiskovalcem, tako da zadovoljijo zahteve preiskovalca (Bain in Baxter, 2000; Baxter, Charles, Martin in McGroarty, 2013; Gudjonsson, 2003; McGroarty in Baxter, 2009). Opisano bi bilo dobro dodatno preveriti v prihodnjih ponovitvah takega eksperimenta, če bi ga dopolnili s polstrukturiranimi intervjuji s preizkušanci.

Rezultati so pokazali, da nekateri intervjuvanci spremenijo svoje izjave v odgovor na neodobravanje, ki ga izpraševalec sporoča, naj bo to v besedni ali nebesedni obliki, čeprav se v intervjujih izpraševalec izogne zavajajočim in usmerjevalnim vprašanjem, o čemer poročajo tudi drugi avtorji (Baxter et al., 2013; McGroarty in Baxter, 2007). Če se v resničnih forenzičnih intervjujih uporabljajo negativne povratne informacije, lahko zagovornik obdolženca izpodbija nastale izjave, ker so bile uporabljene neprimerne tehnike intervjuvanja. Bull in Milne (2004), ki sta pregledala številne študije, sta poročala, da se priznanja v intervjujih pojavljajo v preiskovalnem intervjuju in tudi na zaslišanjih, kjer uporabljajo prisilne in obtoževalne tehnike. Negativne povratne informacije so zato nepotrebne, lahko izkrivljajo priklic informacij in v nekaterih primerih lahko učinkujejo kontraproduktivno, kot poudarjajo tudi druge študije (npr. Holmberg in Christianson, 2002; Kassin in Gudjonsson, 2004; Kassin et al., 2010). Kljub temu jih policisti pod vplivom pričakovanj in informacij, s katerimi v času intervjuja razpolagajo, še vedno uporabljajo ter se pri tem opirajo na neznanstvene tehnike, kar lahko vodi do izsiljenih priznanj (McGroarty in Baxter, 2007).

Iz rezultatov ocenjevanja z GSS 1 (tabela 1) je razvidno, da se je treba zavajajočim vprašanjem in tudi negativnim po-

vratnim informacijam v besedni ali nebesedni obliki v celoti izogniti. Pri uklonitvi 2, ki je identična mera uklonitvi 1, le da predstavlja število sprejetih sugestij usmerjevalnih vprašanj po negativni povratni informaciji, smo lahko ugotovili precejšnje povečanje sugestibilnosti ($\bar{x} = 6,4$; S.O. = 4,2). Če je treba vprašanja ponoviti, mora izpraševalec intervjuvancu razložiti, zakaj so ponovljena vprašanja potrebna. Intervjuvanec ne sme domnevati, da so bili njegovi začetni odgovori napačni, kar priporočajo tudi Ridley et al. (2013). Negativne povratne informacije lahko povečajo sugestibilnost pri intervjuvancih, saj jih ponovno sprašujemo o dogodku. Zato je tako pomembno, da preiskovalec jasno pove, da ne dvomi o spominu priče ali o njeni izpovedi, temveč želi skozi različne vidike ali sosledje dogodkov pridobiti le nove podrobnosti o kaznivem dejanju.

Na koncu je pomembno opozoriti tudi na pomanjkljivost, ki izhajajo iz konstrukcije eksperimenta. Čeprav naj bi bili vsi udeleženci enako motivirani, motivacija seveda ni mogla biti enakovredna okoliščinam dejanskih policijskih zaslišanj. Zavedati se je treba, da so resnične priče in osumljenci soočeni z različnimi pritiski, ki jih ni mogoče prevesti na sodelujoče v eksperimentu, kar posledično omejuje uporabnost dobljenih rezultatov v pravih forenzičnih intervjujih. Največja pomanjkljivost študije je majhen vzorec. Rezultati tako ne dajejo zanesljivih zaključkov, zato je treba biti previden pri interpretiranju. Potrebna bi bila vsaj še ena ponovitev raziskave v bolj kontroliranih pogojih z istimi ali primerljivimi preizkušanci, manjkajo tudi referenčni podatki za poklicno skupino policistov.

Osrednja vrednost in novost, ki jo rezultati te študije vnašajo v forenzično psihologijo, predstavlja ugotovitev, kako občutljivost oseb na sugestije vpliva na točnost spominske obnove po prejetih negativnih informacijah, ki prispeva k sklepu, da lahko z načinom vodenja intervjuja preiskovalci sprožijo sugestibilnost. Usmerjevalna vprašanja in negativne povratne informacije lahko povzročijo večjo spremembo odziva, kar smo dokazali v ocenjevanju z lestvico sugestibilnosti GSS 1, ni pa bilo z gotovostjo ugotovljeno, zakaj se to zgodi. Študija tako pušča še veliko odprtega prostora za nadaljnje raziskave.

Za dober preiskovalni intervju si je treba vzeti čas in imeti na voljo tudi ustrezna usposabljanja. Kazalo bi posnemati način usposabljanja in specializacije na način, kot je to organizirano v FLETC, kjer obstaja znotraj Enote za behavioristične znanosti (Behavioral Science Unit) posebna skupina, ki se ukvarja samo z intervjuvanjem. Po priporočilih ameriške Posebne skupine za pomembna zaslišanja (HIG¹¹)

¹¹ The High-Value Detainee Interrogation Group (HIG) (2016) je skupina visoko specializiranih preiskovalcev, ki združuje strokovnjake iz Zveznega preiskovalnega urada, Centralne obveščevalne agencije in Ministrstva za obrambo Združenih držav Amerike. Strokovnjaki HIG izvajajo zaslišanja v skladu s priporočili znan-

zaslišanje zahteva individualiziran in prožen pristop zbiranja informacij, ki temelji na gradnji odnosa. HIG tudi priporoča, da bi bilo intervjuvanje/zaslišanje skupinsko delo, sestavljeno iz vodje skupine, izpraševalcev in usposobljenih opazovalcev – psihologov in drugih strokovnjakov (The High-Value Detainee Interrogation Group, 2016). Podoben model bi lahko uredili tudi v Sloveniji. Spoznanja bodo lahko v pomoč ne samo policiji, temveč tudi vojaški in obveščevalni dejavnosti. Vodstvo policije in obveščevalno-varnostnih struktur bi kazalo spodbuditi, da bi v intervjuje vpeljali več tehnik, ki temeljijo na kognitivnih pristopih, in te tehnike tudi vključili v učne načrte za izobraževanje kadrov.

Za zaključek je treba ponovno spomniti na ugotovitve naše študije o višji stopnji sugestibilnosti pri policistih. Rezultat lahko poskušamo pojasniti z naravo policijskega dela; policijske organizacije so hierarhične po svoji strukturi in ubogljivost, še zlasti v policiji, je inherentni del socializacije v profesijo. Negativna povratna informacija osebe, ki jo nekdo razume kot hierarhično nadrejeno (spomnimo na primer na Milgramov eksperiment), lahko tudi pri policistih in preiskovalcih vzbudi potrebo po prilagoditvi. Tako lahko rečemo, da način ponotranjenja poklicnih pravil nezaželeno vpliva na zmožnost učinkovito uporabljati nekaj, kar je osnova policijske dejavnosti – uporaba komuniciranja za zbiranje veljavnih informacij. Zanimivo bi bilo v nadaljnjih raziskavah ugotoviti, ali bi bili rezultati podobni tudi na vzorcu slovenskih preiskovalcev. Postavimo lahko hipotezo, da če gre za podoben način socializacije v profesijo, bi lahko bili tudi rezultati stopnje sugestibilnosti policistov v Sloveniji podobni. Vendar bi bile za tako trditev res potrebne raziskave na dovolj velikem vzorcu usposobljenih preiskovalcev v Sloveniji.

5 Zaključek

Predstavljena študija je ena redkih, ki analizira sugestibilnost in znotraj tega vpliv negativnih povratnih informacij pri preiskovalnem intervjuju na vzorcu policistov. Raziskava je pokazala, da so celo policisti na usposabljanju lahko sugestibilni, zato je treba s toliko večjo previdnostjo voditi preiskovalne pogovore z žrtvami, očitenci in osumljenci, kjer lahko še hitreje pride do napak in posledično, napačno obsojenih oseb. Praktični namen preučevanja sugestibilnosti intervjuvancev je bil tudi, da se skuša narediti policijsko delo bolj učinkovito. Ugotovitve so namenjene predvsem strokovni javnosti, preiskovalcem, ki opravljajo informativne pogovore, in vodstvu policije ter drugim obveščevalno-varnostnim organom,

ki lahko spoznanja iz prispevka upoštevajo pri uvajanju sodobnejših in učinkovitejših modelov intervjujev v preiskovalno prakso. Ugotovitve raziskave pomembno nadgrajujejo znanstvena spoznanja na analiziranem področju predvsem v smislu učinkovitejšega in etično sprejemljivejšega modela preiskovalnega intervjuvanja in s tem kriminalističnega preiskovanja.

Literatura

1. Areh, I. (2004). Pričevanje – vpliv osebnostnih lastnosti na priklic podatkov iz spomina. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 55(1), 22–30.
2. Areh, I. (2015). Preiskovalni intervju – iskanje informacij namesto priznanj. V D. Frangež in B. Slak (ur.), *Osebnostni dokazi v teoriji in praksi* (str. 25–41). Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
3. Areh, I. (2016). Police interrogations through the prism of science. *Psihološka obzorja*, 25, 18–28.
4. Areh, I. (ur.). (2012). *Preiskovalni intervju: Nekateri pravni in psihološki vidiki*. Ljubljana: Tipografija.
5. Areh, I. in Štefelin, N. (2003). Sugestibilnost očitencev in prepoznavna osumljencev v prepoznavni vrsti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 54(1), 61–65.
6. Bain, S. A. in Baxter, J. S. (2000). Interrogative suggestibility: The role of interviewer behaviour. *Legal and Criminological Psychology*, 5(1), 123–133.
7. Baxter, J. S. in Boon, J. C. W. (2000). Interrogative suggestibility: The importance of being earnest. *Personality and Individual Differences*, 28(4), 753–762.
8. Baxter, J., Charles, K., Martin, M. in McGroarty, A. (2013). The relative influence of leading questions and negative feedback on response change on the Gudjonsson Suggestibility Scale (2): Implications for forensic interviewing. *Psychology, Crime & Law*, 19(3), 277–285.
9. Binet, A. (1900). *La Suggestibilité*. Paris: Schleicher Frères.
10. Bull, R. in Milne, B. (2004). Attempts to improve the police interviewing of suspects. V G. D. Lassiter (ur.), *Perspectives in law & psychology*, Vol. 20. *Interrogations, confessions, and entrapment* (str. 181–196). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
11. Cankar, G. in Bajec, B. (2003). Velikost učinka kot dopolnilo testiranju statistične pomembnosti razlik. *Psihološka obzorja*, 12(2), 97–112.
12. Davis, D. in Leo, R. A. (2013). Acute suggestibility in police interrogation: Self-regulation failure as a primary mechanism of vulnerability. V A. M. Ridley, F. Gabbert in D. J. La Rooy (ur.), *Suggestibility in legal contexts: Psychological research and forensic implications*. (str. 171–195). Hoboken: John Wiley & Sons.
13. Eysenck, H. J. (1947). *Dimensions of personality*. London: Kegan Paul.
14. Eysenck, H. J. in Furneaux, W. D. (1945). Primary and secondary suggestibility: An experimental and statistical study. *Journal of Experimental Psychology*, 35(6), 485–503.
15. Fisher, R. P. in Geiselman, R. E. (1992). *Memory-enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. Springfield: Charles Thomas.
16. Gubi, K. S. in Schmidt, A. F. (2018). The role of intonation for interrogative suggestibility. *Applied Cognitive Psychology*, 32(1), 117–128.

stvene skupnosti ter ne uporabljajo nezakonitih praks, temveč samo avtorizirane in neprisilne tehnike, zasnovane na pridobivanju informacij.

17. Gudjonsson, G. H. (1984). A new scale of interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 5(3), 303–314.
18. Gudjonsson, G. H. (1987). Historical background to suggestibility: How interrogative suggestibility differs from other types of suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 8(3), 347–355.
19. Gudjonsson, G. H. (1990). One hundred alleged false confession cases: Some normative data. *British Journal of Clinical Psychology*, 29(2), 249–250.
20. Gudjonsson, G. H. (1997). *The Gudjonsson suggestibility scales manual*. London: Psychology Press.
21. Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A hand-book*. Chichester: John Wiley & Sons.
22. Gudjonsson, G. H. (2010a). Interrogative suggestibility and false confessions. V J. M. Brown in E. A. Campbell (ur.), *The Cambridge handbook of forensic psychology* (str. 202–207). Cambridge: Cambridge University Press.
23. Gudjonsson, G. H. (2010b). Psychological vulnerabilities during police interviews. Why are they important? *Legal & Criminological Psychology*, 15(2), 161–175.
24. Gudjonsson, G. H. (2018). *The psychology of false confessions: Forty years of science and practice*. New York: John Wiley & Sons.
25. Gudjonsson, G. H. in Clark, N. K. (1986). Suggestibility in police interrogation: A social psychological model. *Social Behaviour*, 1, 83–104.
26. Gudjonsson, G. H. in Lister, S. (1984). Interrogative suggestibility and its relationship with self-esteem and control. *Journal - Forensic Science Society*, 24(2), 99–110.
27. Holmberg, U. in Christian, S. Å. (2002). Murderers' and sexual offenders' experiences of police interviews and their inclination to admit or deny crimes. *Behavioral Sciences & the Law*, 20(1/2), 31–45.
28. Inbau, E., Reid, J. E., Buckley, J. P. in Jayne, B. C. (2013). *Criminal interrogation and confessions* (5th ed.). Gaithersburg: Jones & Bartlett Publishers.
29. Jurković, D. (2015). Psihološki vidiki preiskovalnega intervjuja. *Varstvoslovje*, 17(4), 426–438.
30. Kassir, S. M. (2015). The social psychology of false confessions. *Social Issues and Policy Review*, 9(1), 25–51.
31. Kassir, S. M. in Gudjonsson, G. H. (2004). The psychology of confessions: A review of the literature and issues. *Psychological Science in the Public Interest*, 5(2), 33–67.
32. Kassir, S. M., Appleby, S. C. in Perillo, J. T. (2010). Interviewing suspects: Practice, science, and future directions. *Legal and Criminological Psychology*, 15(1), 39–55.
33. La Rooy, D. J., Brown, D. in Lamb, M. E. (2013). Suggestibility and witness interviewing using the Cognitive Interview and NICHD protocol. V A. M. Ridley, F. Gabbert in D. J. La Rooy (ur.), *Suggestibility in legal contexts: Psychological research and forensic implications* (str. 197–216). Hoboken: Wiley-Blackwell.
34. Linton, C. P. in Sheehan, P. W. (1994). The relationship between interrogative suggestibility and susceptibility to hypnosis. *Australian Journal of Clinical & Experimental Hypnosis*, 22(1), 53–64.
35. McGroarty, A. in Baxter, J. S. (2007). Interrogative Pressure in Simulated Forensic Interviews: The Effects of Negative Feedback. *British Journal of Psychology*, 98(3), 455–465.
36. McMurtrie H., Baxter J. S., Obonsawin M. C. in Hunter S. C. (2012). The relationship between memory beliefs, compliance and response change within a simulated forensic interview. *Personality and Individual Differences*, 52(5), 591–595.
37. Ofshe, R. J. in Leo, R. A. (1997). The Social Psychology of Police Interrogation: The Theory and Classification of True and False Confessions. *Studies in Law, Politics & Society*, 16, 189–251.
38. Otgaar, H., Howe, M. L., Merckelbach, H. in Mursi, P. (2018). Who Is the Better Eyewitness? Sometimes Adults but at Other Times Children. *Current Directions in Psychological Science*, 27(5), 378–385.
39. Pavšič Mrevlje, T. (2013). Razvojne značilnosti otrok v okviru forenzičnega razgovora. *Psihološka obzorja*, 22, 167–175.
40. Pollard, R., Trowbridge, B., Slade, P. D., Streissguth, A. P., Laktonen, A. in Townes, B. D. (2004). Interrogative suggestibility in a US context: Some preliminary data on normal subjects. *Personality and Individual Differences*, 37(5), 1101–1108.
41. Register, P. A. in Kihlstrom, J. F. (1988). Hypnosis and interrogative suggestibility. *Personality and Individual Differences*, 9(3), 549–558.
42. Ridley, A. M., Gabbert, F. in La Rooy, D. J. (2013). Suggestibility in legal contexts: What do we know? V A. M. Ridley, F. Gabbert in D. J. La Rooy (ur.), *Suggestibility in legal contexts: Psychological research and forensic implications* (str. 217–228). Wiley Blackwell.
43. Selič, P. (1999). Posebnosti in prednosti razgovora v troje – moški in ženska kot par sogovornikov. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 50(2), 138–147.
44. Sivasubramaniam, D. in Goodman-Delahunty, J. (2019). International consensus on effective and ineffective interviewing strategies: a survey of experienced practitioners. *Police Practice and Research*. Pridobljeno na <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/15614263.2019.1628756?needAccess=true>
45. Snook, B., Luther, K. in Barron, T. (2015). Interviewing suspects in Canada. V D. Walsh, G. E. Oxburgh, A. D. Redlich in T. Myklebust (ur.), *International developments and practices in investigative interviewing and interrogation: Volume 2: Suspects* (str. 229–239). London: Routledge.
46. Stern, W. (1910). Abstracts on lectures on the psychology of testimony and on the study of individuality. *American Journal of Psychology*, 21, 270–282.
47. Stewart, J. M., Woody, W. D. in Pulos, S. (2018). The prevalence of false confessions in experimental laboratory simulations: A meta-analysis. *Behavioral Sciences & the Law*, 36(1), 12–31.
48. The High-Value Detainee Interrogation Group (HIG). (2016). *Interrogation best practices report*. Pridobljeno s <https://www.fbi.gov/file-repository/hig-report-august-2016.pdf/view>
49. Tousignant, J. P., Hall, D. in Loftus, E. F. (1986). Discrepancy detection and vulnerability to misleading postevent information. *Memory & Cognition*, 14(4), 329–338.
50. Umek, P. (2009). Kako dobre priče so zlorabljeni otroci ali kako dobri spraševalci so preiskovalci. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 60(1), 16–24.
51. Warren, A., Hulse-Trotter, K. in Tubbs, E. C. (1991). Inducing resistance to suggestibility in children. *Law and Human Behavior*, 15(3), 273–285.

A Pilot Study of Investigators' Suggestibility in the Investigative interview: New Findings in Forensic Psychology

Karmen Jereb, Ph.D., Assistant, Faculty of Arts, University of Ljubljana, and Researcher, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia. E-mail: karmen.jereb@fvv.uni-mb.si

Developing effective protocols to elicit accurate and reliable information is critical for the criminal investigative process. Effective criminal investigative work depends on gathering accurate statements from witnesses, victims and/or suspects of crime, without the interrogators influencing their responses and assumptions, as this can lead to erroneous conclusions. The purpose of this quasi-experimental field study was to determine the level to which subjects were sensitive to potentially suggestive questioning on the part of the investigators. The empirical part of the study was conducted in the Department of Homeland Security, Federal Law Enforcement Training Centers (FLETC), Glynco, Georgia, in 2017 and 2018. The sample consisted of 37 trainees, who were police officers from various USA security agencies. The Gudjonsson Suggestibility Scale (GSS 1) was used to assess the level of suggestibility in the participants. We analyzed whether subjects are sensitive to possible suggestive questioning by investigators and whether negative feedback alters their original statements. The results showed better memory recall among police officers compared to the general population in the US and the UK (for which we had comparative data), but also a higher overall level of suggestibility.

Keywords: suggestibility, suggestibility of police officers, Gudjonsson Suggestibility Scale

UDC: 159.9:340.6

Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov: podobnosti in razlike

Rok Hacin¹, Gorazd Meško²

V prispevku se osredotočamo na primerjavo dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji v različnih časovnih obdobjih. Primarni namen študije je opredeliti dejavnike, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti pri posameznem akterju kazenskega pravosodja, ter preveriti, ali se ti dejavniki spreminjajo skozi čas, kar bi potrdilo predvidevanja o nestabilni naravi legitimnosti. Rezultati regresijskih analiz so pokazali, da na samozaznavo legitimnosti policistov vplivajo odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in njihova zaznava lastne legitimnosti pri državljanih. Nadalje na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov vplivajo odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in starost. Primerjava dejavnikov, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti, je pokazala, da prihaja do razlikovanj med policisti in pravosodnimi policisti, saj v obeh skupinah na samozaznavo legitimnosti vplivajo le odnosi s sodelavci in postopkovna pravičnost nadrejenih. Medtem ko je bil vpliv dejavnikov na samozaznavo legitimnosti policistov konstanten skozi različna časovna obdobja, pri pravosodnih policistih ni bilo tako, kar deloma potrjuje predvidevanja o nestabilni naravi legitimnosti in vplivu časovne komponente.

Ključne besede: samozaznava legitimnosti, dialog, policisti, pravosodni policisti, Slovenija

UDK: 343.83+351.74(497.4)

1 Uvod

Bottoms in Tankebe (2012) sta koncept legitimnosti opredelila kot dialog, ki se odvija v obliki razmerij med občinstvom (t. i. državljani, obsojenci itd.) in državo (t. i. predstavniki države, policisti, pravosodni policisti itd.). Nosilci moči izražajo zahteve po potrditvi njihove legitimne vloge avtoritete, na katere se občinstvo odzove. Nadalje nosilci moči prilagodijo samo naravo zahteve glede na odziv občinstva ... in ta postopek se ponavlja. Dialogi o legitimnosti niso univerzalni, temveč so (med drugim) odvisni od specifičnosti časa in kraja, v katerem se pojavljajo. Moč dejavnikov, ki vplivajo na legitimnost, se v različnih družbenih kontekstih razlikujejo (Bottoms in Tankebe, 2021).

Kompleksnost dualne narave legitimnosti, to je zaznava legitimnosti nosilcev moči pri »občinstvih« in samozaznava legitimnosti nosilcev moči, je najboljše vidna v njeni (ne) stabilnosti (Hacin in Meško, 2020). Študije o legitimnosti so v zadnjih letih izpostavile vlogo organizacijskih dejavnikov (Tankebe, 2018), različnost dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti v različnih skupinah (Hacin, 2018; Meško, Tankebe, Čuvan in Šifrer, 2014; Prislan, Meško, Lobnikar in

Čuvan, 2017), vlogo družbenega okolja (Reisig in Meško, 2009; Tankebe, 2014) in vpliva [samo]zaznave legitimnosti na vedenje posameznikov (Meško in Hacin, 2020; Tankebe in Meško, 2015). Kljub razširitvi znanja o legitimnosti v kazenskem pravosodju ostaja število študij, ki bi primerjale dejavnike, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti pri različnih skupinah (Meško et al., 2014), in spremljale morebitno spremenljivost dejavnikov skozi čas (Hacin, Fields in Meško, 2019), skopo.

V študiji izhajamo iz ugotovitev Meška et al. (2014) o razlikovanju samozaznave legitimnosti pri različnih akterjih kazenskega pravosodja (v letu 2014 so avtorji primerjali samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov). Policisti in pravosodni policisti predstavljajo skupini družbenih nadzorovalcev, ki imajo lahko pri svojem delu moralne dileme, pri čemer je pomemben vidik poklicne samopodobe in vpliv organizacijskih dejavnikov izvajanja formalnega družbenega nadzorstva. Primarno se osredotočamo na primerjavo samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v različnih časovnih obdobjih. Namena tovrstne primerjave sta: 1) opredeliti dejavnike, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih, ter 2) preveriti, ali so ti dejavniki spremenljivi skozi čas, kar bi potrdilo predvidevanja o nestabilni naravi legitimnosti. V prvem delu prispevka podajamo teoretično opredelitev koncepta samozaznave legitimnosti in dejavnikov, ki vplivajo na legitimnosti predstavnikov kazenskega pravosodja (t. i. policistov in pravosodnih policistov). Nadaljujemo s predstavitvijo slovenske policije in zaporskega sistema. V drugem delu

¹ Dr. Rok Hacin, docent za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: rok.hacin@fvv.uni-mb.si

² Dr. Gorazd Meško, redni profesor za kriminologijo, Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru, Slovenija. E-pošta: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

prispevka predstavljamo ugotovitve (deloma longitudinalne) študije o samozaznavi legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih v Sloveniji v letih 2013, 2014 in 2016. V zaključku razpravljamo o implikacijah ugotovitev na dosedanja spoznanja s področja legitimnosti v kazenskem pravosodju.

2 Koncept samozaznave legitimnosti

Samozaznavo legitimnosti lahko opišemo kot posameznikovo (t. i. nosilec moči) priznavanje upravičenosti moči, ki jo poseduje. Z drugimi besedami, samozaznava legitimnosti se navezuje na samopriznanje moralne upravičenosti posameznika do moči izvajanja avtoritete (Bottoms in Tankebe, 2013). V splošnejših terminih samozaznavo legitimnosti opredeljujemo kot samozavest posameznika o lastni sposobnosti izvajati moč, ki mu je bila zaupana. Nosilci moči poskušajo doseči lastno legitimnost z uveljavljanjem podobe o identiteti, ki ima pravico ukazovanja. Za vzpostavitev tovrstne oblike legitimnosti je potrebno prepričanje o zakonitosti lastnega dela in skladnost lastnega dela z moralnimi vrednotami družbe (Bottoms in Tankebe, 2012). To je proces gradnje, potrjevanja oziroma upiranja določeni samopodobi nosilca moči (Tankebe, 2014). Nosilci moči vstopajo v legitimnostni dialog z občinstvom s podobo sebe kot samozaveznega in pravičnega nosilca moči, kar nakazuje večni proces notranje diskusije, potrjevanja in ohranjanja identitete moralne avtoritete (Bottoms in Tankebe, 2013; Dunn, 2013). Samozaznava legitimnosti predstavlja predpogoj za obstoj legitimnosti občinstva, brez katere pride do zloma v dialogičnem procesu med nosilcem moči in občinstvom (Liebling, 2011).

Tyler in Blader (2000) sta izpostavila, da interakcije nosilcev moči s sodelavci, nadrejenimi in občinstvom predstavljajo trenutke za učenje o legitimnosti, saj ti trenutki predstavljajo priložnosti za potrjevanje že izoblikovanih možnih jazov. Barker (2001) je opredelil koncentrični model samozaznave legitimnosti, v katerem je določil različno moč občinstev na samozaznavo legitimnosti nosilca moči. Njegov model predvideva, da na samozaznavo legitimnosti nosilcev oblasti najmočnejše vpliva osebe oziroma sodelavci, ki delajo skupaj z nosilci oblasti in z njimi preživijo večino časa. Sledijo jim vplivni državljani, ki imajo omejen vpliv na nosilce moči. Najmanjši vpliv na samozaznavo legitimnosti nosilcev oblasti naj bi imeli državljani. Vpliv triade dejavnikov (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in projekcija zaznane legitimnosti) na samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov je bil potrjen v številnih študijah (Hacin in Meško, 2020; Hacin et al., 2019; Meško et al., 2014; Meško, Hacin, Tankebe in Fields, 2017; Tankebe, 2014, 2018; Tankebe in Meško, 2015), ki so hkrati izpostavile različno moč vpliva teh dejavnikov na policiste in pravosodne policiste.

Barbalet (2001) je zapisal, da je temelj samozavezi posameznika v družbenih odnosih. Posledično zaupanje in spoštovanje med sodelavci vpliva na samozaznavo legitimnosti. Družbene skupine z močnimi vezmi vplivajo na posameznikov občutek pripadnosti skupini. Tovrsten občutek pripadnosti vodi do razvoja specifičnih odnosov, čustev in vedenja znotraj skupine (Bell in Hughes-Jones, 2008). Spoštovanje, ki si ga izkazujejo sodelavci (enak status v organizaciji), pomeni priznanje in vpliva na prepoznavanje posameznikove identitete in statusa (Tankebe, 2018). Čeprav nekatere študije niso potrdile vpliva odnosov med sodelavci na samozaznavo legitimnosti (Nix in Wolfe, 2017), obstajajo močni dokazi o potencialni vlogi kakovostnih medosebnih odnosov med enakimi (t. i. sodelavci) na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti (Meško et al., 2014; Hacin in Meško, 2020; Tankebe, 2018; Tankebe in Meško, 2015).

Priznanje delavcem za dobro opravljeno delo je del organizacijske pravičnosti. Pravičnost nadrejenih tvori dve dimenziji: 1) distributivna pravičnost, ki se nanaša na evaluacije zaposlenih glede plače, količine dela, delovnih nalog, izmenskega dela in sankcij – ocenjevanje in primerjanje izidov (Greenberg, 1982; Wolfe in Piquero, 2011), in 2) postopkovna pravičnost, ki se nanaša na zaznave zaposlenih, da so deležni pravičnosti v postopkih zoper njih – ocenjevanje kakovosti sprejemanja odločitev in pravičnosti oziroma poštenosti postopkov (Clay-Warner, Reynolds in Roman, 2005; Lambert in Hogan, 2013; Wolfe in Piquero, 2011). Poštena obravnava okrepi posameznikov normativni status znotraj organizacije (Tankebe, 2018) in oblikuje njihovo zaznavo lastne socialne identitete (Tyler in Smith, 1999). Občutek priznanja nadrejenega vpliva na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti (Nix in Wolfe, 2017; Tankebe, 2014).

Projekcija zaznane legitimnosti je nekoliko »neroden« prevod angleškega termina »audience legitimacy« in se nanaša na posameznikovo zaznavo priznanja legitimnosti pri občinstvu. Nix, Pickett in Wolfe (2019) so izpostavili, da tovrstne zaznave oziroma prepričanja temeljijo na posameznikovih sodbah, kako se občinstvo vede do njega. Zaznava tovrstne legitimnosti oblikuje posameznikovo usmerjenost v delo, kar je izjemno pomembno v policijskem in pazniškem poklicu, saj imata obe skupini avtoriteto nad uporabo sile (Muir, 1977; Nix et al., 2019). Individualni dialogi med nosilci oblasti in občinstvom predstavljajo temelje postopka gradnje legitimnosti in trenutke, ki omogočajo učenje o lastni legitimnosti (Tankebe, 2018; Tyler, 2011).

Narava dela policistov, ki vključuje odkrivanje, preiskovanje in prijetje (»lov«) storilcev kaznivih dejanj, se razlikuje od narave dela pravosodnih policistov, primarno zadolženih za zagotavljanje varnosti v zaporu in izvajanju določenih tretmajskih nalog. Študija Meška et al. (2014) je pokazala, da

se moč dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov, razlikuje. Medtem ko so odnosi s sodelavci najmočnejše vplivali na samozaznavo legitimnosti pri policistih, je to vlogo pri pravosodnih policistih prevzela projekcija zaznane legitimnosti. Vpliv obsojencev na samozaznavo legitimnosti zaporskega osebja je specifičen dejavnik, saj se obsojenci razlikujejo od drugih občinstev, pri katerih nosilci oblasti iščejo potrditev lastne legitimnosti. Crawley (2004) je opozoril, da je za zaporsko osebje značilna depersonalizacija in čustvena odtujenost od obsojencev. Hkrati zaporski delavci, ki vstopijo v preveč prijateljske odnose z obsojenci, vzbujaajo sum. Kljub temu ustvarjena razmerja med zaporskim osebjem in obsojenci temeljijo na visoki stopnji intimnosti, saj zaporski delavci preživijo večji del svojega dneva z obsojenci in drug drugemu v nekem smislu predstavljajo drugo »družino«. Posledično je vpliv obsojencev na samozaznavo legitimnosti zaporskega osebja kompleksen in spreminjajoč (McLean Henderson, 2016). Hkrati je vpliv postopkovne pravičnosti nadrejenih v nasprotju s policisti negativno vplival na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov, kar je mogoče razumeti kot zaznavanje šibkosti pri nadrejenih, ki so enaki do vseh zaposlenih (Meško et al., 2014), ne glede na njihovo delovno [ne]učinkovitost. Nadaljnje študije o samozaznavi legitimnosti zaporskih delavcev v Sloveniji so izpostavile prevladujoč vpliv odnosov s kolegi, medtem ko zaznana projekcija legitimnosti pri obsojencih ni imela vpliva (Hacin in Meško, 2017, 2020). Te ugotovitve posredno potrjujejo domnevo o nestabilni naravi legitimnosti. V nadaljevanju predstavljamo razvoj in organizacijo slovenske policije in zaporskega sistema.

3 O slovenski policiji in zaporskem sistemu

Leta 1992 je prišlo do opustitve milice in ustanovitve slovenske policije znotraj Ministrstva za notranje zadeve (Kolenc, 2002; Meško in Lobnikar, 2018). Generalni direktor vodi Policijo, ki je organizacijsko razdeljena na tri ravni: državna raven (generalna policijska postaja), regionalna raven (osem policijskih uprav) in lokalna raven (111 policijskih postaj). Organizacijo (dela), pooblastila in delo policije urejata Zakon o nalogah in pooblastilih policije (2013) ter Zakon o organiziranosti in delu v policiji (2013). Število policistov je v obdobju 2013–2019 upadlo z 8.300 na 8.189 zaposlenih. V letu 2019 je bilo v Policiji zaposlenih 5.601 uniformiran policistov, 1.524 neuniformiranih policistov in 1.064 drugega policijskega osebja (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2014, 2020). Od leta 2013, ko je bila sprejeta strategija o policijskem delu v skupnosti, se je vloga policistov v skupnosti spremenila. Ideje te strategije so bile usmerjene v: 1) izboljšanje partnerstva policije z lokalno skupnostjo, državnimi institucijami in civilno družbo, 2) povečanje vidnosti in pri-

sotnosti policije v soseskah ter 3) povečanje občutka varnosti, zaupanja v policijo in zadovoljstva z učinkovitostjo policije pri prebivalcih (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2013).

Leta 1995 je bila z združitvijo osmih samostojnih enot v eno centralno telo ustanovljena Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (v nadaljevanju: URSIKS) kot neodvisen organ znotraj Ministrstva za pravosodje (Hacin in Meško, 2020). URSIKS je pristojna za izvrševanje kazni zapora, mladoletnega zapora, pripora, nadomestnega zapora in vzgojnih ukrepov oddaje mladoletnika v prevzgojni dom. Slovenski zaporski sistem tvori šest zavodov za prestajanje kazni zapora s pripadajočimi oddelki in prevzgojni dom. Število zaporskih delavcev se je v obdobju 2013–2019 povečalo z 842 na 892. V letu 2019 je bilo v zaporskem sistemu zaposlenih 555 pravosodnih policistov, 137 vodstvenih in administrativnih delavcev ter 200 strokovnih delavcev (povečini odgovornih za tretma obsojencev) (Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, 2014, 2020). Slovenski zaporski sistem tradicionalno sledi tretmajski usmeritvi (t. i. resocializaciji obsojencev), kljub temu pa je v zadnjih letih opazen vpliv kaznovalnega populizma, ki se kaže v naraščanju števila obsojencev, daljših zapornih kazni, favoriziranju varnosti pred tretmajem itd. (Flander in Meško, 2016).

4 Metode raziskovanja

Študija se osredotoča na preučevanje samozaznave legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih v Sloveniji. Uporabljen vprašalnik temelji na modificiranem vprašalniku za preučevanje legitimnosti pri policistih. Razvila sta ga Tankebe in Meško (2015) ter vključuje pet delov: 1) demografski podatki, 2) samozaznava legitimnost, 3) odnosi s sodelavci, 4) postopkovna pravičnost nadrejenih in 5) zaznava legitimnosti (projekcija). Izvedbo študije sta odobrili Generalna policijska uprava in URSIKS.

Sodelovanje policistov in pravosodnih policistov v študiji je bilo prostovoljno in anonimno, sama študija pa je potekala v letih 2013, 2014 in 2016. Pred izvedbo anketiranja (metoda papir in svinčnik) je bila študija predstavljena policistom in pravosodnim policistom, nato so bili vprašalniki razdeljeni posameznikom, ki so se odločili za sodelovanje v študiji. Odgovori anketirancev so bili vneseni v računalniški program SPSS, s katerim so bile izvedene statistične analize podatkov (opisna statistika, korelacijske analize, regresijske analize in diskriminantne analize). V vzorec so bili zajeti samo anketiranci, ki so v celoti izpolnili vprašalnik.

4.1 Vzorec

V vzorec policistov iz leta 2013 je bilo vključenih 469 policistov s 24 policijskih postaj v Sloveniji (na območju osmih policijskih uprav je bilo znotraj vsake uprave izbrana ena velika, srednja in mala policijska postaja) (Prislan et al., 2017). Število anketiranih je predstavljalo 5,7 % vseh policistov (8.300) v letu 2013 (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2014). Vzorec je sestavljalo 378 moških in 91 žensk, od katerih je bila večina starih med 30 in 39 let. Večina je imela dokončano srednješolsko izobrazbo in približno tretjina je bila zaposlena v policiji več kot 16 let.

V vzorec policistov iz leta 2016 je bilo vključenih 441 policistov s 24 policijskih postaj v Sloveniji (anketiranje je potekalo na istih policijskih postajah kot v letu 2013). Število anketiranih je predstavljalo 5,4 % vseh policistov (8.218) v letu 2016 (Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, 2017). Vzorec je sestavljalo 363 moških in 78 žensk, od katerih je bila večina starih med 30 in 39 let. Večina je imela dokončano srednješolsko izobrazbo in skoraj polovica je bila zaposlena v policiji več kot 16 let.

V vzorec pravosodnih policistov iz leta 2014 je bil vključen 101 pravosodni policist iz treh slovenskih zaporov (Celje, Ljubljana in Maribor) (Meško et al., 2014). Število anketiranih je predstavljalo 19,5 % vseh pravosodnih policistov (519) v letu 2014 (Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje

kazenskih sankcij, 2015). Vzorec so sestavljali samo moški, od katerih je bila večina starejših od 40 let. Večina je imela dokončano srednješolsko izobrazbo in približno tretjina je bila zaposlena v zaporskem sistemu od 6 do 10 let.

V vzorec pravosodnih policistov iz leta 2016 je bilo vključenih 130 pravosodnih policistov iz vseh slovenskih zaporov in prevzgojnega doma (Meško in Hacin, 2020). Število anketiranih je predstavljalo 25 % vseh pravosodnih policistov (520) v letu 2016 (Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017). Vzorec je sestavljalo 122 moških in 8 žensk, od katerih je bila večina starejših od 40 let. Večina je imela dokončano srednješolsko izobrazbo in približno tretjina je bila zaposlena v zaporskem sistemu od 6 do 10 let. Natančnejša predstavitev vzorca je predstavljena v tabeli 1.

4.2 Spremenljivke

V tabeli 2 so predstavljene spremenljivke, ki so bile vključene v faktorsko analizo (Metoda glavnih komponent z rotacijo Varimax). Iz 15 spremenljivk so bili oblikovani naslednji faktorji: 1) samoznava legitimnosti, 2) odnosi s sodelavci, 3) postopkovna pravičnost nadrejenih in 4) zaznava legitimnosti (projekcija). V regresijske analize so bile poleg faktorjev vključene tri sociodemografske spremenljivke, v obliki binarno kodiranih spremenljivk (1 = Da, 0 = Ne): *spol* (moški), *starost* (40 let in starejši) in *izobrazba* (minimalna zahtevana izobrazba za poklic).

Tabela 1: Značilnosti vzorca

Spremenljivka		Policisti				Pravosodni policisti			
		2013		2016		2014		2016	
		n	%	n	%	n	%	n	%
Spol	Moški	378	80,6	363	82,3	101	100,0	122	93,8
	Ženski	91	19,4	78	17,7	0	0,0	8	6,2
Starost	20–24	22	4,7	7	1,6	1	1,0	0	0,0
	25–29	83	17,7	44	10,0	10	9,9	2	1,5
	30–34	127	27,1	87	19,7	21	20,8	11	8,5
	35–39	114	24,3	121	27,4	22	21,8	23	17,7
	40–44	77	16,4	103	23,4	25	24,8	46	35,4
	45 in starejši	46	9,8	79	17,9	22	21,8	48	36,9
Izobrazba	Srednja šola	346	73,8	274	62,1	65	64,4	82	63,1
	Višja šola	58	12,4	118	26,8	25	24,8	18	13,8
	Univerzitetna izobrazba ali višje	65	13,9	49	11,1	10	9,9	30	23,1
Delovna doba	Manj kot eno leto	2	0,4	10	2,3	2	2,0	3	2,3
	1–5 let	84	17,9	18	4,1	21	20,8	13	10,0
	6–10 let	101	21,5	87	19,7	30	29,7	38	29,2
	11–15 let	124	26,4	113	25,6	16	15,8	21	16,2
	16 let ali več	158	33,7	213	48,3	32	31,7	55	42,3

Tabela 2: Opis spremenljivk, vključenih v faktorsko analizo

Spremenljivka	F. U.*	Policisti							
		2013				2016			
		M	S. O.	Mediana	Modus	M	S. O.	Mediana	Modus
Samozaznava legitimnosti ($\alpha = 0,59$; KMO = 0,63; var. = 55,24 %) ^a		3,80	0,73	3,99	4	3,85	0,69	4	4
Pooblastila, ki jih imam kot policist, so moralno upravičena.	0,73	4,07	0,94	4	5	3,95	0,97	4	4
Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje policijskega poklica.	0,73	3,79	1,03	4	4	3,91	1,01	4	4
Prepričan sem, da lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	0,77	3,54	0,93	4	4	3,68	0,84	4	4
Odnosi s sodelavci ($\alpha = 0,86$; KMO = 0,72; var. = 78,30 %) ^a		3,97	0,69	4	4	3,98	0,75	4	4
Sodelavci mi zaupajo.	0,88	4,08	0,68	4	4	4,12	0,79	4	4
Sodelavci me podpirajo.	0,91	3,90	0,84	4	4	3,92	0,87	4	4
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	0,86	3,94	0,84	4	4	3,91	0,87	4	4
Postopkovna pravičnost nadrejenih ($\alpha = 0,91$; KMO = 0,89; var. = 68,99 %) ^a		3,21	0,95	3,23	4	3,39	0,91	3,48	4
Nadrejeni me obravnavajo s spoštovanjem in dostojanstvom.	0,85	3,59	1,05	4	4	3,73	0,99	4	4
Nadrejeni mi običajno obrazložijo svoje odločitve glede mojega dela.	0,85	3,44	1,07	4	4	3,58	1,01	4	4
Nadrejeni upoštevajo moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	0,86	3,44	1,08	4	4	3,59	1,02	4	4
V policiji me pošteno obravnavajo.	0,69	2,86	1,05	3	3	3,09	1,08	3	3
Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega zaposlenega.	0,87	2,83	1,29	3	3	3,10	1,23	3	3
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih in ne na osebnih predsodkih.	0,85	3,03	1,24	3	3	3,22	1,19	3	4
Zaznava legitimnosti (projekcija) ($\alpha = 0,77$; KMO = 0,68; var. = 68,53 %) ^a		3,15	0,76	3	3	3,20	0,64	3,03	3
Večina prebivalcev lokalne skupnosti, v kateri delam meni, da jih policija obravnava pravično.	0,85	3,08	0,93	3	3	3,20	0,80	3	3
Večina prebivalcev lokalne skupnosti, v kateri delam meni, da policisti vedno upoštevajo zakone.	0,86	3,15	0,89	3	3	3,24	0,81	3	3
Večina prebivalcev lokalne skupnosti, v kateri delam meni, da si policisti vzamejo čas za razlago odločitev.	0,78	3,21	0,84	3	3	3,16	0,77	3	3
	F. U.	Pravosodni policisti							
		2014				2016			
		M	S. O.	Mediana	Modus	M	S. O.	Mediana	Modus
Samozaznava legitimnosti ($\alpha = 0,76$; KMO = 0,65; var. = 67,99 %) ^a		4,14	0,78	4,30	5	4,14	0,73	4	4
Pooblastila, ki jih imam kot zaposlen v zavodu, so moralno upravičena.	0,87	4,21	1,00	4	5	4,20	0,84	4	4

Prepričan sem, da imam dovolj avtoritete za opravljanje svoje službe.	0,73	4,19	0,89	4	5	4,08	0,96	4	4
Prepričan sem, da obsojencem lahko podam dobre razloge, zakaj so moja pooblastila moralno ustrezna.	0,87	4,04	0,97	4	4	4,12	0,85	4	4
Odnosi s sodelavci ($\alpha = 0,88$; KMO = 0,74; var. = 80,63 %) ^a		3,69	0,89	4	4	3,94	0,75	4	4
Sodelavci mi zaupajo.	0,88	3,86	0,89	4	4	4,05	0,78	4	4
Sodelavci me podpirajo.	0,90	3,57	1,03	4	4	3,88	0,84	4	4
Sodelavci se do mene vedejo spoštljivo.	0,91	3,62	1,09	4	4	3,88	0,85	4	4
Postopkovna pravičnost nadrejenih ($\alpha = 0,93$; KMO = 0,89; var. = 73,62 %) ^a		3,07	1,01	3,01	4	3,45	0,85	3,59	4
Nadrejeni me obravnava s spoštovanjem in dostojanstvom.	0,87	3,24	1,17	3	3	3,65	0,97	4	4
Nadrejeni mi običajno obrazloži svoje odločitve glede mojega dela.	0,88	3,27	1,11	3	4	3,58	0,99	4	4
Nadrejeni upošteva moje potrebe, ko sprejema odločitve glede mojega dela.	0,87	3,03	1,05	3	3	3,43	1,02	4	4
V zavodu me nadrejeni obravnavajo pošteno.	0,84	3,20	1,09	3	4	3,62	0,90	4	4
Odločitve mojega nadrejenega so enako poštene do vsakega zaposlenega.	0,85	2,76	1,33	3	3	3,02	1,13	3	3
Odločitve mojega nadrejenega vedno temeljijo na dejstvih in ne na osebnih predsodkih.	0,85	2,92	1,27	3	4	3,38	0,99	3	3
Zaznava legitimnosti (projekcija) ($\alpha = 0,84$; KMO = 0,71; var. = 76,02 %) ^a		3,42	0,86	3,32	4	3,15	0,76	3,32	4
Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da jih zaposleni v zavodu obravnavajo pravično.	0,85	3,55	0,96	4	4	3,22	0,94	3	4
Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da zaposleni v zavodu vedno upoštevajo zakone.	0,87	3,35	1,01	3	3	3,15	0,85	3	3
Večina obsojencev, s katerimi imam opravka, meni, da si zaposleni v zavodu vzamejo čas za razlago odločitev.	0,90	3,37	0,95	3	4	3,10	0,88	3	3

Metoda glavnih komponent; rotacija Varimax.

* Faktorske uteži.

^a Lestvica: od 1 – Se sploh ne strinjam do 5 – Zelo se strinjam.

5 Rezultati

Pred samo izvedbo regresijskih analiz, s katerimi smo opredelili dejavnike, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v letih 2013 oziroma 2014 in 2016, smo izračunali Pearsonove koeficiente korelacij kot preliminarno oceno dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti ter preverbo korelacij med odvisno spremenljivko in drugimi spremenljivkami (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija) – problem multikolinearnosti. Rezultati (policisti 2013) so pokazali, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti policistov in: 1) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,34$; $p < 0,01$), 2) odnosi s sodelavci ($r = 0,32$; $p < 0,01$) in 3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,27$; $p < 0,01$). Nadalje rezultati (policisti 2016) kažejo, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti policistov ter 1) odnosi s sodelavci ($r = 0,42$; $p < 0,01$), 2) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,33$; $p < 0,01$) in 3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,33$; $p < 0,01$). Rezultati (pravosodni policisti 2014) niso pokazali statistično pomembnih korelacij med samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov in drugimi spremenljivkami. Nadalje rezultati (pravosodni policisti 2016) kažejo, da obstajajo statistično pomembne korelacije med samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov ter 1) postopkovno pravičnostjo nadrejenih ($r = 0,50$; $p < 0,01$), 2) odnosi s sodelavci ($r = 0,49$; $p < 0,01$) in 3) zaznavo legitimnosti (projekcija) ($r = 0,41$; $p < 0,01$). Vrednosti Pearsonovih koeficientov korelacij so potrdile, da med spremenljivkami ni multikolinearnosti, saj njihova vrednost ni presegla 0,90. Nadaljnji diagnostični testi kolinearnosti (ang. *Variance Inflation Factor* [ViF]) so bili za vsako spremenljivko v ustvarjenih modelih ustrezni (vrednosti niso presegle 1,50).

V tabeli 3 so predstavljeni rezultati OLS regresijske analize, ki je bila izvedena z namenom napovedovanja samozaznave legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v letih 2013 oziroma 2014 in 2016. Rezultati so pokazali, da na samozaznavo legitimnosti policistov v letu 2013 vplivajo 1) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,23$; $p < 0,001$), 2) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,19$; $p < 0,001$) in 3) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,15$; $p < 0,001$). Policisti, ki zaznavajo nadrejene kot poštene in jim predstavljajo vzor, ki mu želijo slediti, pozitivneje zaznavajo lastno legitimnost. Hkrati policisti, ki s svojimi sodelavci razvijejo dobre odnose in menijo, da jih javnost zaznava kot legitimne nosilce moči, razvijejo pozitivnejšo zaznavo lastne legitimnosti. Delež pojasnjene variance za leto 2013 znaša 18,4 %.

Rezultati OLS regresijske analize za napovedovanje samozaznave legitimnosti policistov v letu 2016 so pokazali, da

1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,29$; $p < 0,001$), 2) zaznava legitimnosti (projekcija) ($\beta = 0,15$; $p < 0,001$) in 3) postopkovna pravičnost ($\beta = 0,19$; $p < 0,001$) nadrejenih vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih. Iz rezultatov regresijske analize izhajata dve pomembni ugotovitvi: 1) na samozaznavo legitimnosti policistov v letu 2016 vplivajo isti dejavniki kot leta 2013 in 2) vpliv dejavnika postopkovna pravičnost se je zmanjšal, medtem ko se je vpliv odnosov s sodelavci na samozaznavo legitimnost policistov povečal. Delež pojasnjene variance za leto 2016 znaša 24,8 %.

Drugi del OLS regresijskih analiz se je nanašal na napovedovanje samozaznave legitimnosti pravosodnih policistov v letih 2014 in 2016. Rezultati so pokazali, da na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov v letu 2014 vpliva raven izobrazbe ($\beta = -0,26$; $p < 0,05$). Višje izobraženi pravosodni policisti bolj zaznavajo lastno legitimnost. Delež pojasnjene variance za leto 2014 znaša 12,3 %.

Rezultati OLS regresijske analize za napovedovanje samozaznave legitimnosti pravosodnih policistov v letu 2016 so pokazali, da 1) odnosi s sodelavci ($\beta = 0,29$; $p < 0,001$), 2) postopkovna pravičnost nadrejenih ($\beta = 0,29$; $p < 0,001$), 3) zaznava legitimnosti pri obsojencih ($\beta = 0,18$; $p < 0,05$) in 4) starost ($\beta = 0,15$; $p < 0,05$) vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih. Iz rezultatov regresijske analize izhajajo tri pomembne ugotovitve: 1) dejavnik odnosi s sodelavci je najmočnejši dejavnik, ki vpliva na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov, 2) dejavniki, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih, se spreminjajo skozi čas in 3) starejši pravosodni policisti pozitivneje zaznavajo lastno legitimnost v primerjavi z mlajšimi sodelavci. Delež pojasnjene variance za leto 2016 znaša 38,7 %.

Tabela 3: OLS regresijska analiza: Napovedovanje samozaznave legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih

Samozaznava legitimnosti	Policisti						Pravosodni policisti					
	2013			2016			2014			2016		
	se	β	ViF	se	β	ViF	se	β	ViF	se	β	ViF
Odnosi s sodelavci	0,05	0,19***	1,19	0,04	0,29***	1,24	0,11	0,15	1,35	0,09	0,29***	1,37
Postopkovna pravičnost nadrejenih	0,05	0,23***	1,19	0,05	0,15***	1,23	0,11	-0,12	1,36	0,09	0,26**	1,48
Zaznava legitimnosti (projekcija)	0,04	0,15***	1,14	0,05	0,19***	1,17	0,10	0,14	1,12	0,08	0,18*	1,28
<i>Spol</i> (moški)*	0,11	0,02	1,09	0,11	0,05	1,11				0,29	0,03	1,02
<i>Starost</i> (40 let in več)	0,10	0,01	1,09	0,09	0,00	1,09	0,20	0,04	1,05	0,16	0,15*	1,03
<i>Izobrazba</i> (minimalna zahtevana izobrazba za poklic)	0,09	-0,03	1,03	0,09	-0,03	1,02	0,76	-0,26*	1,09	0,15	0,01	1,01
F		13,36***			23,79***			2,66*			12,93***	
R ²		18,4 %			24,8 %			12,3 %			38,7 %	
n		469			441			101			130	

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

^a Za leto 2014 spremenljivka spol pri pravosodnih policistih ni bila vključena, saj so vzorec sestavljali samo moški pravosodni policisti iz zaporov v Celju, Ljubljani in Mariboru.

Wilksova lambda (0,99, p < 0,05) diskriminantne analize izpostavlja statistično pomembne razlike med policisti v letih 2013 in 2016 (tabela 4). Korelacije med napovedanimi spremenljivkami in diskriminantno analizo izpostavljajo, da se spremenljivka postopkovna pravičnost nadrejenih (F = 9,23, p < 0,01) povezuje z razlikovanjem med skupinama. Primerjava policistov v letih 2013 in 2016 je pokazala, da policisti v letu 2016 pozitivneje zaznavajo postopkovno pravičnost nadrejenih.

Wilksova lambda (0,89, p < 0,001) diskriminantne analize izpostavlja statistično pomembne razlike med pravoso-

dnimi policisti v letih 2014 in 2016 (tabela 5). Korelacije med napovedanimi spremenljivkami in diskriminantno analizo izpostavljajo, da se spremenljivke: 1) postopkovna pravičnost nadrejenih (F = 9,55; p < 0,01), 2) zaznava legitimnosti (projekcija) (F = 6,28; p < 0,05) in 3) odnosi s sodelavci (F = 5,36; p < 0,05) povezujejo z razlikovanjem med skupinama. Primerjava policistov v letih 2014 in 2016 je pokazala, da pravosodni policisti v letu 2016 pozitivneje zaznavajo odnose s sodelavci in postopkovno pravičnost nadrejenih. Hkrati je prišlo do upada v njihovih zaznavah, da jih obsojenci vidijo kot legitimne nosilce moči v zaporu.

Tabela 4: Diskriminantna analiza: Primerjava samozaznave legitimnosti policistov v letih 2013 in 2016

Spremenljivka	Policisti				Wilksova lambda	F
	2013		2016			
	M	S. O.	M	S. O.		
Samozaznava legitimnosti	3,80	0,73	3,85	0,69	0,99	1,06
Odnosi s sodelavci	3,97	0,69	3,98	0,75	0,99	0,04
Postopkovna pravičnost nadrejenih	3,21	0,95	3,39	0,91	0,99	9,23**
Zaznava legitimnosti (projekcija)	3,15	0,76	3,20	0,64	0,99	1,54
Wilksova lambda	0,99*					

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001.

Tabela 5: Diskriminantna analiza: Primerjava samozaznave legitimnosti pravosodnih policistov v letih 2014 in 2016

Spremenljivka	Pravosodni policisti				Wilksova lambda	F
	2014	2016				
	M	S. O.	M	S. O.		
Samozaznava legitimnosti	4,14	0,78	4,14	0,73	0,99	0,00
Odnosi s sodelavci	3,69	0,89	3,94	0,75	0,98	5,36*
Postopkovna pravičnost nadrejenih	3,07	1,01	3,45	0,85	0,96	9,55**
Zaznava legitimnosti (projekcija)	3,42	0,86	3,15	0,76	0,97	6,28*
Wilksova lambda	0,89***					

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

V tabeli 6 so povzete ključne ugotovitve statističnih analiz. Na samozaznavo legitimnosti policistov so v obeh časovnih obdobjih vplivali naslednji dejavniki: 1) odnosi s sodelavci, 2) postopkovna pravičnost nadrejenih in 3) zaznava legitimnosti (projekcija). Te ugotovitve kažejo stabilnost dejavnikov, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih. Nadalje je na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov v letu 2014 vplivala izobrazba, medtem ko so v letu 2016 na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih vplivali 1) odnosi s sodelavci, 2) postopkovna pravičnost nadrejenih, 3) zaznava legitimnosti (projekcija) in 4) starost. V primerjavi s policisti so dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo pravosodnih policistov, v različnih časovnih obdobjih bolj spremenljivi.

6 Razprava

V študiji smo izhajajoč iz predpostavke o razlikovanju moči dejavnikov, ki vplivajo na legitimnost v različnih družbenih kontekstih (Bottoms in Tankebe, 2021), preverjali, ali prihaja do razlikovanja dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji, ter ali so ti dejavniki spremenljivi skozi čas.

Tabela 6: Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov

Samozaznava legitimnosti	Policisti		Pravosodni policisti	
	2013	2016	2014	2016
Odnosi s sodelavci	x	x		x
Postopkovna pravičnost nadrejenih	x	x		x
Zaznava legitimnosti (projekcija)	x	x		x
Spol				
Starost				x
Izobrazba			x	

Ugotovitve študije so pokazale, da se dejavniki, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov, razlikujejo od tistih, ki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih. Na samozaznavo legitimnosti policistov so vplivali odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava lastne legitimnosti pri državljanih (t. i. zaznava legitimnosti (projekcija)). Te ugotovitve izpostavljajo moč triade dejavnikov (Tankebe, 2018) na zaznavo lastne legitimnosti policistov ter potrjujejo ugotovitve dosedanjih študij v slovenskem in mednarodnem prostoru (Tankebe, 2014; Tankebe in Meško, 2015). Na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih vplivajo odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih, zaznava legitimnosti pri obsojencih, izobrazba in starost posameznikov. Primerjava dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti med skupinama različnih akterjev, kaže, da odnosi s sodelavci predstavljajo dejavnik, ki ima največjo moč vpliva na zaznavo lastne legitimnosti pri policistih in pravosodnih policistih (izjemo predstavljata leto 2013, ko je na samozaznavo legitimnosti policistov najmočnejše vplivala postopkovna pravičnost nadrejenih, in leto 2014, ko odnosi s sodelavci niso vplivali na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih). Te ugotovitve podpirajo vlogo priznavanja med enakimi na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti (Hacin in Meško; Tankebe, 2015; Tankebe in Meško, 2015). Vpliv postopkovne pravičnosti nadrejenih na samozaznavo legitimnosti je drugi dejavnik, ki je skupen obema skupinama (izjemo predstavljajo pravosodni policisti v letu 2014). Kot sta izpostavila Nix in Wolfe (2017), občutek priznanja nadrejenega vpliva na posameznikovo zaznavo lastne legitimnosti. Izpostaviti je treba tudi zaznavo lastne legitimnosti pri občinstvih, ki pri pravosodnih policistov omejeno vpliva na njihovo samozaznavo legitimnosti. Crawley (2004) je opozoril, da sta za zaporsko osebe značilna depersonalizacija in čustvena odtujenost od obsojencev. Ugotovitve študije le deloma podpirajo Barkerjev (2001) koncentrični model, saj kljub močnemu vplivu odnosov s sodelavci, ti pri policistih ne predstavljajo najmočnejšega dejavnika (leto 2013). Hkrati postopkovna pravičnost nadrejenih pri policistih po moči vpliva na njihovo samozaznavo legitimnosti ne sledi odnosom s kolegi. Pri pravosodnih policistih je to razmerje moči izrazitejše, saj na zaznavo lastne legitimnosti pravosodnih policistov najmočnejše vplivajo odnosi s sodelavci, ki jim sledita postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti pri obsojencih.

Vpliv časovne komponente na spremenljivost dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov, ni bil potrjen, saj isti dejavniki vplivajo na zaznavo lastne legitimnosti policistov v obeh časovnih obdobjih. Izpostaviti je treba, da je moč dejavnikov (odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih in zaznava legitimnosti (projekcija)) nihala v različnih časovnih obdobjih. V letu 2013 je postopkovna pravičnost

nost nadrejenih predstavljala dejavnik, ki je najmočnejše vplival na samozaznavo legitimnosti, medtem ko so v letu 2016 to vlogo prevzeli odnosi s sodelavci. Rezultati diskriminante analize so izpostavili statistično pomembne razlike med zaznavo postopkovne pravičnosti nadrejenih pri policistih, ki se je z leti še povečala. Družbeni kontekst oziroma realnost se spreminja v času in posledično se spreminja tudi moč dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti policistov (Bottoms in Tankebe, 2021). Kljub spremembam same narave in implementacije dela policistov, ki jih je v letu 2013 prinesla strategija o policijskem delu v skupnosti, te niso bistveno vplivale na dejavnike, ki se povezujejo s samozaznavo legitimnosti policistov. Nasprotno so rezultati študije potrdili vpliv časovne komponente na samozaznavo legitimnosti pri pravosodnih policistih. V letu 2013 je bila raven izobrazbe izpostavljena kot edini dejavnik, ki je vplival na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov. V primerjavi z letom 2014 izobrazba ni vplivala na samozaznavo legitimnosti pravosodnih policistov v letu 2016, hkrati pa so na zaznavo lastne legitimnosti pri pravosodnih policistih vplivali odnosi s sodelavci, postopkovna pravičnost nadrejenih, zaznava legitimnosti pri obsojencih in starost pravosodnih policistov. Rezultati diskriminante analize so izpostavili statistično pomembne razlike med zaznavo odnosov s sodelavci, postopkovne pravičnosti nadrejenih in zaznavo legitimnosti (projekcija) pri pravosodnih policistih. Te ugotovitve potrjujejo domneve o nestabilni naravi legitimnosti (Hacin in Meško, 2020), ki je v nepredvidljivem, zaprtem in stresnem zaporskem okolju, kjer je na razmeroma majhnem prostoru zaprto veliko število posameznikov proti njihovi volji, še izrazitejša.

Omejitve študije so vidne v različni operacionalizaciji dejavnikov v primerjavi s študijo Meška et al. (2014), ki se kaže v razlikovanju rezultatov (predvsem za pravosodne policiste). Spremembe v oblikovanju faktorjev so bile neizogibne, saj prvotna oblika faktorjev ni omogočala primerjave med različnimi vzorci. Kljub temu je treba poudariti, da so bili v obeh študijah izpolnjeni vsi kriteriji za tovrstne statistične analize. Nadalje sama reprezentativnost vzorca pravosodnih policistov iz leta 2014 predstavlja omejitev. V vzorec so bili za razliko od vzorca iz leta 2016, ko so bili anketirani pravosodni policisti v celotnem zaporskem sistemu, izbrani samo pravosodni policisti iz treh slovenskih zaporov, kar onemogoča posploševanje rezultatov in otežuje primerjavo. Omejitev glede vzorca policistov se kaže v možnosti, da so bili v obeh časovnih obdobjih anketirani isti posamezniki, saj so bili v oba vzorca (2013 in 2016) izbrani policisti istih 24 policijskih postaj. Kot zadnjo omejitev študije je treba navesti možnost, da so policisti in pravosodni policisti kljub zagotavljeni anonimnosti dali socialno zaželeno odgovore iz strahu pred razkritjem njihovih odgovorov ter morebitnimi posledicami, ki bi sledile razkritju.

Pomen longitudinalnih študij v več časovnih obdobjih se kaže v pomembnosti poglobljenega vpogleda v spreminjajočo se naravo dejavnikov, ki vplivajo na samozaznavo legitimnosti posameznih akterjev kazenskega pravosodja. Pričujoči prispevek kaže na prizadevanja v tej smeri. Za preverjanje vplivov družbenega in kulturnega okolja na zaznave legitimnosti bi bilo treba izvesti mednarodne primerjalne študije, ki bi omogočile primerjavo rezultatov iz različnih okolij. Nadalje bi bilo treba v prihodnje kvantitativno raziskovanje dopolniti z uporabo kvalitativnih metod (pristop mešanih metod), ki bi omogočile kakovostnejši in vsebinsko poglobljen vpogled v problematiko legitimnosti akterjev v kazenskem pravosodju v različnih položajih.

Literatura

- Barbalet, J. (2001). *Emotions, social theory and social structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barker, R. (2001). *Legitimizing identities: The self-presentation of rulers and subjects*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bell, C. M. in Hughes-Jones, J. (2008). Power, self-regulation and the moralization of behavior. *Journal of Business Ethics*, 83(3), 503–514.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2012). Beyond procedural justice: A dialogic approach to legitimacy in criminal justice. *Journal of Criminal Law & Criminology* 102(1), 119–170.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2013). 'A voice within': powerholders' perspectives on authority and legitimacy. V J. Tankebe, J. in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 60–82). Oxford: Oxford University Press.
- Bottoms, A. in Tankebe, J. (2021). Procedural Justice, Legitimacy, and Social Contexts. V D. Meyerson, C. Mackenzie in T. MacDermott (ur.), *Procedural justice and Relational Theory: Empirical, philosophical, and legal perspectives* (str. 85–110). London and New York: Routledge.
- Clay-Warner, J., Reynolds, J. in Roman, R. (2005). Organizational justice and job satisfaction: A test of three competing models. *Social Justice Research*, 18(4), 391–409.
- Crawley, E. M. (2004). Emotion and performance. *Punishment & Society*, 6(4), 411–427.
- Dunn, I. (2013). Legitimacy and democracy in the world today. V J. Tankebe in A. Liebling (ur.), *Legitimacy and criminal justice* (str. 7–18). Oxford: Oxford University Press.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications Ltd.
- Flander, B. in Meško, G. (2016). Penal and prison policy on the »Sunny side of the Alps«. The swan song of Slovenian exceptionalism? *European Journal on Criminal Policy and Research*, 21(3), 425–446.
- Greenberg, J. (1982). Approaching equity and avoiding inequity in groups and organizations. V J. Greenberg in R. Cohen (ur.), *Equity and justice in social behavior* (str. 389–435). New York: Academic Press.
- Hacin, R. (2018). Prisoners' perception of legitimacy of prison staff in Slovenia. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 26(2), 160–181.
- Hacin, R. in Meško, G. (2017). Differences in perception of self-legitimacy between prison officers and specialized workers in Slovenian prisons. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(4), 424–436.
- Hacin, R. in Meško, G. (2020). *The dual nature of legitimacy in the prison environment: An inquiry in Slovenian prisons*. Cham: Springer.
- Hacin, R., Fields, C. B. in Meško, G. (2019). The self-legitimacy of prison staff in Slovenia. *European Journal of Criminology*, 16(1), 41–59.
- Kolenc, T. (2002). *Slovenska policija*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
- Lambert, E. G. in Hogan, N. L. (2013). The association of distributive and procedural justice with organizational citizenship behavior. *The Prison Journal*, 93(3), 313–334.
- Liebling, A. (2011). Distinctions and distinctiveness in the work of prison officers: legitimacy and authority revisited. *European Journal of Criminology*, 8(6), 484–499.
- McLean Henderson, S. (2016). *Prison officer self-legitimacy: Which dialogue has most influence and with what impact upon behaviour?* Pridobljeno na <http://www.crim.cam.ac.uk/alumni/penology/theses/Stuart%20Henderson.pdf>
- Meško, G. in Hacin, R. (2020). Self-legitimacy and use of force: A quantitative study of prison officers in Slovenia. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 44(1–2), 103–117.
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2018). Police reforms in Slovenia in the past 25 Years. *Policing: A Journal of Policy and Practice*. Pridobljeno na <https://doi.org/10.1093/police/pay008>
- Meško, G., Hacin, R., Tankebe, J. in Fields, C. B. (2017). Self-legitimacy, organisational commitment and commitment to fair treatment of prisoners: An empirical study of prison officers in Slovenia. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 25(1), 11–30.
- Meško, G., Tankebe, J., Čuvan, B. in Šifr, J. (2014). Samozaznava legitimnosti policistov in pravosodnih policistov v Sloveniji: perspektive postopkovne pravičnosti nadrejenih, odnosov s sodelavci in zaznane legitimnosti policije v javnosti. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 65(3), 221–231.
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2013). *Strategija policijskega dela v skupnosti*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2013.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2014). *Poročilo o delu policije za leto 2013*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2013.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2017). *Poročilo o delu policije za leto 2016*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf>
- Ministrstvo za notranje zadeve, Policija. (2020). *Poročilo o delu policije za leto 2019*. Pridobljeno na <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2019.pdf>
- Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. (2013). *Letno poročilo 2013*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavu/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2013.pdf>
- Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. (2015). *Letno poročilo 2014*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na <https://>

- www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2014.pdf
31. Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. (2017). *Letno poročilo 2016*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2016.pdf>
 32. Ministrstvo za pravosodje, Uprava za izvrševanje kazenskih sankcij. (2020). *Letno poročilo 2019*. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Pridobljeno na <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/URSIKS/Dokumenti/Letna-porocila-/Letno-porocilo-2019.pdf>
 33. Muir, K. W. (1977). *Police: Streetcorner politicians*. Chicago: University of Chicago Press.
 34. Nix, J. in Wolfe, S. E. (2017). The impact of negative publicity on police self-legitimacy. *Justice Quarterly*, 34(1), 84–108.
 35. Nix, J., Pickett, J. T. in Wolfe, S. E. (2019). Testing a theoretical model of perceived audience legitimacy: The neglected linkage in the dialogical model of police-community relations. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 57(2). Pridobljeno na <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022427819873957?journalCode=jrcr>
 36. Prislan, K. Meško, G., Lobnikar, B. in Čuvan, B. (2017). Samoznana legitimnost pri policistih v Sloveniji – primerjava med študijama v letih 2013 in 2016. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 68(2), 100–115.
 37. Reisig, M. D. in Meško, G. (2009). Procedural justice, legitimacy and prisoner misconduct. *Psychology, Crime and Law*, 15(1), 41–59.
 38. Tankebe, J. (2014). Rightful authority: exploring the structure of police self-legitimacy. V A. Liebling, J. Shapland in J. Tankebe (ur.), *Crime, justice and social order: Essays in honour of A. E. Bottoms* (str. 1–30). Oxford: Oxford University Press.
 39. Tankebe, J. (2018). In their own eyes: An empirical examination of police self-legitimacy. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(2). Pridobljeno na <https://doi.org/10.1080/01924036.2018.1487870>
 40. Tankebe, J. in Meško, G. (2015). Police self-legitimacy, use of force, and pro-organizational behaviour in Slovenia. V G. Meško in J. Tankebe (ur.), *Trust and legitimacy in criminal justice* (str. 261–277). London: Springer.
 41. Tyler, T. R. (2011). Trust and legitimacy: policing in the USA and Europe. *European Journal of Criminology*, 8(4), 254–266.
 42. Tyler, T. R. in Blader, S. (2000). *Cooperation in groups: Procedural justice, social identity, and behavioral engagement*. Philadelphia: Psychology Press.
 43. Tyler, T. R. in Smith, H. (1999). Justice, social identity, and group processes. V T. R. Tyler, R. M. Kramer in O. P. John (ur.), *Applied social research: the psychology of the social self* (str. 223–264). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
 44. Wolfe, S. in Piquero, A. (2011). Organizational justice and police misconduct. *Criminal Justice and Behavior*, 38(4), 332–353.
 45. Zakon o nalogah in pooblastilih policije. (ZNPPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).
 46. Zakon o organiziranosti in delu v policiji (ZODPol). (2013). *Uradni list RS*, (15/13).

Self-legitimacy of Police Officers and Prison Officers: Similarities and Differences

Rok Hacin, Ph.D., Assistant Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia.
E-mail: rok.hacin@fvv.uni-mb.si

Gorazd Meško, Ph.D., Professor of Criminology, Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, Slovenia.
E-mail: gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

This article focuses on the comparison of factors that influence the self-legitimacy of police officers and prison officers in Slovenia in different time periods. The study's primary purpose was to identify those factors that influence self-legitimacy of different actors in the criminal justice system and examine whether these factors change over time, which would confirm assumptions about the unstable nature of legitimacy. The results of regression analyses showed that police officers' self-legitimacy is influenced by their relations with colleagues, supervisors' procedural justice, and audience legitimacy. Moreover, prison officers' self-legitimacy is influenced by their relations with colleagues, supervisors' procedural justice, and age. The comparison of factors highlighted the differences between police officers and prison officers, as only relations with colleagues and supervisors' procedural justice influence self-legitimacy in both groups. While factors affecting police officers' self-legitimacy have been constant over different time periods, the same cannot be said for prison officers. This finding partially confirms assumptions about the unstable nature of legitimacy and the impact of the time component.

Keywords: self-legitimacy, dialogue, police officers, prison officers, Slovenia

UDC: 343.83+351.74(497.4)

Delo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani v letu 2020

1 O Inštitutu za kriminologijo

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani (v nadaljnjem besedilu: inštitut) je začel raziskovalno delo leta 1954 s prvo raziskovalko prof. dr. Katjo Vodopivec. Kot znanstveni zavod ga je ustanovila Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani s sklepom fakultetnega sveta dne 20. junija 1958. Senat Pravne fakultete Univerze v Ljubljani je 15. junija 2000 sprejel akt o preoblikovanju inštituta v skladu z Zakonom o zavodih (1991). Po tem aktu je ustanoviteljica inštituta Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, ustanoviteljske pravice in obveznosti pa uveljavlja Senat Pravne fakultete Univerze v Ljubljani.

Inštitut je pravna oseba in deluje kot samostojni neprofitni zavod po Zakonu o zavodih (1991) ter Zakonu o raziskovalni in razvojni dejavnosti (2006). Njegova temeljna dejavnost je raziskovalna in razvojna dejavnost v družboslovju in humanistiki po Uredbi o spremembah in dopolnitvah Uredbe o standardni klasifikaciji dejavnosti (2008), šifra dejavnosti 72.200. Po klasifikaciji Javne agencije za raziskovalno dejavnost deluje v okviru družboslovnih ved na področju kriminologije in socialnega dela (5.07.00). V pravnem prometu deluje znotraj registrirane dejavnosti samostojno z vsemi pravicami in obveznostmi brez omejitev. Kadar opravlja javno službo v znanstvenoraziskovalni dejavnosti na podlagi koncesije po sklepu Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije, ima po 36., 37. in 38. členu Zakona o raziskovalni in razvojni dejavnosti (2006) status zavoda s pravico javnosti. V okviru registrirane dejavnosti izdaja knjige, revije in periodične publikacije, prireja seminarje ter organizira posvetovanja, izobraževanja in dejavnosti knjižnice.

2 Organi inštituta in njihovo delo v letu 2020

Upravni odbor (predsednik prof. dr. Grega Strban, namestnica predsednika Andreja Lang) je imel eno sejo, na katerih je obravnaval poročilo o delu in zaključni račun inštituta za leto 2019 ter program dela in finančni načrt inštituta za leto 2020.

Znanstveni svet (predsednica doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, namestnik dr. Vasja Badalič) je imel dve redni seji in eno dopisno sejo, na katerih je razpravljala o znanstvenoraziskovalnem in projektnem delu, organizaciji znanstvenih sestankov, konferenc in seminarjev, imenovanjih v naziv ter kadrovskih spremembah, izdaji monografij ter objavah znan-

stvenih prispevkov delavcev inštituta v domačih in tujih znanstvenih revijah.

Direktor inštituta je prof. dr. Aleš Završnik.

3 Delavci inštituta

V letu 2020 je bilo na inštitutu zaposlenih deset raziskovalcev (dr. Vasja Badalič, dr. Eva Bertok, dr. Sašo Dolenc, prof. dr. Matjaž Jager, izr. prof. dr. Zoran Kanduč, doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, prof. dr. Renata Salecl, doc. dr. Liljana Selinšek, dr. Katja Simončič in prof. dr. Aleš Završnik), trije mladi raziskovalci (Pika Šarf, Marko Drobnjak in Lora Briški), tri strokovne sodelavke (Ana Babnik, Barbara Bizilj in Nesa Vrečer) in devet raziskovalcev v dopolnilnem delovnem razmerju (prof. dr. Matjaž Ambrož, Lara Dular, izr. prof. dr. Katja Filipčič, izr. prof. dr. Primož Gorkič, doc. dr. Miha Hafner, Primož Križnar, doc. dr. Karmen Lutman, doc. dr. Luka Mišič in prof. dr. Katja Šugman Stubbs). Dodatno so bile sklenjene pogodbe o delu za strokovna tajniška, kadrovska dela, računovodstvo ter čiščenje prostorov.

Raziskovalci na inštitutu so bili v letu 2020 člani različnih delovnih teles Republike Slovenije:

- Matjaž Ambrož: član medresorske delovne skupine pri Ministrstvu za pravosodje za pripravo sprememb Kazenskega zakonika;
- Sašo Dolenc: član Komisije za enake možnosti na področju znanosti;
- Katja Filipčič: članica Državnotožilskega sveta;
- Mojca M. Plesničar: predsednica Statističnega sosveta za kriminaliteto pri SURS; članica medresorske delovne skupine pri Ministrstvu za pravosodje za pripravo sprememb Kazenskega zakonika, članica delovne skupine pri Ministrstvu za pravosodje za pripravo Zakona o hiši za otroke, članica Znanstvenoraziskovalnega sveta za družboslovje pri ARRS;
- Renata Salecl: predsednica Znanstvenoraziskovalnega sveta za multidisciplinarne raziskave pri ARRS;
- Aleš Završnik: član Sveta Centra za varnejši internet; član medresorske delovne skupine za pripravo Nacionalnega programa spodbujanja razvoja in uporabe umetne inteligence v Republiki Sloveniji do leta 2025;
- Marko Drobnjak: član Upravnega odbora društva Mlada akademija.

4 Raziskovalno delo inštituta

V letu 2020 so zaposleni na inštitutu izvajali raziskovalne projekte:

- Družbeno nadzorstvo, kazenskopравни sistem, nasilje in preprečevanje viktimizacij v kontekstu visokotehnoške družbe (ARRS, vodja projekta prof. dr. Renata Salecl, 2015–2020);
- Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki (ARRS, vodja projekta prof. dr. Renata Salecl, 2017–2020);
- Sovražni govor na spletnih družbenih omrežjih v Sloveniji (ARRS, partnerstvo pri projektu, prof. dr. Aleš Završnik, 2018–2020);
- Avtomatizirana pravičnost: družbeni, etični in pravni vidiki (ARRS, vodja projekta prof. dr. Aleš Završnik, 2018–2021);
- Pravo dolžnikov in upnikov – normativna in pravna empirična analiza (ARRS, partnerstvo pri projektu, doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, 2019–2022)
- Psihološki mehanizmi v kazenskem pravosodju: preizpraševanje objektivnosti (ARRS, vodja projekta doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, 2019–2022);
- Človekove pravice in regulacija umetne inteligence, vredne zaupanja (ARRS, vodja prof. dr. Aleš Završnik, 2019–2021);
- Etični in pravni vidiki triaže ob epidemiji COVID-19 (ARRS, vodja projekta prof. dr. Renata Salecl, 2020–2022);
- Preventivna (ne)pravičnost: preventivno preprečevanje kriminalitete in družbene škode (ARRS, vodja projekta dr. Vasja Badalič, 2020–2023).

V okviru programov Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS za mlade raziskovalce (MR) se je v letu 2020 nadaljevalo usposabljanje mladih raziskovalcev:

- Pika Šarf, mentor prof. dr. Aleš Završnik (2017–2021);
- Marko Drobňjak, mentorica doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar (2018–2022);
- Lora Briški, mentorica prof. dr. Renata Salecl (2019–2023).

5 Mednarodno sodelovanje

V letu 2020 so zaposleni na inštitutu sodelovali v več mednarodnih raziskovalnih projektih:

- Trans-making – Art/culture/economy to democratize society. Research in placemaking for alternative narratives (EU HORIZON 2020, partnerstvo pri projektu, prof. dr. Renata Salecl, 2017–2020);
- Kazenskoppravna analiza ekonomije in ekonomska analiza kazenskega prava (ARRS-BI-BiH, prof. dr. Renata Salecl, 2019–2020);

– Resnica in laž v nadzorovanju in kaznovanju (ARRS-BI-ZDA, doc. dr. Mojca M. Plesničar, 2019–2020);

– COST (European Cooperation in Science and Technology) akcija »Global Digital Human Rights Network« (CA19143) (prof. dr. Aleš Završnik in izr. prof. dr. Primož Gorkič, člana Upravnega odbora, 2020–2024);

– COST (European Cooperation in Science and Technology) akcija »Network on Privacy-Aware Audio- and Video-Based Applications for Active and Assisted Living« (CA19121) (doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, članica Upravnega odbora, 2020–2024);

– COST (European Cooperation in Science and Technology) Akcija »From Sharing to Caring: Examining Socio-Technical Aspects of the Collaborative Economy« (CA16121) (prof. dr. Aleš Završnik, član Upravnega odbora, 2017–2020);

– Vpliv umetne inteligence na človekove pravice (ARRS-BI-Estonija, prof. dr. Aleš Završnik, 2018–2020);

– Improving consistency of sentencing in criminal proceedings – Slovenia SRSP-IBA-Sentencing-2020 (Evropska komisija, vodja projekta doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, 2020–2022).

Raziskovalci inštituta so sodelovali tudi v delovnih telesih mednarodnih institucij in komisij:

– Katja Simončič: koordinatorka pri European group for the study of deviance and social control;

– Primož Križnar: pogodbeni pravni svetovalec (nacionalni predstavnik) za izvajalca študije Milieu Ltd. z naslovom Study on the retention of electronic communications non-content data for law enforcement purposes po sklenjeni pogodbi HOME/2019/ISFP/FW/LECO/0011;

– Karmen Lutman: članica Inštituta za evropsko pravo na Dunaju (ELI Vienna) in alumni članica Nemške akademske službe za izmenjavo (DAAD);

– Aleš Završnik: ekspert za etična vprašanja pri Evropskem raziskovalnem svetu (ERC); član skupine ekspertov pri Odboru Sveta Evrope za kazenske zadeve (CDPC).

6 Delo knjižnice

Knjižnica inštituta deluje kot aktivna članica v sistemu vzajemne katalogizacije COBISS in v vzajemno bazo redno vnaša podatke o novih knjigah, revijah ter bibliografskih enotah delavcev inštituta. S svojo zbirko pomembno podpira znanstveno, raziskovalno in pedagoško delo zaposlenih.

Bibliografska obdelava gradiva je v letu 2020 zajela 271 enot (tj. monografij, serijskih publikacij, sestavnih delov in izvedenih del). Ob koncu leta 2020 je knjižnični sklad inšti-

tuta obsegal 12.556 katalogiziranih enot gradiva v sistemu COBISS. Knjižnica inštituta hrani 28.733 enot gradiva, ki pa še ni v celoti katalogizirano v vzajemnem katalogu.

Knjižnico je v letu 2020 obiskalo 198 zunanjih uporabnikov. Izposojenih je bilo 644 monografskih publikacij in 361 serijskih publikacij, z medknjižnično izposojajo pa še dodatnih 24 enot gradiva. Pomemben je tudi dostop do vrhunskih tujih kriminoloških revij vsem raziskovalcem inštituta, delavcem in študentom fakultet, visokih in višjih šol ter drugim uporabnikom s članstvom v knjižnici inštituta, ki je omogočen s konzorcijskim sodelovanjem za nabavo tujih periodičnih publikacij v okviru dogovora Univerze v Ljubljani s podjetji EBSCOhost, Emerald Management in SAGE Premier.

7 Organizacija posvetov, znanstvenih sestankov in konferenc

Februarja je na inštitutu gostovala izr. prof. dr. Maja Brkan s Pravne fakultete Univerze v Maastrichtu v okviru sofinanciranja gostovanj v Republiki Sloveniji, ki ga izvaja Javni študijski, razvojni, invalidski in preživitinski sklad Republike Slovenije »Ad Futura«.

Skupaj z gostujočo raziskovalko izr. prof. dr. Majo Brkan je inštitut februarja organiziral okroglo mizo »Od demokracije do algokracije«, skupaj s predstavnico Informacijskega pooblaščenca Republike Slovenije.

Avgusta in septembra je inštitut gostil seminar »Turning the lens: Researching sentencers«, ki je potekal pod okriljem povezave Empirical Research on Sentencing (ERoS). Prispevke je na petih srečanjih predstavljalo 20 raziskovalcev z vsega sveta, spremljalo pa jih je več kot petdeset tujih in domačih udeležencev. Srečanja so potekala v obliki tedenskih on-line seminarjev. Prispevki so osvetlili različne vidike odločanja o kaznih in raziskovanja tega področja.

Septembra je na inštitutu gostoval raziskovalec Jakub Drapal s Pravne fakultete Karlove Univerze v Pragi, ki je v okviru Torkovih srečanj izvedel predavanje Law or Policy? The Role of Authority in Criminal Sentencing.

Oktobra, novembra in decembra je inštitut skupaj s Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani organiziral jesensko šolo »Pravo pred izzivi digitalne (r)evolucije«. Izobraževanje je tokrat potekalo kot serija osmih predavanj o najrazličnejših temah na presečišču prava in tehnologije, med drugim najnovejših tehnologijah umetne inteligence in digitalizaciji pravnih postopkov. Naslovljene so bile tudi teme s področja nekaterih pravnih panog, ki jih slušatelji lani niso imeli mo-

žnosti poslušati (ustavno in upravno pravo ter pravo socialne varnosti). Jesensko šolo sta dopolnili dve okrogli mizi, ki sta bili namenjeni širši splošni javnosti, na katerih so domači strokovnjaki razpravljali o dveh tematikah, povezanih s pandemijo covida-19: aplikacijah za sledenje stikom okuženih in kibernetski varnosti. Sodelavci inštituta so na jesenski šoli sodelovali kot predavatelji in moderatorji obeh okroglih miz.

Skupaj s Svetom za razvoj SAZU je inštitut organiziral posvet Koga reševati v času pandemije? Etični, medicinski in kazenskopравни vidiki triaže. Predavatelji na posvetu so osvetlili zagate, do katerih lahko pride ob pomanjkanju opreme in osebja v času pandemije z medicinskega, etičnega in pravnega vidika. Namen posveta je bil, da se o tej temi spregovori, preden pride do krizne situacije v zdravstvu, kar bi lahko bilo v pomoč pri oblikovanju prihodnjih smernic triaže ter pri informiranju javnosti o tem, kako so odločitve o zdravniški pomoči v času pandemije sprejete. Na posvetu je sodelovalo 17 predavateljev različnih strok.

11. decembra je inštitut organiziral Nacionalno kriminološko konferenco z naslovom Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej. Program konference so sestavljali trije programski sklopi. V prvem so nastopajoči spregovorili o razmejevanju in določanju meja: o razmejevanju v teoriji in omejevanju v praksi, o razmejevanju in oddaljevanju v času pandemije covida-19 skozi prizmo fantazmatске strukture genov in virusov ter problematiki razmejitve v kazenskem pravu. Drugi del je bil namenjen prispevkom, ki so se ukvarjali s spreminjanjem mej: brisanju meja med kazenskim in upravnim pravom, vojno in mirom in s tem povezanim preventivnim vojskovanjem proti navideznim grožnjam in spremembam na področju deliktne odgovornosti pravnih oseb. V zadnjem delu so bili predstavljeni spreminjanje kaznovanja skozi štiri dimenzije, vplivi predsodkov in stereotipov na sodniško odločanje, nastanek kazenskopravne znanosti in policije ter prispevek ob šestdeseti obletnici ugrabitve Eichmanna v Argentini. Na konferenci je sodelovalo 13 predavateljev. Nacionalne kriminološke konference se je udeležilo 80 udeležencev z vrst tožilcev, sodnikov, odvetnikov ter ostale zainteresirane javnosti.

18. decembra je inštitut organiziral mednarodni simpozij Učinkovitost kratkotrajnih kazni odvzema prostosti. Mednarodni simpozij je bil izveden v okviru bilateralnega projekta Kazenskopravna analiza ekonomije in ekonomska analiza kazenskega prava. Potekal je v spletni obliki, prispevke je predstavljalo deset razpravljavcev iz Slovenije ter Bosne in Hercegovine. Krovna tema je bila naslovna učinkovitost kratkotrajnih zapornih kazni, predavatelji pa so se dotaknili več različnih vidikov – od širših družbenih in filozofskih premis – do praktičnih primerov in alternativ kratkim kaznim zapora.

Inštitut je tudi v letu 2020 organiziral Torkova srečanja, na katerih so člani inštituta ali gostujoči strokovnjaki predstavljali svoje nove projekte, na novo izdane publikacije, razpravljali o izbranih aktualnih temah, izmenjali poglede ali predstavljali druga vprašanja, ki se jim zdijo pomembna za širšo strokovno javnost. V okviru Torkovih srečanj smo imeli 5 predavanj, na katerih so sodelovali tako slovenski kot tuji predavatelji:

- Marko Drobnjak: Jezikovnoforenzična analiza percepcije govora v pravnih postopkih, 25. februar 2020;
- Jakub Drapal: Law or Policy? The Role of Authority in Criminal Sentencing, 9. september 2020;
- Matija Žgur: Upravno odločanje med hierarhično ubogljivostjo in načelom zakonitosti, 17. november 2020;
- José Ignacio Scasserra: About Argentinian philosophy and its frames within law and human rights, 1. december 2020;
- Kristina Lazarevič Padar: Izzivi uporabe sodobnih tehnologij pri preprečevanju pranja denarja v bančništvu, 22. december 2020.

8 Sodelovanje delavcev inštituta s prispevki na kongresih, konferencah, posvetovanjih ter strokovnih in znanstvenih sestankih doma in v tujini¹

Matjaž Ambrož

- AMBROŽ, Matjaž. Novejša sodna praksa s področja storilstva in udeležbe: predavanje na 46. Dnevih slovenskih pravnikov, 16. dec. 2020.
- AMBROŽ, Matjaž. Kazenskopравни vidiki triaže: prispevek na posvetu Koga reševati v čase epidemije: etični, medicinski in kazenskopравни vidiki triaže, 24. nov. 2020.
- AMBROŽ, Matjaž. Problem razmejitve v kazenskem pravu: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.
- AMBROŽ, Matjaž. Problem soglasja pri spolnih ravnanjih: predavanje na Kazenskopravni sodniški šoli, 23. okt. 2020.

Vasja Badalič

- BADALIČ, Vasja. Preventivno vojskovanje proti navideznim grožnjam: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

Lora Briški

- BRIŠKI, Lora. Participation of the injured party in Slovenian criminal procedure. V: Materiali III Mižnarodnega mlodižnogo naukovogo juridičnogo forumu, 14–15 travnja 2020 roku, III International Youth Scientific Legal Forum, May 14th–15th, 2020. Tom 1. Kyiv: Vidavništvo Vektor, 2020, str. 240–242.
- BRIŠKI, Lora, Mihelj Plesničar, Mojca. Stereotyping when sentencing for rape?. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. 2020, str. 3.
- BRIŠKI, Lora. Spreminjanje kaznovanja skozi štiri dimenzije: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

Sašo Dolenc

- DOLENC, Sašo. Subjektivnost, zgodbe in družbena konstrukcija realnosti: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.
- DOLENC, Sašo. Znanost in zgodbe: prispevek na strokovnem srečanju Od nič, preko mikrobov, do zvezd: zakaj in kako brati poučne knjige danes?, Knjižnica Domžale, 25. jan. 2020, Domžale.

Marko Drobnjak

- DROBNJAK, Marko. Virtualni asistenti in umetna inteligenca: glasovna interakcija. V: Zbornik 2020. 1. natis. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020, str. 80–87.
- DROBNJAK, Marko. Percepcija slovenščine v pravnih postopkih in načini za profiliranje posameznikov na podlagi govora: predavanje v okviru srečanj SDJT JOTA, 21. maj 2020 [MS Teams].
- DROBNJAK, Marko. Umetna inteligenca in njeno (spoznavanje): predstavitev na panelu Umetna inteligenca v okviru 3. Odprtega foruma Slovenske digitalne koalicije, Ljubljana, 26. nov. 2020.
- DROBNJAK, Marko. Humanities and social sciences: breakout session at the Slovenian American Virtual Academic Symposium, 26. nov. 2020.

Katja Filipčič

- FILIPČIČ, Katja. Sodelovanje organov pri obravnavanju mladoletnih storilcev: prispevek na 15. dnevih prekrškovnega prava, 5. in 6. okt. 2020, Hotel Slovenija, Portorož.

Primož Gorkič

- GORKIČ, Primož. Dokazni vidiki kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost: predavanje na Kazenskopravni sodniški šoli, 23. okt. 2020.

¹ Pri delih v soavtorstvu med sodelavci inštituta je delo navedeno samo pri prvem avtorju.

Miha Hafner

– HAFNER, Miha, Mihelj Plesničar, Mojca, Šugman Stubbs, Katja. Searching for stereotypes and prejudice in sentencing: a study on professional judges. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. 2020, str. 6–7.

– HAFNER, Miha. Spreminjanje možganov kot kazensko-pravna sankcija: prispevek na Simpoziju za pravno in socialno filozofijo, Ljubljana, Pravna fakulteta, 23. sep. 2020.

– HAFNER, Miha, Mihelj Plesničar, Mojca, Šugman Stubbs, Katja. Vpliv predsodkov in stereotipov na sodniško odločanje: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

Matjaž Jager

– JAGER, Matjaž. O reševanju etičnih dilem z iskanjem po labirintih teorij etike: prispevek na Simpoziju za pravno in socialno filozofijo, Ljubljana, Pravna fakulteta, 23. sep. 2020.

– JAGER, Matjaž. Ob šestdeseti obletnici ugrabitve Eichmanna v Argentini: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

– JAGER, Matjaž. Teorije etike in dizajn umetne inteligence, predavanje na jesenski šoli Pravo pred izzivi digitalne (r)evolucije, 26. nov 2020, Zoom.

Zoran Kanduč

– KANDUČ, Zoran. Nekaj uvodnih pripomb o kaznovanju v neoliberalni družbi: predavanje na mednarodnem simpoziju Učinkovitost kratkotrajnih kazni odvzema prostosti, 18. dec. 2020, Zoom.

– KANDUČ, Zoran. Razmejevanje v teoriji in omejevanje v praksi: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

Karmen Lutman

– LUTMAN, Karmen. Neosnovano obogačenje u odnosu na ugovorno, deliktno i stvarno pravo. V: Karanikić Mirić, Marija, Đurđević, Marko (ur.). Odabrane teme obligacionog prava: zbornik radova s Druge regionalne konferencije iz obligacionog prava održane 14. i 15. novembra 2019. na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2020, str. 233–255.

– LUTMAN, Karmen. Vpliv pandemije na turistične in prevozne pogodbe. V: XVIII. DCGP, dnevi civilnega in gospodarskega prava, 24.–25. sep. 2020, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo: Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2020, str. 63–75.

– LUTMAN, Karmen. Liability of tour operators for the safety of travellers: coronavirus pandemic and challenges for tourism law. V: Drakić, Gordana, Jovanov, Ilija D., Arsenijević, Danijela (ur.). Legal tradition and new legal challenges: 2nd international scientific conference: book of abstracts. Novi Sad: University of Novi Sad, Faculty of Law, 2020, str. 75–76.

– Damjan, Matija, LUTMAN, Karmen. An overview of tourism law in Slovenia: predavanje na znanstveni konferenci »International web conference on tourism law in Europe and Latin America« v organizaciji »Escola Superior de Hotelaria e Turismo do Estoril«, INATEL in Univerze v Salamanci, 19. okt. 2020

– LUTMAN, Karmen. Pandemija kot priložnost ali ovira za razvoj spletnih platform: predavanje na srečanju Pravo pred izzivi digitalne (r)evolucije v organizaciji Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, 15. okt. 2020.

– Damjan, Matija, LUTMAN, Karmen. Slovenia: prispevek na znanstveni konferenci »International web conference on tourism law in Europe and Latin America« v organizaciji »Escola Superior de Hotelaria e Turismo do Estoril«, INATEL in Univerze v Salamanci, 21. okt. 2020.

– LUTMAN, Karmen. Zavarovalni primer: predavanje na spletni konferenci »Modernizacija zakonske ureditve zavarovalne pogodbe« v organizaciji Inštituta za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in v sodelovanju s Pravno fakulteto Univerze v Ljubljani ter Slovenskim zavarovalnim združenjem, Ljubljana, 23. dec. 2020.

– LUTMAN, Karmen. Disenrichment defence through the prism of human rights: prispevek na Webinarju »New challenges to human rights protection« v organizaciji Associazione Italiana Diritto Comparato in American Society of Comparative Law Younger Comparativists Committee, 11. jun. 2020.

– LUTMAN, Karmen. Suspension of limitation and procedural periods during Coronavirus: a Slovenian perspective: prispevek na spletnem seminarju v okviru »Comparative Covid Law«, apr. 2020.

– LUTMAN, Karmen. Zavarovalni primer: novosti predlagane ureditve: prispevek na posvetu »Zavarovalna pogodba: aktualni problemi z vidika zavarovalca«, Ljubljana, Pravna fakulteta, 14. feb. 2020.

– LUTMAN, Karmen. Hotel cancellations and consumer rights in the time of coronavirus: prispevek na znanstvenem srečanju z naslovom »Legal Impacts of Coronavirus in the Travel, Tourism and Hospitality« v organizaciji Univerz Salamanca in Milano-Bicocca, 22. apr. 2020.

– LUTMAN, Karmen. The measure of liability in unjustified enrichment and change of position defence: a comparative study: predavanje na znanstveni konferenci »The Role of the Law of Unjust Enrichment in Asia« v organizaciji »The Chinese University of Hong Kong« in »Centre for Comparative and Transnational Law«, 26. jun. 2020.

– LUTMAN, Karmen. Obogatitveni zahtevki zaradi vlaganj v tujo nepremičnino: predavanje na Civilnopravni sodniški šoli, Portorož, 4. mar. 2020.

Mojca Mihelj Plesničar

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Šugman Stubbs, Katja. Another veil of ignorance? Subjectivity and objectivity in legal decision-making. V: EUROCRIM 2020: 20th Annual Conference of the European Society of Criminology, 10-11 September 2020 – online edition: book of abstracts. Bucharest: University of Bucharest, Faculty of Law, 2020, str. 67.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Hafner, Miha, Šugman Stubbs, Katja. »It can't be!«: The effects of anchoring on sentencing decisions. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2020, str. 6.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca. Nadomeščanje kratkotrajnih zapornih kazni: predavanje na mednarodnem simpoziju Učinkovitost kratkotrajnih kazni odvzema prostosti, 18. dec. 2020, Zoom.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca. Sankcioniranje spolne kriminalitete: predavanje na Kazenskopravni sodniški šoli, 23. okt. 2020.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Filipčič, Katja. La violenza contro le donne nei tempi del Covid-19 = Nasilje na štetu žena za vrijeme Covid-19 bolesti: predavanje na Giornata di studio del Nord Adriatico – temi giuridici di attualità: Sjevernojadranski znanstveni kolokvij – aktualne pravne teme, 21. sep. 2020.

Luka Mišič

– MIŠIČ, Luka. Country report: prispevek na EISS online event – Response to COVID-19 in social security, 25. sep. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Covid-19 and legal measures against unemployment in Slovenia: prispevek na webinarju »Legal actions in Europe against unemployment during the COVID-19 crisis« v organizaciji Univerze Sapienza v Rimu, 13. nov. 2020.

– Strban, Grega, Sušelj, Marjan, MIŠIČ, Luka. Izzivi obveznega zdravstvenega zavarovanja: sodelovanje na posvetu v okviru XIX. Dnevov delovnega prava in socialne varnosti, 28. sep. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Načelo enakega obravnavanja in zavarovalna pogodba: prispevek na posvetu »Zavarovalna pogodba: aktualni problemi z vidika zavarovalca«, Ljubljana, Pravna fakulteta, 14. feb. 2020.

– MIŠIČ, Luka, Bagari, Sara, Strban, Grega. Ovire pri koordinaciji sistemov socialne varnosti med državami članicami EU na področju denarnih nadomestil za primer brezposelnosti: javna spletna predstavitev rezultatov raziskave v okviru projekta Razvoj storitev za pospeševanje transnacionalne mobilnosti delovne sile, Ljubljana, 12. okt. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Pacientove pravice v času epidemije: od deontologije h konsekvencionalizmu, od posameznika k sku-

pnosti? : prispevek na Simpoziju za pravno in socialno filozofijo, Ljubljana, Pravna fakulteta, 23. sep. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Socialne pravice športnikov in trenerjev v Sloveniji: predavanje na seminarju Šport in pravo, Ljubljana (Dvorana Uradnega lista RS in spletni dogodek), 23. sep. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Pacientove pravice v času krize – suspenz storitev, (ne)enaka obravnava in imuniteta zdravnikov: prispevek na posvetu »Koga reševati v času pandemije? Etični, medicinski in kazenskopravni vidiki triaže« v organizaciji IK in Svet za razvoj pri SAZU, 24. nov. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Pravni položaj FIHO in umestitev v sistem socialne varnosti: prispevek na seji Sveta Fundacije za financiranje invalidskih in humanitarnih organizacij v Republiki Sloveniji, Ljubljana, 2. jun. 2020.

Renata Salecl

– SALECL, Renata. Fantazmatska struktura genov in virusov: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

– SALECL, Renata. Triaža med enakostjo in pravičnostjo: prispevek na posvetu Koga reševati v čase epidemije: etični, medicinski in kazenskopravni vidiki triaže, 24. nov. 2020, Zoom.

– SALECL, Renata, Eng, David L. Choice in the time of a pandemic: predavanje na Wolf Humanities Center, 18 nov. 2020, University of Pennsylvania.

– SALECL, Renata. Denial and ignorance in times of Covid-19: predavanje na konferenci Are we truly living in a post-truth era?, 8. nov. 2020, London.

– SALECL, Renata. Invisibility and ignorance in times of the pandemic: plenarno predavanje na International Conference In/Visible: Designs of Social Experience, Tischner European University, 30. sep.–2. okt. 2020, Krakow.

– SALECL, Renata. Why do we need new human right?: predavanje na Airspace Tribunal, 7. nov. 2020, Toronto.

– SALECL, Renata, Novak, Jure. Debatna kafana DVOM : festival Mladi levi 2020, 22.–29. avg. 2020. Ljubljana.

– SALECL, Renata, Drapal, Andrej (diskutant). Pogovor: 7. klubski dogodek Sekcije managerk, 27. avg. 2020, Antiq Palace Hotel & Spa, v Ljubljani.

– SALECL, Renata (intervjuvanec), Jović, Dejan (intervjuvanec), Mehmedinović, Semezdin (intervjuvanec), Štiks, Igor (oseba, ki intervjuja). Postpandemijski svet: okrogli stol Festival svjetske književnosti, [ZOOM] 8. sep. 2020.

Liljana Selinšek

– SELINŠEK, Liljana. Osnove dokaznega prava s področja digitalnih dokazih. V: Zbornik 2020. 1. natis. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020, str. 34–48.

– SELINŠEK, Liljana. Opredelitev storilca v prekrškovnih odločbah in sodbah: prispevek na 15. dnevih prekrškovnega prava, 5. in 6. okt. 2020, Hotel Slovenija, Portorož.

– SELINŠEK, Liljana. Premeščanje mej na področju deliktne odgovornosti pravnih oseb: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

Katja Simončič

– SIMONČIČ, Katja. Umetna inteligenca v bančništvu. V: Zbornik 2020. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020, str. 73–79.

– SIMONČIČ, Katja. Zelena kriminologija: predavanje na konferenci Izobraževalni tožilski dnevi, 8. dec. 2020.

– SIMONČIČ, Katja (diskutant). Kako zelen bo tvoj Božič: okrogla miza, 17. dec. 2020, Zoom.

– SIMONČIČ, Katja. Kriminološki vidiki hitre mode: predavanje na dogodku ELSA Aktual Trajnostni razvoj in pravo, 17. dec. 2020.

Pika Šarf

– ŠARF, Pika. Interoperability of information systems in the area of freedom, security and justice: a surveillance nightmare for third country nationals. V: Materiali III Mižnarodnega mladiškega naukovga juridičnega forumu, 14–15. travnja 2020 roku, III International Youth Scientific Legal Forum, 14.–15. maj 2020. Tom 1. Kyiv: Vidavniectvo Vektor, 2020, str. 243–245.

– ŠARF, Pika, Jakulin Aleks, Plantarič Gregor, Muršič Zarja, Markežič Marina, Bivic Plankar Tanja, Batagelj Zenel, Žavcer Gregor, Rupnik Klemen, Glavnik Mitja, Pirc Jure, Merc Peter, Blaj Anja, Mahnič Nika, Megušar Martin F., Žavcer Gregor, Pirc Jure. BTT in sledljivost v času Covid-19: predavanje v okviru srečanj Blockchain Think Tank Slovenija, 26. maj 2020, Zoom.

– ŠARF, Pika. Kibernetsko vojskovanje v času umetne inteligence: predavanje na 1. konferenci prava informacijske varnosti, 7. do 8. sep. 2020, Hotel Slovenija, Portorož.

– ŠARF, Pika. Pravni izzivi kibernetske varnosti in njihovo reševanje: predavanje, 46. Dnevi slovenskih pravnikov, spletna konferenca, 18. dec. 2020.

– ŠARF, Pika. Sistem množičnega nadzora pod krinko interoperabilnosti: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

– ŠARF, Pika. Kibernetska kazniva dejanja v slovenskem kazenskem pravu: predavanje na Kazenskopravni sodniški šoli, 18. nov. 2020.

– ŠARF, Pika, Stojmenova Duh, Emilija, Ciglič, Kaja, Fabčič Povše, Danaja. Boj proti nevidnemu sovražniku: kibernetske grožnje v času covid-19: okrogla miza, 10. dec. 2020, Zoom.

– ŠARF, Pika. Nadzor in zasebnost: online srečanje IT klubov, 23. apr. 2020.

Katja Šugman Stubbs

– ŠUGMAN STUBBS, Katja, Mihelj Plesničar, Mojca. O objektivnosti in subjektivnosti pri sojenju: prispevek na Simpoziju za pravno in socialno filozofijo, Ljubljana, Pravna fakulteta, 23. sep. 2020.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Spreminjanje mej: (so)bivanje kazenskega in upravnega prava: prispevek na Nacionalni kriminološki konferenci »Določanje, prestopanje, premeščanje in rušenje normativnih mej«, 11. dec. 2020, Zoom.

Aleš Završnik

– ZAVRŠNIK, Aleš. Kako avtomatizacija družbenega nadzora perpetuira spolne neenakosti?. V: Prezrte dimenzije spola v znanstvenih raziskavah. Ljubljana, 2020, str. 2.

– ZAVRŠNIK, Aleš. AI, IT law crime and social control, the impact of new technologies on fundamental rights: lecture at module »Artificial Intelligence and Intellectual Property«, Strasbourg University, Center for International Intellectual Property Studies, 21. mar. 2020, Webex.

– ZAVRŠNIK, Aleš. Algorithms, big data and human rights in criminal justice: predavanje na Faculté de Droit, de Sciences Politiques et de Gestion, Université de Strasbourg, Strasbourg, 7. feb. 2020.

– ZAVRŠNIK, Aleš. Implikacije uporabe umetne inteligence v pravosodju za človekove pravice: predavanje na 1. konferenci prava informacijske varnosti, 7. do 8. sep. 2020, Hotel Slovenija, Portorož.

– ZAVRŠNIK, Aleš. A.I. and its implications for criminal justice across Europe: prispevek na Leap Annual Conference 2020: Our 2020 vision for criminal justice in Europe, 28.–29. feb., Lisbon.

– ZAVRŠNIK, Aleš (diskutant), Markič, Olga (diskutant), Mahnič, Nika (diskutant), Tomšič, Andrej (diskutant), Kučič, Lenart J. (diskutant), BratkO, Ivan (diskutant), Repanšek, Jaka. Etika pri ponovni uporabi podatkov v digitalni družbi: okrogla miza ob Svetovnem dnevu pravice vedeti, 29. sep. 2020, Ljubljana, Zoom.

– ZAVRŠNIK, Aleš (diskutant), Brkan, Maja (diskutant), Burnik, Jelena (diskutant). Evropska demokracija in usmerjeno politično oglaševanje: je rešitev v pravu EU?: okrogla miza »Od demokracije do algokracije«, 12. feb. 2020, Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. 2020.

– ZAVRŠNIK, Aleš (diskutant), Božič, Gorazd (diskutant), Tomšič, Andrej (diskutant), Koritnik, Boštjan (diskutant). Okrogla miza o aplikacijah za sledenje stikom okuženih s covid-19: okrogla miza na Jesenski šoli Pravo pred izzivi digitalne (r)evolucije, Ljubljana, 8. okt. 2020, Zoom.

9 Pedagoško delo delavcev, ki so imeli na inštitutu v letu 2020 sklenjeno redno delovno razmerje s polnim ali krajšim delovnim časom

Matjaž Jager

– Soizvajalec predmetov Kriminologija in kriminalitetna politika, Kriminaliteta belega ovratnika, Idejne predpostavke zločina in kazni, Odklonskost in literatura in Metodologija raziskovanja v kriminologiji, vse na doktorskem študiju, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani; gostujoči zunanji član komisije za zagovor doktorskih disertacij (Visiting external examiner of doctoral dissertations) na Faculty of Law, University of Malta; predavanje v okviru predmeta Kazensko materialno pravo, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

Zoran Kanduč

– Sonosilec predmetov Kriminologija in kriminalitetna politika, Idejne predpostavke zločina in kazni ter Družbena konstrukcija normalnosti, doktorski študij, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

Mojca Mihelj Plesničar

– Soizvajalka predmeta Prevajanje strokovno znanstvenih besedil, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani; soizvajalka predmeta Uvod v pravo in kriminologijo, prva stopnja, izredni študij in predmeta Penologija, druga stopnja, Socialna pedagogika, Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani; soizvajalka predmeta Pravo in psihologija, druga stopnja, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani; sonosilka predmetov Kriminologija in kriminalitetna politika, Raziskovanje v kriminologiji, Teorija in praksa kaznovanja, doktorski študij, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

Renata Salecl

– Gostujoča predavateljica na School of Law, Birkbeck College, London, Southern Cross University, Lismore, Avstralija.

Katja Simončič

– Predavanja pri predmetu Kriminologija, druga stopnja, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani.

Aleš Završnik

– Nosilec predmetov Psihoanaliza in zločin ter Zločin in nadzor v informacijski družbi, doktorski študij, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani; sonosilec predmeta Kriminologija in kriminalitetna politika, doktorski študij, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani; predavanja v okviru predmeta Kazensko materialno pravo, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani; predavanje na Katedry Prawa Karnego i Kriminologii, Lublin (Poljska), predavanje na La Faculté de droit, de sciences politiques et de gestion, Université de Strasbourg.

10 Bibliografija delavcev inštituta v letu 2020²

Delavci inštituta so v letu 2020 samostojno ali v soavtorstvu objavili 15 monografij in drugih zaključnih del ter 97 člankov v znanstvenih in strokovnih revijah ter dnevnem časopisu. V različnih medijih je bilo objavljenih 20 intervjujev z delavci inštituta, ki so gostovali tudi v 20 radijskih in televizijskih oddajah. Bili so tudi mentorji in somentorji pri 17 magistrskih in eni doktorski nalogi, člani v 20 uredništvih ter recenzenti pri 18 revijah in monografskih publikacijah.

Matjaž Ambrož

Članki in drugi sestavni deli

– AMBROŽ, Matjaž. Kaznovanje kot komunikacija z žrtvijo kaznivega dejanja. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letn. 71, št. 1, str. 21–30.

– AMBROŽ, Matjaž. Kovačeva kobila. Pravna praksa, leto 39, št. 14, str. 23.

– AMBROŽ, Matjaž. Sanje ribičeve žene. Pravna praksa, leto 39, št. 20/21, str. 29.

– AMBROŽ, Matjaž. Pridevnik »ugleden«. Pravna praksa, leto 39, št. 26/27, str. 29.

– AMBROŽ, Matjaž. Animacija. Pravna praksa, leto 39, št. 33, str. 23.

– AMBROŽ, Matjaž. Naš patos. Pravna praksa, leto 39, št. 39/40, str. 22.

– AMBROŽ, Matjaž. Pedagoški eros. Pravna praksa, leto 39, št. 47, str. 20.

– AMBROŽ, Matjaž. Uvodna pojasnila k noveli KZ-1G: povišanje zagroženih kazni pri nekaterih izvršitvenih oblikah kaznivega dejanja po 308. členu KZ-1; Uvodna pojasnila k noveli KZ-1F: podaljšanje zastaralnih rokov pri katalogu spolnih kaznivih dejanj; Uvodna pojasnila k noveli KZ-1E. V: Kazenski zakonik (KZ-1): (neuradno prečiščeno besedilo); Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD). 1. natis. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2020, str. 27–68. Zbirka predpisov.

– AMBROŽ, Matjaž. Premeščanje časovnih mej v kazenskem pravu: problem podaljšanih zastaralnih rokov. V: Salecl, Renata (ur.). Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 395–407.

– AMBROŽ, Matjaž. Predgovor. V: Kazenski zakonik (KZ-1): (neuradno prečiščeno besedilo); Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD). 1. natis. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2020, str. 25–26. Zbirka predpisov.

– AMBROŽ, Matjaž. Dieter Bohlen (kot simptom). Pravna praksa, leto 39, št. 3, str. 19.

² Pri delih v soavtorstvu med sodelavci inštituta je delo navedeno samo pri prvem avtorju.

Monografije in druga zaključena dela

- Bavcon, Ljubo, Šelih, Alenka, Korošec, Damjan, AMBROŽ, Matjaž, Filipčič, Katja. Kazensko pravo. Splošni del. 6. izd. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2020. 583 str.
- Korošec, Damjan, AMBROŽ, Matjaž, Filipčič, Katja, Jakulin, Vid. Materialno kazensko pravo: splošni del. Judikatura slovenskih sodišč. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2020. 268 str.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

- AMBROŽ, Matjaž (intervjuvanec). Od nikogar ni mogoče pričakovati, da stori nemogoče. Delo, 27. nov. 2020, vol. 62, št. 275, str. 4.
- AMBROŽ, Matjaž (intervjuvanec). Intervju s prof. dr. Matjažem Ambrožem ob stoletnici Pravne fakultete v Ljubljani. Pamfil: časnik slušateljev juridične fakultete v Ljubljani. Spletna izd., 1. jun. 2020.
- AMBROŽ, Matjaž (intervjuvanec), Koželj, Nina (intervjuvanec), Posel, Nataša (intervjuvanec), Kovač, Nika (intervjuvanec), Zabukovec, Katja (intervjuvanec). (Samo) da pomeni da. Ljubljana: RTV Slovenija, 2020. Studio ob 17h.

Uredništvo

- Problemy Prawa Karnego. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Mentor pri magistrskih delih (bolonjski študij)

- Jamnik, Andreja. Kanibalizem kot kazenskopравни problem.
- Javornik, Urška. Poskus kaznivega dejanja v teoriji in novejši sodni praksi.
- Smrekar, Helena. Primerjava slovenskega in angleškega sistema izvrševanja zaporne kazni.

Recenzent

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Pravnik.

Vasja Badalič

Članki in drugi sestavni deli

- BADALIČ, Vasja. The war against vague threats: the re-definitions of imminent threat and anticipatory use of force. Security dialogue. 13. jul. 2020, str. 1–18.
- BADALIČ, Vasja. Civilisti so teroristi: premeščanje mej v definicijah civilistov in borcev v času »vojne proti terorizmu«. V: Salecl, Renata (ur.). Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 483–508, 516, 524–525.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje:

- BADALIČ, Vasja (intervjuvanec). Sprijazniti se moramo s tem, da ljudje tuje okupacije ne sprejemajo. Dnevnik, Dnevnikov objektiv, 22. feb. 2020, leto 70, št. 43.

Eva Bertok

Monografije in druga zaključena dela

- Brečko, Barbara Neža, BERTOK, Eva, Berzelak, Jernej. Odklikni, 2018: raziskava o spletnem nadlegovanju med mladimi v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov, 2020.

Uredništvo

- Kriminalistična teorija i praksa

Lora Briški

Članki in drugi sestavni deli

- BRIŠKI, Lora. Od spregledanega do opolnomočenega procesnega subjekta?: preporod oškodovanca v kazenskem postopku. Pravnik: revija za pravno teorijo in prakso, letn. 75, št. 11/12, str. 875–894.
- BRIŠKI, Lora, Ambrož, Matjaž, Salecl, Renata. Koga reševati v času pandemije?: etični in kazenskopравни vidiki triaže. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letn. 71, št. 3, str. 183–193.
- BRIŠKI, Lora. Oškodovančev vpliv na odločitev kazenskega sodišča v slovenskem in nemškem kazenskem postopku. Pravna praksa, leto 39, št. 5, str. 8–9.
- BRIŠKI, Lora. Kako se spreminja položaj oškodovanca?. TFL glasnik. 1. dec. 2020, št. 34.
- BRIŠKI, Lora. Zakon o kazenskem postopku (ZKPN) z uvodnimi pojasnili. Pravna praksa, leto 39, št. 6, str. 32–33.
- BRIŠKI, Lora. Motivi za kazniva dejanja. Pravna praksa, leto 39, št. 19, str. 32–33.
- BRIŠKI, Lora. Temelji kazenskega procesnega prava. Pravna praksa, leto 39, št. 31/32, str. 44–45.

Sašo Dolenc

Članki in drugi sestavni deli

- DOLENC, Sašo. Slovenščina kot jezik znanosti: od prvih prevodov strokovnih knjig do skrbi za terminologijo. Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja, letn. 57, str. 152–160.
- DOLENC, Sašo. Kako koronavirus najde ključ za celico novi virus lažje vstopa v celice kot virus SARS-CoV iz leta 2002. Delo.si, 12. mar. 2020.
- DOLENC, Sašo. Kriminologija znanosti. Delo, 23. dec. 2020, leto 62, št. 291, str. 7.
- DOLENC, Sašo. Znanost je približala ljudem: Aleksandra Kornhauser Frazer (1926–2020). Dnevnik, 13. jun. 2020, leto 70, št. 135, str. 13.
- DOLENC, Sašo. Kralj potresov in Triglava: Albin Belar. Dnevnik, Dnevnikov objektiv, 14. avg. 2020, leto 70, št. 187.
- DOLENC, Sašo. Yuval Noah Harari in njegova zgodovina: mitične zgodbe za 21. stoletje. Dnevnikov objektiv. [Spletna izd.]. 1. feb. 2020.

– DOLENC, Sašo. Kako se človeško telo bori proti virusom in bakterijam?. Dnevnikov objektiv. [Spletna izd.]. 14. mar. 2020.

– DOLENC, Sašo. Kaj se dogaja v našem telesu med okužbo z novim koronavirusom?. Dnevnikov objektiv. [Spletna izd.]. 18. apr. 2020.

– DOLENC, Sašo. Kako čivkališče služi znanstvenikom. Dnevnikov objektiv. [Spletna izd.]. 20. dec. 2020.

– DOLENC, Sašo. Koga (še vedno) nagradjuje slovenska znanost?. Dnevnikov objektiv. [Spletna izd.]. 20. nov. 2020.

– DOLENC, Sašo. Kemija v možganih: kaj se dogaja v naših možganih, ko poslušamo zgodbe?. Dnevnikov objektiv. [Spletna izd.]. 29. feb. 2020.

– DOLENC, Sašo. Pojem subjektivnosti kot pripomoček za premeščanje mej med naravoslovno znanostjo in humanistiko. V: Salecl, Renata (ur.). Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 229–247, 511, 519.

– DOLENC, Sašo. Zora Janžekovič - zvezda svetovne medicine: vplivni znanstveniki. Dnevnik, Dnevnikov objektiv, 4. jul. 2020, leto 70, št. 152.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje:

– DOLENC, Sašo (intervjuvanec). Čas je, da začnemo namesto o Trumpu govoriti o trumpizmu: Twitter trumpistu zelo olajša delo. Mladina. [Spletna izd.]. 8. nov. 2020.

– DOLENC, Sašo (intervjuvanec). Znanost je najboljši približek resnice. Delo.si, 20. feb. 2020.

– Savič, Domen (oseba, ki intervjuva), DOLENC, Sašo (intervjuvanec). Sašo Dolenc in vera v znanost. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (36 min, 58 sek)).

– DOLENC, Sašo (intervjuvanec). Marketinška kriza znanosti, teorije zarot in cepivo. San Bruno.

– Stepančič, Maja (oseba, ki intervjuva), DOLENC, Sašo (oseba, ki intervjuva), Breznikar, Andrej (intervjuvanec), Kapun, Stanko (intervjuvanec), Verbič, Jože (intervjuvanec), Tičar, Jure (intervjuvanec), Pavšek, Miha (intervjuvanec), Lipej, Lovrenc (intervjuvanec), Turk Dermastia, Timotej (intervjuvanec), Novogradec, Zlatko (intervjuvanec), Vertačnik, Gregor (intervjuvanec). Stopinja in pol 2/4: Slovenija v topli gredi. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. Frekvenca X.

– Stepančič, Maja (oseba, ki intervjuva), DOLENC, Sašo (oseba, ki intervjuva), Kovič Dine, Maša (intervjuvanec), Kastelic, Špela (intervjuvanec), Gnezda, Andrej (intervjuvanec), Kajfež-Bogataj, Lučka (intervjuvanec). Stopinja in pol 3/4: Poti podnebnih migracij. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, Val 202, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (36 min, 11 sek)). Frekvenca X.

– Stepančič, Maja (oseba, ki intervjuva), DOLENC, Sašo (oseba, ki intervjuva), Omladič, Luka (intervjuvanec), Kovačič, Gorazd (intervjuvanec), Brown, Donald A. (intervjuvanec), Kajfež-Bogataj, Lučka (intervjuvanec), Bricelj,

Voranc (intervjuvanec), Zavratnik Kain, Sofija (intervjuvanec). Stopinja in pol 4/4: Kako iz enega semena vzklje množičen boj. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, Val 202, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (40 min, 37 sek)). Frekvenca X.

– Henigman, Urška (oseba, ki intervjuva), DOLENC, Sašo (intervjuvanec). V kriznih časih je pomembno, da ljudje zaupajo stroki in oblasti. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, Val 202, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (44 min, 45 sek)). Intervju.

– Štefe, Nataša (oseba, ki intervjuva), DOLENC, Sašo (intervjuvanec). Zaradi zdajšnje odprtosti znanosti bomo morda vsi postali malce bolj skeptični. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, Val 202, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (24 min, 21 sek)). Koronavirus.

– DOLENC, Sašo (intervjuvanec), Ratej, Maja (avtor, oseba, ki intervjuva). Literarno ozvezdje: pogovor, 5. feb. 2020, dvorana Mestne knjižnice Kranj.

Marko Drobnjak

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– Mazi, Blaž (oseba, ki intervjuva), DROBNJAK, Marko (intervjuvanec). Ali način govora vpliva na odločanje sodišč?: raziskava o tem, kakšna je na slovenskih sodiščih percepcija govora v dialektu. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (19 min, 30 sek)). Jezikovni pogovori.

– Košmrlj, Tadej, Zaletelj, Uršula, DROBNJAK, Marko. Neverjetno! To morate videti! Ne prezrite: analiza naslovja črne kronike. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. Jezikanje.

– Zupan, Urša. V glasu je moč zaznati stres, zdravstveno stanje, celo okužbo z novim koronavirusom. 24ur.com. 22. nov. 2020.

Uredništvo

– Romih, Tea, Slavec, Ana, Žitnik, Slavko. Trg dela v Sloveniji za raziskovalce na začetku kariere: (2010-2019): poročilo, nastalo v okviru projekta »Reducing the Precarity of Research Careers« v organizaciji OECD, kjer kot deležnik sodeluje Eurodoc. Ljubljana: Društvo Mlada akademija, dec. 2020.

Katja Filipčič

Članki in drugi sestavni deli

– FILIPČIČ, Katja. Nasilje nad odraslimi z motnjo v duševnem razvoju. Naš zbornik: glasilo Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. 2020, letn. 53, št. 2, str. 3–7.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– FILIPČIČ, Katja (intervjuvanec), Zabukovec, Katja (intervjuvanec), Pavlič, Ana (intervjuvanec), Stojnšek, Vinko (intervjuvanec). Proti družinskemu nasilju tudi med korono. Ljubljana: RTV Slovenija, 2020. Studio ob 17h.

Uredništvo

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo

Mentor pri magistrskih delih (bolonjski študij)

- Dular, Lara. Forenzični intervju v slovenskem pravnem sistemu in primerjalnopravno.

- Trošt, Maja. Kazenskopравни vidiki šikaniranja na delovnem mestu.

- Trožič, Ajla. Kriminološki in kazenskopравни vidiki umorov v družini.

- Breznik, Kaja. Kriminološki vidiki šikaniranja na delovnem mestu.

- Mulec, Tjaša. Ustna obravnava v prekrškovnem pravu.

- Kolenc, Blaž. Zapor na kazni za mladoletne storilce.

- Novak, Jera. Ženska kriminaliteta in materinstvo.

Recenzent

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

- Brandner, Helena, Bratina, Borut (urednik), Šepec, Miha (urednik), Tomažič, Luka Martin (urednik), Stajniko, Jan (urednik). Sodobne dileme prekrškovnega prava energetike. Maribor: Univerzitetna založba, 2020. II, 324 str.

Primož Gorkič

Članki in drugi sestavni deli

- GORKIČ, Primož. Temeljni pojmi kazenskega procesnega prava. V: Šugman Stubbs, Katja, GORKIČ, Primož, Fišer, Zvonko. Temelji kazenskega procesnega prava. Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 2020, str. 85–110. Zbirka Pravna obzorja.

- GORKIČ, Primož, Šugman Stubbs, Katja. Načela kazenskega procesnega prava. V: Šugman Stubbs, Katja, GORKIČ, Primož, Fišer, Zvonko. Temelji kazenskega procesnega prava. Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 2020, str. 111–155. Zbirka Pravna obzorja.

- GORKIČ, Primož, Šugman Stubbs, Katja, Fišer, Zvonko. Udeleženci kazenskega postopka. V: Šugman Stubbs, Katja, GORKIČ, Primož, Fišer, Zvonko. Temelji kazenskega procesnega prava. Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 2020, str. 157–302. Zbirka Pravna obzorja.

- GORKIČ, Primož, Šugman Stubbs, Katja, Fišer, Zvonko. Potek kazenskega postopka. V: Šugman Stubbs, Katja, GORKIČ, Primož, Fišer, Zvonko. Temelji kazenskega procesnega prava. Ljubljana: Lexpera, GV Založba, 2020, str. 361–566. Zbirka Pravna obzorja.

- GORKIČ, Primož. Beseda odgovornega urednika = Editor's foreword. Zbornik znanstvenih razprav, letn. 80, pos. št., str. 7–8.

Uredništvo

- GORKIČ, Primož (urednik). Praktikum za kazensko procesno pravo. 3. izd. Ljubljana: Pravna fakulteta: Litteralis, 2020. 474 str.

- Zbornik znanstvenih razprav.

Mentor pri magistrskih delih (bolonjski študij)

- Rot, Andrej. Izvedenstvo v predkazenskem in kazenskem postopku: kriminalistični in kazenskopравни vidiki.

- Hadžić, Sara. Preiskovanje kaznivih dejanj s pomočjo sorodstvenih vezi na podlagi DNK.

Miha Hafner

Članki in drugi sestavni deli

- HAFNER, Miha. Premoščanje mej v glavi in premoščanje mej v pravu: koncept duševne zasebnosti in sorodnih pravic ter njihov pomen v kazenskem pravu. V: Salecl, Renata (ur.). Premoščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 351–393, 513, 521–522.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

- Repovš, Grega (intervjuvanec), Šešok, Sanja (intervjuvanec), HAFNER, Miha (intervjuvanec). Lažni spomini: oddaja Možgani na dlani: nevron pred mikrofonom, Prvi program RTV Slovenija, 27. feb. 2020.

Matjaž Jager

Članki in drugi sestavni deli

- JAGER, Matjaž. Neoliberalna država kot notranja meja uspešnega odzivanja na korporativni kriminal: nosilec družbene moči. V: Salecl, Renata (ur.). Premoščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 409–435, 514–515, 523.

Uredništvo

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Ideo.

Recenzent

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu; Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu; Pravnik: revija za pravno teorijo in praksu.

Zoran Kanduč

Članki in drugi sestavni deli

- KANDUČ, Zoran. Plenjenje, normativne omejitve in neoliberalizem. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, letn. 71, št. 1, str. 5–20.

- KANDUČ, Zoran. Meje in omejevanje v nadzorstveni praksi in kriminološki teoriji. V: Salecl, Renata (ur.). Premoščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 15–174, 509, 517–518.

Uredništvo

– Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Kriminologija & socialna integracija: časopis za kriminologijo, penologijo i poremećaje u ponašanju; Varstvoslovje.

Recenzent

– Meško, Gorazd (urednik), Hacin, Rok (urednik), Eman, Katja (urednik). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020. 150 str.

– Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

Primož Križnar

Članki in drugi sestavni deli

– KRIŽNAR, Primož. O ustavni neskladnosti 149.č člena ZKP. Pravna praksa, leto 39, št. 22, str. 11–13.

Karmen Lutman

Članki in drugi sestavni deli

– LUTMAN, Karmen. Neosnovano obogaćenje u odnosu na ugovorno, deliktno i stvarno pravo. Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2020, god. 70, br. 2, str. 100–122.

– LUTMAN, Karmen. The unwinding of failed contracts in Slovenian law: on the way towards a unified restitutionary regime?. Jahrbuch für Ostrecht, 2020, bd. 61, str. 325–340.

– LUTMAN, Karmen. Vpliv pandemije covid-19 na pogodbe o paketnih potovanjih. Pravni letopis: zbornik Inštituta za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2020, str. 131–148.

– LUTMAN, Karmen. Ko poti ne vodijo več v Rim: turizem v času koronavirusa in pravice potrošnikov. Pravnik: revija za pravno teorijo in prakso, letn. 75, št. 3/4, str. 151–181, 245–246.

– Damjan, Matija, LUTMAN, Karmen. [Article 25, Penalties]. V: Torres, Carlos (ur.). Collective commentary about the new Package travel directive. Estoril [et al.]: Estoril Higher Institute for Tourism and Hotel Studies, 2020, str. 527–536.

– Damjan, Matija, LUTMAN, Karmen. Implementation of the new Package travel directive in Slovenia. V: Torres, Carlos (ur.). Collective commentary about the new Package travel directive. Estoril [et al.]: Estoril Higher Institute for Tourism and Hotel Studies, 2020, str. 1157–1171.

– LUTMAN, Karmen. Monografija o zavarovalnem pravu. Pravna praksa, leto 39, št. 28, str. 31–32.

Monografije in druga zaključena dela

– LUTMAN, Karmen. Neupravičena obogatitev. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020, 394 str.

– LUTMAN, Karmen. Hotel cancellations and consumer rights in the time of coronavirus. [Lisbon]: Escola Superior de Hotelaria e Turismo do Estoril, 2020. 1 spletni vir (10 str.).

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– LUTMAN, Karmen (intervjuvanec). Intervju z as. dr. Karmen Lutman ob stoletnici Pravne fakultete v Ljubljani. Pamfil: časnik slušateljev juridične fakultete v Ljubljani. [Spletna izd.]. 29. jun. 2020.

Mojca Mihelj Plesničar

Članki in drugi sestavni deli

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Filipčič, Katja. Nasilje, ki nima spola?. Pravna praksa, leto 39, št. 26/27, str. 8–9.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Završnik, Aleš, Šarf, Pika. Fighting impunity with new tools: how big data, algorithms, machine learning and AI shape the new era of criminal justice. V: Marin, Luisa (ur.), Montaldo, Stefano (ur.). The fight against impunity in EU law. Oxford; New York: Hart Publishing, 2020, str. 257–275. Hart studies in European Criminal Law, vol. 11.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Briški, Lora. Spreminjanje kaznovanja skozi štiri dimenzije. V: Salecl, Renata (ur.). Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 439–480, 515–516, 523–524.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, Šarf, Pika. »This web page should not exist«: a case study of online shaming in Slovenia. V: Trotter, Daniel (ur.), Gabdulhakov, Rashid (ur.), Huang, Qian (ur.). Introducing vigilant audiences. [Cambridge, (UK)]: Open Book Publishers, cop. 2020, str. 187–213.

Monografije in druga zaključena dela

– Brvar, Bogomil, MIHELJ PLESNIČAR, Mojca. Kratka analiza klicev na interventno številko 113 v obdobju pred, med in po epidemiji covid-19. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2020, 16 str.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca, drobnjak, Marko, Filipčič, Katja. Kriminaliteta v času COVID-19: študija. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2020. 1 spletni vir (16 str.).

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– Virant, Jaka (avtor, oseba, ki intervjuva), Ilić, Goran (intervjuvanec), Lazović, Lazar (intervjuvanec), MIHELJ PLESNIČAR, Mojca (intervjuvanec). Dosmrtna Srbija. Ljubljana: Zavod Radio Študent, 2020.

– MIHELJ PLESNIČAR, Mojca (intervjuvanec), Tekavec, Robert (intervjuvanec), Petrič Cvet, Tjaša (oseba, ki intervjuva). Manj prijav družinskega nasilja. [Ljubljana: Pro plus], 2016. Svet na Kanalu A.

Mentor pri doktorski disertaciji

– GARBATAVIČIUTE, Simona. Reshaping plea bargaining in European criminal justice = Preoblikovanje sporazumevanja o priznanju krivde v evropskih kazenskoopravnih sistemih.

Recenzent

– European journal of criminology : journal of the European Society of Criminology; Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

Luka Mišič

Članki in drugi sestavni deli

– MIŠIČ, Luka. Zakaj (in kako) ukiniti sistem doplačil in dopolnilno zdravstveno zavarovanje?. Delavci in delodajalci: revija za delovno pravo in pravo socialne varnosti, letn. 20, št. 1, str. 47–72.

– MIŠIČ, Luka, Strban, Grega. Triaža: kjer se pravo in medicina razideta?. Pravniki: revija za pravno teorijo in prakso, letn. 75, št. 11/12, str. 747–762, 943–944.

– MIŠIČ, Luka. Equality of opportunity in the EU: rethinking the European pillar of social rights in light of free movement as a supranational principle of justice. Zbornik znanstvenih razprav.

– MIŠIČ, Luka. Epidemija COVID-19 in izbrana vprašanja socialne varnosti: solidarnostna pomoč, zastoj zdravstvenega sistema ter položaj samozaposlenih oseb. Pamfil: časnik slušateljev juridične fakultete v Ljubljani. [Spletna izd.]. 13. apr. 2020.

– MIŠIČ, Luka. Društvo za delovno pravo in socialno varnost o ukrepih v času epidemije. Pravna praksa, leto 39, št. 19, str. 30–31.

– Strban, Grega, MIŠIČ, Luka. Migrants' access to social protection in Slovenia. V: Lafleur, Jean-Michel (ur.), Vintila, Daniela (ur.). Migration and social protection in Europe and beyond. Vol. 1, Comparing access to welfare entitlements. Cham: Springer, str. 391–403.

– MIŠIČ, Luka. Lost in taxation: why we should try to stick to insurance-based social security in the wake of new forms of work. V: Bellomo, Stefano (ur.), Ferraro, Fabrizio (ur.). Modern forms of work: a European comparative study. Roma: Sapienza Università Editrice, 2020, str. 183–201.

– Strban, Grega, MIŠIČ, Luka. Socialne pravice športnikov in trenerjev. V: Bergant Rakočević, Vesna (ur.). Šport in pravo. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo; Ljubljana: Pravna fakulteta: Društvo za športno pravo: Uradni list Republike Slovenije, 2020, str. 181–214.

– MIŠIČ, Luka, Strban, Grega. Functional and systemic impacts of COVID-19 on European social law and social policy. V: Hondius, E. H. (ur.). Coronavirus and the law in Europe: examining coronavirus-related legislation and its consequences in European states. Cambridge: Intersentia, 2020.

– MIŠIČ, Luka. Europäisches Arbeitsrecht: Fuchs, Maximilian, Marhold, Franz, Friedrich, Michael. Europäisches Arbeitsrecht (6. Auflage): Handbuch. Verlag Österreich, 2020 – 703 str.: recenzija knjige. Delavci in delodajalci: revija za delovno pravo in pravo socialne varnosti, letn. 20, št. 4, str. 541–543.

– MIŠIČ, Luka. Razlagalni pomen pravnih načel. Pravna praksa, leto 39, št. 41/42, str. 44–45.

– MIŠIČ, Luka. Beseda gostujočega urednika = Guest editor's note. Zbornik znanstvenih razprav, 2020, letn. 80, pos. št., str. 9–15.

– MIŠIČ, Luka. Dobre prakse v evropskem družinskem in dednem pravu. Pravna praksa, leto 39, št. 5, str. 31–32.

Renata Salecl

Članki in drugi sestavni deli

– SALECL, Renata. Zavist v času koronavirusa. V: Alternative: novi svetovni red. Ljubljana: Mladina, 2020, str. 34–39.

– SALECL, Renata. Tesnoba nevednosti. Delo.si, 14. mar. 2020.

– SALECL, Renata. Naj gre vse k vragu. Delo, Sobotna priloga, 18. jan. 2020, leto 62, št. 14, str. 32.

– SALECL, Renata. Koronakapitalizem ali koliko je vredno življenje. Delo, Sobotna priloga, 11. apr. 2020, leto 62, št. 85, str. 8.

– SALECL, Renata. Robot v koronskih časih. Delo, Sobotna priloga, 9. maj 2020, leto 62, št. 105, str. 32.

– SALECL, Renata. Uniforme in maske. Delo, Sobotna priloga, 4. jul. 2020, leto 62, št. 152, str. 32.

– SALECL, Renata. Medijski pavji ples. Delo, Sobotna priloga, 29. avg. 2020, leto 62, št. 199, str. 32.

– SALECL, Renata. Telefoni, cepivo in verige. Sobotna priloga, 19. dec. 2020, leto 62, št. 292, str. 31.

– SALECL, Renata. The secret in the body: the fantasy structure of genes and brains. V: Bjerre, Henrik Jøker (ur.). Analyzing the cultural unconscious: science of the signifier. London: Bloomsbury Academic, 2020, str. 47–61.

– SALECL, Renata. Skrivnost v telesu: fantazmatska struktura genov in možganov. V: SALECL, Renata (ur.). Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 211–227, 510–511, 519.

– SALECL, Renata. Tako se rojevajo diktatorji. V: Splichal, Slavko (ur.). Premisleki o prihodnosti javnih medijev. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2020, str. 197–202. Knjižna zbirka Javnost.

– SALECL, Renata. Choice and consumerism. V: Stavrakakis, Yannis (ur.). Routledge handbook of psycho-analytical political theory. New York; London: Routledge, 2020, str. 307–315. Routledge handbooks.

– SALECL, Renata. La crisis de confianza. V: Europa 28: mujeres escriben sobre el futuro de Europa. Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2020, str. 71–76. Ensayo.

– SALECL, Renata. Kriza povjerenja. V: Cleave, Sarah (ur.), Hughes, Sophie (ur.). Europa 28: žene o budućnosti Europe. Zaprešić: Faktura, 2020, str. 211–216. Biblioteka Platforma, knj. 87.

– SALECL, Renata. The crisis of trust. V: Hughes, Sophie (ur.), Cleave, Sarah (ur.). *Europa28: writing by women on the future of Europe*. [Manchester]: Comma Press, 2020, str. 191–196.

– SALECL, Renata, badalič, Vasja. Uvod. V: SALECL, Renata (ur.). *Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki*. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 7–12.

– SALECL, Renata. Zanimanje v času pandemije. Delo, Sobotna priloga, 24. okt. 2020, let. 62, št. 247.

Monografije in druga zaključena dela

– SALECL, Renata. *A passion for ignorance: what we choose not to know and why*. New Jersey; Oxford; Woodstock: Princeton University Press, 2020, 195 str.

– SALECL, Renata. *Strast do nevednosti: kdaj in zakaj ne želimo vedeti*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2020, 223 str.

– SALECL, Renata. *Človek človeku virus*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2020, 79 str. Zbirka Ergo.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– Avšič-Županc, Tatjana (intervjuvanec), Beović, Bojana (intervjuvanec), Jaklič, Marko (intervjuvanec), Mrak, Mojmir (intervjuvanec), SALECL, Renata (intervjuvanec). *Družba, ki se bo polarizirala, ne bo imela dobre prihodnosti*.

– SALECL, Renata (intervjuvanec), Bilir, Serdar (oseba, ki intervjuva). Renata Salecl: »Her Seçim, Ayni Zamanda Bir Kaybediştir«. V: Cins. Istanbul: Birlikte Dağıtım. 2020, 1 str.

– SALECL, Renata (intervjuvanec). Dr. Renata Salecl: v koronavirus težko streljamo. Dnevnik online, Dnevnikov objektiv, 28. mar. 2020.

– SALECL, Renata (intervjuvanec), Zgonik, Staš (oseba, ki intervjuva). »To epidemijo in vse, ki bodo prišle za njo, smo si nakopali sami«. Mladina. [Spletna izd.]. 25. sep. 2020.

– SALECL, Renata (intervjuvanec). Ljubezen v času izbire: Renata Salecl. Obrazi: kjer znani prikažejo svoj pravi obraz. 13. feb. 2020, št. 2, str. 28–31.

– SALECL, Renata (intervjuvanec). Na viruse se bomo morali navaditi: Renata Salecl. Obrazi, Avenija. okt. 2020, št. 10, str. 30–35.

– SALECL, Renata (intervjuvanec). Kako najti ljubezen danes?: Renata Salecl, filozofinja in sociologinja. Ona plus, 4. mar. 2020, leto 10, št. 2, str. 40–41.

– SALECL, Renata (intervjuvanec). Ljudi je prihodnosti upravičeno strah: Renata Salecl, filozofinja in sociologinja. Ona plus, 1. sep. 2020, leto 10, št. 7, str. 44–47.

– SALECL, Renata (intervjuvanec). Renata Salecl: potrošniki podpiramo izkoriščanje. Ona plus. [Spletna izd.]. 15. 1. 2020.

– SALECL, Renata. Building a creative Europe means rethinking our way of being in the world and living in the world together: a debate at the end of the programme cycle »Where to start?«, Radio Commons, 19. 10. 2020.

– Letnar Černič, Jernej (intervjuvanec), SALECL, Renata (intervjuvanec), Fidler, Sanja (intervjuvanec), Teršek, Andraž (intervjuvanec), Kurnik, Andrej (intervjuvanec), Dobranič, Filip (intervjuvanec), Koban, Dejan (intervjuvanec). *Protivladni protesti*: TV Slovenija 1, Oddaja Tednik, 11. 5. 2020, ob 20.00. Ljubljana: RTV Slovenija, 2020.

Uredništvo

– Digital war; The Lacanian review; Law, culture and the humanities: a publication of the Association for the study of law, culture and humanities; New formations; Savoirs et clinique: revue de psychanalyse.

– SALECL, Renata (urednik). *Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki*. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, 535 str.

Recenzent

– RIZMAN, Rudi. *Družba in politika v času retrotopije: teme iz politične sociologije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020, 359 str.

Liljana Selinšek

Članki in drugi sestavni deli

– SELINŠEK, Liljana. Deliktna odgovornost pravnih oseb: premik od kazenskega k administrativnemu sankcioniranju. V: SALECL, Renata (ur.). *Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki*. V Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020, str. 287–349, 512–513, 520–521.

Katja Simončič

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– Lobnik, Aleksandra (intervjuvanec), Lopatič, Živa (intervjuvanec), SIMONČIČ, Katja (intervjuvanec). Kako zastaviti divjanje hitre mode?: oddaja Intelekt, 1. program Radia Slovenija - program ARS, 25. 2. 2020. Ljubljana: RTV Slovenija, Radio Slovenija, 2020.

– Vardjan, Julija (oseba, ki intervjuva), SIMONČIČ, Katja (intervjuvanec), Vrabič, Matic (intervjuvanec). *Projekt Zbliževalnik*. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020.

– Petrač Barborič, Erna (oseba, ki intervjuva), Sluga, Meta (intervjuvanec), Godec, Tinkara (intervjuvanec), Gerdina, Otto (intervjuvanec), SIMONČIČ, Katja (intervjuvanec), Kejžar, Anamarija (intervjuvanec), Godnič, Mitja (intervjuvanec). *Trpijo in umirajo sami*. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. Tednik.

– Petrič Cvet, Tjaša (oseba, ki intervjuva), Petrič, Ana (intervjuvanec), SIMONČIČ, Katja (intervjuvanec). *Zbliževalnik v DSO Notranje Gorice*. Ljubljana: Pro plus, 2020. Svet na Kanalu A.

– Koren, Janja (avtor, oseba, ki intervjuva). Točka prelo-
ma: tekstilni odpadki. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija jav-
ni zavod, 2020. Studio 3.

– SIMONČIČ, Katja. Projekt Zbliževalnik: rubrika
Obvestila, Radio Prvi, 2. dec. 2020.

Pika Šarf

Članki in drugi sestavni deli

– ŠARF, Pika. Zagotavljanje kibernetske varnosti v okviru
Skupne zunanje in varnostne politike EU. Pravniki: revija za
pravno teorijo in prakso, letn. 75, št. 1/2, str. 89–110, 117–118.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje

– Slak, Uroš (oseba, ki intervjuva), ŠARF, Pika (intervju-
vanec), Beović, Bojana (intervjuvanec). Aplikacija za nadzor
gibanja - se bomo zaradi zdravja odpovedali osnovnim člove-
kovim pravicam?. Ljubljana: Produkcija Plus, 2020. 1 spletni
vir (1 videodatoteka (6 min, 12 sek)).

– ŠARF, Pika (intervjuvanec). Prevzeti moramo del
odgovornosti, ker nam ni vseeno za zasebnost. Ljubljana:
Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. 1 spletni vir (1
zvočna datoteka (25 min, 53 sek)). Odbita do bita.

– ŠARF, Pika (intervjuvanec). Vsakokratno branje drobnega
tiska bi nam vzelo 8 let življenja. Ljubljana: Radiotelevizija
Slovenija javni zavod, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka
(17 min, 03 sek)). Odbita do bita.

– ŠARF, Pika (intervjuvanec). Zasebnosti smo se prosto-
voljno odpovedali. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni
zavod, 2020. 1 spletni vir (1 zvočna datoteka (23 min, 50 sek)).
Odbita do bita.

Katja Šugman Stubbs

Članki in drugi sestavni deli

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Pritrdilno ločeno mnenje
sodnice dr. Katje Šugman Stubbs. Odločbe in sklepi Ustavnega
sodišča. 2019, zv. 24, str. 206–210.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Pritrdilno ločeno mnenje
sodnice dr. Katje Šugman Stubbs. Odločbe in sklepi Ustavnega
sodišča. 2019, zv. 24, str. 600–605.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Odklonilno ločeno mnenje
sodnice dr. Katje Šugman Stubbs. Odločbe in sklepi Ustavnega
sodišča. 2019, zv. 24, str. 615–618.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja, Mihelj Plesničar, Mojca.
Psihološki vidiki sodniškega odločanja: od objektivnosti k
subjektivnosti in spet nazaj. Revija za kriminalistiko in krimi-
nologijo, letn. 71, št. 3, str. 194–207.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Premeščanje mej: modeli
bivanja in sobivanja kazenskega in upravnega prava z analizo
slovenske ureditve in sodne prakse. V: SALECL, Renata (ur.).
Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki. V

Ljubljani: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2020.
Str. 251–285, 511–512, 520.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Cilji in razvoj kazenskega
postopka. V: ŠUGMAN STUBBS, Katja, Gorkič, Primož, Fišer,
Zvonko. Temelji kazenskega procesnega prava. Ljubljana:
Lexpera, GV Založba, 2020, str. 21–83. Zbirka Pravna obzorja.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Razlagalni pomen domnev-
ne nedolžnosti. V: Pavčnik, Marijan (ur.), Novak, Aleš (ur.).
Razlagalni pomen pravnih načel. Ljubljana: Slovenska akade-
mija znanosti in umetnosti, 2020, str. 117–132, 162–163, 169.
Razprave, 39.

Monografije in druga zaključena dela

– ŠUGMAN STUBBS, Katja, Mežnar, Špela, Čeferin, Rok.
Delno odklonilno in delno pritrdilno ločeno mnenje sodnic
dr. Katje Šugman Stubbs in dr. Špelce Mežnar ter sodnika
dr. Roka Čeferina k sklepu št. U-I-83/20 z dne 16. 4. 2020.
Ljubljana: Ustavno sodišče RS, 2020.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Odklonilno ločeno mnenje
sodnice dr. Katje Šugman Stubbs k sklepu št. U-I-92/20, U-I-
95-101/20, U-I-103/20, U-I-105/20, U-I-108-121/20, U-I-
123-128/20, U-I-131/20, U-I-133-136/20, U-I-138-139/20,
U-I-141-149/20, U-I-156-157/20, U-I-159/20, U-I-168/20,
U-I-171-172/20, U-I-180/20 z dne 1. 7. 2020. Ljubljana:
Ustavno sodišče RS, 2020.

– ŠUGMAN STUBBS, Katja. Pritrdilno ločeno mnenje
sodnice dr. Katje Šugman Stubbs k odločbi št. U-I-122/19,
Up-700/16 z dne 28. 5. 2020. Ljubljana: Ustavno sodišče RS,
2020.

– Čeferin, Rok, ŠUGMAN STUBBS, Katja. Pritrdilno lo-
čeno mnenje sodnika Roka Čeferina in sodnice Katje Šugman
Stubbs k odločbi št. U-I-110/16 z dne 12. 3. 2020. Ljubljana:
Ustavno sodišče RS, 2020.

– Cerar, Miro, Igličar, Albin, ŠUGMAN STUBBS, Katja,
Koritnik, Boštjan. Smernice in pravila za izdelavo seminar-
skih in magistrskih diplomskih nalog ter objavljane pravnih
besedil. 3. izd. V Ljubljani: Pravna fakulteta, 2020. 87 str.
Littera Scripta Manet, Zbirka Scripta, 43.

Uredništvo

– Manet; Zagrebačka pravna revija: Elektronički časopis
poslijediplomskih studija Pravnog fakulteta Sveučilišta u
Zagrebu.

Mentor pri magistrskih delih (bolonjski študij)

– Babnik, Ana. Postopek odloženega pregona v praksi
Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani.

– Potočnik, Ema. Teorija navezanosti v korelaciji s krimi-
naliteto.

– Hladnik, Eva. Vdor upravnopravnih rešitev v slovensko
kazensko pravo: materialno pravni, procesni in institucional-
ni vidiki.

– Stojanović, Tanja. Vpliv psihiatričnega in psihološkega izvedenskega mnenja na izid kazenskega postopka.

Aleš Završnik

Članki in drugi sestavni deli

– ZAVRŠNIK, Aleš. Criminal justice, artificial intelligence systems, and human rights. ERA-Forum: scripta iuris europaei, mar. 2020, vol. 20, iss. 4, str. 567–583.

– ZAVRŠNIK, Aleš, Šarf, Pika. The rise of the citizen data scientist. V: SPECHT, Doug (ur.). Mapping crisis: participation, datafication and humanitarianism in the age of digital mapping. London: University of London Press, 2020, str. 185–216.

Intervjuji, radijske in televizijske oddaje:

– ZAVRŠNIK, Aleš (intervjuvanec). Zelo hitro smo od skrbi za posameznika, ki zboli, prešli k temu, da ga moramo nadzirati. Vecer.com, 24. apr. 2020.

– Žiberna, Maja, Beović, Bojana (intervjuvanec), ZAVRŠNIK, Aleš (intervjuvanec). Aplikacija za nadzor okuženih?. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. 1 spletni vir (1 videodatoteka (1 min, 55 sek)). Poročila.

– ZAVRŠNIK, Aleš (intervjuvanec), Jerič, Slavko (oseba, ki intervjuva). Kriminologija. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020.

– Štefančič, Marcel (oseba, ki intervjuva), Tomšič, Andrej (intervjuvanec), ZAVRŠNIK, Aleš (intervjuvanec). Se bomo prebudili v družbo nadzora?. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. 1 spletni vir (1 videodatoteka (10 min, 12 sek)). Studio City.

Uredništvo

– Archiwum Kryminologii; Cyberspace conference; Masaryk University journal law and technology.

Mentor pri magistrskih delih (bolonjski študij)

– Lazarevič Padar, Kristina. Varstvo osebnih podatkov v bančništvu in preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma.

Recenzent

– Archiwum Kryminologii; Asian journal of criminology; Big data & society; Cyberspace conference; European convention on human rights law review; Journal of regional security; Masaryk University journal law and technology; Pravnik; revija za pravno teorijo in prakso; Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Surveillance & society; Theoretical criminology: an international journal.

Literatura

1. Uredba o spremembah in dopolnitvah Uredbe o standardni klasifikaciji dejavnosti (2008). *Uradni list RS*, (17/08).
2. Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti (ZRRD-UPB2). (2006). *Uradni list RS*, (22/06).
3. Zakon o zavodih (ZZ). (1991). *Uradni list RS*, (12/91).

Zbrala in uredila Špela Velikonja

Delo Inštituta za varstvoslovje na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru v letu 2020

1 O Inštitutu za varstvoslovje

Inštitut za varstvoslovje (v nadaljnjem besedilu: inštitut) deluje na področju sodobnega varstvoslovnega raziskovanja. Ustanovitev inštituta v okviru Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru sega v leto 2004. Od ustanovitve dalje inštitut vključuje raziskovalce različnih strok z namenom, da bi postal center odličnosti na področju raziskovanja, izobraževanja in prenosa znanja v evropskem merilu. Raziskovalno delo na inštitutu večinoma poteka v okviru nacionalnih in mednarodnih projektov ter programov. Na inštitutu je bilo v letu 2020 registriranih 29 raziskovalcev, dve mladi raziskovalki in trije strokovni sodelavci.

Varstvoslovno raziskovanje predstavlja širši koncept, saj poleg družbenih in individualnih vidikov, ki jih preučuje kriminologija, obravnava delovanje institucij kazenskega pravosodja (kot so policija, tožilstva, sodišča, institucije za izvrševanje kazenskih sankcij) ter drugih institucij družbenega nadzorstva, ki prispevajo k zagotavljanju varnosti v družbi. Glavna raziskovalna področja predstavljajo kriminologija in socialno delo, upravne in organizacijske vede, pravo, informacijska varnost, politične vede in psihologija. Podrobneje se varstvoslovno raziskovanje ukvarja z razumevanjem različnih vidikov kriminalitete, prestopništva in drugih varnostnih pojavov v družbi na eni strani ter zagotavljanjem pravice na drugi. Pomemben del raziskovanja predstavlja raziskovanje vzrokov in nadzorstvenih dejavnosti ter odzivanje zoper kriminaliteto in storilce kaznivih dejanj, merjenje obsega in vrste kriminalitete ter drugih vrst odklonskih pojavov v družbi. Dodatno je varstvoslovno raziskovanje vpeto v preučevanje prakse opravljanja policijske dejavnosti, delovanja tožilstev, sodišč in izvrševanja kazenskih sankcij ter drugih družbeno nadzorstvenih mehanizmov.

2 Raziskovalno delo inštituta

Raziskovalci inštituta so v letu 2020 sodelovali v programski skupini *Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij* (projekt št. P5-0397; vodja programske skupine: Gorazd Meško; raziskovalci: Igor Bernik, Aleš Bučar Ručman, Bojan Dobovšek, Katja Eman, Benjamin Flander, Rok Hacin, Branko Lobnikar, Maja Modic, Kaja Prislan, Andrej Sotlar, Bojan Tičar in mlada raziskovalka Urška Pirnat; tehniki: Vanja Ida Erčulj, Barbara Erjavec, Aleksander Podlogar in Bernarda Tominc; trajanje projekta: januar 2019–december 2024).

V letu 2020 so raziskovalci sodelovali v ciljnih raziskovalnih projektih:

- *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih* (vodja projekta: Gorazd Meško; raziskovalci: Andrej Sotlar, Branko Lobnikar, Miha Dvojmoč, Bernarda Tominc, Kaja Prislan in Maja Modic; trajanje projekta: april 2018–marec 2020);
- *Radikalizacija in celoviti protiukrepi v RS* (raziskovalci: Andrej Sotlar, Branko Lobnikar in Maja Modic; trajanje projekta: april 2018–december 2020);
- *Varnost zdravstvenega osebja pri obravnavi pacientov* (raziskovalca: Branko Lobnikar in Kaja Prislan; trajanje projekta: april 2018–marec 2020).
- *Primerjava ureditve dejavnosti zasebnovarnostnih subjektov v Sloveniji in državah članicah EU* (vodja projekta: Miha Dvojmoč; raziskovalci: Branko Lobnikar, Andrej Sotlar in Kaja Prislan; trajanje projekta: november 2019–oktober 2021);
- *Učinkovitost sistemskega nadzora nad policijo na področju spoštovanja človekovih pravic ter zakonskih in strokovnih standardov policijskega dela* (raziskovalci: Benjamin Flander, Branko Lobnikar, Bojan Tičar in Maja Modic; trajanje projekta: november 2019–april 2021);
- *Analiza arhitekturnih rešitev slovenskih zdravstvenih in socialnovarstvenih zavodov* (raziskovalci: Branko Lobnikar in Kaja Prislan; trajanje projekta: november 2019–oktober 2021);
- *Preoblikovanje mestnega redarstva MU MOL na podlagi posodobitve občinskega programa varnosti MOL* (vodja projekta: Andrej Sotlar; raziskovalci: Branko Lobnikar in Maja Modic; trajanje projekta: december 2019 – februar 2021);
- *Detektivska dejavnost in upravičenost nadzora zaposlenih* (vodja projekta: Miha Dvojmoč; raziskovalci: Miloš Beković in Andrej Sotlar; trajanje projekta: februar 2020–junij 2020).

Temeljni raziskovalni projekt, pri katerem so v letu 2020 sodelovali raziskovalci inštituta:

- *Varnost uporabnikov kibernetnega prostora – kriminološke, viktimološke in preventivne perspektive* (vodja projekta: Gorazd Meško; raziskovalci: Igor Bernik, Rok Hacin, Blaž Markelj, Simon Vrhovec in Kaja Prislan; trajanje projekta: julij 2018–junij 2020).

V povezavi z razvojem predmetov na vseh treh ravneh študija na Fakulteti za varnostne vede je bilo v letu 2020 na inštitutu izvedenih več manjših raziskovalnih projektov, pri

katerih so poleg izvajalcev predmetov sodelovali predvsem magistrski in doktorski študenti Fakultete za varnostne vede.

3 Mednarodno znanstveno sodelovanje

Raziskovalci na inštitutu so v letu 2020 sodelovali v mednarodnih projektih:

- *International Self-Report Delinquency Study 4 – ISRD4* (financer: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije – ARRS; vodja projekta na Fakulteti za varnostne vede: Gorazd Meško; mlada raziskovalka: Iza Kokoravec; trajanje projekta: 2020–2024);

- *Sexual harassment in nightlife entertainment spots. Control and prevention – SHINE* (financer: Evropska komisija, vodja projekta na Fakulteti za varnostne vede: Katja Eman; raziskovalka Tinkara Bulovec; trajanje projekta: marec 2020–februar 2022);

- *Viktimološke kulture – Cost Action CA18121* (Financer: Evropska komisija – pokrivanje stroškov srečanj in predstavljanja rezultatov, programska skupina Varnost v lokalnih skupnostih – primerjava ruralnih in urbanih okolij, lastni viri; vodja projekta Gorazd Meško; raziskovalci: Rok Hacin, Katja Eman, Urška Pirnat; trajanje projekta: april 2019–april 2023);

- *Policijsko ugotavljanje identitet – Cost Action CA17102* (financer: EU COST; vodja projekta na Fakulteti za varnostne vede: Maja Modic; raziskovalec: Aleš Bučar Ručman; trajanje projekta: julij 2018–september 2022);

- *Digitalne spretnosti za integracijo in aktivno državljanstvo – DISC* (sofinancer: Evropska komisija v okviru programa Erasmus+; vodja projekta na Fakulteti za varnostne vede: Danijela Frangež; raziskovalca: Eva Bertok in Aleš Bučar Ručman; trajanje projekta: december 2018–december 2021).

- *Improving Frontline Responses to High Impact Domestic Violence – IMPRODOVA* (financer: Evropska komisija – v okviru programa Obzorja 2020; vodja projekta na Fakulteti za varnostne vede: Branko Lobnikar; raziskovalci: Kaja Prislan, Boštjan Slak in Karmen Jereb; trajanje projekta: maj 2018–april 2021).

- *Policijska dejavnost v ruralnih okoljih in ruralna kriminologija – primerjalni vidiki*; Znanstvenoraziskovalno sodelovanje med Republiko Slovenijo in ZDA (2019–2021); izvajalec projekta: Gorazd Meško.

- *Kriminaliteta, COVID-19 in družbeno nadzorstvo*; sodelovanje v mednarodnem projektu Inštituta za kriminologijo pri Univerzi v Cambridgeu (2020–2021), sodelavec v projektu: Gorazd Meško.

Poleg sodelovanja v projektih sta raziskovalca Gorazd Meško in Rok Hacin sodelovala v mednarodnem združenju Balkan Criminology Network.

4 Knjižnica Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru¹

Knjižnica s svojo zbirko in storitvami pomembno podpira izobraževalno, raziskovalno in pedagoško delo na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru in inštitutu. V letu 2020 je imela 498 aktivnih članov (od tega 40 visokošolskih učiteljev, raziskovalcev in sodelavcev, 429 študentov ter 29 drugih uporabnikov), ki so jo obiskali 1.847-krat in si pri tem izposodili 3.731 enot knjižničnega gradiva. Z medknjižnično izposozo je bilo poslanih 17 oz. prejetih 26 enot gradiva.

Knjižnična zbirka je konec leta 2020 obsegala 17.526 enot knjižničnega gradiva, od tega 9.614 knjig, 5.729 zaključnih nalog študentov, 2010 inventarnih enot serijskih publikacij ter nekaj neknjižnega gradiva. Knjižnica je prejela 36 naslovov serijskih publikacij. Letno povečanje obsega gradiva je v letu 2020 znašalo 394 enot. Od leta 2009 naprej so zaključna dela študentov v polnem besedilu dostopna tudi v Digitalni knjižnici Univerze v Mariboru (DKUM).

Knjižnica prek Univerzitetne knjižnice Maribor zagotavlja svojim uporabnikom dostop do velikega števila elektronskih informacijskih virov, do katerih lahko študenti in zaposleni na Univerzi v Mariboru dostopajo tudi zunaj prostorov knjižnice. Od leta 1996 je knjižnica polnopravna aktivna članica sistema vzajemne katalogizacije COBISS.SI in vodi bibliografije raziskovalcev za zaposlene in zunanje sodelavce Fakultete za varnostne vede Univerze v Mariboru.

5 Organizacija znanstvenih sestankov, seminarjev in konferenc

3. junija 2020 je Fakulteta za varnostne vede organizirala 22. *Dneve varstvoslovja*, ki so potekali v spletnem okolju. Cilj konference je predstaviti najnovejša varstvoslovna spoznanja in raziskovalne ugotovitve, primere dobre prakse ter primere uspešnih prenosov znanj v prakso, omogočiti neposreden stik med teoretiki in praktiki ter pospešiti razgrinjanje in reševanje aktualnih problemov na področju varstvoslovja.

5. novembra 2020 je Fakulteta za varnostne vede organizirala konferenco *Informacijska varnost – Zaupanje v človeka in tehnologijo*, ki je potekala v spletnem okolju. Glavni cilj konference je združevanje raziskovalne in gospodarske sfere ter razprava o kibernetiki varnosti in z njo povezanimi temami.

18. novembra 2020 je Fakulteta za varnostne vede soorganizirala evropsko konferenco *European Interdisciplinary*

¹ Podatke je zbrala Barbara Erjavec.

Cybersecurity Conference, ki je potekala v spletnem okolju. Namen konference je vzpostaviti prostor za izmenjavo informacij o kibernetiki varnosti in njenih številnih vidikih med akademiki in praktiki v Evropi.

2. decembra 2020 je Fakulteta za varnostne vede organizirala 6. *Nacionalno konferenco o varnosti v lokalnih skupnostih – varnost v ruralnih in urbanih okoljih*, ki je potekala v spletnem okolju. Cilj konference je bil povečati sodelovanje med teorijo in prakso ter identificirati in začeti reševati probleme doseganja boljše varnosti v lokalnih skupnostih.

16. decembra 2020 je Fakulteta za varnostne vede organizirala 9. *Kriminalistično sredo* z naslovom *Preiskovanje gospodarske kriminalitete – izkušnje in izzivi*, ki je potekala v spletnem okolju. Cilj dogodka je bil opozoriti na gospodarsko kriminaliteto, izkušnje ter probleme pri njenem odkrivanju in preiskovanju.

6 Udeležba delavcev fakultete na kongresih, konferencah, posvetovanjih ter strokovnih, znanstvenih sestankih in predavanjih doma in v tujini²

Igor Areh

– Jenič, Barbara Pia, AREH, Igor. Umetnost potopitve v dogajanje z vonji in senzorialnim gledališkim jezikom. V: Toporišič, Tomaž (ur.), Muršič, Rajko (ur.). Senzorialno v gledališču: na sledi vonjav v vsakdanjem življenju in onkraj nje: mednarodna znanstveno-umetniška konferenca: program in povzetki: Borštnikovo srečanje, Maribor, 15.–16. okt. 2020, Vetrinjski dvor. Ljubljana: Slovenski gledališki inštitut SLOGI, 2020, str. 10.

– AREH, Igor. Forensic psychology: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

Igor Bernik

– BERNIK, Igor, Prislan, Kaja, Markelj, Blaž, Hacin, Rok, Ozimek, Miha, Hren, Tadej, Meško, Gorazd. Okrogla miza »Kibernetika varnost«. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 3–4.

– Uršič, Črt, BERNIK, Igor. Domači alarmni sistemi in varnost tehnologije interneta stvari (IoT). V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020:

zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 47.

– BERNIK, Igor. Security in cyberspace: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

– BERNIK, Igor. Introduction to information security: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

– BERNIK, Igor. Security in cyberspace: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

Matevž Bren

– Babič, Žan, BREN, Matevž. Kaznovanje za prometni prekršek na podlagi videoposnetka. V: MODIC, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 12.

– Fedran, Jasna, BREN, Matevž, Dobovšek, Bojan. Statistično značilna korelacija med integriteto organizacije in načrtom integritete. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 20.

Aleš Bučar Ručman

– BUČAR-RUČMAN, Aleš. Družbene vezi, solidarnost, različnost in družbena vključenost: primerjava ruralnih in urbanih skupnosti v Sloveniji. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti in lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 97–107.

– Klun, Monika, BUČAR-RUČMAN, Aleš, Frangež, Danijela. Kriminalistični vidiki nasilja odraslih otrok nad starši. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 27.

– Klun, Monika, BUČAR-RUČMAN, Aleš, Frangež, Danijela. The violence of adult children against parents. V: EUROCRIM 2020: 20th Annual Conference of the European Society of Criminology, 10.–11. sept. 2020, str. 160.

– BUČAR-RUČMAN, Aleš. Migration, crime and security: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

– BUČAR-RUČMAN, Aleš. Sociological theories in criminal justice and security studies: 12 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

² Pri delih v soavtorstvu med sodelavci Fakultete za varnostne vede je delo navedeno samo pri prvem avtorju.

– BUČAR-RUČMAN, Aleš. Violence and society: 11 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

Tinkara Bulovec

– BULOVEC, Tinkara, Eman, Katja. Sexual harassment as the hidden criminogenic potential of nightlife entertainment spots in cities. V: Stanojević, Jelena (ur.), Kerolli-Mustafa, Mihone (ur.). Theory to practice as a cognitive, educational and social challenge: conference proceedings: T2P International Scientific Conference: Mitrovica, Kosovo, 17.–18. sept. 2020. Mitrovica: International Business College, 2020, str. 302–311.

– BULOVEC, Tinkara, Eman, Katja. Ponazoritev problematike spolnega nadlegovanja na območjih nočnega življenja v mestih. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 14.

Bojan Dobovšek

– DOBOVŠEK, Bojan, Premrl, Peter. Problematika upravljanja gospodarskih družb v večinski lasti lokalnih skupnosti. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 37–47.

– Dorđević, Saša, DOBOVŠEK, Bojan. Capture the state capturer of Serbia: presentation at »No trust - no peace!«, Belgrade Security Forum, okt. 2020, virtual event.

– DOBOVŠEK, Bojan, Slak, Boštjan, Erčulj, Vanja. Ozaveščanje o prevarah in korupciji - pogled milenijske generacije: raziskava o stališčih študentov z naslovom »Dojemanje prevar in korupcije ter kriteriji določanja (proti)koruptivnega vedenja študentov v Sloveniji, na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini«: predstavitev prispevka na konferenci Mednarodni teden ozaveščanja o prevarah = International Fraud Awareness Week, 16.–20. nov. 2020.

– DOBOVŠEK, Bojan. White collar crime: 5 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

Miha Dvojmoč

– Lunežnik, Patricija, DVOJMOČ, Miha, Prislán, Kaja. Transformacije in razvojni trendi v zasebnovarnostni dejavnosti: napredne tehnologije in kadri. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 32.

– DVOJMOČ, Miha. Corporate security: 4 hours of lecture, presented at the Faculty for Croatian Studies, Zagreb, 4. mar. 2020.

– DVOJMOČ, Miha. Corporate security and detective services in the Republic of Slovenia: 4 hours of lecture, presented on the Faculty of Law enforcement in the field of security services on the topics of private security, corporate security and detective services, 24. feb. 2010.

– DVOJMOČ, Miha. The development of a local security in the Republic of Slovenia: 2 hours of lecture, presented on the Faculty of Law enforcement in the field of security services on the topics of private security, corporate security and detective services, 4. feb. 2010.

– DVOJMOČ, Miha. The development of security: 2 hours of lecture, presented at the Faculty for Croatian Studies, Zagreb, 3. mar. 2020.

– DVOJMOČ, Miha. Fake news: 4 hours of lecture, presented at the Faculty for Croatian Studies, Zagreb, 12. mar. 2020.

– DVOJMOČ, Miha. Private security in the Republic of Slovenia and security of football matches: 4 hours of lecture, presented on the Faculty of Law enforcement in the field of security services on the topics of private security, corporate security and detective services, 17. feb. 2010.

– DVOJMOČ, Miha. Integral corporate security: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

Katja Eman

– EMAN, Katja, Ivančič, Damir, Bagari, Dejan. Nezakoniti prehodi državne meje na območju Policijske uprave Murska Sobota. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 23–35.

– EMAN, Katja, Meško, Gorazd. Policijska dejavnost v slovenskih ruralnih skupnostih. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 17.

– EMAN, Katja. Pojavne oblike in značilnosti kriminalitete v ruralnih predelih Slovenije. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 18.

– Grčar, Silvo, EMAN, Katja, Sotlar, Andrej. Ekološkokriminološki diskurz o kriminogenosti oboroženih sil. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 22.

– Gujtman, Zala, EMAN, Katja. Pojavne oblike kriminalitete in policijsko delo v Kamniku in Šmarci. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 23.

– EMAN, Katja. Green criminology and wildlife trafficking: recent developments: presentation at European crime prevention conference, 19.–20. feb. 2020, Brussels.

– EMAN, Katja. Green criminology and environmental justice: 12 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

Vanja Ida Erčulj

– ERČULJ, Vanja. Tehtanje strahu pred kriminaliteto. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 87–96.

Benjamin Flander

– FLANDER, Benjamin. Varde: geneza in pregled novel Zakona o varstvu javnega reda in miru in Zakona o nadzoru državne meje. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 79–85.

– FLANDER, Benjamin. Nietzsche contra Žižek: k problemu (smrtne) kazni: prispevek na Simpoziju za pravno in socialno filozofijo 2020, 22.–23. sep. 2020, Ljubljana.

– FLANDER, Benjamin. Nietzsche contra Žižek: k problemu (smrtne) kazni: prispevek na Simpoziju za pravno in socialno filozofijo, Ljubljana, Pravna fakulteta, 23. sep. 2020.

– FLANDER, Benjamin (diskutant). Human rights in times of coronavirus: criminal behavior, the rule of law and democracy: active participation in the online roundtable, organized by The Faculty of Law, University »St. Kliment Ohridski« – Bitola (North Macedonia) & Mediterranean International Centre for Human Rights Research (Italy), 7. maj 2020.

– FLANDER, Benjamin. Human rights in criminal justice systems: 11 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

Danijela Frangež

– Praček, Robert, Zupanc, Tomaž, FRANGEŽ, Danijela. Pregled slovenske literature o materialnih dokazih pri preiskovanju kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. V:

Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020, str. 39.

– FRANGEŽ, Danijela. Criminal investigation: 11 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

– FRANGEŽ, Danijela. Criminal investigation: 16 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

– FRANGEŽ, Danijela. Development of crime investigation strategy: 13 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

Rok Hacin

– HACIN, Rok. Kriminaliteta v občinah ob schengenski meji. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020.

– HACIN, Rok, Meško, Gorazd, Eman, Katja, Pirnat, Urška. Victimology in Slovenia. V: EUROCRIM 2020: 20th Annual Conference of the European Society of Criminology, 10.–11. sep. 2020, str. 173–174.

Iza Kokoravec

– KOKORAVEC, Iza, Meško, Gorazd. Kriminaliteta v Ljubljani v času pandemije covida-19. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 141–150.

Mojca Kompara Lukančič

– KOMPARA LUKANČIČ, Mojca, Kobal, Rok. Učenje angleščine kot tujega jezika v visokošolskih ustanovah ob pomoči jezikovnega orodja LanGuide = Learning English as a foreign language in higher education institutions with the help of the LanGuide language tool. V: Lenassi, Nives (ur.). Tuji jeziki stroke: priložnosti in izzivi poučevanja in raziskovanja: zbornik povzetkov: 2. mednarodna konferenca Slovenskega društva učiteljev tujega strokovnega jezika: na daljavo, Slovenija, 15.–16. okt. 2020. Ljubljana: Slovensko društvo učiteljev tujega strokovnega jezika, str. 25.

– KOMPARA LUKANČIČ, Mojca. Angleško-slovenski glosar krajšav s področja varstvoslovja. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 29.

Branko Lobnikar

– LOBNIKAR, Branko, Krsnik Horvat, Brigita, Prislan, Kaja. Podoba raziskovalcev in pomen komuniciranja znanosti v Sloveniji – Evropska noč raziskovalcev 2019. V: ŠPRAJC, Polona (ur.), et al. 39th International Conference on Organizational Science Development Organizations at Innovation and Digital Transformation Roundabout = 39. mednarodna konferenca o razvoju organizacijskih znanosti Organizacije na krožišču inovativnosti in digitalne transformacije: conference proceedings = konferenčni zbornik, 23.–24. sep. 2020. Maribor: University Press, str. 375–385.

– LOBNIKAR, Branko, Zorić, Sanja. Delovna zavzetost zaposlenih v zdravstveni negi kot dejavnik krepitve kakovosti in varnosti pacientov. V: Šprajc, Polona (ur.), et al. 39th International Conference on Organizational Science Development Organizations at Innovation and Digital Transformation Roundabout = 39. mednarodna konferenca o razvoju organizacijskih znanosti Organizacije na krožišču inovativnosti in digitalne transformacije: conference proceedings = konferenčni zbornik, 23.–24. sep. 2020. Maribor: University Press, str. 387–398.

– LOBNIKAR, Branko, Prislan, Kaja, Borovec, Krunoslav, Cajner Mraović, Irena. Police officers' perception of various forms of radicalization and extremism in Slovenia and Croatia. V: Cajner Mraović, Irena, Kondor-Langer, Mirjana (ur.). Istraživački dani Visoke Visoke policijske škole u Zagrebu – »Razumijevanje novih sigurnosnih izazova«: zbornik radova VII. međunarodne znanstveno-stručne konferencije: Zagreb, Hrvatska 2020. Zagreb: Ministarstvo unutranjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, str. 207–218.

– Cajner Mraović, Irena, Borovec, Krunoslav, Nemec, Nikolina, LOBNIKAR, Branko. Analysis of the effectiveness of training in preventing radicalisation in Croatia. V: Cajner Mraović, Irena, Kondor-Langer, Mirjana (ur.). Zbornik radova Međunarodne znanstveno-stručne konferencije 6. Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu – »Idemo li ukorak s novim sigurnosnim izazovima?«: Zagreb, Hrvatska, 5. apr. 2020. Zagreb: Ministarstvo unutranjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, str. 539–549.

– Svetič, Rok, LOBNIKAR, Branko, Prislan, Kaja. Nasilje v družini: zadovoljstvo žrtve z delom prvih posredovalcev. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 43.

– LOBNIKAR, Branko. Introduction to policing: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

Blaž Markelj

– MARKELJ, Blaž. Information security and cryptography: gostujoče predavanje na predmetu Kriptografija,

Fakultet informatike u Puli, 23. jan. 2020.

– MARKELJ, Blaž. Varno – nevarno v kibernetnem prostoru: strokovno predavanje na OŠ Ivanjke, 21. jan. 2020.

– MARKELJ, Blaž. Information systems security: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

Gorazd Meško

– MEŠKO, Gorazd, Prislan, Kaja, Hacin, Rok. Varnost uporabnikov kibernetnega prostora: analiza zaznav med prebivalci v urbanih in ruralnih okoljih. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 118–129.

– MEŠKO, Gorazd, Pirnat, Urška. An overview of drugs and drug addiction in Slovenia – legal, criminological, health and social aspects. V: Miličević, Milena, Stevanović, Ivana (ur.). Međunarodni naučni tematski skup Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi: tematski zbornik radova međunarodnog značaja: Palić, 2.–3. sep. 2020. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 171–185.

– MEŠKO, Gorazd, Hacin, Rok, Erčulj, Vanja, Modic, Maja. Pogledi vodij policijskih okolišev na policijsko delo v skupnosti. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 33.

– MEŠKO, Gorazd, Hacin, Rok. Social distance between prisoners and prison staff in prisons – Basic ideas and an empirical test in Slovenian prisons: presentation at International Scientific and Practical Conference – »The penitentiary system of Russia in modern conditions of society development: from the paradigm of punishment to correction and resocialization«, Vologda, 11 dec. 2020.

– Eisner, Manuel, MEŠKO, Gorazd, et al. The effects of stay-at-home policies on police-recorded violent crime: paper presented at WHO Social Determinants of Health Webinar No. 2 »COVID-19, Social Determinants and Violence«, 2. dec. 2020, on-line.

– MEŠKO, Gorazd (diskutant), Borovec, Krunoslav (diskutant), Stefanovska, Vesna (diskutant), Stanojska, Angelina (diskutant). Kriminološke i kriminalističke vpljanja od globalnata pandemija: korona (online) dijalozi, 10. jun. 2020, Univerzitet sv. Kliment Ohridski, Bitola.

– MEŠKO, Gorazd. Penology: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

– MEŠKO, Gorazd. Victimology: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

– MEŠKO, Gorazd. Criminology and crime policy: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

– MEŠKO, Gorazd. Criminology and victimology: 12 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

– MEŠKO, Gorazd. Safety and security in local communities: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

Maja Modic

– MODIC, Maja. Varstvoslovni vidiki varnostnega samoorganiziranja prebivalcev. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 59–67.

– Bobnar, Tatjana, Mikulan, Marija, MODIC, Maja, Lobnikar, Branko, Meško, Gorazd. Okrogla miza »Polijsko delo v skupnosti v Sloveniji«. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 5–6.

Urška Pirnat

– PIRNAT, Urška, Meško, Gorazd. Preliminarne ugotovitve raziskovanja zaznave družbenih procesov, varnostnih problemov in policije v ruralnih in urbanih lokalnih skupnostih. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 37.

Kaja Prislan

– PRISLAN, Kaja, Lobnikar, Branko. Zadovoljstvo prebivalcev z zagotavljanjem varnosti v različno urbaniziranih lokalnih skupnostih. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 49–57.

– Borovec, Krunoslav, PRISLAN, Kaja, Butorac, Ksenija, Lobnikar, Branko. The police in local communities as a crucial stakeholder in disengaging from radicalism. V: Cajner Mraović, Irena, Kondor-Langer, Mirjana (ur.). Zbornik radova Medunarodne znanstveno-stručne konferencije 6. Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu – »Idemo li ukorak s novim sigurnosnim izazovima?«. Zagreb, Hrvatska. Zagreb: Ministarstvo unutranjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 2020, str. 313–328.

– Podgorski, Katrin, PRISLAN, Kaja. Model delovne uspešnosti pravosodnih policistov z vidika organizacijskih dejavnikov. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 38.

– Stojchevska, Kristina, PRISLAN, Kaja. Napadi DDoS skozi prizmo ponudnikov telekomunikacijskih storitev. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 42.

Boštjan Slak

– SLAK, Boštjan. Organizirana kriminaliteta in formalno gospodarstvo. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 41.

– SLAK, Boštjan. Uporaba IKT pri izvajanju vaj s kriminalistično vsebino. V: Inovativna uporaba IKT v visokem šolstvu: izzivi in priložnosti: konferenca IKTVVIS, online, 24.–25. sep. 2020. Ljubljana: IKTVVIS. 2020.

Andrej Sotlar

– Prezelj, Iztok, SOTLAR, Andrej, Vuga Beršnak, Janja, Kolak, Anja, Kocjančič, Klemen, Modic, Maja, Prislan, Kaja, Černigoj, Albert, Lobnikar, Branko. Predstavitev tematske številke revije Varstvoslovje in okrogla miza »Indikatorsko spremljanje radikalizacije«. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020.

– SOTLAR, Andrej, Dvojmoč, Miha, Modic, Maja, Tominc, Bernarda, Prislan, Kaja, Meško, Gorazd, Lobnikar, Branko. Okrogla miza »Mnenje prebivalcev Slovenije o institucijah pluralne policijske dejavnosti«. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 7–8.

– SOTLAR, Andrej. Private security industry: 14 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, poletni semester.

Bojan Tičar

– Primec, Andreja, TIČAR, Bojan. Prekrški na področju prava zavodov in iz uslužbenskih razmerij. V: 46. Dnevi slovenskih pravnikov, 15.–16. okt. 2020, Portorož, Podjetje in delo, 46(6/7). Ljubljana: LEXPERA, str. 1056–1069.

– TIČAR, Bojan, Rakar, Iztok. Pravni ukrepi občin v času razglašene epidemije covida-19 z vidika varnosti v lokalnih skupnostih. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbor-

nik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 130–140.

– TIČAR, Bojan, Koren Fric, Jona. Pregled ureditve in revizijske prakse računskega sodišča Republike Slovenije pri nadzoru policije. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 45.

– TIČAR, Bojan, Muženič, Martin. Analiza notranjega nadzora nad delom državne policije republike Italije - komparativna študija primera. V: Modic, Maja (ur.), et al. 21. Dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. jun. 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 46.

– TIČAR, Bojan. Public law and public administration: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2019/2020, zimski semester.

Bernarda Tominc

– TOMINC, Bernarda, Sotlar, Andrej. Varnostno samorganiziranje državljanov – med teoretičnim konceptom in slovensko deklarativno prakso. V: Meško, Gorazd, Hacin, Rok, Eman, Katja (ur.). 6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik: [2. dec. 2020, on-line]. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 2020, str. 69–77.

Simon Vrhovec

– Fujs, Damjan, VRHOVEC, Simon, Vavpotič, Damjan. A novel approach for acquiring training and software security requirements. V: Caviglione, Luca, Mileva, Aleksandra, Wendzel, Steffen (ur.). EICC 2020: proceedings of the European Interdisciplinary Cybersecurity Conference: Rennes, France, nov. 2020, (ACM proceedings). New York: Association for Computing Machinery, 2020, str. 1–2.

– Jelovčan, Luka, Fujs, Damjan, VRHOVEC, Simon, Mihelič, Anže. The role of information sensitivity in adoption of E2EE communication software. V: Caviglione, Luca, Mileva, Aleksandra, Wendzel, Steffen (ur.). EICC 2020: proceedings of the European Interdisciplinary Cybersecurity Conference: Rennes, France, nov. 2020, (ACM proceedings). New York: Association for Computing Machinery, 2020, str. 1–2.

– VRHOVEC, Simon. Structural equation modeling in cybersecurity research: presentation at IWSMR 2020, 2nd International Workshop on Information Security Methodology and Replication Studies (IWSMR 2020), held in with the 15th International Conference on Availability, Reliability and Security, ARES 2020, on-line, 25.–28. avg. 2020.

– VRHOVEC, Simon. Digital forensics: 10 ur predavanj za tuje študente na mobilnosti Erasmus+, Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru, študijsko leto 2020/2021, zimski semester.

7 Bibliografija raziskovalcev v letu 2020³

V letu 2020 so bili pedagoški delavci fakultete mentorji 146 diplomskih, magistrskih in doktorskih del (v nadaljevanju navajamo samo mentorstva na magistrskem in doktorskem študiju), člani 59 uredništev ter recenzenti pri 56 revijah in monografskih publikacijah.

Igor Areh

Članki in drugi sestavni deli:

– Denault, Vincent, AREH, Igor, et al. The Analysis of nonverbal communication: the dangers of pseudoscience in security and justice contexts. *Anuario de psicología jurídica*, vol. 30, no. 1, str. 1–12.

– Denault, Vincent, AREH, Igor, et al. Análisis de la comunicación no verbal: los peligros de la pseudociencia en entornos de seguridad y justicia. *Anuario de psicología jurídica*. 2020, vol. 30, no. 1, str. 1–33.

– AREH, Igor. Forensic assessment may be based on common sense assumptions rather than science. *International journal of law and psychiatry*, vol. 71.

– AREH, Igor, Walsh, Dave. Own-gender bias may affect eyewitness accuracy of perpetrators' personal descriptions. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, letn. 71, št. 4, str. 247–256.

– Denault, Vincent, AREH, Igor, et al. L'analyse de la communication non verbale: les dangers de la pseudoscience en contextes de sécurité et de justice. *Revue internationale de criminologie et de police technique et scientifique*, vol. 73, no. 1, str. 15–44.

– AREH, Igor. Izvedenci brez standardov so kot sodišča brez zakonov. (1.). *Odvetnik: glasilo Odvetniške zbornice Slovenije*, leto 22, št. 4, str. 20–23.

– AREH, Igor. Kateri psihološki testi so primerni za sodno izvedenstvo? *Odvetnik: glasilo Odvetniške zbornice Slovenije*, leto 22, št. 5, str. 31–34.

Intervju:

– AREH, Igor (intervjuvanec). Zlorabe otrok: razmišljanja in priporočila sodnega izvedenca dr. Igorja Areha. *Šolsko svetovalno delo: revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih*. 2020, letn. 24, št. 1/2, str. 82–85.

– AREH, Igor (intervjuvanec). To je katastrofa!: psihološki testi krojijo usodo ljudi: o usodni nestrokovnosti sodnih izvedencev z dr. Igorjem Arehom, sodnim psihologom. *Zarja, Jana*, št. 41, str. 12–15.

Monografije in druga zaključena dela:

– AREH, Igor. Presoja metode izdelave izvedenskega

³ Pri delih v soavtorstvu med sodelavci Fakultete za varnostne vede je delo navedeno samo pri prvem avtorju.

mnenja in njegove znanstvene verodostojnosti: izvedensko mnenje (št. 2701-2020).

– AREH, Igor. Presoja znanstvene oz. strokovne verodostojnosti izvedenskega mnenja: (št. 2505-2020).

Mentorstvo pri magistrskem študiju:

– Bricelj, Dominika. Kvaziznanosti v forenzični psihologiji.

– Rižnar, Lina. Potrditvena pristranskost v forenziki.

– Urankar, Martin. Povezava med deviantnostjo in nasiljem v medijih.

– Leskovar, Eva. Primerjava posledic fizičnega in psihičnega nasilja nad otroki.

Uredništvo:

– Varstvoslovje.

Recenzent:

– AI & society: the journal of human and machine intelligence; Psychology, crime & law; Varstvoslovje.

Branko Ažman

Uredništvo:

– Varstvoslovje.

Recenzent:

– Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

Igor Bernik

Uredništvo:

– Journal of forensic research and crime studies; Varstvoslovje.

Recenzent:

– Behaviour & information technology; Varstvoslovje.

Eva Bertok

Monografije in druga zaključena dela:

– Brečko, Barbara Neža, BERTOK, Eva, Berzelak, Jernej. Odklikni, 2018: raziskava o spletnem nadlegovanju med mladimi v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Arhiv družboslovnih podatkov, 2020.

Uredništvo:

– Kriminalistična teorija i praksa.

Aleš Bučar Ručman

Članki in drugi sestavni deli:

– BUČAR-RUČMAN, Aleš. Questioning social solidarity through the perspective of parking violations in spaces

reserved for disabled people. Current sociology. 2020, vol. 68, iss. 7, str. 990–1006.

– BUČAR-RUČMAN, Aleš, Modic, Maja. Critical perspectives on the (post) 'refugee crisis' – policing of migration in Slovenia. V: Nagy, Veronika, Kerezi, Klára (ur.). A critical approach to police science: new perspectives in post-transitional policing studies. Hague: Eleven International, 2020, str. 273–303.

– BUČAR-RUČMAN, Aleš, Šulc, Ajda. Medvrstniško nasilje: koraki za uspešno soočanje in preprečevanje = Peer violence: steps towards successful solutions and prevention. V: Slokan, Simon (ur.), et al. Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja. 1. izd. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2020, str. 102–120.

– BUČAR-RUČMAN, Aleš. Sistem, ki mu ni mar za življenje. Večer. 4. 4. 2020.

Intervju:

– BUČAR-RUČMAN, Aleš (intervjuvanec). »Varda zmanjšuje ali celo ogroža nacionalno varnost«: kršitve sistema notraje varnosti. Večer, V soboto. 1. avg. 2020, 76, [št.] 176.

– Gregori, Nina (intervjuvanec), Žagar, Mitja (intervjuvanec), BUČAR-RUČMAN, Aleš (intervjuvanec), Videmšek, Boštjan (intervjuvanec), Jurič, Igor (intervjuvanec). Evropski migracijski in azilni pakt: [oddaja] Studio ob sedemnajstih, I. program, Radio Slovenija, Ljubljana, 25. 9. 2020.

– Štefančič, Marcel (oseba, ki intervjuva), BUČAR-RUČMAN, Aleš (intervjuvanec). Komu koristijo ilegalne migracije. Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020. Studio City.

Monografije in druga zaključena dela:

– BUČAR-RUČMAN, Aleš, Erjavec, Klavdija, Gantar, Damjan, Igličar, Albin, Kečanović, Bečir (avtor, urednik), Kovač, Polonca, Mordej, Alenka, Rogič Ožek, Simona, Rupnik Vec, Tanja, Rutar Ilc, Zora, Slokan, Simon (avtor, urednik), Šulc, Ajda, Šumi, Robert, Ule, Mirjana, Logaj, Vinko (urednik). Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja. Spletna izd. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2020.

Mentorstvo pri magistrskem študiju:

– Sedej, Aljaž. Migracije, zaposlovanje in integracija: analiza življenjskih zgodb priseljencev v Sloveniji.

Uredništvo:

– Dve domovini: razprave o izseljenstvu; Varstvoslovje.

Recenzent:

– Crime, law and social change: an international journal; Varstvoslovje.

Tinkara Bulovec

Članki in drugi sestavni deli:

- BULOVEC, Tinkara, Eman, Katja. Nightlife entertainment spots in cities as a potential criminogenic focus of sexual harassment. *Varstvoslovje*, letn 22, št. 3, str. 255–285.

Bojan Dobovšek

Članki in drugi sestavni deli:

- Dorđević, Saša, DOBOVŠEK, Bojan. Organised crime in Western Balkans Six at the onset of coronavirus. *International journal of sociology and social policy*, vol. 40, no. 9/10, str. 807–820.
- Premrl, Peter, DOBOVŠEK, Bojan. Finančna kriza ali finančna kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 2020, letn. 71, št. 3, str. 208–217.
- DOBOVŠEK, Bojan. Hibridna ogrožanja – ugrabitev zakonodaje. *Pravna praksa*, 2020, leto 39, št. 34, str. 3.

Monografije in druga zaključena dela:

- Dreven, Maša, DOBOVŠEK, Bojan, Jelenc, Uroš, Majerle, Ida, Makovšek, Peter, Markelj, Blaž (avtor, avtor dodatnega besedila), Mervič, Eneja, Praprotnik, Gorazd, Skerl Beronja, Gregor, Markelj, Blaž (urednik). *Informacijska varnost: izzivi sodobne tehnologije*. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020.
- DOBOVŠEK, Bojan. *Transnacionalna kriminaliteta: študijsko gradivo* (2. izd.). Maribor: Univerzitetna založba, 2020.
- Podbevšek, Gorazd (diskutant), DOBOVŠEK, Bojan (diskutant), Smrdelj, Robert (diskutant), Kerin, Miha (diskutant), Savski, Simon (diskutant), Mihelič Sušnik, Katja (diskutant). *Teden boja proti korupciji: nasprotje interesov – tako popularen, pa tako nerazumljen institut*. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije, 2020.

Mentor pri doktorskih disertacijah:

- Fedran, Jasna. *Načrt integritete kot oblika preprečevanja korupcije v Republiki Sloveniji*.

Mentorstvo pri magistrskem študiju:

- Centa, Hari. *Domnevno pranje iranskega denarja v Novi Ljubljanski banki*.
- Šegota, Jure. *Nezakonito pridobivanje uradnih listin o izobrazbi*.
- Lepoša, Mateja. *Poznavanje dela preventivnih institucij na področju korupcije v Sloveniji in zadovoljstvo z njihovim delom med prebivalci Pomurja*.
- Berce, Nika. *Problematika preiskovanja zavarovalniških goljufij pri telesnih poškodbah v prometnih nesrečah z minimalnim trkom*.
- Vozel, Tjaša. *Vrhunsko plavanje v Sloveniji in doping*.

Uredništvo:

- *European Journal of Policing Studies*; *Kriminalistična teorija i praksa*; *Revija za bezbednost: stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu*; *Varstvoslovje*.

Recenzent:

- Tomše, Sara, Markelj, Blaž. *Informacijska varnost: etično hekanje*. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020.
- *Kriminalistična teorija i praksa*; *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*; *Varstvoslovje*.

Miha Dvojmoč

Monografije in druga zaključena dela:

- DVOJMOČ, Miha (avtor, vodja projekta), Lobnikar, Branko, Sotlar, Andrej, Prislan, Kaja. *Ciljni raziskovalni projekt Primerjava ureditve dejavnosti zasebno varnostnih subjektov v Sloveniji in državah članicah EU: primerjalno-pravni elaborat o razmejitvi pristojnosti med državno in zasebno policijo z vidika dopustnosti izvajanja državnih nalog: poročilo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, 2020.

Mentorstvo pri magistrskem študiju:

- Ban, Boštjan. *Percepcija detektivov o detektivski dejavnosti v Republiki Sloveniji*.
- Jerman, Tadej. *Varovanje Letališča Ljubljana*.

Uredništvo:

- Sotlar, Andrej, Beković, Miloš, Dvojmoč, Miha, Kramberger, Tina, Primc, Žiga, Ban, Boštjan, Čič, Matic, Černigoj, Špela, Gaberšek, Nika, Golja, Anja, Pucko, Monika, Tratnik, Blažka, DVOJMOČ, Miha (urednik). *Detektivska dejavnost in upravičenost nadzorovanja zaposlenih: priročnik za naročnike in ponudnike detektivskih storitev v Republiki Sloveniji*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020.

Recenzent:

- *Kriminalistična teorija i praksa*.

Katja Eman

Članki in drugi sestavni deli:

- EMAN, Katja, Meško, Gorazd. *Green issues in South-Eastern Europe*. V: Brisman, Avi (ur.), South, Nigel (ur.). *Routledge international handbook of green criminology* (2nd ed). Abingdon; London; New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2020, str. 304–316.
- White, Robert Douglas, EMAN, Katja. *Green criminology, water issues, human rights and private profit*. V: EMAN, Katja (ur.), et al. *Water, governance, and crime issues*. Cham: Springer, 2020, str. 3–15.
- EMAN, Katja, White, Robert Douglas. *Water and organised crime*. V: EMAN, Katja (ur.), et al. *Water, governance, and crime issues*. Cham: Springer, 2020, str. 47–59.

Mentorstvo pri magistrskem študiju:

- Tominec, Katja. Načini zagotavljanja varnosti in delo policije v občinah Ajdovščina in Vipava.
- Povalej, Nataša. Okoljska problematika Šaleških jezer.
- Koglar, Urban. Stališča občanov in občanov Občine Vodice o gasilcih in gasilskih organizacijah.

Uredništvo:

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Varstvoslovje.
- EMAN, Katja (urednik), Meško, Gorazd (urednik), Segato, Lorenzo (urednik), Migliorini, Massimo (urednik). Water, governance, and crime issues. Cham: Springer, cop. 2020.

Recenzent:

- Journal of Comparative Research in Anthropology & Sociology.

Vanja Ida Erčulj

Članki in drugi sestavni deli:

- Škerlič, Sebastjan, Sokolovskij, Edgar, ERČULJ, Vanja. Maintenance of heavy trucks: an international study on truck drivers, 2020, vol. 22, no. 3, str. 493–500.
- Zver, Samo, Avčin, Simona, Bedreag, Ovidiu, Bizilj, Sanja, ERČULJ, Vanja, Jazbec, Janez, Puconja, Nina, Stanič, Rade, Jereb, Matjaž. Micafungin for candida infections in Slovenia and Romania. Journal of infection in developing countries. 2020, vol. 14, str. 1–31.
- Grosek, Štefan, Kučan, Rok, Grošelj, Jon, Oražem, Miha, Grošelj, Urh, ERČULJ, Vanja, Lajovic, Jaro, Borovečki, Ana, Ivanc, Blaž. The first nationwide study on facing and solving ethical dilemmas among healthcare professionals in Slovenia. PloS one, jul. 2020, vol. 15, no. 7, str. 1–20.
- Muha, Robert, Škerlič, Sebastjan, ERČULJ, Vanja. The importance of risk management for the introduction of modern warehouse technologies. Promet, 2020, vol. 32, no. 3, str. 321–333.
- Kobal, Dejan, Kegl, Barbara, ERČULJ, Vanja, Grosek, Štefan. Effects of preoperative parental pain management educational interventions on the postoperative pain intensity and duration of small children who underwent one-day surgery: a prospective randomized controlled trial. Signa vitae: specialized medical journal. 15. sep. 2020.
- Arnol, Miha, Naumovic, Radomir, Dimitrov, Emil P., Rački, Sanjin, Bucsa, Cristina A., Covic, Adrian, Mitic, Igor, Vavic, Neven, Velickovic Radovanovic, Radmila M., Zibar, Lada, Bizilj, Sanja, ERČULJ, Vanja, Supanc Missoni, Tatjana, Stupica, Katarina T., Knotek, Mladen. Immunosuppressive regimens following kidney transplantation in five European countries: the observational RECORD study. Transplantation reports, sep. 2020, vol. 5, iss. 3, 11 str.

- ERČULJ, Vanja. Koronavirus pod lupo medijskega poročanja. Udomačena statistika.

- ERČULJ, Vanja. Posvet o vizualizaciji zdravstvenih podatkov. Udomačena statistika.

Monografije in druga zaključena dela:

- ERČULJ, Vanja, Šifrer, Jerneja. Multivariatne metode v varstvoslovju s programom SPSS. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze; Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, 2020.

Recenzent:

- Health psychology report; Information research.

Benjamin Flander

Uredništvo:

- Varstvoslovje.

Recenzent:

- Kriminalistička teorija i praksa; Varstvoslovje.

Danijela Frangež

Monografije in druga zaključena dela:

- FRANGEŽ, Danijela, Hacin, Rok, Flander, Benjamin, Vrhovec, Simon, Erčulj, Vanja, Tominc, Bernarda, Štrakl, Tina, Kristančič, Živa, Milenkov, Mirče, Gerjevič, Andrej. Samoevalvacijsko poročilo za študijsko leto 2018/2019: Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede. Maribor: Fakulteta za varnostne vede, 2020.

Mentorstvo pri magistrskem študiju:

- Blatnik, Eva. Spletno nakupovanje ponarejenih prehranskih dopolnil v Sloveniji.
- Kokoravec, Iza. Zloraba dovoljenih in prepovedanih drog med mladostniki.

Uredništvo:

- Kriminalistička teorija i praksa.

Recenzent:

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Varstvoslovje.

Rok Hacin

Članki in drugi sestavni deli:

- HACIN, Rok, Meško, Gorazd. Slovenski zaporski sistem – razvoj in stanje po 25 letih. Teorija in praksa, 2020, letn. 57, št. 3, str. 770–785.

Monografije in druga zaključena dela:

- HACIN, Rok, Meško, Gorazd. The dual nature of legitimacy in the prison environment: an inquiry in Slovenian prisons. Cham: Springer, 2020.

Uredništvo:

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

Recenzent:

- Archiwum Kryminologii; Journal of investigative psychology and offender profiling; Journal of psychiatric and mental health nursing; Psychology, crime & law; Varstvoslovje.

Mojca Kompara Lukančič

Članki in drugi sestavni deli:

- KOMPARA LUKANČIČ, Mojca. An overview of English dictionaries of abbreviations. Lexikos, 2020, vol. 30, str. 171–196.
- KOMPARA LUKANČIČ, Mojca, Fabijanič, Ivo. LanGuide – a tool for learning English. V: Potočnik Topler, Jasna (ur.), et al. English and Italian in the frame of genre-based research and foreign language learning. Maribor: University Press, Faculty of Arts. 2020, str. 33–74.
- KOMPARA LUKANČIČ, Mojca. The compilation of the Shakespeare's dictionary. V: Potočnik Topler, Jasna (ur.), et al. English and Italian in the frame of genre-based research and foreign language learning. Maribor: University Press, Faculty of Arts. 2020, str. 75–92.

Monografije in druga zaključna dela:

- Fabijanič, Ivo, KOMPARA LUKANČIČ, Mojca, Lenassi, Nives, Paolucci, Sandro, Smajla, Tilen, Potočnik Topler, Jasna (urednik). English and Italian in the frame of genre-based research and foreign language learning. 1st ed. Maribor: University Press, Faculty of Arts, 2020. 134 str.
- KOMPARA LUKANČIČ, Mojca. Nozioni di base della lingua italiana per il settore del turismo (2nd ed.). Maribor: University Press; Brežice: University of Maribor, Faculty of Tourism, 2020. IV, 324 str.

Branko Lobnikar

Članki in drugi sestavni deli:

- Prezelj, Iztok, LOBNIKAR, Branko. Identifikacija in spremljanje radikalizacije na osnovi indikatorjev. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 1, str. 6–26.
- LOBNIKAR, Branko. Sekuritizacija v času epidemije. Večer, 20. apr. 2020, leto 76, št. 91, str. 8.
- LOBNIKAR, Branko. Komu služiti?. Večer, 21. maj 2020, leto 76, št. 115, str. 19.

Monografije in druga zaključna dela:

- Prezelj, Iztok, LOBNIKAR, Branko, Vuga Beršnak, Janja, Sotlar, Andrej, Kolak, Anja, Kocjančič, Klemen, Prislan, Kaja, Modic, Maja, Ferlin, Anica. Ciljni raziskovalni program Radikalizacija in celoviti protiukrepi v Republiki Sloveniji (RadCePro) = (Radicalization and comprehensive counter-

measures in Slovenia): končno poročilo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede; Maribor: Fakulteta za varnostne vede, 2020. 561 str.

Intervju:

- Prezelj, Iztok (intervjuvanec), LOBNIKAR, Branko (intervjuvanec). V vse bolj polariziranih družbah je tudi radikalizirano nasilje pogostejše: za uspešno naslavljanje radikalizacije, ki vodi v nasilje, bodo potrebni novi pristopi: RTVSLO, 3. program Radia Slovenija, program Ars, oddaja Glasovi sveta, 13. jan. 2021.
- Veselič, Boštjan (avtor, oseba, ki intervjuva), Kozjek, Nina (intervjuvanec), Čas, Tomaž (intervjuvanec), LOBNIKAR, Branko (intervjuvanec). Policija in vojska na kadrovske robu?, (Tednik). Ljubljana: Radiotelevizija Slovenija javni zavod, 2020.
- Živulovič, Borut - Bobo (intervjuvanec), Wiseman, Jamie (intervjuvanec), Hladnik-Milharčič, Ervin (intervjuvanec), LOBNIKAR, Branko (intervjuvanec), Andrinek, Gašper (oseba, ki intervjuva). Novinarji in fotoreporterji v nevarnosti. Ljubljana: Društvo novinarjev Slovenije, 2020.

Mentorstvo pri magistrskih delih:

- Kotnik, Špela. Analiza dela policistov Operativno-komunikacijskega centra Policijske uprave Celje.
- Čatić Tasev, Sedita. Medijsko poročanje o radikalizaciji in policijski dejavnosti v Sloveniji.
- Komat, Anja. Občutek varnosti prebivalcev pred nasilnim kriminalom v Občini Kočevje.
- Kozmelj, Nana. Ocena zmožnosti implementacije modela preprečevanja in izključevanja iz procesa nadaljnje radikalizacije na lokalni ravni.
- Divjak, Petra. Trpinčenje na delovnem mestu na upravnih enotah v Sloveniji.
- Kuralt, Maja. Zaznave policistov ob uvedbi nosljivih kamer v policijske postopke.

Uredništvo:

- Journal of forensic research and crime studies; Varstvoslovje.

Recenzent:

- Sotlar, Andrej, Grizold, Anton, Vuga Beršnak, Janja. Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2020.
- Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

Blaž Markelj

Monografije in druga zaključna dela:

- Tomše, Sara, MARKELJ, Blaž. Informacijska varnost: etično hekanje. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020. 207 str.

Mentorstvo pri magistrskih delih:

- Gjergjek, Sašo. Uporaba varnostno operativnega centra za zaščito kritične infrastrukture.

Uredništvo:

- European journal of security and safety.
- Dreven, Maša, Dobovšek, Bojan, Jelenc, Uroš, Majerle, Ida, Makovšek, Peter, MARKELJ, Blaž, Mervič, Eneja, Praprotnik, Gorazd, Skerl Beronja, Gregor, MARKELJ, Blaž (urednik). Informacijska varnost: izzivi sodobne tehnologije. Ljubljana: Lexpera, GV založba, 2020. 204 str.

Recenzent:

- Podbregar, Iztok (urednik). Zaposleni v digitalni dobi. Maribor: Univerzitetna založba Univerze; Kranj: Fakulteta za organizacijske vede, 2020.

Gorazd Meško

Članki in drugi sestavni deli:

- Reisig, Michael Dean, Flippin, Michaela, MEŠKO, Gorazd, Trinkner, Rick. The Effects of justice judgments on police legitimacy across urban neighborhoods: a test of the invariance thesis. *Crime and delinquency*, 7. dec. 2020, 24 str.
- MEŠKO, Gorazd, Hacin, Rok. Self-legitimacy and use of force: a quantitative study of prison officers in Slovenia. *International journal of comparative and applied criminal justice*, 2020, vol. 44, no. 1-2, str. 103–117.
- MEŠKO, Gorazd, Hacin, Rok, Šišigina, S. N. Issledovanie samolegitimnosti tjuremnyh rabotnikov v ispravitel'nyh učreždenijah Slovenii = A qualitative study of the self-legitimacy of prison workers in Slovenian prisons. *Penitenciarna nauka*, 2020, tom 14, no. 3, str. 315–324.
- MEŠKO, Gorazd. Rural criminology - a challenge for the future: editorial. *European journal of crime, criminal law and criminal justice*, 2020, vol. 28, no. 1, str. 3–13.
- MEŠKO, Gorazd, Tičar, Bojan, Hacin, Rok. The aims of punishment, sanctioning and imprisonment in Slovenia - transitional criminal justice perspectives. V: Papacharalambous, Charis (ur.). *The aims of punishment: theoretical, international and law comparative approaches*. Athens; Thessaloniki: Sakkoulas; Baden-Baden: Nomos. 2020, str. 185–212.
- MEŠKO, Gorazd, Kozmelj, Rajko, Lobnikar, Branko. Police and prosecutorial cooperation in Europe in response to serious transnational crime. V: Conde, E., Yaneva, Zhaklin V., Scopelliti, Marzia (ur.). *The Routledge handbook of European security law and policy*. Abingdon; New York: Routledge. 2020, str. 29–45.
- MEŠKO, Gorazd, Eman, Katja. Policing water crimes. V: Eman, Katja (ur.), et al. *Water, governance, and crime issues*. Cham: Springer, 2020, str. 75–91.
- Kuhar, Saša, MEŠKO, Gorazd. Water crime in the Republic of Slovenia. V: Eman, Katja (ur.), et al. *Water, gover-*

nance, and crime issues. Cham: Springer, 2020, str. 157–176.

- MEŠKO, Gorazd, Shapland, Joanna, Groenemeyer, Axel, Gayet-Viaud, Carole. Introduction. V: MEŠKO, Gorazd (ur.), et al. *Challenges of comparative criminological research*, (GERN research paper series, nr. 6). Antwerpen; Apeldoorn; Portland: Maklu. 2020, str. 6–9.

Monografije in druga zaključena dela:

- MEŠKO, Gorazd (avtor, vodja projekta), Dvojmoč, Miha, Lobnikar, Branko, Modic, Maja, Prislan, Kaja, Sotlar, Andrej, Tominc, Bernarda. *Policija in drugi deležniki zagotavljanja varnosti – vidiki pluralne policijske dejavnosti v lokalnih skupnostih: ciljni raziskovalni projekt: raziskovalno poročilo*. Ljubljana: Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, 2020. 262 str.

Mentorstvo pri doktorskih disertacijah:

- Rožnik, Andreja. *Situacijska prevencija nezakonite trgovine z električnimi in elektronskimi odpadki*.

Mentorstvo pri magistrskih delih:

- Trivunčević, Rade. *Arabska pomlad skozi pogled primerjalne kriminologije*.
- Zorko, Kristina. *Tla, varnost tal in globalni varnostni izzivi*.
- Erhatic, Monja. *Viktimološki vidik psihičnega in fizičnega nasilja na delovnem mestu*.
- Samida, Sandra. *Žrtve uživanja prepovedanih drog v nosečnosti*.

Uredništvo:

- Aktual'nye problemy ekonomiki i prava; Arhivum Kryminologii; *European journal of crime, criminal law and criminal justice*; *European Journal of Probation*; *European journal on criminal policy and research*; *International journal of criminal justice sciences*; *International journal of social inquiry*; *Penitenciarna nauka*; *Policing: An international journal of police strategies & management*; *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*; *Rossijskij kriminologičeskij vzgläd*; *Uголовno-ispolnitel'noe pravo*; *Vestnik kriminalistiki*.
- MEŠKO, Gorazd (urednik), Shapland, Joanna (urednik), Groenemeyer, Axel (urednik), Gayet-Viaud, Carole (urednik). *Challenges of comparative criminological research*, (GERN research paper series, nr. 6). Antwerpen; Apeldoorn; Portland: Maklu, 2020. 218 str.
- MEŠKO, Gorazd (urednik), Hacin, Rok (urednik), Eman, Katja (urednik). *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: varnost v ruralnih in urbanih okoljih: konferenčni zbornik*: [2. dec. 2020, on-line]. 1. izd. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020. 150 str.

Recenzent:

- *The Australian & New Zealand journal of criminology*; *European journal of crime, Criminal law and crimi-*

nal justice; European journal of criminology; journal of the European Society of Criminology; Information security journal; International journal of offender therapy and comparative criminology, The international sports law journal, Journal of public affairs; Law & society review; Police practice and research: an international journal; Policing & society; Pravniki: revija za pravno teorijo in prakso; Social indicators research; Social justice, Victims & offenders; Premeščanje mej v kriminologiji in kriminalitetni politiki; Varstvoslovje.

– Ignjatović, Đorđe. Kaznena reakcija u Srbiji: tematska monografija. Deo 10. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta, 2020. X, 362 str. Biblioteka Crimen, 48.

– Review of the research proposal at NWO Domain Social Sciences and Humanities submitted by A. E. Nivette, entitled Evaluating the effect of experiences with the police on legitimacy and crime.

– Članstvo in delo v znanstvenem kolegiju recenzentov Flamske raziskovalne organizacije (FWO), Belgija.

– Članstvo v recenzentskem odboru za izbor najboljšega dela s področja penologije, FSIN, Vologda, Rusija.

Anže Mihelič

Članki in drugi sestavni deli:

– Uršič, Črt, MIHELIČ, Anže, Vrhovec, Simon. Uporaba nevronske mreže v kibernetiki varnosti. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 2, str. 197–210.

– MIHELIČ, Anže, Vrhovec, Simon, Hovelja, Tomaž. Sistematični pregled literature agilnih in vitkih pristopov k razvoju varne programske opreme. Uporabna informatika, 2020, letn. 28, št. 3, str. 161–169.

Maja Modic

Članki in drugi sestavni deli:

– Praznik, Timotej, MODIC, Maja, Slokan, Simon. The role and function of a sports event organiser: safety at football matches in Slovenia, Serbia, and Austria. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 3, str. 286–311.

Uredništvo:

– MODIC, Maja (urednik), Areh, Igor (urednik), Flander, Benjamin (urednik), Lobnikar, Branko (urednik), Pavšič Mrevlje, Tinkara (urednik). 21. dnevi varstvoslovja, Ljubljana, 3. junij 2020: zbornik povzetkov. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020.

Mentorstvo pri magistrskih delih:

– Pavlovič, Dejan. Delo slovenske policije v času epidemije koronavirusa SARS-Cov-2.

Recenzent:

– Journal of public affairs, Police practice and research: an international journal, SAGE open; Varstvoslovje.

– Bučar-Ručman, Aleš, Erjavec, Klavdija, Gantar, Damjan, Igličar, Albin, Kečanović, Bečir, Kovač, Polonca, Mordej, Alenka, Rogič Ožek, Simona, Rupnik Vec, Tanja, Rutar Ilc, Zora, Slokan, Simon, Šulc, Ajda, Šumi, Robert, Ule, Mirjana, Slokan, Simon (urednik), Kečanović, Bečir (urednik), Logaj, Vinko (urednik). Uporabna etika vključujočega, varnega in spodbudnega učnega okolja. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2020.

Tinkara Pavšič Mrevlje

Uredništvo:

– Varstvoslovje.

Recenzent:

– Kriminalistična teorija i praksa; Varstvoslovje.

Urška Pirnat

Članki in drugi sestavni deli:

– PIRNAT, Urška, Meško, Gorazd. Zaznava družbenih procesov, varnostnih težav in policije v ruralnih in urbanih lokalnih skupnostih – pilotska študija. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 2020, letn. 71, št. 3, str. 229–242.

Kaja Prislan

Članki in drugi sestavni deli:

– PRISLAN, Kaja, Stojchevska, Kristina, Mihelič, Anže. Vloga ponudnikov telekomunikacijskih storitev pri obvladovanju napadov DDoS. Elektrotehniški vestnik, 2020, letn. 87, št. 5, str. 251–259.

– PRISLAN, Kaja, Mihelič, Anže, Bernik, Igor. A real-world information security performance assessment using a multidimensional socio-technical approach. PloS one, vol. 15, no. 9, 17 str.

– PRISLAN, Kaja, Sotlar, Andrej, Lobnikar, Branko, Modic, Maja. Pojavnost in indikatorji radikalizacije zapornikov, oseb v probaciji in prosilcev za mednarodno zaščito v Sloveniji. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 1, str. 61–84.

– Jelovčan, Luka, PRISLAN, Kaja, Mihelič, Anže. Self-protective behaviour among young adults during public health crisis. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 3, str. 239–254.

– PRISLAN, Kaja, Borovec, Krunoslav, Cajner Mraović, Irena. The role of civil society and communities in countering violent extremism and radicalisation. Policija i sigurnost, 2020, god. 29, br. 3, str. 223–245.

Monografije in druga zaključena dela:

– Gabrovec, Branko, Albreht, Tit, PRISLAN, Kaja, Lobnikar, Branko, Macur, Mirna, Kršić, Ivana, Jelenc, Marjetka, Selak, Špela, Crnković, Nuša, Malešević, Sandra. Varnost zdravstvenega osebja pri obravnavi pacientov: končno poročilo. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2020. 211 str.

Mentor pri magistrskih delih:

- Babič, Asja. Osebna varnost in prostorske rešitve v zdravstvenih ustanovah.
- Lunežnik, Patricija. Reševanje kadrovske problematike v zasebnem varovanju z naprednimi tehnološkimi rešitvami.
- Stojchevska, Kristina. Vloga ponudnikov telekomunikacijskih storitev pri odkrivanju in preprečevanju napadov za porazdeljeno zavrnitev storitev.
- Svetič, Rok. Zadovoljstvo žrtev nasilja v družini s prvimi posredovalci.

Recenzent:

- ACM proceedings; International journal of comparative and applied criminal justice; Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Varstvoslovje.
- Cajner Mraović, Irena (urednik), Kondor-Langer, Mirjana (urednik). Istraživački dani Visoke Visoke policijske škole u Zagrebu – »Razumijevanje novih sigurnosnih izazova«: zbornik radova VII. međunarodne znanstveno-stručne konferencije: Zagreb, Hrvatska 2020. Zagreb: Ministarstvo unutranjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija.

Boštjan Slak

Uredništvo:

- Kriminalistička teorija i praksa.

Recenzent:

- Varstvoslovje.

Andrej Sotlar

Monografije in druga zaključna dela:

- SOTLAR, Andrej, Grizold, Anton, Vuga Beršnak, Janja. Institucionalizacija zagotavljanja nacionalne varnosti Republike Slovenije: konceptualizacija, razvojni mejniki, politika in sistem, (Knjižna zbirka Varnostne študije). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2020. 288 str.
- SOTLAR, Andrej, Beković, Miloš, Dvojmoč, Miha, Kramberger, Tina, Primc, Žiga, Ban, Boštjan, Čič, Matic, Černigoj, Špela, Gaberšek, Nika, Golja, Anja, Pucko, Monika, Tratnik, Blažka, Dvojmoč, Miha (urednik). Detektivska dejavnost in upravičenost nadziranja zaposlenih: priročnik za naročnike in ponudnike detektivskih storitev v Republiki Sloveniji. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2020.

Mentorstvo pri doktorskih disertacijah:

- Juvan, Janez. Oblikovanje modela delovanja mednarodne skupnosti v državah Zahodnega Balkana za doseganje dolgoročne stabilnosti in varnosti.

Uredništvo:

- Krízový manažment; Varstvoslovje; Visuomenes saugumas ir viesoji tvarka.

Recenzent:

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

Bojan Tičar

Članki in drugi sestavni deli:

- Muženič, Martin, TIČAR, Bojan. Nadzor in sankcioniranje prekrškov v zvezi z orožjem v Republiki Sloveniji - študije primerov in predlogi za prihodnjo ureditev. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 2, str. 158–178.
- TIČAR, Bojan, Koren Fric, Jona. Dosedanja revizijska praksa računskega sodišča RS pri nadzoru policije. Poslovodno računovodstvo, 2020, letn. 13, št. 3/4, str. 91–105.
- TIČAR, Bojan, Kandolf, Sara, Dvojmoč, Miha. De lege lata analiza sankcioniranja prekrškov v mestnih občinah v Sloveniji v letih od 2015 do 2017. Varstvoslovje, 2020, letn. 22, št. 2, str. 121–136.
- Rakar, Iztok, TIČAR, Bojan, Sever, Tina. Water protection in Slovenia: constitutional and administrative law perspectives. V: Eman, Katja (ur.), et al. Water, governance, and crime issues. Cham: Springer, 2020, str. 129–155.

Uredništvo:

- Varstvoslovje.

Recenzent:

- Revija za kriminalistiko in kriminologijo; Varstvoslovje.

Bernarda Tominc

Recenzent:

- Kriminalistička teorija i praksa.

Simon Vrhovec

Članki in drugi sestavni deli:

- Fujs, Damjan, VRHOVEC, Simon. Use of social networking services among Slovenes around the world. Dve domovini: razprave o izseljenstvu., 2020, št. 52, str. 61–79.
- Fujs, Damjan, VRHOVEC, Simon, Vavpotič, Damjan. Inovativni model za obvladovanje informacijskovarnostnih groženj pri uporabi informacijskih sistemov. Elektrotehniški vestnik, 2020, letn. 87, št. 3, str. 109–116.
- Fujs, Damjan, VRHOVEC, Simon, Vavpotič, Damjan. Bibliometric mapping of research on user training for secure use of information systems. Journal of universal computer science, 2020, vol. 26, no. 7, str. 764–782.
- VRHOVEC, Simon, Fujs, Damjan, Jelovčan, Luka, Mihelič, Anže. Evaluating case study and action research reports: real-world research in cybersecurity. Journal of universal computer science, 2020, vol. 26, no. 7, str. 827–853.
- Jelovčan, Luka, VRHOVEC, Simon, Mihelič, Anže. A literature survey of security indicators in web browsers. Elektrotehniški vestnik, 2020, letn. 87, št. 1/2, str. 31–38.

– Fujs, Damjan, VRHOVEC, Simon, Mihelič, Anže. Vloga čustvenčkov in čustvenih simbolov pri socialnem inženiringu = The role of emojis and emoticons in social engineering. Psihološka obzorja: slovenska znanstveno-strokovna psihološka revija, 2020, letn. 29, str. 134–142.

Mentorstvo pri magistrskih delih:

– Murko, Aleksander. Vpliv varnosti na sprejemanje kriptovalut.

Uredništvo:

– Eureka: Social and Humanities, International Journal of Cyber Forensics and Advanced Threat Investigations, Journal of cyber security and mobility.

Recenzent:

– European journal of crime, criminal law and criminal justice; Future generation computer systems; International journal of advanced computer science and applications; International journal of project management; Journal of cyber security and mobility; Journal of universal computer science; Revija za kriminalistiko in kriminologijo.

8 Pedagoško delo raziskovalcev Inštituta za varstvoslovje

Igor Areh, izredni profesor, je predaval in izvedel vaje pri predmetih Psihologija v pravosodju in policiji, Forenzična psihologija ter Preiskovalna psihologija. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetu Forensic psychology.

Branko Ažman, višji predavatelj, je predaval pri predmetu Strokovna terminologija (angleški jezik) in predaval in izvedel vaje pri predmetu Varstvoslovna terminologija (angleški jezik).

Igor Bernik, redni profesor, je predaval pri predmetih Osnove informacijske varnosti, Kibernetska varnost, Zagotavljanje varnosti informacij, Varnost kibernetskega prostora, Varnost pametnih sistemov ter Obvladovanje informacijske varnosti. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetu Security in Cyberspace.

Matevž Bren, redni profesor, je predaval in izvedel vaje pri predmetih Metodologija družboslovnega raziskovanja in multivariatne statistične metode, Raziskovanje varnostnih pojavov ter Metode raziskovanja in statistika.

Aleš Bučar Ručman, izredni profesor, je predaval pri predmetih Osnove sociologije za varstvoslovce, Nasilje in družba, Sociološke teorije v varstvoslovju ter Migracije, kri-

minaliteta in varnost. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetih Violence and society ter Migration, crime and security.

Lana Cvikl, predavateljica, je izvedla vaje pri predmetih Upravno pravo in javna uprava, Pravna ureditev javne uprave, Kazenskopравни sistem RS, Upravne notranje zadeve in azilno pravo, Temelji pravnega sistema in državne ureditve, Uvod v razumevanje prava in države ter Kazensko pravo.

Bojan Dobovšek, redni profesor, je predaval pri predmetih Organizirana kriminaliteta, Gospodarska kriminaliteta, Transnacionalna kriminaliteta ter Kriminaliteta belih ovratnikov. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetu White collar crime.

Miha Dvojmoč, docent, je predaval pri predmetih Nacionalnovarnostni sistem ter Metode v obveščevalni dejavnosti in predaval in izvedel vaje pri predmetih Zasebno varovanje in detektivska dejavnost, Zasebno varstvo, Korporativna obveščevalna dejavnost, Pravo o prekrških, Integralna korporativna varnost ter Zasebnovarnostna industrija.

Katja Eman, izredna profesorica, je predavala pri predmetu Kriminologija in viktimologija ter Varnostni sistemi in mednarodne varnostne integracije, predavala in izvedla vaje pri predmetih Ekološka kriminologija z elementi varstva okolja in Kriminaliteta belih ovratnikov in izvedla vaje pri predmetih Gospodarska kriminaliteta, Viktimologija, Varnost v lokalnih skupnostih. V okviru programa Erasmus+ je predavala tujim študentom pri predmetih Green Criminology and Environmental Justice ter White Collar Crime.

Vanja Ida Erčulj, docentka, je predavala in izvedla vaje pri predmetih Metode raziskovanja in statistika ter Opisna in sklepna statistika in izvedla vaje pri predmetu Raziskovanje varnostnih pojavov, Metodologija družboslovnega raziskovanja in multivariatne statistične metode ter Krizno upravljanje z naravnimi in drugimi nesrečami.

Benjamin Flander, izredni profesor, je predaval pri predmetih Temelji pravnega sistema in državne ureditve ter Upravne notranje zadeve in azilno pravo in predaval ter izvedel vaje pri predmetih, Uvod v razumevanje prava in države ter Človekove pravice v kazenskem pravosodju.

Danijela Frangež, izredna profesorica, je predavala pri predmetih Kriminalistika, Kriminalistična metodika, Preiskovanje izbranih oblik kriminalitete, Oblikovanje strategije preiskovanja kriminalitete ter Kriminalistika in forenzične znanosti. V okviru programa Erasmus+ je predavala tujim študentom pri predmetih Criminal investigation ter Development of crime investigation strategy.

Rok Hacin, docent, je predaval in izvedel vaje pri predmetih Penologija, Kriminologija in kriminalitetna politika ter Osnove kriminologije s penologijo in izvedel vaje pri predmetih Kriminologija in viktimologija ter Krizno upravljanje z naravnimi in drugimi nesrečami.

Mojca Kompara Lukančič, docentka, je izvedla vaje pri predmetu Strokovna terminologija (ang. jezik).

Branko Lobnikar, redni profesor, je predaval pri predmetih Strateško upravljanje in nadzor varnostnih organizacij ter Organizacijsko vedenje in razvoj kadrov in predaval in izvedel vaje pri predmetu Odklonskost na delovnem mestu.

Blaž Markelj, docent, je predaval pri predmetu Varnost pametnih sistemov in predaval in izvedel vaje pri predmetih Varnost informacijskih sistemov, Varnost, zasebnost in zaupanje v mobilne sisteme, Tehnično varovanje ter Informacijska varnost poslovnih sistemov. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetu Information systems security.

Gorazd Meško, redni profesor, je predaval pri predmetih Osnove kriminologije s penologijo, Kriminologija in viktimologija, Kriminologija in kriminalitetna politika, Viktimologija ter Varnost v lokalnih skupnostih. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetih Criminology and crime policy, Safety and security in local communities, Penology ter Victimology.

Anže Mihelič, asistent, je izvedel vaje pri predmetih Uvod v razvoj programske opreme, Razvoj programske opreme, Informatika v varnostnih vedah, Računalništvo in informatika v varstvoslovju, Kibernetika varnost, Obvladovanje informacijske varnosti, Osnove informacijske varnosti ter Zagotavljanje varnosti informacij.

Maja Modic, docentka, je predavala in izvedla vaje pri predmetih Osnove policijske dejavnosti, Teorije policijske dejavnosti ter Družbeno nadzorstvo.

Tinkara Pavšič Mrevlje, docentka, je predavala in izvedla vaje pri predmetih Sodna in preiskovalna psihologija ter Psihologija v varstvoslovju.

Kaja Prislan, docentka, je predavala pri predmetih Temelji vodenja in upravljanja varnostnih organizacij ter Zagotavljanje varnosti informacij, in predavala in izvedla vaje pri predmetih, Vodenje in upravljanje varnostnih organizacij ter Vedenjski vidiki informacijske varnosti.

Boštjan Slak, docent, je predaval in izvedel vaje pri predmetih Kriminalistična taktika in tehnika ter Kriminalističnoobveščevalna dejavnost in kriminalistična strategija in izvedel vaje pri predmetih Kriminalistika, Organizirana kriminaliteta, Kriminalistična metodika, Transnacionalna kriminaliteta ter Oblikovanje strategije preiskovanja kriminalitete.

Andrej Sotlar, izredni profesor, je predaval pri predmetih Nacionalnovarnostni sistem, Zasebno varovanje in detektivska dejavnost, Varnostni sistemi in mednarodne varnostne integracije, Zasebno varstvo ter Zasebnovarnostna industrija. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetu Private security industry.

Bojan Tičar, redni profesor, je predaval pri predmetih Upravno pravo in javna uprava, Pravna ureditev javne uprave, Upravne notranje zadeve in azilno pravo, Korporativno upravljanje in forenzični finančni nadzor ter Pravo o prekrških.

Bernarda Tominc, predavateljica, je predavala in izvedla vaje pri predmetih Krizno upravljanje z naravnimi in drugimi nesrečami, Osnove obveščevalne dejavnosti, Nacionalnovarnostni sistem ter Mednarodno varnostno sodelovanje in izvedla vaje pri predmetu Metode v obveščevalni dejavnosti ter Varnostni sistemi in mednarodne varnostne integracije.

Simon Vrhovec, docent za informacijsko varnost, je predaval pri predmetih Uvod v razvoj programske opreme, Računalništvo in informatika v varstvoslovju, Razvoj programske opreme ter Informatika v varnostnih vedah, predaval in izvedel vaje pri predmetih Digitalna forenzika ter Varnost pametnih sistemov in izvedel vaje pri predmetu Varnost kibernetkega prostora. V okviru programa Erasmus+ je predaval tujim študentom pri predmetu Digital forensics.

Zbrali in uredili Tinkara Bulovec in Iza Kokoravec

Webinar The Role of Transnational Organized Crime in Corruption. Is the Denouncement a Risk or an Opportunity?

Organizirane kriminalne skupine vse bolj prehajajo v legalno gospodarstvo, pri tem pa namesto sile uporabljajo korupcijo, s katero še lažje prodirajo v legalne strukture in se izogibajo pregonu (Dobovšek in Slak, 2015, 2017). Z legaliziranimi podjetji konkurirajo tudi za evropska sredstva, kar italijanske mafijske skupine s pridom izkoriščajo. Ob pomanjkanju materialnih dokazov se fokus preiskav usmerja na pridobivanje informacij z žvižgači in skesanci. Pri tem je pomembno razviti zaščitne mehanizme, saj so ti podvrženi povračilnim ukrepom. Prav zaradi omenjenih problemov je Globalna iniciativa proti mednarodni organizirani kriminaliteti (orig. Global Initiative Against Transnational Organized Crime) v sodelovanju z LIBERO (skupina nevladnih organizacij, ki se bori proti mafiji) pripravila webinar o transnacionalni organizirani kriminaliteti in korupciji z naslovom *The Role of Transnational Organized Crime in Corruption. Is the Denouncement a Risk or an Opportunity?*, ki je potekal online dne 16. 12. 2020.

Osrednji namen dogodka je bil opozoriti na nevarnost resnih groženj transnacionalne organizirane kriminalitete in korupcije, pa tudi posledično na možnost atentatov. Fokus je bil na dveh pogledih, prvi se nanaša na grožnje, s katerimi se soočajo ljudje, ki so se odločili spregovoriti in poročati o korupciji (žvižgači ali whistle blowers). Drugi pogled pa obravnava problem korupcije v kazensko-pravnih institucijah, kar vodi v nekaznovanost in omogoča ponavljanje tovrstnih ravnanj. V zaključku je bil predstavljen projekt YouMonitor, katerega namen je promoviranje in razširjanje dobrih praks v boju proti korupciji.

V uvodu je bil izpostavljen problem visoke stopnje ogrožanja dela novinarjev, aktivistov in politikov, če govorijo, poročajo in razkrivajo organizirano kriminaliteto in korupcijo predvsem na najvišjih ravneh. Pri tem so bili izpostavljeni predvsem umori ljudi, ki so poročali o korupciji, kot npr. Daphne Caruana Galizia, Ján Kuciak, Ahmed Divela, Marielle Franco.

Pavla Holcova je predstavila in analizirala umor svoje ga kolega, raziskovalnega novinarja Jána Kuciaka, in njegove zaročenke leta 2018. Pri tem je izpostavila posledice, ki jih je umor prinesel Slovaški. Pred umorom Jána si nihče na Slovaškem ni predstavljal, da je možno, da bo to lahko vplivalo na politično situacijo in spremembe v državi. Pomembna politična stranka SMER je do umora na Slovaškem vladala z veliko podporo. Kuciak ni poročal le o eni stranki, temveč o

korupcijskih problemih v državi, zato so se vsi spraševali, kaj je tisto, zaradi česar so ga umorili. Prelomni trenutek je bil, ko je eden od storilcev naročenega umora začel sodelovati s policijo. Glede na poročanja medijev je umor naročil podjetnik Marián Kočner s sumljivimi, nelegalnimi posli, ki se je dolgo časa uspešno izogibal roki pravice. Kot kaže, je šlo za široko razvejano mrežo povezav s politiko in pravosodjem. Dokazni material je bil mobilni telefon, ki ga je Kočnerjev tesni sodelavec prinesel na policijo in je vseboval močno obremenilne podatke in dokaze o Kočnerjevi mreži korupcije in izsiljevanjih zadnjih 20 let. Ti podatki so obremenili tako policijo kot tudi sodstvo in politiko. Sledili so hudi pritiski na preiskovalce, da naj ne uporabijo mobilnega telefona in podatkov. V nadaljnji analizi je bilo ugotovljeno, da so bili v zameno za ugodno sojenje Kočnerju v korupcijo vpleteni celo sodniki. Za uspešno dokazovanje je bilo pomembno, da je začel s policijo sodelovati tudi eden od sodnikov. Tako se je razkrilo, da je Slovaška eklatanten primer, kako t. i. »mafajska država« deluje s svojimi koruptivnimi mrežami. Dosedanji rezultat preiskave je, da je v kazenski preiskavi in priporu dvajset sodnikov, obtoženi so korupcije in zlorabe položaja, poleg njih pa tudi dva nekdanja direktorja policije in štirje državni tožilci. Preiskava je popolnoma spremenila situacijo na Slovaškem: imenovana je bila nova vlada, zamenjal se je kader v policiji in pravosodju, dogajajo se družbene spremembe. Ljudje, ki so veljali za nedotakljive, so zdaj priprti ali jih preiskujejo.

V nadaljevanju je sodnik Antonio Balsamo predstavil izkušnje pri svojem sodniškem delu, predvsem pri procesih na Siciliji, v t. i. »mafijskih procesih«. Po njegovem mnenju izkušnje Italije z mafijo in korupcijo prinašajo pomembne lekcije in obenem upanje za prihodnost – po načelu na izkušnjah se učimo. Izpostavil in predstavil je primer sodnika Giovannija Falconeja, ki je s svojim delom proti mafiji in svojim žrtvovanjem tlakoval pot za ratifikacijo Konvencije Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (United Nations Convention against Transnational Organized Crime [UNCATOC], 2001). Falcone je v preteklosti dejal, da se umori zaradi razkrivanja korupcije ponavadi zgodijo zaradi pomanjkanja podpore ljudem, ki korupcijo razkrivajo. Mafija je na Siciliji umorila veliko politikov in tudi drugih, saj jih državne oblasti niso znale zaščititi. Sodnik Falcone je bil umorjen 23. maja 1992 v t. i. »Kapači masakru«. Ta masaker je bil trenutek, ki je razkril povezavo med mafijo in njenim teroriziranjem na eni strani in povezavo s korupcijo prepojenih političnih in gospodarskih elit na drugi strani. Giovanni Falcone je par mesecev pred svojim umorom razkril povezavo med organizira-

no kriminaliteto in beloovratniško kriminaliteto ter politiko, pokazal je tudi na problem vplivanja na sodne postopke in da to ni le lokalni, ampak globalni pojav. Falcone je razkril, da močna povezava med organizirano kriminaliteto in korupcijo odpre prostor za umore ljudi tudi na najvišjih položajih. Po mnenju sodnika Antonia Balsama so bili tragični dogodki leta 1992 začetna točka zavedanja celotnega pravosodja, da se mora nekaznovanje mafije in njihovih sodelavcev v institucijah končati. Po tem dogodku so se na področju boja proti mafiji v Italiji zgodile korenite spremembe. Po mnenju Balsama se je na tisti točki začel boj sodstva in hkrati tudi odpor ljudi proti mafiji. Za širšo družbeno skupnost sta Konvencija združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (UNCATOC, 2001) in Konvencija Združenih narodov proti korupciji (United Nations Convention against Corruption [UNCAC], 2004) pomembni, saj pripomoreta k reševanju skupnih problemov držav zaradi korupcije in organizirane kriminalitete. Pomembni sta za spodbujanje vladavine prava, človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Tretji govorec je bil prof. Alberto Vannucci z Univerze v Pisi, ki je predstavil italijanski pogled na integriteto v sodstvu in v organih pregona ter posledice korupcije za kazensko-pravni sistem. Korupcija v sodstvu in v organih pregona ima lahko dolgoročne posledice, največkrat pa se kaže v prednostni obravnavi, koruptivnih sodbah, ponarejenih dokazih, vplivu na preiskavo, izkrivljanju resnice ipd. Posledice na eni strani so ustavev postopkov, na drugi strani pa nekaznovanje in ohranjanje premoženja vpletenih. Izpostavil je, da je največji problem, da korupcija v sodstvu spodkopava vladavino prava. Prav tako korupcija v kazensko-pravnem sistemu šibi učinkovit pregon in zatiranje vseh drugih kaznivih dejanj, predvsem v gospodarstvu. V nadaljevanju je predstavil rezultat Evrobarometra iz leta 2017. Evrobarometer je pokazal, da 23 odstotkov evropskih državljanov meni, da je prisotna korupcija na sodiščih, za policijo pa enako misli 31 odstotkov. Po Evrobarometru 53 odstotkov evropskih državljanov meni, da ni dovolj uspešnih pregonov, da bi ljudi odvrgli od korupcije. Kot zanimivost se višji odstotek nezaupanja kaže v Sloveniji (71 %), kar je še dodatno zanimivo, pa je, da je v Romuniji odstotek zaupanja v pregon kar 55-odstoten (European Commission, 2017). Vannucci ugotavlja, da kriminalci podkupujejo sodnike, korupcija se širi tudi v druge sektorje družbe, v javna naročila, zdravstveni sistem itd. in s tem se povečuje znesek podkupnin, ki se plačujejo sodnikom. Nezakonite dejavnosti postanejo bolj donosne, saj je zaradi koruptivnosti pravosodja tveganje za obsodbo vpletenih akterjev manjše. Nekaznovanost je ščit kriminalcev, zato je korupcija v pravosodnem sistemu učinkovita, kadar je mogoča. Kriminalne združbe in mafijske organizacije imajo velik interes za vzpostavitev vpliva nad sodniki, ki so pripravljeni sprejeti podkupnine, obenem pa mafija predvsem na jugu Italije lahko po-

nudi tudi zasebno varovanje (ang. »*private protection*«) tako gospodarstvenikom kot tudi drugim. Mafijske skupine nastopajo tudi v vlogi neformalnega »razsodišča podzemlja«, kjer uveljavljajo svoja pravila in nadzorujejo nezakonite posle. Vse to pa državljane in medije odvrča od sodelovanja s sodstvom, saj se šteje, da so sodniki podkupljivi. Zastrašujoče je predvsem dejstvo, da v nekaterih primerih sodniki celo posredujejo material oz. informacije za izsiljevanje in grožnje kriminalnim združbam, ki se potem žvižgačem in pentitom maščujejo. Zadnje ugotovitve kažejo, da se skupine mednarodne organizirane kriminalitete selijo tja, kjer pričakujejo, da bodo zlahka podkupile javne uslužbenke in ta začarani krog pripelje do tega, da so skorumpirane države sčasoma še bolj koruptivne.

Zadnja govornica je bila Giulia Norberti, ki je predstavila nov inovativen projekt YouMonitor. Projekt se osredotoča predvsem na mlade ljudi, ki jih želijo ozavešiti o problemu organizirane kriminalitete in korupcije, obenem pa jih spodbuditi, da bi bili aktivni državljani v boju proti korupciji v svoji državi in tudi na evropski ravni. Po mnenju Giulie Norberti smo s primerom aktivistke Grete Thunberg videli, kakšen premik lahko naredijo mladi, če jim je tema predstavljena na pravi način. Mladi so se pri okoljskih problemih močno aktivirali s petkovimi protesti za okolje. Namen je, da bi s takim projektom lahko opolnomočili in ozavešili mlade za boj proti korupciji s tematsko izobraževalnimi programi. V Italiji takšne rezultate kažejo projekti Pizzo free v trgovinah, ki ne plačujejo zaščite mafiji.

Tema žvižgaštva in predvsem zaščita žvižgačev je na številnih konferencah in diskusijah vse bolj prisotna, saj so ti ključni element odkrivanja in preprečevanja korupcije ter razkrivanja različnih oblik finančne kriminalitete. Seveda ji je tudi v Sloveniji treba nameniti večjo pozornost – ne le na Komisiji za preprečevanje korupcije, temveč tudi pri implementiranju Direktive evropskega parlamenta, ki ureja zaščito žvižgačev iz aprila 2019. Pri tem moramo ločiti žvižgače, ki najprej izrabijo zakonite poti za prijavo deviantnih ravnanj in šele v končni fazi izkoristijo možnost objave v medijih, od skesancev (pentiti), ki so del skupine, ki je deviantna ravnanja opravljala in se pokesajo, pripravljeni so pričati in za to pričakujejo milejšo kazen. Seveda so lahko oboji deležni povabilnih ukrepov, še posebej, če jim zakonodajni okvir in pristojne institucije ne zagotovijo potrebne zaščite. Poleg tega je pomembna javna percepcija žvižgačev, kjer veliko lahko naredijo nevladne organizacije, katerih namen je promoviranje in razširjanje dobrih praks o žvižgaštvu v boju proti korupciji. Percepcija pojava je pogosto povezana s kulturnozgodovinskimi posebnostmi, nanjo pa pomembno vpliva predstavitev žvižgačev v medijih.

Literatura

1. Dobovšek, B. in Slak, B. (2015). Old horizons of organised-white collar crime: critical remarks about the current definition, development and perceptions of organised and white-collar crime. *Journal of Financial Crime: The Official Journal of the Cambridge International Symposium on Economic Crime*, 22(3), 305–317.
2. Dobovšek, B. in Slak, B. (2017). Economic crisis and »white informal economy« – A slippery slope. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 37(7/8), 468–476.
3. European Commission. (2017). *Special Eurobarometer 470: Report Corruption*. Pridobljeno na <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/year-From/1974/yearTo/2017/surveyKy/2176>
4. *United Nations Convention against Corruption [UNCAC]*. (2004). Pridobljeno na https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf
5. *United Nations Convention against Transnational Organized Crime [UNCATOC]*. (2001). Pridobljeno na https://www.unodc.org/pdf/crime/a_res_55/res5525e.pdf

Navodila za avtorje prispevkov v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo

Dolžina prispevkov:

1. **Izvirni članki** – izvirni in pregledni znanstveni članki naj obsegajo do 50.000 znakov s presledki. Članki morajo biti opremljeni s povzetki v slovenskem in angleškem jeziku, ki morajo biti identični. Povzetki so praviloma dolgi 15 do 20 vrstic in naj bodo kratka obnova članka. Empirični članki morajo biti strukturirani v zaporedju: teoretična izhodišča, metoda, rezultati in razprava (IMRaD).
2. Prispevki v rubrikah **Zapisi, Iz prakse** ali **Od drugod** ne smejo presegati 30.000 znakov s presledki.
3. **Recenzije, Ocene** in **Prikazi** lahko obsegajo do 15.000 znakov s presledki.
4. Za dolžino **drugih prispevkov** se je treba dogovoriti z odgovornim urednikom.

Naslovi prispevkov in podatki o piscu

Naslovi člankov naj bodo kratki, jasni in sporočilni. Pod naslovom sta navedena ime in priimek pisca. Znanstveni naslov oz. stopnja izobrazbe, delovno mesto in ime ustanove, v kateri je avtor zaposlen in njen naslov so navedeni v opombi pod črto.

Prikazi, Ocene in Recenzije vsebujejo v naslovu podatke o avtorstvu, izvirni naslov dela, slovenski naslov dela v oklepaju (kadar gre za tuje knjige), kraj izida, ime založbe ter število strani. Pisec recenzije je naveden pod besedilom z imenom, priimkom in znanstvenim naslovom.

Pri **drugih besedilih** je pisec naveden na koncu besedila z imenom in priimkom.

Podnaslovi v prispevku

Daljši prispevki naj bodo zaradi preglednosti razdeljeni na manjše smiselne celote s svojimi naslovi. (Pod)naslovi naj bodo pisani z malimi črkami (razen začetnice in imen) in poudarjeno (krepko).

Tabele, grafi in slike

Tabele, grafi in slike naj bodo označeni kot priloga na koncu besedila ter ustrezno poimenovani. Njihov položaj v besedilu naj bo jasno označen.

Opombe pod črto in citiranje

Opombe so v besedilu označene z zaporednimi števkami, nadpisanimi na ustreznem mestu in so po enakem vrstnem redu razvrščene pod besedilom. Namenjene so le natančnejšemu pojasnjevanju vsebine dela besedila in ne navajanju vira (citiranju). V besedilu se navaja (citira) v oklepaju v skladu z APA slogom pisanja znanstvenih člankov. Primeri citiranja in sloga seznama literature so na spletni strani revije (www.policija.si).

Članke za objavo v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo uredništvo sprejema na elektronskih naslovih gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si in rkk@policija.si.